

รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์

เรื่อง

กระบวนการป้องกันและแก้ไขปัญหาผลกระทบต่อสตรีและเด็ก
กรณีการเคลื่อนย้ายแรงงานไปทำงานต่างประเทศ

โดย สุมาลี วรรณรัตน์ และคณะ

ตุลาคม 2547

รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์

เรื่อง

กระบวนการป้องกันและแก้ไขปัญหาคาสิโนและเด็กในชนบท
กรณีการเคลื่อนย้ายแรงงานไปทำงานต่างประเทศ

นักวิจัย

1. นางสาวสุมาลี วรรณรัตน์	หัวหน้าโครงการวิจัย
2. นายศิริพันธ์ วรรณรัตน์	นักวิจัย
3. น.ส. โสมยง สว่างโคตร	นักวิจัย
4. น.ส. จิราพร แสบงบาล	นักวิจัย
5. น.ส. คณินนิตย์ สุวรรณศรี	นักวิจัย

เครือข่ายสนับสนุน

1. กลุ่มออมทรัพย์สวัสดิการชุมชนปางลาว
2. กลุ่มเยาวชนสัมพันธ์บ้านปางลาว
3. ทีมแกนนำชุมชนร่องหวาย
4. ทีมแกนนำชุมชนปางลาว

ตุลาคม 2547

สนับสนุนโดย สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.)

กิตติกรรมประกาศ

รายงานการวิจัยเรื่อง “กระบวนการป้องกันและแก้ไขปัญหาผลกระทบต่อสตรีและเด็กในชนบท กรณีการเคลื่อนย้ายแรงงานไปทำงานต่างประเทศ” สำเร็จลงได้ด้วยความมานะพยายามของนักวิจัยชุมชนทุกท่าน ความตั้งใจเข้าร่วมเรียนรู้ตลอดระยะเวลาที่โครงการวิจัยดำเนินการอยู่ในพื้นที่ของเครือข่ายสนับสนุนในชุมชนปางลาวและชุมชนร่องหวายซึ่งประกอบด้วย กลุ่มออมทรัพย์สวัสดิการชุมชนปางลาว กลุ่มเยาวชนสัมพันธ์บ้านปางลาว ทีมแกนนำชุมชนร่องหวาย ทีมแกนนำชุมชนปางลาว ตลอดจนผู้ที่เกี่ยวข้องกับการร่วมให้ข้อมูลทุกท่าน

งานวิจัยนี้ไม่อาจเกิดขึ้นได้หากขาดการสนับสนุนทางด้านงบประมาณ และการสนับสนุนทางด้านวิชาการจากสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) ขอกราบขอบพระคุณ ผศ.ดร.ยิ่งยง เทาประเสริฐ ผู้ประสานงานวิจัย สกว.ภาคฯ ที่ให้คำแนะนำตั้งแต่เริ่มพัฒนาโครงการฯ จนกระทั่งการวิจัยสำเร็จลุล่วง

คุณงามความดี และประโยชน์ทั้งหลายที่เกิดขึ้นจากกระบวนการวิจัยนี้ ขอมอบให้กับบรรดามิตรสหายผู้ให้แรงงาน ที่ดิ้นรนฟันฝ่าอุปสรรคนานับประการ จนประสบผลสำเร็จในการเดินทางไปทำงานต่างประเทศ สร้างรายได้กลับสู่แผ่นดินเกิด ยังประโยชน์แก่บรรดาลูกหลาน ญาติมิตรและเศรษฐกิจของชาติโดยรวม

สุมาลี วรรณรัตน์ และคณะ

ตุลาคม 2547

บทคัดย่อ

โครงการวิจัยเรื่อง “กระบวนการป้องกันและแก้ไขปัญหาลูกกระทบต่อสตรีและเด็กในชนบท กรณีการเคลื่อนย้ายแรงงานไปทำงานต่างประเทศ” เป็นโครงการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research) กับพื้นที่ 2 ชุมชน รวม 4 หมู่บ้านในเขตจังหวัดเชียงราย ที่มีสถานการณ์การเคลื่อนย้ายแรงงานไปทำงานต่างประเทศสูง โดยกำหนดเอาชุมชนที่มีลักษณะทางสังคมวิทยาใกล้เคียงกัน มีความสัมพันธ์ในระบบเครือญาติ หรือเป็นกลุ่มชาติพันธุ์เดียวกัน ในที่นี้หมายถึงชุมชนคนอีสานที่อพยพเข้ามาอยู่ในเขตจังหวัดเชียงราย การวิจัยครั้งนี้มุ่งศึกษาสาเหตุปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการย้ายถิ่นไปทำงานต่างประเทศ ผลกระทบที่เกิดขึ้นกับสตรี เด็กและเยาวชนเมื่อคนวัยแรงงานต้องเดินทางไปทำงานต่างประเทศ ตลอดจนการสร้างเสริมและพัฒนาศักยภาพทั้งระดับปัจเจกบุคคล ครอบครัว และกลุ่ม/องค์กรทางสังคมในชุมชน ให้สามารถส่งเสริม ป้องกันและแก้ไขปัญหาลูกกระทบที่เกิดจากการเคลื่อนย้ายแรงงานไปทำงานต่างประเทศที่มีต่อสตรี เด็กและเยาวชนในชุมชน เพื่อนำไปสู่เป้าหมายการส่งเสริม สนับสนุน ให้กลุ่ม/องค์กรทางสังคมของชุมชนสามารถใช้กระบวนการทางการศึกษาและการพัฒนาชุมชน เป็นเครื่องมือในการป้องกันและแก้ไขปัญหาลูกกระทบที่เกิดขึ้น

การเก็บรวบรวมข้อมูลใช้เครื่องมือและเทคนิควิธีการหลากหลายที่สอดคล้องกับลักษณะการวิจัย ได้แก่ การสัมภาษณ์แบบเจาะลึก การสังเกตแบบมีส่วนร่วม การวิเคราะห์ชุมชนแบบมีส่วนร่วม (Participatory Rural Appraisal: PRA) การจัดกระบวนการวางแผนพัฒนาชุมชนแบบมีส่วนร่วม (Appreciation Influence Control: A-I-C) นอกจากนั้นยังเปิดโอกาสให้กลุ่มเป้าหมายเข้ามามีส่วนร่วมในการตรวจสอบความถูกต้องและแก้ไขข้อมูลเป็นระยะๆ

ถึงแม้ว่างานวิจัยจะมุ่งป้องกันและแก้ไขปัญหาลูกกระทบของกลุ่มสตรี เด็กและเยาวชน ที่ได้รับผลกระทบจากการเคลื่อนย้ายแรงงานไปทำงานต่างประเทศ แต่ในกระบวนการศึกษาข้อมูลเพื่ออธิบายปรากฏการณ์ ซึ่งสาเหตุและผลกระทบของปัญหา และศึกษาความพร้อมขององค์กรชุมชน เพื่อนำไปสู่กระบวนการแก้ไขปัญหานั้น จำเป็นจะต้องศึกษาข้อมูลทั้งแนวกว้างและแนวลึก กับบุคคล ครอบครัว กลุ่ม/องค์กรทางสังคมที่เกี่ยวข้องในชุมชนทุกระดับ ดังนั้นการออกแบบกลุ่มเป้าหมายจึงครอบคลุมถึง กลุ่มผู้นำชุมชน กลุ่มแม่บ้าน กลุ่มเด็กและเยาวชน ครอบครัวที่ได้รับผลกระทบทั้งทางบวกและทางลบ ตัวของแรงงานที่เคยไปทำงานต่างประเทศมาแล้ว และแรงงานที่กำลังจะเดินทางไปทำงานต่างประเทศ เพื่อให้ได้ข้อมูลที่ถูกต้อง ชัดเจนและครอบคลุมประเด็นที่จะศึกษามากที่สุด

ผลการศึกษาพบว่า สาเหตุ/ปัจจัยที่ทำให้คนวัยแรงงานเดินทางไปทำงานต่างประเทศได้แก่ ปัจจัยด้านเศรษฐกิจที่มีสาเหตุสำคัญเกิดจากปัญหาความล้มเหลวของการผลิตในภาคเกษตร ปัญหาหนี้สินของครอบครัวที่เกิดจากการถูกหลอกลวงซ้ำซาก แรงจูงใจเรื่องรายได้ของประเทศปลายทาง ปัจจัยทางด้านสังคมที่เกิดจากปัญหาการแพร่ระบาดของยาเสพติด และโรคเอดส์ การมีเครือข่ายความสัมพันธ์ทางสังคมกับชุมชนปลายทาง ปัจจัยทางด้านค่านิยม/ความเชื่อที่เกิดจากความต้องการการยอมรับจากคนในชุมชน

ในกลุ่มของสตรีและเยาวชนสตรีที่เดินทางไปทำงานต่างประเทศ กลุ่มนี้พบว่ามีสาเหตุสืบเนื่องมาจากการเดินทางไปทำงานต่างประเทศของแรงงานชายไม่ประสบผลสำเร็จ และความเชื่อว่าการเดินทางไปทำงานต่างประเทศจะทำให้ได้พบและแต่งงานกับชาวต่างชาติที่มีฐานะดี ซึ่งอาจช่วยให้หลุดพ้นจากความยากจน การเดินทางไปทำงานต่างประเทศของกลุ่มเยาวชนสตรีมีสาเหตุจำเพาะที่เกิดจากความล้มเหลวในการใช้ชีวิตตั้งแต่ช่วงเริ่มต้นเข้าสู่วัยรุ่น ในขณะที่พ่อแม่ต้องเดินทางไปทำงานต่างประเทศเป็นเวลานานๆ

การย้ายถิ่นไปทำงานต่างประเทศของคนในชุมชน ส่งผลกระทบทั้งด้านบวกและด้านลบต่อชุมชนโดยรวมในแง่เศรษฐกิจ/รายได้ วิถีชีวิตความเป็นอยู่ วิธีการผลิต ค่านิยม/ความเชื่อ การศึกษาผลกระทบที่เกิดขึ้นกับสตรีเด็กและเยาวชนพบว่า มีทั้งผลกระทบทางด้านบวกและด้านลบเช่นกัน ผลกระทบด้านบวกจะเกิดขึ้นกับครอบครัวที่ประสบผลสำเร็จในการส่งแรงงานไปทำงานต่างประเทศ แต่ผลกระทบในด้านลบเกิดขึ้นได้กับทั้งครอบครัวที่ประสบผลสำเร็จและไม่ประสบผลสำเร็จ ในครอบครัวที่ไม่ประสบผลสำเร็จจากการส่งแรงงานชายไปทำงานต่างประเทศ แรงงานหญิงจะถูกผลักดันให้เข้าสู่ตลาดแรงงานต่างประเทศเพื่อทดแทนแรงงานชาย ทำให้แนวโน้มการเข้าสู่ตลาดแรงงานในต่างประเทศของแรงงานสตรีในชุมชนมีสูงขึ้น ผลกระทบที่ตามมาคือ การเกิดปัญหาครอบครัวแตกแยก เด็กและเยาวชนถูกทอดทิ้งให้อยู่กับผู้สูงอายุตามลำพัง เกิดปัญหาช่องว่างระหว่างวัย นำไปสู่การใช้ชีวิตอิสระของเยาวชนโดยปราศจากการดูแลที่ถูกต้องจากครอบครัว และเยาวชนสตรีถูกผลักดันให้เดินทางไปทำงานต่างประเทศแบบผิดกฎหมายในที่สุด

สำหรับแนวทางการส่งเสริม สนับสนุน ป้องกันและแก้ไขปัญหาที่เกิดจากการย้ายถิ่นไปทำงานต่างประเทศพบว่า ควรมีการพัฒนากระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมในชุมชน ส่งเสริมการเรียนรู้ทั้งในระบบโรงเรียน นอกโรงเรียน และสนับสนุนการศึกษาตามอัธยาศัย ให้เหมาะสมกับบุคคล กลุ่ม/องค์กรทางสังคมของชุมชน จัดให้มีรูปธรรมของกิจกรรมส่งเสริมสนับสนุน ป้องกันและแก้ไขปัญหาการย้ายถิ่นไปทำงานต่างประเทศใน 3 ระดับ คือ ระดับที่ชุมชนสามารถดำเนินการเองได้ ระดับที่ชุมชนต้องอาศัยเครือข่ายความร่วมมือจากองค์กรภายนอก และการสนับสนุนด้านนโยบายจากรัฐบาล

สารบัญ

	หน้า
กิตติกรรมประกาศ	ก
บทคัดย่อ	ข
สารบัญ	ง
สารบัญตาราง	ฉ
สารบัญแผนภูมิ	ฉ
บทที่ 1 บทนำ	
ที่มาและความสำคัญของปัญหา	1
วัตถุประสงค์ของการวิจัย	3
คำถามการวิจัย	3
แนวความคิดในการวิจัย	4
ขอบเขตของการวิจัย	5
บทที่ 2 วิธีการวิจัย	
วิธีการวิจัย	7
เครื่องมือและการรวบรวมข้อมูล	10
การวิเคราะห์และตรวจสอบข้อมูล	13
นิยามศัพท์เฉพาะ	13
บทที่ 3 บริบทของชุมชนและประวัติการย้ายถิ่น	
ข้อมูลพื้นฐานของชุมชนปางลาว	14
ข้อมูลพื้นฐานของชุมชนร่องหวาย	19
ประวัติการย้ายถิ่นไปทำงานต่างประเทศ	23
บทที่ 4 สถานการณ์และสาเหตุของการย้ายถิ่นไปทำงานต่างประเทศ	
สถานการณ์การย้ายถิ่นไปทำงานต่างประเทศ	25
สาเหตุปัจจัยที่ทำให้คนในชุมชนเดินทางไปทำงานต่างประเทศ	32

บทที่ 5 ผลกระทบของการย้ายถิ่นไปทำงานต่างประเทศ	
ผลกระทบของการย้ายถิ่นไปทำงานต่างประเทศต่อชุมชนโดยรวม	38
ผลกระทบต่อสตรีที่เดินทางไปทำงานต่างประเทศ	43
ผลกระทบต่อสตรีที่สามีเดินทางไปทำงานต่างประเทศ	48
ผลกระทบต่อเด็กและเยาวชนที่พ่อแม่เดินทางไปทำงานต่างประเทศ	51
บทที่ 6 แนวทางการพัฒนาเพื่อตอบสนองปัญหาการย้ายถิ่นไปทำงานต่างประเทศ	
ความพร้อมของบุคคล กลุ่ม/องค์กรทางสังคม	54
การตอบสนองปัญหาผลกระทบที่เกิดจากการย้ายถิ่นไปทำงานต่างประเทศ	60
แนวทางการพัฒนาที่เหมาะสมเพื่อตอบสนองปัญหาการย้ายถิ่นไปทำงานต่างประเทศ	63
ผลการดำเนินงานตามแผนงานตอบสนองปัญหาของชุมชน	67
ข้อเสนอของชุมชนต่อแนวทางระดับนโยบาย	72
บทวิเคราะห์แนวทางที่เหมาะสมเพื่อสร้างเสริมศักยภาพชุมชนในการป้องกัน และแก้ไขปัญหาการย้ายถิ่นไปทำงานต่างประเทศ	74
บทที่ 7 สรุปอภิปรายผล และข้อเสนอแนะ	
สรุปวิธีดำเนินการวิจัย	77
สรุปผลการวิจัย	78
สรุปบทเรียนเชิงกระบวนการ	85
ปัญหา/อุปสรรคของการวิจัย	86
ข้อเสนอแนะ	86
บรรณานุกรม	88
ภาคผนวก	
ภาคผนวก 1 กรณีศึกษา	89
ภาคผนวก 2 การจัดเวทีชุมชน	106
ภาคผนวก 3 ตัวอย่างแบบสัมภาษณ์	137
ภาคผนวก 4 แบบบันทึกข้อมูลภาคสนาม	145
ภาคผนวก 5 ประวัติและประสบการณ์ของทีมวิจัย	147

สารบัญตาราง

	หน้า
ตารางที่ 1 แสดงจำนวนประชากรของชุมชนปางลาว	15
ตารางที่ 2 แสดงจำนวนประชากรชุมชนร่องหวาย	21
ตารางที่ 3 แสดงข้อมูลการย้ายถิ่นไปทำงานต่างประเทศของชุมชนปางลาว และชุมชนร่องหวาย พ.ศ.2546	25
ตารางที่ 4 แสดงการไปทำงานต่างประเทศของกลุ่มเยาวชนอายุระหว่าง 16-25 ปี	30
ตารางที่ 5 แสดงการเปรียบเทียบค่าใช้จ่ายในการเดินทาง รายได้ส่งกลับ และจำนวนแรงงานแต่ละประเทศ	36
ตารางที่ 6 แสดงแผนงานตอบสนองปัญหาการย้ายถิ่นไปทำงานต่างประเทศ ที่ชุมชนสามารถดำเนินการได้	65

สารบัญแผนภูมิ

	หน้า
แผนภูมิที่ 1 แสดงจำนวนแรงงานชาย-หญิง ที่เดินทางไปทำงานที่ประเทศปลายทาง	26
แผนภูมิที่ 2 แสดงจำนวนแรงงานชาย-หญิง ที่เดินทางไปทำงานในภูมิภาคปลายทาง	26
แผนภูมิที่ 3 แสดงสัดส่วนของแรงงานชาย-หญิง ที่เดินทางไปทำงานต่างประเทศ	31
แผนภูมิที่ 4 แสดงจำนวนแรงงานหญิง ที่เดินทางไปทำงานตามประเทศต่างๆ	32

ที่มาและความสำคัญของปัญหา

ปรากฏการณ์การเคลื่อนย้ายแรงงานของคนในชุมชนชนบทของประเทศไทย ที่เดินทางไปทำงานต่างประเทศ มิได้เป็นปรากฏการณ์ใหม่ในสังคมชนบทไทย หากแต่เกิดขึ้นและดำเนินไปอย่างต่อเนื่องมาเป็นเวลายาวนานหลายทศวรรษ สถานการณ์เริ่มปรากฏชัดเจนในราวปี พ.ศ.2518 ซึ่งเป็นช่วงเวลาที่ประเทศประสบปัญหาภาวะเศรษฐกิจตกต่ำ คนไทยเผชิญกับปัญหาการว่างงานสูง รัฐบาลจึงมีการกำหนดนโยบายที่ชัดเจน ในการส่งเสริมแรงงานไทยไปทำงานต่างประเทศตั้งแต่นั้นเป็นต้นมา การส่งแรงงานไทยไปทำงานต่างประเทศมีผลกระทบที่ดีต่อระบบเศรษฐกิจของประเทศ กล่าวคือแรงงานเหล่านี้ส่งรายได้กลับประเทศโดยผ่านธนาคารเป็นจำนวนเงินสูงมาก ดังจะเห็นได้จากตัวเลขการโอนเงินผ่านธนาคารตั้งแต่ช่วงปี พ.ศ.2540 ถึง พ.ศ.2544 มีมูลค่ารวมกันถึง 287,893 ล้านบาท ในขณะเดียวกัน อีกด้านหนึ่งตัวแรงงาน และครอบครัวก็ประสบปัญหาที่เกิดจากการเดินทางไปทำงานต่างประเทศ โดยเฉพาะปัญหาด้านสังคมและจิตใจ ซึ่งเป็นปัญหาที่ไม่สามารถประเมินมูลค่าเป็นตัวเงินได้

ยุคแรกของการเดินทางไปขายแรงงานต่างประเทศ ระหว่างปี พ.ศ.2518 ถึงราวปี พ.ศ.2533 ประเทศปลายทางที่แรงงานไทยไปทำงานคือประเทศแถบตะวันออกกลาง เนื่องจากในช่วงเวลานั้นประเทศต่างๆ เช่น ซาอุดีอาระเบีย อิรัก ลิเบีย คูเวต ฯลฯ มีโครงการพัฒนาสาธารณูปโภคพื้นฐานเป็นจำนวนมาก ประเทศเหล่านี้มีโครงสร้างสังคมที่มีความซับซ้อนน้อย เนื่องจากเป็นประเทศที่นับถือศาสนาอิสลาม มีกฎระเบียบทางสังคมและศาสนาที่เคร่งครัด ทำให้คนไทยที่เดินทางไปทำงานยังประเทศต่างๆ แถบนี้ต้องปฏิบัติตามกรอบจารีตประเพณีไปด้วย ปัญหาด้านสังคมของแรงงานไทยและครอบครัวทางบ้านจึงมีไม่มากนัก

ตั้งแต่ปีพ.ศ.2533 จนถึงปัจจุบันตลาดแรงงานไทยในต่างประเทศ เปลี่ยนจากแถบตะวันออกกลางมาเป็นประเทศในแถบเอเชียตะวันออกมากขึ้น เนื่องจากประเทศต่างๆ ในแถบนี้ เช่น ไต้หวัน ญี่ปุ่น เกาหลีใต้ สิงคโปร์ ฯลฯ มุ่งพัฒนาประเทศไปสู่ความเป็นโลกอุตสาหกรรมใหม่ ส่งผลให้การจ้างแรงงานในภาคอุตสาหกรรมสูงขึ้นอย่างรวดเร็วตามไปด้วย ประกอบกับภาวะเศรษฐกิจถดถอยที่เกิดขึ้นอย่างต่อเนื่องภายในประเทศ โดยเฉพาะภาวะการว่างงานหลังยุคเศรษฐกิจฟองสบู่แตกในปี พ.ศ.2540 แรงงานไทยจำนวนมากถึงปีละประมาณเกือบสองแสนคน จึงหลั่งไหลเข้าสู่ประเทศอุตสาหกรรมใหม่เหล่านี้ การพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศแถบนี้เน้นว่า

แตกต่างจากตลาดแรงงานเดิมแถบตะวันออกกลางอย่างสิ้นเชิง เนื่องจากประเทศเหล่านี้เป็นประเทศที่พึ่งพาเศรษฐกิจระบบตลาดเสรี ความเป็นโลกเสรีทำให้ความซับซ้อนทางสังคมมีมากขึ้น ปัญหาทางสังคมก็ซับซ้อนขึ้นตามไปด้วย ในขณะที่เดียวกันประเทศไทยซึ่งเป็นประเทศต้นทางที่ส่งคนไปขายแรงงาน ก็มีการพัฒนาประเทศไปสู่ความทันสมัยในภายใต้กติกาการค้าเสรีเช่นเดียวกัน การส่งแรงงานไปทำงานต่างประเทศกลายเป็นธุรกิจที่ทำรายได้มหาศาลแก่บริษัทจัดหางานที่เกิดขึ้นมากมาย ภายใต้กฎหมายแรงงานที่ล้าสมัยและหละหลวม การหาผลประโยชน์จากการค้าแรงงานระหว่างประเทศทำรายได้เป็นกอบเป็นกำให้แก่นายหน้าและบริษัทจัดหางาน

หลังจากปี พ.ศ.2540 ความต้องการเดินทางไปทำงานต่างประเทศของแรงงานไทยยิ่งเพิ่มสูงขึ้น มีบริษัทจัดหางานกระจายตัวอยู่ทั่วทุกภูมิภาคของประเทศ เฉพาะในปี พ.ศ.2544 มีจำนวนถึง 263 บริษัท แรงงานได้รับความเดือดร้อนจากการจัดหางานโดยบริษัทจัดหางานทั้งที่ถูกกฎหมาย และผิดกฎหมายปีละไม่น้อยกว่า 6,000 ราย ข้อมูลเฉพาะปี พ.ศ.2544 มีผู้ร้องเรียนขอความช่วยเหลือทั้งหมด 7,129 ราย คิดเป็นมูลค่าความเสียหาย 459,154,783 บาท ลักษณะของการหลอกลวงและเอาเปรียบแรงงาน เช่น แรงงานต้องจ่ายค่าบริการจัดหางานสูงกว่ากฎหมายกำหนด การรับสมัครงานและเรียกเก็บเงินล่วงหน้า แรงงานจ่ายเงินค่าบริการจัดหางานแล้วไม่ได้เดินทางไปหรือเดินทางไปแล้วแต่ได้งานไม่เป็นไปตามสัญญาจ้างงาน ฯลฯ (ปิยวัฒน์ คงช่วยและคณะ, 2545) ปัญหานี้ส่งผลกระทบต่อภาระหนี้สินของแรงงานและครอบครัวโดยเฉพาะสตรีและเด็กอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้

นอกจากผลกระทบทางด้านเศรษฐกิจแล้ว ในแง่มิติทางสังคมยังพบว่าการเดินทางไปทำงานต่างประเทศของแรงงานทั้งหญิงและชายก่อให้เกิดปัญหาสุขภาพ ปัญหาความห่างเหินระหว่างสามี ภรรยาและลูก จนมักจะนำไปสู่ปัญหาการหย่าร้าง การสมรสใหม่ เด็กขาดความอบอุ่น เกิดปัญหาตามมาคือ การคบเพื่อน ติดสารเสพติด ฯลฯ จนอาจส่งผลต่อปัญหาสังคมในวงกว้างต่อไปในอนาคต (สุภาวงศ์ จันทวานิช และคณะ, 2545)

งานวิจัยนี้ตระหนักดีว่า การเคลื่อนย้ายแรงงานไปทำงานต่างประเทศย่อมเกิดผลกระทบทั้งทางด้านบวกและด้านลบต่อตัวแรงงาน ครอบครัว ชุมชน และประเทศชาติโดยรวม ประเด็นสำคัญจึงอยู่ที่ว่า ชุมชนจะรับมืออย่างไรกับผลกระทบที่เกิดขึ้นกับสมาชิกในชุมชน จากกรณีที่มีคนเดินทางไปขายแรงงานต่างประเทศจำนวนมาก โดยเฉพาะผลกระทบที่เกิดขึ้นกับสตรีและเด็กในชุมชน

นอกจากนี้งานวิจัยนี้ยังตระหนักดีว่า ในขณะที่ชุมชนต้องเผชิญกับปัญหาที่เป็นสาเหตุและผลกระทบที่เกิดขึ้นจากการย้ายถิ่นไปทำงานต่างประเทศของคนวัยแรงงาน ชุมชนเองก็มีศักยภาพในการจัดการกับปัญหาดังกล่าวด้วยตัวของชุมชนเองอยู่แล้วระดับหนึ่ง การวิจัยครั้งนี้จึงถูกออกแบบให้เป็นกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมเพื่อป้องกันและแก้ไขปัญหที่เกิดขึ้นไปพร้อมๆ กัน โดยอาศัยพื้นฐานแนวคิด/ความเชื่อหลายประการได้แก่ แนวคิดเรื่องการวิจัยและพัฒนา (Research and Development) ความเชื่อเรื่องการพัฒนาศักยภาพมนุษย์ (Human Capacity Development) และแนวคิดเรื่องการย้ายถิ่น มาเป็นกรอบในการดำเนินการวิจัยและอธิบายปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้น

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อชี้ชัดสาเหตุ และปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการย้ายถิ่นไปทำงานต่างประเทศของคนในชุมชน
2. เพื่อศึกษาผลกระทบทั้งทางบวกและทางลบที่เกิดขึ้นกับสตรีและเด็กในชุมชน เมื่อคนวัยแรงงานเดินทางไปทำงานต่างประเทศ
3. เพื่อสร้างเสริมและพัฒนาศักยภาพทั้งระดับปัจเจกบุคคล ครอบครัว และกลุ่ม/องค์กรทางสังคมในชุมชน ให้สามารถส่งเสริม ป้องกัน และแก้ไขปัญหาผลกระทบจากการเคลื่อนย้ายแรงงานไปทำงานต่างประเทศที่มีต่อสตรีและเด็ก

คำถามการวิจัย

อะไรเป็นปัจจัยผลักดันดันทาง (Push Factors) และปัจจัยดึงดูดปลายทาง (Pull Factors) ที่ทำให้คนวัยแรงงานเดินทางไปทำงานต่างประเทศ

การที่มีคนวัยแรงงานในชุมชนเดินทางไปทำงานต่างประเทศส่งผลกระทบอย่างไรต่อสตรีและเด็กในชุมชน

จะมีวิธีการอย่างไรที่จะทำให้เกิดการส่งเสริมและพัฒนาองค์ความรู้แก่องค์กรชุมชนในการที่จะช่วยส่งเสริม สนับสนุน ป้องกันและแก้ไขปัญหาผลกระทบที่เกิดขึ้นจากการเดินทางไปทำงานต่างประเทศที่มีต่อสตรีและเด็กในชุมชน

แนวความคิดในการวิจัย

งานวิจัยนี้มุ่งส่งเสริมสนับสนุนให้กลุ่ม/องค์กรทางสังคมในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการสนับสนุน ป้องกันและแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้น โดยอาศัยแนวคิด ความเชื่อ ทฤษฎี เพื่อช่วยสนับสนุนกระบวนการวิจัย และอธิบายปรากฏการณ์ทางสังคม เพื่อวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการศึกษาได้แก่

แนวคิดทางด้านการวิจัยและพัฒนา (Research and Development) เป็นแนวความคิดที่มุ่งใช้กระบวนการทางการศึกษาและการพัฒนามาเป็นแนวทางในการสนับสนุนให้เกิดการสร้างองค์ความรู้ใหม่ไปพร้อมๆกับการแก้ไขปัญหาของพื้นที่เป้าหมาย แนวคิดนี้สอดคล้องกับแนวความคิดเรื่องการศึกษาชุมชนแบบมีส่วนร่วม ที่เสนอว่า การศึกษาวิจัยที่เปิดโอกาสให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วม ต้องประกอบด้วยคุณลักษณะอย่างน้อย 3 ประการได้แก่ (1) เป็นกระบวนการศึกษาทำความเข้าใจ และสร้างองค์ความรู้ระหว่างผู้วิจัยและผู้ถูกวิจัย (2) เป็นกระบวนการศึกษาที่มีนักวิจัยเป็นพี่เลี้ยง เพื่อช่วยให้ผู้ถูกวิจัยสามารถชี้ชัดปัญหาของตนเอง กำหนดทางเลือกในการแก้ไขปัญหา และลงมือแก้ไขปัญหาเหล่านั้นๆ และ (3) เป็นกระบวนการปฏิบัติการเพื่อแก้ไขปัญหาที่ชุมชนกำลังเผชิญอยู่ (Budd Hall, 1997) ทั้งนี้การดำเนินงานต้องอาศัยการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษาและพัฒนาไปพร้อมๆ กัน เริ่มตั้งแต่การศึกษาสภาพความพร้อม ปัญหา ความต้องการของคนในชุมชน การกำหนดทิศทางในการแก้ไขปัญหา การลงมือแก้ไขปัญหาตามแนวทางที่ได้ร่วมกันกำหนด การมีส่วนร่วมในการประเมินผลของการดำเนินงาน และการร่วมรับผลประโยชน์จากงานวิจัย (อคิน ระพีพัฒน์, 2531)

การศึกษาที่กระทำควบคู่ไปกับกระบวนการพัฒนา ที่เปิดโอกาสให้กลุ่มเป้าหมายเข้ามามีส่วนร่วม จะมีความสมบูรณ์มากขึ้นหากตั้งอยู่บนพื้นฐานความเชื่อเรื่องการพัฒนาศักยภาพมนุษย์ (Human Capacity Development) ความเชื่อนี้ให้ความสำคัญกับประสบการณ์การเรียนรู้จากการปฏิบัติของชุมชนท้องถิ่น โดยอาศัยมิติความสัมพันธ์ 5 องค์ประกอบได้แก่ มิติการตอบสนองปัญหาของคนในชุมชน มิติการถ่ายทอดประสบการณ์ มิติการสร้างเครือข่ายความสัมพันธ์ระหว่างกัน มิติการเรียนรู้และส่งเสริมจากองค์กรภายนอก และมิติการสนับสนุนด้านนโยบาย (Susan Lucas และคณะ, 2002) ในขณะเดียวกัน ปรากฏการณ์จากการศึกษาและการพัฒนาชุมชนหลายแห่งในประเทศไทยไม่ว่าจะเป็นกรณีศึกษาเรื่องป่าชุมชน การจัดการกับปัญหาเอดส์ กรณีศึกษาเรื่องป้องกันแก้ไขปัญหายาเสพติด ฯลฯ ล้วนแล้วแต่แสดงให้เห็นว่าชุมชนมีศักยภาพในการจัดการกับปัญหาของตนเอง โดยอาศัยภูมิปัญญา ทรัพยากร กระบวนการและองค์กรต่างๆ ที่มีอยู่ในชุมชน ทั้งที่เป็นกลุ่มที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ และกลุ่มที่เกิดจากการจัดตั้งโดยองค์กรภาครัฐ การมีกลุ่มและผู้นำของกลุ่มเหล่านี้ แสดงให้เห็นถึงศักยภาพขององค์กรชุมชนที่มีต่อการดำเนินงานเพื่อพัฒนาและแก้ไขปัญหาของชุมชนระดับหนึ่ง ถ้าหากองค์กรชุมชนเหล่านี้ได้รับการกระตุ้นและสนับสนุนตามแนวทางที่ถูกต้องอย่างต่อเนื่อง จะเป็นการช่วยพัฒนาศักยภาพขององค์กรชุมชนให้เข้มแข็งยิ่งขึ้น

แนวความคิดที่ช่วยอธิบายปรากฏการณ์การย้ายถิ่น และสาเหตุ/ปัจจัยที่ทำให้เกิดการย้ายถิ่นของประชากรได้แก่ ทฤษฎีการย้ายถิ่นในสังคมทวิภาค ทฤษฎีนี้กล่าวถึงสังคมที่ประกอบด้วย

ภาคเศรษฐกิจ 2 สาขา คือสาขาเกษตรแบบดั้งเดิม และสาขาอุตสาหกรรม ทฤษฎีนี้มีแนวความคิดว่า เมื่อมีการขยายตัวภาคอุตสาหกรรมมากขึ้น แรงงานส่วนเกินจากภาคการผลิตในเกษตรก็จะถูกดูดซับโดยมีค่าจ้างที่สูงกว่าจากการผลิตในภาคอุตสาหกรรมเป็นแรงจูงใจ จนทำให้แรงงานในภาคเกษตรเคลื่อนย้ายเข้าสู่ภาคอุตสาหกรรม (อ้างในวิโรจน์ สารรัตนะ, 2532) รวมถึงแนวความคิดการย้ายถิ่นตามทฤษฎีของราเวนสไตน์ (อ้างในวิโรจน์ สารรัตนะ, 2532) ทฤษฎีนี้กล่าวถึงสาเหตุของการย้ายถิ่นว่าเกิดจากปัจจัยผลักดันดันทาง (Push Factors) และปัจจัยดึงดูดปลายทาง (Pull Factors) ปัจจัยทั้งสองเป็นตัวกระตุ้นสำคัญที่ทำให้เกิดภาวะการเคลื่อนย้ายแรงงาน

ขอบเขตการวิจัย

1. พื้นที่ดำเนินงาน

พื้นที่ศึกษาเป็นชุมชนชนบท 2 ชุมชน ประกอบด้วย 4 หมู่บ้าน ในเขตจังหวัดเชียงราย ที่มีสถานการณ์การเคลื่อนย้ายแรงงานไปทำงานต่างประเทศสูง พื้นที่ศึกษาทั้ง 2 ชุมชน มีลักษณะทางสังคมวิทยาคล้ายคลึงกัน มีความสัมพันธ์ในระบบเครือญาติ หรือเป็นกลุ่มชาติพันธุ์เดียวกัน ในพื้นที่ได้แก่ชุมชนคนอีสานที่อพยพมาอยู่ในเขตจังหวัดเชียงราย ได้แก่

- . ชุมชนปางลาว ประกอบด้วยบ้านปางลาว หมู่ที่ 10 และบ้านประชาร่วมมิตร หมู่ที่ 20 ตำบลแม่ข้าวต้ม อำเภอเมืองเชียงราย จังหวัดเชียงราย
- . ชุมชนร่องห้วย ประกอบด้วยบ้านร่องห้วย หมู่ที่ 2 และบ้านใหม่ร่องห้วย หมู่ที่ 11 ตำบลดงมะหว่น กิ่งอำเภอเวียงเชียงรุ้ง จังหวัดเชียงราย

2. ขอบเขตเชิงเนื้อหาของการวิจัย

โครงการวิจัยเพื่อศึกษาผลกระทบต่อสตรีและเด็ก ในกรณีการเคลื่อนย้ายแรงงานไปทำงานต่างประเทศ แบ่งการดำเนินงานเป็น 2 ระยะ คือ ระยะที่ 1 เป็นการศึกษาข้อมูลเชิงวิชาการในการพัฒนาองค์ความรู้เรื่องสาเหตุ/ปัจจัย ผลกระทบที่เกิดขึ้นจากการเคลื่อนย้ายแรงงานไปทำงานต่างประเทศที่มีต่อสตรีและเด็ก การศึกษาความพร้อมของกลุ่ม/องค์กรทางสังคมในการดำเนินงานเพื่อสนับสนุน ป้องกันและแก้ไขปัญหา เพื่อนำข้อมูลดังกล่าวมาใช้ในการสนับสนุนการดำเนินการวิจัยระยะที่ 2 เป็นการศึกษาเชิงปฏิบัติการเพื่อสร้างเสริมและพัฒนาศักยภาพทั้งระดับปัจเจกบุคคล ครอบครัว กลุ่ม/องค์กรทางสังคมในชุมชน ให้สามารถส่งเสริม ป้องกัน และแก้ไขผลกระทบจากการเคลื่อนย้ายแรงงานไปทำงานต่างประเทศที่มีต่อสตรีและเด็ก ทั้งนี้ขอบเขตของเนื้อหาในการวิจัยประกอบด้วย

1. บริบทของชุมชนและประวัติการย้ายถิ่น
2. สถานการณ์และสาเหตุของการย้ายถิ่นไปทำงานต่างประเทศ
3. ผลกระทบทั้งด้านบวกและด้านลบของการย้ายถิ่นที่มีต่อชุมชนโดยรวม และผลกระทบที่มีต่อสตรีและเด็ก
4. ความพร้อมของบุคคล กลุ่ม/องค์กรในชุมชน ในการทำงานส่งเสริม สนับสนุน ป้องกัน และแก้ไขปัญหาการย้ายถิ่น
5. การตอบสนองปัญหาด้านการส่งเสริม สนับสนุน ป้องกันและแก้ไขปัญหาของชุมชน

วิธีการวิจัย

โครงการวิจัยเรื่องกระบวนการป้องกันและแก้ไขปัญหาผลกระทบต่อสตรีและเด็กในชนบท กรณีการเคลื่อนย้ายแรงงานไปทำงานต่างประเทศ เป็นโครงการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research: PAR) กระบวนการวิจัยที่เกิดขึ้นภายใต้โครงการนี้ มีผู้เกี่ยวข้องหลัก 4 ฝ่ายประกอบด้วย หัวหน้าโครงการวิจัย ทีมนักวิจัยในพื้นที่ ผู้นำชุมชน และกลุ่มเป้าหมายที่เกี่ยวข้อง ดังนั้นกระบวนการวิจัยจึงได้กำหนดขั้นตอนการวิจัยดังนี้

ช่วงเตรียมการ

1. การเตรียมนักวิจัยในพื้นที่ ทีมงานที่เข้าร่วมเป็นนักวิจัยในพื้นที่เป็นบุคลากรที่มาจากชุมชนพื้นที่เป้าหมายทั้งสิ้น ทีมงานทุกคนยังมีประสบการณ์ในการศึกษาข้อมูลและการใช้เครื่องมือศึกษาข้อมูลแบบมีส่วนร่วมน้อยมาก ดังนั้นก่อนการศึกษาข้อมูลจึงได้มีการฝึกอบรมนักวิจัย เพื่อทำความเข้าใจเนื้อหาของโครงการ กระบวนการศึกษารวบรวมข้อมูล และการใช้เครื่องมือในการศึกษาข้อมูล เนื้อหาการฝึกอบรมมีดังนี้

- การทำความเข้าใจกับโครงการวิจัย
- เนื้อหาที่จะทำการวิจัย และเครื่องมือที่ใช้ในการศึกษาแต่ละเนื้อหา
- ทำความรู้จักและทดลองใช้เครื่องมือในการวิจัย
- การบันทึกข้อมูลภาคสนาม การใช้เครื่องบันทึกเสียง และกล้องถ่ายรูป
- จรรยาบรรณของนักวิจัย
- วางแผนเก็บข้อมูล

2. จัดเตรียมเครื่องมือในการวิจัย เช่น แบบสัมภาษณ์ปลายเปิด แบบบันทึกข้อมูลภาคสนาม วัสดุ อุปกรณ์ต่างๆ สำหรับการวิเคราะห์ชุมชนแบบมีส่วนร่วม โดยให้ทีมวิจัยศึกษาประเด็นที่ต้องการศึกษากับกลุ่มเป้าหมายต่างๆ แล้วช่วยกันตั้งคำถามให้ครอบคลุมเนื้อหาในการวิจัย แล้ว

จึงนำเอาประเด็นคำถามที่ตั้งไว้มากำหนดเครื่องมือที่จะใช้ศึกษาข้อมูลให้เหมาะสมกับประเด็นนั้นๆ

3. การเตรียมชุมชน

3.1 แนะนำทีมวิจัย ชี้แจงวัตถุประสงค์ของการทำวิจัยคร่าวๆ ให้ผู้นำชุมชนทราบ และขออนุญาตเข้าไปศึกษาข้อมูลชุมชน

3.2 ประชุมผู้นำชุมชนและผู้เกี่ยวข้องกับการศึกษาข้อมูลในพื้นที่ เนื่องจากการวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม ในเบื้องต้นจึงจำเป็นต้องมีการชี้แจงทำความเข้าใจกับกลุ่มเป้าหมายในพื้นที่ดำเนินการทั้ง 2 ชุมชน เพื่อสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนตั้งแต่เริ่มต้นทำการวิจัย การประชุมชี้แจงทำความเข้าใจจัดขึ้น 2 ครั้ง คือที่ชุมชนปางลาว 1 ครั้ง และชุมชนร่องห้วย 1 ครั้ง เนื้อหาของการประชุมชี้แจงประกอบด้วย

- การทำความเข้าใจโครงการ เช่น วัตถุประสงค์ เนื้อหา วิธีการ ฯลฯ ของการวิจัย
- บทบาทของนักวิจัยและกลุ่มเป้าหมาย
- หารือเรื่องระยะเวลาในการศึกษาข้อมูลตามแผนการวิจัย

ช่วงปฏิบัติการวิจัยในพื้นที่ แบ่งการศึกษาข้อมูลออกเป็น 2 ระยะดังนี้

การวิจัยระยะที่ 1

1. ศึกษาบริบทของชุมชน รวมถึงประวัติการเคลื่อนย้ายแรงงานตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน เพื่อให้ได้ข้อมูลภาพรวมของชุมชนทั้งหมดแล้วนำมาวิเคราะห์สาเหตุ ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการย้ายถิ่นไปทำงานต่างประเทศของคนวัยแรงงาน ทั้งปัจจัยผลักดันภายในชุมชน (Push Factors) และปัจจัยดึงดูดภายนอกชุมชน (Pull Factors) โดยการศึกษาจากเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง และการศึกษาข้อมูลเชิงลึกกับผู้นำชุมชน ชาวบ้านทั่วไป บุคคลที่เคยเดินทางไปทำงานต่างประเทศ และบุคคลที่กำลังจะเดินทางไปทำงานต่างประเทศ

2. ศึกษาผลกระทบทั้งทางบวกและทางลบของการเดินทางไปทำงานต่างประเทศ ที่มีต่อชุมชนโดยรวมเช่น ผลกระทบทางด้านเศรษฐกิจ สังคม สุขภาพชุมชน ฯลฯ โดยใช้กระบวนการวิเคราะห์ชุมชนแบบมีส่วนร่วม (Participatory Rural Appraisal: PRA) กับผู้นำชุมชน และกลุ่มชาวบ้านทั่วไป

3. ศึกษาผลกระทบทั้งทางบวกและทางลบของการเดินทางไปทำงานต่างประเทศ ที่มีต่อสตรีและเด็กในชุมชนว่า มีผลกระทบด้านใดบ้าง อย่างไร โดยใช้กระบวนการวิเคราะห์ชุมชนแบบมีส่วนร่วม (PRA) และการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก กับกลุ่มผู้นำชุมชน กลุ่มแม่บ้าน กลุ่มเด็กและเยาวชน

4. ศึกษาเชิงลึกแบ่งเป็นกรณีศึกษา 5 ลักษณะ ได้แก่

- 4.1 กรณีศึกษาที่ 1 สตรีที่สามีเดินทางไปทำงานต่างประเทศและประสบผลสำเร็จ
- 4.2 กรณีศึกษาที่ 2 สตรีที่สามีเดินทางไปทำงานต่างประเทศและไม่ประสบผลสำเร็จ
- 4.3 กรณีศึกษาที่ 3 ครอบครัวที่ผู้สูงอายุและเด็กอยู่ตามลำพัง คนวัยแรงงานไปทำงานต่างประเทศ
- 4.4 กรณีศึกษาที่ 4 สตรีที่เดินทางไปทำงานต่างประเทศ
- 4.5 กรณีศึกษาที่ 5 เด็กและเยาวชนที่อยู่บ้านตามลำพัง โดยที่ทั้งพ่อและแม่เดินทางไปทำงานต่างประเทศ

5. ศึกษาความพร้อมของชุมชนด้านบุคคล กลุ่ม/องค์กรทางสังคมของชุมชน เพื่อเตรียมความพร้อมสำหรับการวิจัยปฏิบัติการในการสนับสนุนและแก้ไขปัญหา

6. การจัดเวทีชุมชนเพื่อกำหนดทิศทางป้องกันและแก้ไขปัญหา เมื่อได้ศึกษาความพร้อมของบุคคล กลุ่ม/องค์กรในชุมชนแล้ว จึงเลือกตัวแทนของกลุ่มต่างๆ บุคคลที่มีความพร้อมมีความเต็มใจในการเข้าร่วมกิจกรรมในการสนับสนุน ส่งเสริม ป้องกันและแก้ปัญหาคารย้ายถิ่นไปทำงานต่างประเทศ โดยแยกจัดกิจกรรมชุมชนละ 1 ครั้ง แล้วจึงนำเอาผลการจัดเวทีชุมชนของทั้งสองชุมชนมาจัดเวทีชุมชนร่วมกันอีกครั้งหนึ่ง เพื่อนำเสนอข้อคิดเห็นของตัวแทนชุมชน และแผนสนับสนุน ส่งเสริม ป้องกันและแก้ปัญหาระดับชุมชน

กิจกรรมเวทีชุมชนปางลาวและชุมชนร่องหวาย เป็นเวทีระดมความคิดแบบมีส่วนร่วมของผู้เกี่ยวข้องระดับชุมชน เพื่อหาทางออกในการตอบสนองสถานการณ์ปัญหาที่เกิดจากการย้ายถิ่นไปทำงานต่างประเทศของคนวัยแรงงานในชุมชน ที่มีวิจัยได้เลือกเอากระบวนการวางแผนพัฒนาชุมชนแบบมีส่วนร่วม (Appreciation Influence Control: A-I-C) มาเป็นเครื่องมือในการจัดกระบวนการ เพราะเป็นกระบวนการที่สามารถตอบสนองแนวคิดเรื่องการมีส่วนร่วมของชุมชนใน

งานพัฒนา และเป็นกระบวนการที่นำไปสู่การกำหนดแผนปฏิบัติการป้องกันและแก้ไขปัญหาร่วมกันของคนในชุมชน การจัดเวทีชุมชนแบ่งเนื้อหาออกเป็น 6 เรื่อง ตามลำดับดังนี้

1. วิเคราะห์ข้อดีข้อเสียของการเดินทางไปทำงานต่างประเทศ
2. วิเคราะห์ทางออกในการป้องกันแก้ไขปัญหและการเสริมศักยภาพองค์กรชุมชน
3. การกำหนดกิจกรรมเพื่อป้องกันแก้ไขปัญห
4. การจัดหมวดหมู่ของกิจกรรมป้องกันแก้ไขปัญห
5. การคัดกรองกิจกรรม
6. จัดทำแผนปฏิบัติงาน

การวิจัยระยะที่ 2

เป็นช่วงศึกษาการตอบสนองปัญหาการย้ายถิ่นไปทำงานต่างประเทศของชุมชน ตามที่กลุ่ม/องค์กรในชุมชนได้ร่วมกันลงมือปฏิบัติกิจกรรมเพื่อสนับสนุน ส่งเสริม ป้องกันและแก้ไขปัญหาลักษณะของการย้ายถิ่นที่มีต่อสตรีและเด็ก และ/หรือต่อชุมชนโดยรวม แบ่งการศึกษาออกเป็น 2 ส่วนคือ

1. การตอบสนองปัญหาการย้ายถิ่นไปทำงานต่างประเทศที่ผ่านมาของชุมชน
2. การตอบสนองปัญหาการย้ายถิ่นที่ชุมชนได้ร่วมกันกำหนดจากการจัดเวทีชุมชน

เครื่องมือและการรวบรวมข้อมูล

เนื่องจกงานวิจัยนี้ เป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมเพื่อการเรียนรู้ร่วมกันในการส่งเสริมสนับสนุนป้องกัน และแก้ไขปัญหการย้ายถิ่นไปทำงานต่างประเทศในชุมชน ดังนั้นการเก็บรวบรวมข้อมูลจึงต้องดำเนินการโดยให้นักวิจัยและกลุ่มเป้าหมาย ได้เรียนรู้ร่วมกันตั้งแต่เริ่มลงมือทำการวิจัยในโครงการวิจัยระยะที่1 จนกระทั่งร่วมกันปฏิบัติการเพื่อสนับสนุนให้มีการป้องกันแก้ไขปัญหในโครงการวิจัยระยะที่2 งานวิจัยนี้ใช้เครื่องมือและเทคนิคการเก็บรวบรวมข้อมูลหลายวิธีการ โดยให้ความสำคัญกับเครื่องมือที่เป็นกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันได้แก่

1. การวิเคราะห์ชุมชนแบบมีส่วนร่วม (Participatory Rural Appraisal: PRA) เป็นกระบวนการที่ช่วยให้คนกลุ่มต่างๆ ที่อยู่เ็นชุมชนเป้าหมายมองเห็นคุณค่าของการแลกเปลี่ยนความคิดเห็น แบ่งปันประสบการณ์ วิเคราะห์สถานการณ์ที่เกิดขึ้นทั้งในและนอกชุมชน ที่กระทบต่อวิถีชีวิต ความเป็นอยู่ของคนในชุมชน จนกระทั่งนำไปสู่การวางแผนและดำเนินกิจกรรมตาม

ความพร้อมของกลุ่ม/องค์กรในชุมชนเอง (Robert Chambers, 1992) กระบวนการวิเคราะห์ชุมชนแบบมีส่วนร่วมมีความเชื่อพื้นฐานสำคัญ ได้แก่

1.1 ความเสมอภาค กระบวนการวิเคราะห์ชุมชนแบบมีส่วนร่วมเชื่อว่า การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ แบ่งปันประสบการณ์ของคนจนกระทั่งสามารถนำไปสู่การวางแผนแก้ไขปัญหาาร่วมกันได้ ย่อมเกิดจากพื้นฐานความคิดที่ว่ามนุษย์ทุกคนมีศักดิ์ศรีของความเป็นคนที่เท่าเทียมกัน

1.2 ศักยภาพของคน กระบวนการวิเคราะห์ชุมชนแบบมีส่วนร่วมเชื่อว่า การที่ชุมชนสามารถคงความเป็นอยู่ สังคมประสบการณ์ สร้างจารีตประเพณีสืบทอดมาเป็นเวลาช้านานนั้น เกิดจากองค์ประกอบสำคัญคือ “คน” โดยเชื่อว่าคนทุกคนที่มีศักยภาพ มีความสามารถ บุคคลเหล่านี้หากสามารถมารวมกลุ่ม แลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งกันและกัน ภายใต้บรรยากาศที่เป็นกัลยาณมิตรต่อกัน จะสามารถสร้างสรรค์กิจกรรมป้องกันแก้ไขปัญหาที่ชุมชนกำลังเผชิญอยู่ได้

วิธีการต่างๆ ของการวิเคราะห์ชุมชนแบบมีส่วนร่วมที่นำมาใช้ในการศึกษาข้อมูลได้แก่ การทำแผนที่ชุมชนแบบมีส่วนร่วม (Village Mapping) การทำตารางจัดลำดับ (Matrix Ranking) และการทำแผนภูมิความสัมพันธ์ (Vane Diagram)

2. การสัมภาษณ์แบบเจาะลึก ทีมวิจัยได้จัดทำแบบสัมภาษณ์ปลายเปิด เพื่อสะดวกต่อการศึกษาข้อมูลเชิงลึกกับกลุ่มเป้าหมาย เครื่องมือนี้ใช้ร่วมกับแบบบันทึกข้อมูลภาคสนาม และเครื่องบันทึกเสียงเพื่อให้ได้ข้อมูลที่ครบถ้วนสมบูรณ์ ทั้งนี้การใช้เครื่องบันทึกเสียงแต่ละครั้ง ต้องขออนุญาตผู้ให้สัมภาษณ์ก่อนทุกครั้ง

3. การสังเกตแบบมีส่วนร่วม สาเหตุที่ใช้วิธีการศึกษาข้อมูลด้วยวิธีนี้เนื่องจาก เมื่อการศึกษาค้นคว้าข้อมูลโดยการสัมภาษณ์แบบเจาะลึกผ่านไประยะหนึ่งทีมวิจัยพบว่า ผู้ถูกสัมภาษณ์มีข้อจำกัดในการให้ข้อมูลเช่น ผู้ถูกสัมภาษณ์มีความกังวล/อึดอัดใจไม่ยอมตอบคำถาม โดยเฉพาะกลุ่มเป้าหมายที่เป็นแม่บ้านที่เคยเดินทางไปทำงานต่างประเทศ กลุ่มเด็กวัยรุ่นที่พ่อแม่เดินทางไปทำงานต่างประเทศ มักจะไม่กล้าเปิดเผยพฤติกรรมด้านลบของตนเอง ดังนั้นทีมวิจัยจึงเลือกใช้วิธีการสังเกตพฤติกรรมของกลุ่มเป้าหมายมาใช้เป็นเครื่องมือศึกษาข้อมูลอีกทางหนึ่ง การสังเกตแบบมีส่วนร่วม เป็นการสังเกตพฤติกรรมของกลุ่มเป้าหมาย โดยที่ทีมวิจัยเข้าไปร่วมกิจกรรม หรือเข้าไปอยู่ในสถานการณ์แวดล้อมนั้นๆ กับกลุ่มเป้าหมาย แล้วกลับมาบันทึกข้อมูลที่เกิดขึ้นในแบบบันทึกภาคสนาม

4. การจัดเวทีแลกเปลี่ยน จัดขึ้น 2 ครั้งคือ ครั้งที่ 1 จัดหลังจากการศึกษาข้อมูลระยะที่ 1 และครั้งที่ 2 จัดหลังจากการศึกษาข้อมูลระยะที่ 2 ผู้เข้าร่วมเวทีประกอบด้วยตัวแทนของกลุ่มเป้าหมายทั้ง 2 ชุมชนได้แก่ ผู้นำชุมชน ผู้ที่เคยเดินทางและผู้ที่กำลังจะเดินทางไปทำงานต่างประเทศ ทั้งชายและหญิง ตัวแทนแม่บ้านและตัวแทนเยาวชนที่ได้รับผลกระทบจากปัญหาการย้ายถิ่น การจัดเวทีแลกเปลี่ยนทำให้เกิดประโยชน์ 3 ประการได้แก่

4.1 ช่วยในการวิเคราะห์/จัดหมวดหมู่ข้อมูลแต่ละประเด็นที่ได้จากการศึกษา

4.2 ช่วยให้ทีมวิจัยและกลุ่มเป้าหมายได้ร่วมกันเชื่อมโยงสภาพปัญหาและผลกระทบของการย้ายถิ่นทั้งด้านบวกและด้านลบที่มีต่อชุมชน และนำไปสู่ประเด็นศึกษาเรื่องการพัฒนาศักยภาพองค์กรชุมชนในการป้องกันและแก้ไขปัญหาการย้ายถิ่น

4.3 ช่วยให้กลุ่มเป้าหมายได้เพิ่มเติมข้อมูลที่ขาดหายไป ทีมวิจัยได้เพิ่มเติมข้อมูลที่ขาดจนสามารถนำมาสังเคราะห์และประมวลผลได้

5. การจัดเวทีชุมชนโดยใช้กระบวนการวางแผนพัฒนาชุมชนแบบมีส่วนร่วม (Appreciation Influence Control: A-I-C) เป็นกระบวนการระดมพลังสมองของคนในชุมชนเพื่อแสวงหาแนวทางป้องกันและแก้ไขปัญหามิใช่พัฒนาจากกระบวนการพัฒนาองค์กรแบบมีส่วนร่วมของสถาบันเอกชนชื่อ Organizing for Development : an International Institute (ODII) กระบวนการนี้ถูกนำมาทดลองใช้ในประเทศไทยครั้งแรกเมื่อ พ.ศ.2533 โดยสถาบันวิจัยและพัฒนาประเทศไทย (TDRI) ร่วมกับสมาคมพัฒนาประชากรและชุมชน (PDA)

การวางแผนพัฒนาชุมชนแบบมีส่วนร่วม ให้ความสำคัญกับ “การเรียนรู้” ซึ่งบุคคลจะเรียนรู้จากปฏิสัมพันธ์ทางสังคมผ่านการกระทำ (Interactive Learning Through Action) จนกระทั่งก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงเชิงสร้างสรรค์โดยปฏิบัติการร่วมกัน (Social Engagement) บนวิถีแห่งการทำให้เกิดพลังสร้างสรรค์ (ประเวศ วะสี, 2535)

งานวิจัยนี้นำกระบวนการวางแผนพัฒนาชุมชนแบบมีส่วนร่วม (A-I-C) มาใช้เป็นเครื่องมือในการศึกษาข้อมูล เพื่อการวางแผนป้องกันและแก้ไขปัญหามิใช่พัฒนาจากกระบวนการพัฒนาองค์กรแบบมีส่วนร่วม การจัดกิจกรรมดังกล่าวจัดให้กับชุมชนปางลาว และชุมชนร่องหวาย ชุมชนละ 1 ครั้ง ขั้นตอนของการจัดเวทีประกอบด้วย

1. การทบทวนปัญหา สาเหตุ และผลกระทบของการย้ายถิ่นที่มีต่อชุมชน โดยเฉพาะผลกระทบต่อสตรีและเด็ก
2. การร่วมกันเสนอแนวทางการป้องกันและแก้ไขปัญหา
3. การกลั่นกรองและคัดเลือกแนวทาง/วิธีการแก้ไขปัญหที่เหมาะสมกับสภาพของชุมชน
4. การจัดทำแผนปฏิบัติการป้องกันแก้ไขปัญห และลงมือแก้ไขปัญหตามกิจกรรมที่ชุมชนได้กำหนดไว้ในแผนปฏิบัติการ

การวิเคราะห์และตรวจสอบข้อมูล

การวิเคราะห์และตรวจสอบข้อมูล จัดกระทำโดยใช้วิธีการตรวจสอบข้อมูลสามเส้า (Data Triangulation) และการจัดเวทีร่วมกันระหว่างทีมวิจัยกับตัวแทนกลุ่มเป้าหมาย

1.การตรวจสอบข้อมูล ใช้วิธีการตรวจสอบสามเส้าด้านข้อมูล (Data Triangulation) เป็นวิธีการตรวจสอบข้อมูลโดยพิจารณาจากเวลา สถานที่ บุคคล (สุภางค์ จันทวานิช, 2533) ซึ่งการวิจัยครั้งนี้ใช้วิธีการศึกษาข้อมูลในประเด็นเดียวกันจากกลุ่มเป้าหมายหลายกลุ่ม หลายช่วงเวลา และจากพื้นที่ศึกษา 2 ชุมชน รวม 4 หมู่บ้าน แล้วจึงนำข้อมูลที่ได้จากการศึกษามาประมวลและหาข้อสรุปร่วมกัน

2. การจัดเวทีร่วมระหว่างทีมวิจัยกับตัวแทนกลุ่มเป้าหมาย เวทีนี้จัดขึ้น 2 ครั้ง คือหลังจากเสร็จสิ้นการศึกษาข้อมูลระยะที่ 1 และระยะที่ 2 เป็นเวทีที่เปิดโอกาสให้ทีมวิจัยนำเสนอข้อมูลที่ได้จากการศึกษาร่วมกันมานำเสนอให้ตัวแทนของกลุ่มเป้าหมายได้รับทราบ และช่วยกันตรวจสอบความถูกต้อง รวมถึงเพิ่มเติมข้อมูลที่ยังขาดหรือไม่ชัดเจน

สำหรับการวิเคราะห์ข้อมูลนั้น ได้ทำการวิเคราะห์ไปพร้อมๆ กับการตรวจสอบข้อมูลที่ได้มาว่าเป็นข้อมูลที่ถูกต้องแล้ว และกระทำเป็นระยะๆ บางครั้งข้อมูลที่ได้มาอาจไม่เพียงพอ ก็เก็บข้อมูลเพิ่มเติม แล้วนำข้อมูลที่ได้มาตรวจสอบและวิเคราะห์ไปพร้อมๆ กัน

นิยามศัพท์เฉพาะ

นิยามศัพท์เฉพาะที่นำมาใช้กล่าวถึงในรายงานการวิจัยฉบับนี้ บัญญัติขึ้นเพื่อหมายรวมถึงกลุ่มเป้าหมายในพื้นที่ของการวิจัยเรื่อง กระบวนการป้องกันและแก้ไขปัญหผลกระทบต่อสตรีและเด็กในชนบท กรณีการเคลื่อนย้ายแรงงานไปทำงานต่างประเทศ เท่านั้น ประกอบด้วยคำศัพท์และความหมายดังต่อไปนี้

สตรี	หมายถึง	ผู้หญิงที่ตนเอง หรือสามีเดินทางไปทำงานต่างประเทศ
เด็ก	หมายถึง	บุคคลที่มีอายุตั้งแต่แรกเกิดถึง 15 ปี ที่พ่อแม่หรือผู้ปกครองเดินทางไปทำงานต่างประเทศ
เยาวชน	หมายถึง	บุคคลที่มีอายุตั้งแต่ 16 ปีถึง 25 ปี ที่พ่อแม่หรือผู้ปกครองเดินทางไป

		ทำงานต่างประเทศ
ผู้สูงอายุ	หมายถึง	ผู้ที่มีอายุตั้งแต่ 50 ปีขึ้นไป ทั้งหญิงและชาย ที่มีคนในครอบครัว เดินทางไปทำงานต่างประเทศ
ผลกระทบ	หมายถึง	ผลกระทบทั้งด้านบวกและด้านลบที่เกิดจากการเดินทางไปทำงาน ต่างประเทศของคนในชุมชน

บริบทของชุมชน และประวัติการย้ายถิ่น

ข้อมูลพื้นฐานของชุมชนปางลาว

ประวัติความเป็นมา

ชุมชนปางลาวเป็นชุมชนของคนอีสานที่อพยพมาจากภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2507 ครอบครัวแรก ๆ ที่อพยพเข้ามาอยู่คือครอบครัวของ พ่อใหญ่วัง มีบุญมาก พ่อใหญ่แสง จานนอก พ่อใหญ่พิมพ์ วังอ่อน พ่อใหญ่สว่าง สมบูรณ์ พ่อใหญ่แหล่ เลখনอก พ่อใหญ่สา ยางนอก พ่อใหญ่อ่วง เขื่องไรสงค์ พ่อใหญ่มั่ง มีบุญมาก ในปี พ.ศ. 2508 อพยพเข้ามาสมทบอีก 5 ครอบครัว คือ ครอบครัวของ พ่อใหญ่บุญธรรม โทพิลา พ่อใหญ่วิเชียร กาละกุล พ่อใหญ่ยอย แสนละมูล พ่อใหญ่บัวสี มาสุข และแม่ใหญ่ขวัญ

ก่อนที่คนจากภาคตะวันออกเฉียงเหนือ จะอพยพเข้ามาตั้งบ้านเรือน บริเวณนี้เคยเป็นถิ่นที่อยู่ของคนพื้นเมืองเหนือ คือครอบครัวของ นายดวง เบ้งสม และญาติพี่น้องอีกประมาณ 10 ครอบครัว รวมถึงครอบครัวของคนลาวที่อพยพมาจากหลวงพระบาง ประเทศลาว คือครอบครัว ของลุงไว ลุงด้วง ลุงเขย ลุงตัน และหมอล้ำ ซึ่งเข้ามาค้าขายกับคนไทยแถบนี้ และได้รู้จักกับครอบครัวของนายดวง เบ้งสม จึงได้ชักชวนกันมาจับจองที่ดินบริเวณนี้ ปลูกบ้านอาศัยอยู่ร่วมกัน ต่อมาญาติของลุงไว คือนางปุย (ปัจจุบันยังมีชีวิตอยู่) ได้เดินทางมาเยี่ยมลุงไว และได้แต่งงานกับคนที่อพยพมาจาก จังหวัดพะเยา และตั้งรกรากที่ทำมาหากินอยู่บริเวณนี้อีกครอบครัวหนึ่ง ดังนั้นชาวบ้านใกล้เคียงจึงเรียกบริเวณนี้ว่า “บ้านลาว”

ในราว ปี พ.ศ. 2505 มีบริษัทสัมปทานไม้ พาคนงานจากภาคตะวันออกเฉียงเหนือ (นครราชสีมา) มาตัดไม้และทำที่พักอยู่บริเวณนี้ด้วย ชาวบ้านเรียกว่า “ปางไม้” เมื่อคน 2 กลุ่มเข้ามาตั้งรกรากอยู่ร่วมกัน จึงถูกเรียกชื่อใหม่ว่า “บ้านปางลาว” จนถึงปัจจุบัน

ข้อมูลด้านกายภาพ

ชุมชนบ้านปางลาว ตั้งอยู่หมู่ที่ 10 และหมู่ที่ 20 ต.แม่ข้าวต้ม อ.เมือง จ.เชียงราย ตั้งอยู่บนที่ราบลุ่มน้ำกกตอนใต้ ห่างจากตัวจังหวัดเชียงรายมาทางทิศเหนือประมาณ 25 กิโลเมตร ทิศเหนือติดกับบ้านห้วยเจริญ ทิศใต้ติดกับบ้านร่องก่อ ทิศตะวันออกติดกับแม่น้ำกก และทิศตะวันตกติดกับบ้านห้วยทรายขาว และเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าห้วยหลวง

สาธารณสถานที่สำคัญประกอบด้วย วัด 2 แห่ง โรงเรียนระดับประถมศึกษา 1 แห่ง ศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก 1 แห่ง ศาลาประชาธิปไตย 1 หลัง ฌาปนสถาน 2 แห่ง

สาธารณูปโภคพื้นฐานประกอบด้วย ไฟฟ้า โทรศัพท์ ถนนลาดยาง และถนนคอนกรีตเสริมเหล็ก ในซอยต่าง ๆ

การปกครอง

แบ่งการปกครองออกเป็น 2 หมู่บ้าน มีผู้ใหญ่บ้าน และคณะกรรมการหมู่บ้านเป็นผู้ดูแล แต่ละหมู่บ้านแบ่งออกเป็นคุ้มต่าง ๆ คุ้มละ 15-20 หลังคาเรือน มีหัวหน้าคุ้มคอยดูแลและทำหน้าที่เป็นกรรมการหมู่บ้าน

บ้านปางลาวหมู่ที่ 10 มี 7 คุ้ม คือ คุ้มทุ่งสว่าง คุ้มเหนือ คุ้มตะวันออก คุ้มกลาง คุ้มริมวัด คุ้มนาซ่าง และคุ้มบุรีรัมย์

บ้านปางลาวหมู่ที่ 20 มี 7 คุ้ม คือ คุ้มโนนสวรรค์ 1 คุ้มโนนสวรรค์ 2 คุ้มศาลาแดง 1 คุ้มศาลาแดง 2 คุ้มป่าซาง 1 คุ้มป่าซาง 2 และคุ้มหนองบัวน้อย

ถึงแม้ในปัจจุบันชุมชนบ้านปางลาวจะถูกแยกเป็น 2 หมู่บ้าน ด้วยเงื่อนไขของงบประมาณ และจำนวนประชากรที่เพิ่มมากขึ้น แต่ในทางปฏิบัติแล้ว คณะกรรมการหมู่บ้าน ชาวบ้าน และผู้นำกลุ่มต่าง ๆ ยังมีความสัมพันธ์ ที่ใกล้ชิดเป็นชุมชนเดียวกัน

ประชากรและเชื้อชาติ

ประชากรเกือบทั้งหมดเป็นคนที่ย้ายมาจากเกือบทุกจังหวัดของภาคตะวันออกเฉียงเหนือ มีประชากรเพียงส่วนน้อย เป็นคนภาคเหนือที่เข้ามาแต่งงานเป็น ลูกเขย ลูกสะใภ้ มีครอบครัวของคนพื้นเมืองเหนือเพียง 2 ครอบครัว ที่เข้ามาเป็นครูสอนที่โรงเรียนบ้านปางลาว และอาศัยตั้งรกรากอยู่ในหมู่บ้าน

ตารางที่ 1 แสดงจำนวนประชากรของชุมชนปางลาว

ชื่อหมู่บ้าน	จำนวนหลังคาเรือน	จำนวนประชากร		
		ชาย	หญิง	รวม
บ้านปางลาว หมู่ที่ 10	162	636	634	1,270
บ้านปางลาว หมู่ที่ 20	136	505	500	1,005
รวมทั้งสิ้น	298	1,141	1,134	2,275

เศรษฐกิจและอาชีพ

ชุมชนปางลาวเป็นชุมชนที่ตั้งอยู่บนที่ราบลุ่มแม่น้ำกกตอนล่าง พื้นที่ส่วนใหญ่จึงเหมาะแก่การทำเกษตรกรรม ดังนั้นชาวบ้านจึงยึดอาชีพเกษตรกรรมเป็นอาชีพหลัก โดยเฉพาะการทำนาข้าวปลูกข้าวโพด สลับกับปลูกทอง ถั่ว และ พืชเชิงเดี่ยวอื่น ๆ ตามฤดูกาล หรือตามความต้องการของตลาด ทั้งนี้การปลูกพืชเชิงเดี่ยว เป็นการผลิตเพื่อป้อนตลาดภายนอกเป็นหลัก เกษตรกรต้องพึ่งตลาดภายนอก ไม่สามารถกำหนดราคาผลผลิตได้เอง

ถึงแม้อาชีพเกษตรกรรมจะเป็นอาชีพหลักของชาวบ้านที่นี่ แต่รายได้จากการทำเกษตรกรรมยังเป็นรายได้ที่ไม่แน่นอน เนื่องจากวิธีการผลิตยังต้องขึ้นอยู่กับปัจจัยที่นอกเหนือการควบคุม ได้แก่ สภาพดินฟ้าอากาศ กลไกของตลาด เมล็ดพันธุ์ ปุ๋ยเคมี ยากำจัดศัตรูพืช และการรับซื้อผลผลิต ที่ถูกควบคุมโดยพ่อค้า / นักธุรกิจ จากภายนอก ส่งผลให้เกษตรกรในชุมชนมีรายได้ไม่คุ้มทุนทั้งนี้ไม่นับรวมถึงภาวะที่เกิดจากภัยธรรมชาติ เช่น ฝนแล้ง น้ำท่วม ลูกเห็บตก ผลัดเปลี่ยนหมุนเวียนมาทำลายพืชผลให้เกิดความเสียหายทุกปี ส่งผลให้เกษตรกรหันมาสนใจอาชีพนอกภาคเกษตร โดยเฉพาะการเดินทางไปขายแรงงานต่างถิ่นทั้งในประเทศ และต่างประเทศ

นอกจากอาชีพหลักดังกล่าวแล้ว ชาวบ้านส่วนหนึ่งยังประกอบอาชีพค้าขายขึ้นล่องระหว่างภาคเหนือกับภาคอีสาน การแปรรูปยาเส้น ซึ่งทำเป็นอุตสาหกรรมในครัวเรือนโดยการรับยาเส้นมาจากจังหวัดหนองคาย นำมาบรรจุในถุงพลาสติกแล้วตระเวนส่งขายไปตามพื้นที่ต่าง ๆ ทั้งภายในจังหวัดและจังหวัดใกล้เคียง ชาวบ้านบางส่วนยึดอาชีพรับจ้างตามโรงงานอุตสาหกรรมขนาดเล็ก โรงแรม สถานบริการ ร้านอาหาร ซึ่งอยู่ในตัวจังหวัด และตำบลใกล้เคียง

หลังฤดูกาลเก็บเกี่ยว จะมีการทำหัตถกรรมพื้นบ้านของกลุ่มผู้หญิง และผู้สูงอายุ เช่น ทอผ้าไหม ผ้าฝ้าย ทอเสื่อ จักสาน เป็นรายได้เสริมอีกทางหนึ่ง

สภาพสังคมและวัฒนธรรม

ชุมชนปางลาวเป็นหนึ่งในหลาย ๆ ชุมชนอีสานที่อพยพมาอยู่ในจังหวัดเชียงราย ที่ยังคงรักษาประเพณี วัฒนธรรมดั้งเดิมของตนเองไว้ โดยเฉพาะวัฒนธรรมทางด้านภาษา ชาวบ้านจะใช้ภาษาอีสานในการสื่อสารกันเองในชุมชน และกับคนภายนอกที่เข้ามาติดต่อ จากการศึกษาข้อมูลด้านสังคมและวัฒนธรรม พบว่าชาวบ้านโดยเฉพาะคนวัยกลางคนไปจนถึงผู้สูงอายุ ยังคงรักษาประเพณี และวัฒนธรรม ที่ชาวบ้านเรียกว่า “ฮิดสิบสองคองสิบสี่” ไว้อย่างครบถ้วน

คำว่า “ฮิด” ในภาษาอีสานตรงกับภาษาไทยกลางว่า “จารีต” หมายถึงประเพณีที่ยึดถืออย่างเคร่งครัด คำว่า “ฮิดสิบสอง” จึงหมายถึงประเพณีที่ชาวอีสานยึดถืออย่างเคร่งครัด 12 ประการ

ในรอบ 1 ปี เช่น งานบุญบั้งไฟ งานบุญข้าวสาก งานบุญพระเวทย์ เป็นต้น สำหรับ “คองสิบสี่” หมายถึงข้อปฏิบัติที่เคร่งครัด 14 ประการการที่ชาวอีสานถือปฏิบัติสืบต่อกันมาได้แก่ คองที่ 1 การนำข้าวที่เก็บเกี่ยวมาใหม่ในแต่ละปีไปถวายพระสงฆ์ก่อนนำมารับประทาน คองที่ 2 อย่ากล่าวคำหยาบช้า โลกมาก คองที่ 3 ทำมาหากินในทางสุจริต ผัวหาบเมียคอนเก็บหอมรอมริบ คองที่ 4 เวลาเดินขึ้นเรือนอย่าเอาเท้าเช็ดหัวบันได กระตืบ เคาะบันได คองที่ 5 ในวันขึ้น 8 ค่ำและ ขึ้น 15 ค่ำให้นำดอกไม้ธูปเทียนมาไหว้พระ คองที่ 6 ล้างเท้าก่อนเข้านอน คองที่ 7 ให้ความเคารพสามี ถึงวันพระให้นำดอกไม้ธูปเทียนมาคารวะสามีตน คองที่ 8 ทำบุญตักบาตรในวันพระ คองที่ 9 เมื่อมีพระมาบิณฑบาตอย่าให้ท่านคอยนาน เวลาใส่บาตรอย่าให้ส่วนหนึ่งส่วนใดของร่างกายโดนบาตรหรือร่างกายของพระ คองที่ 10 เมื่อพระภิกษุสงฆ์เข้าปริวาสกรรมให้แต่งดอกไม้ธูปเทียนไปถวายแด่ท่าน คองที่ 11 เมื่อพระภิกษุสงฆ์เดินผ่านมาให้นั่งลงแล้วยกมือไหว้ คองที่ 12 อย่าเหยียบเงาของพระภิกษุสงฆ์หรือท่านผู้มีศีลบริสุทธิ์ คองที่ 13 อย่าเอาอาหารที่เหลือเดนแล้วไปถวายผู้มีศีล หรือให้พ่อแม่สามีตน และคองที่ 14 อย่าเสพเมถุน กามคุณในวันศีล วันเข้าพรรษา วันออกพรรษา วันมหาสงกรานต์ วันสุริยุปราคา วันจันทรุปราคา วันเกิดของตน ใครรู้แล้วฝ่าฝืนจะอัปมงคล เมื่อมีลูกแล้วลูกจะสอนยากเพราะพ่อแม่ไม่ปฏิบัติตามจารีตประเพณี อย่าไปโทษลูกเพราะที่จริงแล้ว “ฟ้าจะดีไปจากหูก ลูกจะดีไปจากพ่อแม่”

นอกจากนั้นการถ่ายทอดวัฒนธรรมพื้นบ้าน เช่น การฟ้อนรำ การเล่าเรื่องตำนาน เพลงหมอลำ พิธีบายศรีสู่ขวัญ ฯลฯ ไปสู่ลูกหลานหรือคนรุ่นใหม่ก็ยังมิให้เห็นอย่างสม่ำเสมอ ประเพณีวัฒนธรรมที่ถูกถ่ายทอดสู่ลูกหลานเหล่านี้เป็นสายสัมพันธ์ ที่ช่วยโยงใย คนรุ่นเก่า กับคนรุ่นใหม่เข้าไว้ด้วยกัน ถึงแม้ว่าสายสัมพันธ์เหล่านี้จะเริ่มเปราะบางลงทุกขณะ อันเนื่องมาจากการเปลี่ยนแปลง โครงสร้างทางสังคมของยุคโลกไร้พรมแดน และการไหลเข้าของวัฒนธรรมต่างถิ่น ผ่านการสื่อสารสมัยใหม่ เช่น โทรทัศน์ อินเทอร์เน็ต โทรศัพท์ เป็นตัวเร่งให้เกิดการเปลี่ยนแปลง โครงสร้างทางสังคม และวัฒนธรรมของชุมชนก็ตาม

คนในชุมชนมีความสัมพันธ์ในระบบเครือญาติค่อนข้างสูง สังเกตได้จากการร่วมกิจกรรมทางสังคมต่างๆ เช่น งานศพ งานแต่งงาน งานบุญงานประเพณีต่างๆ จะเป็นลักษณะอาสาช่วยกัน รวมถึงวิถีการผลิตยังคงมีการช่วยเหลือกัน เช่น การลงแขกดำนา ลงแขกเกี่ยวข้าว เป็นต้น นอกจากนี้ความสัมพันธ์ระบบเครือญาติที่ยังคงเหนียวแน่นระหว่างญาติพี่น้องในชุมชนเดียวกันแล้ว ยังมีการเชื่อมโยงความสัมพันธ์กับญาติพี่น้องหมู่บ้านอีสานที่อยู่พรมมาอยู่หมู่บ้านหรือตำบลใกล้เคียง รวมถึงญาติพี่น้องที่อยู่ทางภาคอีสาน

การศึกษา

ประชากรส่วนใหญ่ในชุมชนมีความรู้อ่านออกเขียนได้ มีคนจำนวนน้อยที่ไม่รู้หนังสือส่วนใหญ่อยู่ในกลุ่มประชากรที่เป็นผู้สูงอายุ การศึกษาของคนในชุมชนแบ่งเป็น 2 ลักษณะใหญ่ๆ คือ การศึกษาในระบบโรงเรียน และการศึกษาตามอัธยาศัย

การศึกษาในระบบโรงเรียนเด็กๆ จะเริ่มเข้าเรียนตั้งแต่ชั้นเด็กเล็ก ที่มีศูนย์เด็กเล็กอยู่ในหมู่บ้าน รับเด็กเข้าเรียนตั้งแต่อายุ 3 ปีเป็นต้นไป เมื่ออายุครบ 5 ปีจึงย้ายไปเรียนที่โรงเรียนประถมศึกษาของหมู่บ้าน คือโรงเรียนบ้านปางลาว ซึ่งเปิดสอนตั้งแต่ระดับชั้นอนุบาลจนถึงชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 จากนั้นจึงแยกย้ายกันไปเรียนต่อที่โรงเรียนมัธยมประจำตำบล คือโรงเรียนเมืองราชวิทยาคม ผู้ปกครองบางคนเลือกที่จะส่งบุตรหลานไปเรียนโรงเรียนประถมศึกษาขยายโอกาสคือโรงเรียนชุมชนบ้านแม่ข้าวต้มหลวง ซึ่งอยู่ไม่ไกลจากหมู่บ้านเพื่อประหยัดค่าใช้จ่าย ในระยะ 5-6 ปีที่ผ่านมาผู้ปกครองนิยมส่งลูกหลานเรียนในระดับสูงขึ้นจนถึงระดับปริญญาตรีหรือปริญญาโทก็มี

การศึกษาตามอัธยาศัยเป็นรูปแบบการถ่ายทอดความรู้ที่เป็นภูมิปัญญาท้องถิ่น ซึ่งสั่งสมมาจากบรรพบุรุษ โดยมีพ่อแม่ผู้เฒ่าผู้แก่เป็นผู้ถ่ายทอดความรู้ เนื้อหาส่วนใหญ่เป็นการเรียนรู้ประเพณีวัฒนธรรมท้องถิ่นผ่านกิจกรรมทางสังคมต่างๆ เช่น พิธีกรรมในวันสำคัญทางศาสนา งานบุญขึ้นบ้านใหม่ งานศพ การละเล่นพื้นบ้าน เพลงพื้นบ้าน รวมถึงการทำมาหากิน เช่น การทำเกษตร การจักสาน ทอผ้าไหม ทอผ้าฝ้าย ทอเสื่อกก เป็นต้น

กลุ่ม/องค์กรในชุมชน

กลุ่ม/องค์กรในชุมชนแบ่งเป็น 2 ลักษณะ ได้แก่กลุ่ม/องค์กรที่ได้รับการจัดตั้งจากหน่วยงานของรัฐบาลอย่างเป็นทางการ และกลุ่ม/องค์กรที่เกิดขึ้นจากการรวมตัวของคนในชุมชนอย่างไม่เป็นทางการ

กลุ่ม/องค์กรที่เป็นทางการ และเป็นแกนหลักในการบริหารงานคือคณะกรรมการหมู่บ้าน ประกอบด้วยผู้นำฝ่ายต่างๆ ได้แก่ ผู้ใหญ่บ้าน ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน หัวหน้าคุ้ม สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบล ประธานกลุ่มแม่บ้าน คณะกรรมการหมู่บ้านมีบทบาทในการบริหารงานด้านต่างๆ เช่น การปกครองดูแลทุกข์สุขของชาวบ้าน รับผิดชอบงานพัฒนาชุมชนที่ส่งผ่านมาจากหน่วยงานของรัฐทุกระดับกระทรวงทบวงกรม นอกจากนั้นยังมีกลุ่มอื่นๆ ที่ได้รับการจัดตั้งตามสายงานของระบบราชการ เช่น กลุ่มอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน กลุ่มพัฒนาสตรี กลุ่มผู้สูงอายุ กลุ่มกองทุนเงินล้าน เป็นต้น

กลุ่ม/องค์กรที่ไม่เป็นทางการ เกิดจากการรวมตัวของชาวบ้านเพื่อทำกิจกรรมในชุมชนและช่วยเหลือเกื้อกูลกัน ได้แก่ กลุ่มฌาปนกิจสงเคราะห์ กลุ่มออมทรัพย์สวัสดิการชุมชน กลุ่มเยาวชน เป็นต้น กลุ่มเหล่านี้จะมีกิจกรรมร่วมกันโดยอาศัยความสัมพันธ์ในระบบเครือญาติเป็นกลไกใน

การจัดการของกลุ่ม ทำให้กิจกรรมที่ดำเนินการร่วมกันเป็นไปอย่างราบรื่น ภายใต้ระเบียบกฎเกณฑ์ที่ชาวบ้านทำความเข้าใจร่วมกัน มีความยืดหยุ่น เป็นมิตรและเอื้ออาทรต่อกัน

ข้อมูลพื้นฐานชุมชนร่องห้วย

ประวัติความเป็นมา

หมู่บ้านร่องห้วยก่อตั้งขึ้นเมื่อพ.ศ.2507 โดยครอบครัวของพ่อใหญ่ผาย พ่อใหญ่คำพา พ่อใหญ่เสริมที่อพยพมาจากจังหวัดอุดรธานี และพ่อใหญ่คำทองที่อพยพมาจากจังหวัดลำปาง การเข้ามาตั้งถิ่นฐานของชุมชนอีสานในช่วงนั้น ไม่ได้รับการยอมรับจากหน่วยงานราชการ ถูกกล่าวหาว่าเป็นคอมมิวนิสต์ และถูกทางราชการผลักดันให้กลับไปอยู่ที่ภาคอีสาน แต่ผู้นำชาวบ้านไม่ยินยอมมีการต่อสู้เรียกร้องสิทธิในการตั้งบ้านเรือนจนได้รับชัยชนะ ทางราชการยินยอมให้คนที่อพยพมาจากภาคอีสานตั้งบ้านเรือนในจังหวัดเชียงรายได้

บ้านร่องห้วยตั้งอยู่ริมฝั่งลำน้ำเล็กๆ สายหนึ่งที่กั้นระหว่างหมู่บ้านแม่เผือซึ่งเป็นชุมชนชาวพื้นเมืองเหนือดั้งเดิม กับหมู่บ้านชาวอีสานที่อพยพเข้ามาใหม่ ลำน้ำสายนี้มีต้นห้วยขึ้นหนาแน่นชาวบ้านจึงเรียกลำน้ำสายนี้ว่า “ลำน้ำร่องห้วย” และตั้งชื่อหมู่บ้านว่า “บ้านร่องห้วย” ตามชื่อของลำน้ำด้วย

ต่อมาผู้นำชุมชนประกอบด้วยพ่อใหญ่ผาย ซึ่งได้รับการแต่งตั้งให้เป็นผู้ใหญ่บ้านชั่วคราว พ่อใหญ่อัม พ่อใหญ่บุคดี พ่อใหญ่บัวลี พ่อใหญ่บุญ พ่อใหญ่สุวรรณ พ่อใหญ่ทองคำ พ่อใหญ่คำทอง และพ่อใหญ่พจน์ ได้ร่วมกันวางแผนผังชุมชน ให้มีลักษณะเหมือนกับหมู่บ้านเดิมที่ภาคอีสาน กล่าวคือตัดถนนเป็นแนวตารางหมากรุก หากชาวบ้านต้องการสร้างบ้านเรือนต้องขออนุญาตผู้นำหมู่บ้านก่อนจึงจะก่อสร้างได้ จากการวางแผนผังบ้านตั้งแต่เริ่มก่อตั้งหมู่บ้าน ทำให้ชุมชนร่องห้วยมีการจัดวางที่ตั้งบ้านเรือนและสาธารณสถานอย่างเป็นระเบียบ มีถนนตัดเข้าถึงทุกซอย การสัญจรไปมาในชุมชนสะดวกสบาย

เมื่อชุมชนร่องห้วยมีการขยายตัวขึ้นเป็นชุมชนใหญ่ ทางราชการจึงได้จัดให้มีการเลือกตั้งผู้ใหญ่บ้านขึ้นปกครองอย่างเป็นทางการ ผู้ใหญ่บ้านคนแรกที่ได้รับเลือกตั้งคือ นายวรรณ ศรีฤทธิ์

ข้อมูลทางกายภาพ

ชุมชนร่องห้วยตั้งอยู่หมู่ที่ 2 และหมู่ที่ 11 ตำบลจอมหาวัน กิ่งอำเภอเวียงเชียงรุ้ง จังหวัดเชียงราย มีถนนคอนกรีตเชื่อมต่อกันภายในชุมชน และทางลาดยางเชื่อมต่อกับชุมชนใกล้เคียง การติดต่อกับชุมชนภายนอกมีถนนลาดยางเชื่อมต่อกับทางหลวงสายเชียงราย-เวียงเชียงรุ้ง ทางสายนี้สามารถเชื่อมต่อกับอำเภอเชียงแสน อำเภอแม่จัน อำเภอแม่สาย อำเภอเชียงของ และเข้าสู่ตัวจังหวัดเชียงรายได้อย่างสะดวก อาณาเขตติดต่อกับชุมชนใกล้เคียงมีดังนี้

ทิศเหนือ	ติดต่อกับ	บ้านป่าเลา ตำบลดงมหาวัน
ทิศใต้	ติดต่อกับ	ทุ่งนา
ทิศตะวันออก	ติดต่อกับ	บ้านแม่เผื่อ ตำบลดงมหาวัน มีลำน้ำร่องห้วยกั้นระหว่างหมู่บ้าน
ทิศตะวันตก	ติดต่อกับ	ทุ่งนา และมีเส้นทางเชื่อมต่อกับบ้านหนองบัวแดงถึงบ้านปางลาว ตำบลแม่ข้าวต้ม อำเภอเมือง จังหวัดเชียงราย

ชุมชนร่องห้วยเป็นชุมชนที่มีการวางแผนผังชุมชนอย่างเป็นระบบ สภาพบ้านเรือนตั้งหันหน้าเข้าหาถนน/ซอยที่ตัดเป็นตารางหมากรุกตลอดทั้งชุมชน มีพื้นที่ทำกินตั้งอยู่บริเวณรอบนอกของชุมชน มีวัด 1 แห่ง โรงเรียนที่เปิดสอนระดับประถมศึกษาในชุมชน 1 แห่ง มีศาลากลางหมู่บ้านที่ชาวบ้านใช้เป็นประมุขในโอกาสสำคัญๆ นอกจากนั้นภายในชุมชนยังมีสถานบริการที่ให้ความสะดวกอื่นๆ เช่นร้านค้าขนาดเล็ก ร้านอาหารขนาดเล็ก ร้านบริการซ่อมรถจักรยานยนต์ ตั้งอยู่ทั่วไปในชุมชน

ลักษณะบ้านเรือนของชาวบ้านส่วนใหญ่เป็นบ้านไม้ หรือไม้ผสมคอนกรีต มีใต้ถุนสูงเพื่อใช้เป็นที่ทำหัตถกรรมพื้นบ้านเช่น ทอผ้า ทอเสื่อ เลี้ยงไหม เป็นต้น

การปกครอง

ชุมชนร่องห้วยแบ่งการปกครองออกเป็น 2 หมู่บ้านเมื่อ พ.ศ.2541 เพื่อให้ง่ายต่อการปกครองและการพัฒนาชุมชน การปกครองจะจัดแบ่งเป็นกลุ่ม มีหัวหน้ากลุ่มคอยดูแลเอาใจใส่ลูกกลุ่มของตนเอง หัวหน้ากลุ่มแต่ละกลุ่มขึ้นตรงต่อผู้ใหญ่บ้านและผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน เมื่อแรกก่อตั้งชุมชนนั้นชาวบ้านแต่ละกลุ่มจะเป็นคนอพยพมาจากจังหวัดเดียวกัน แต่ปัจจุบันจำนวนประชากรเพิ่มขึ้น มีการแต่งงานระหว่างกลุ่มเกิดการกระจายตัวของประชากรไปตามกลุ่มต่างๆ ทั้งชุมชน ไม่มีการแบ่งแยกกลุ่มจังหวัดเหมือนในอดีต การปกครองชุมชนแบ่งออกเป็นกลุ่มต่างๆ ดังนี้

บ้านร่องห้วยหมู่ที่ 2 มีทั้งหมด 6 กลุ่มคือ กลุ่มสุขสวัสดิ์ กลุ่มพุทธชาด กลุ่มพรสวรรค์ กลุ่มนันทิทอง กลุ่มเอื้องดอย และกลุ่มสันโค้ง มีกำนันสุพจน์ หาญกล้า เป็นผู้นำหมู่บ้าน

บ้านร่องห้วยหมู่ที่ 11 มีทั้งหมด 4 กลุ่มคือ กลุ่มอุบลพัฒนา กลุ่มบูรพาพร้อมใจ กลุ่มทานตะวัน และกลุ่มหรรดี มีนายสนธิ์ ถ่อแก้ว เป็นผู้นำหมู่บ้าน

นอกจากการปกครองที่ยึดถือตามระบบการปกครองของทางราชการแล้ว ชุมชนร่องห้วยยังมีการปกครองดูแลกันในระบบเครือญาติ โดยมีผู้เฒ่าผู้แก่ของแต่ละตระกูลเป็นแกนนำหลักให้แก่ลูกหลาน ผู้สูงอายุยังได้รับการยอมรับนับถือจากลูกหลาน เป็นผู้นำทางด้านจิตใจ รวมทั้งการ

ยอมรับนับถือผู้นำศาสนาเป็นศูนย์รวมจิตใจของคนในชุมชน พระสงฆ์ยังเป็นผู้นำการพัฒนาชุมชน และผู้นำด้านจิตวิญญาณของชาวบ้าน

ประชากรและเชื้อชาติ

ประชากรของชุมชนร่องหวายถูกเรียกว่า “คนอีสาน” เพราะเป็นคนที่ย้ายมาจากภาคตะวันออกเฉียงเหนือ หรือภาคอีสาน เกือบทั้งหมด จากจำนวนครัวเรือนทั้งหมด 390 หลังคาเรือน เป็นคนพื้นเมืองเหนือเพียง 2 ครัวเรือน

ตารางที่ 2 แสดงจำนวนประชากรของชุมชนร่องหวาย

ชื่อหมู่บ้าน	จำนวน หลังคาเรือน	จำนวนประชากร		
		ชาย	หญิง	รวม
บ้านร่องหวาย	223	487	456	943
บ้านใหม่ร่องหวาย	167	381	370	751
รวมทั้งสิ้น	390	868	826	1,694

เศรษฐกิจและอาชีพ

ชาวบ้านในชุมชนร่องหวายส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรมเช่น ทำนา ทำไร่ข้าวโพด สวนส้ม ทำไร่มันสำปะหลัง ปลูกผักปลอดสารพิษ รองลงมาได้แก่อาชีพรับจ้าง คนวัยแรงงานจะเดินทางไปทำงานรับจ้างตามสถานประกอบการทั้งในประเทศ และต่างประเทศ อาชีพภาคเกษตร และการรับจ้างแรงงานจึงเป็นรายได้หลักของคนในชุมชน นอกจากนั้นยังมีอาชีพอื่นๆ เช่นค้าขาย บริการเสริมสวย ตัดเย็บเสื้อผ้า รับราชการเป็นต้น

นอกจากอาชีพหลักดังกล่าว ชาวบ้านในชุมชนร่องหวายยังประกอบอาชีพเสริมหลังภาคเกษตรซึ่งส่วนใหญ่เป็นงานหัตถกรรมพื้นบ้านภาคอีสานเช่น การปลูกหม่อนเลี้ยงไหม ทอผ้าไหม ทอผ้าฝ้าย ทอเสื่อ จักสานเป็นต้น บางครอบครัวเลือกการเลี้ยงวัวเป็นอาชีพเสริม

เนื่องจากชาวบ้านส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรม ปัจจัยการผลิตและรายได้ต้องพึ่งพิงธรรมชาติ และกลไกการตลาดจากภายนอกสูงมาก ดังนั้นเกษตรกรจึงประสบปัญหาผลผลิตตกต่ำเนื่องจากสภาพดินฟ้าอากาศไม่อำนวย และราคาผลผลิตตกต่ำเนื่องจากไม่สามารถควบคุมกลไกการตลาดได้ ผลที่ตามมาคือรายได้ภาคเกษตรไม่คุ้มทุน ทำให้เกษตรกรหลายรายตัดสินใจเดินทางไปทำงานต่างถิ่น โดยเฉพาะการเดินทางไปทำงานต่างประเทศ ต้องเผชิญผลกระทบทั้งทางบวกและทางลบหลายประการ ซึ่งจะนำเสนอสถานการณ์ดังกล่าวในบทต่อไป

สภาพสังคมและวัฒนธรรม

สภาพทางสังคมและวัฒนธรรมของชุมชนร่องหวายคล้ายคลึงกับชุมชนปางลาว เนื่องจากเป็นชุมชนที่คนส่วนใหญ่อพยพมาจากหลายจังหวัดในภาคอีสานกล่าวคือ ชาวบ้านยังคงรักษาวิถีการดำรงชีวิต ขนบธรรมเนียมประเพณีของชุมชนอีสานไว้ กิจกรรมทางสังคมและศาสนาเช่น ประเพณีขึ้นบ้านใหม่ งานศพ งานแต่งงาน งานบุญงานประเพณีทางศาสนา วิถีการดำเนินชีวิตยังคงยึดถือ “ฮิดสิบสองครองสิบสี่” เป็นวิถีปฏิบัติสืบทอดกันมาจนถึงปัจจุบัน ตัวอย่างเช่น ในช่วงเทศกาลเข้าพรรษาตลอด 3 เดือน ผู้นำหมู่บ้านไม่ว่าจะเป็นกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ผู้นำกลุ่มต่างๆ ผู้เฒ่าผู้แก่หรือแม้แต่คนวัยกลางคน จะไปถือศีลที่วัดทุกวันพระ เจ้าอาวาสและพระเณรของวัดร่องหวายจะจัดให้มีกิจกรรมเกี่ยวกับศาสนาให้แก่เด็กและเยาวชนในหมู่บ้านเช่น การสอนพุทธศาสนาที่วัดในวันหยุด การอบรมธรรมะ การให้เด็กและเยาวชนเข้าร่วมกิจกรรมทางพระพุทธศาสนาในวันสำคัญ เป็นต้น

ลักษณะโดดเด่นของสังคมคนอีสานในชุมชนแห่งนี้อีกประการหนึ่งคือ การที่คนในชุมชนยังคงรักษาและถ่ายทอดวัฒนธรรมพื้นบ้านอีสานให้แก่คนรุ่นใหม่ ตัวอย่างเช่น การสอนดนตรีและการละเล่นพื้นบ้านอีสานผ่านหลักสูตรการเรียนการสอนของโรงเรียนบ้านร่องหวาย ซึ่งเป็นโรงเรียนในหมู่บ้าน โดยมีครูและผู้มีประสบการณ์ในชุมชนเป็นผู้ถ่ายทอดภูมิปัญญาเหล่านี้ให้แก่ลูกหลาน หรือแม้แต่การสืบทอดวัฒนธรรมด้านภาษา ชาวบ้านยังคงใช้ภาษาอีสานสื่อสารกันภายในชุมชนหรือการติดต่อสื่อสารกับเพื่อนบ้านใกล้เคียง

การศึกษา

ชุมชนร่องหวายมีโรงเรียนในชุมชนที่เปิดทำการสอนมาตั้งแต่ พ.ศ.2519 ปัจจุบันเปิดสอนตั้งแต่ระดับชั้นอนุบาลถึงระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 เมื่อจบการศึกษาจากโรงเรียนในหมู่บ้านแล้ว ผู้ปกครองส่วนใหญ่จะส่งบุตรหลานไปเรียนที่โรงเรียนเชิงรุ่งวิทยาคม ซึ่งเป็นโรงเรียนมัธยมใกล้ๆ กับชุมชน บางครอบครัวที่มีฐานะดีจะส่งบุตรหลานไปเรียนต่อที่ในตัวจังหวัดเชียงราย เด็กรุ่นใหม่จะได้รับการศึกษาอย่างต่ำที่ระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้นถึงระดับปริญญาตรี ส่วนคนวัยกลางคนถึงผู้สูงอายุจะมีระดับการศึกษาตั้งแต่ระดับประถมศึกษาตอนปลายจนถึงไม่รู้หนังสือ

นอกจากการศึกษาในระบบโรงเรียนแล้ว ในชุมชนร่องหวายยังมีการศึกษาที่จัดให้โดยคนในชุมชน เช่น พระสงฆ์วัดร่องหวายจะเปิดสอนพุทธศาสนาให้กับเด็กและเยาวชนทุกวันเสาร์หรือวันอาทิตย์ ผู้เฒ่าผู้แก่จะถ่ายทอดความรู้ด้านอาชีพ งานหัตถกรรมพื้นบ้าน ศิลปวัฒนธรรมต่างๆ ให้แก่ลูกหลานตามอัธยาศัย การถ่ายทอดความรู้แขนงต่างๆ ผ่านกระบวนการเรียนรู้ตามอัธยาศัยเหล่านี้ช่วยให้ชุมชนสามารถดำรงเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมอีสานไว้อย่างเหนียวแน่นตลอดมา

กลุ่ม/องค์กรในชุมชน

กลุ่ม/องค์กรที่มีอยู่ในชุมชนร่องหวายมี 2 ลักษณะเช่นเดียวกับชุมชนปางลาว กล่าวคือ มีกลุ่ม/องค์กรที่จัดตั้งโดยเจือปนใจขององค์กรภายนอกทั้งภาครัฐและภาคเอกชน เช่น องค์กรปกครอง กลุ่มเกษตรหมุนเวียน กลุ่มแม่บ้าน กลุ่มปลูกผักปลอดสารพิษ กลุ่มอาสาสมัครสาธารณสุข (อสม.) กลุ่มทอผ้า กลุ่มผู้สูงอายุ เป็นต้น การเติบโตหรือล้มเหลวของกลุ่มเหล่านี้เกิดจากปัจจัยผลักดันขององค์กรภายนอกเป็นหลัก นอกจากนั้นในชุมชนยังมีกลุ่ม/องค์กรที่ชาวบ้านรวมตัวกันทำกิจกรรมอย่างไม่เป็นทางการเช่น กลุ่มฌาปนกิจสงเคราะห์ กลุ่มเยาวชนที่รวมตัวกันเพื่อช่วยเหลือกิจกรรมทางสังคมของชุมชน กลุ่มสัจจะออมทรัพย์ เป็นต้น กลุ่มเหล่านี้จะริเริ่มก่อตั้งโดยผู้นำชุมชน เช่น พระสงฆ์เป็นแกนนำก่อตั้งกลุ่มสัจจะออมทรัพย์ กลุ่มสัจจะออมทรัพย์จะเริ่มก่อตัวและเรียนรู้กระบวนการทำงานในหมู่สมาชิกด้วยกัน มีการปรับเปลี่ยนรูปแบบการทำงานไปตามสถานการณ์ที่กลุ่มเผชิญอยู่ในระยะเวลานั้นๆ มีสายสัมพันธ์ในระบบเครือญาติเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวให้สมาชิกรวมตัวกัน สมาชิกกลุ่มจะค่อยๆ เติบโตขึ้นภายใต้ระบบการจัดการของสมาชิกในชุมชน จนกระทั่งมีความเข้มแข็งและประสบผลสำเร็จเป็นแบบอย่างที่ดีให้กับชุมชนใกล้เคียงในที่สุด

ประวัติการย้ายถิ่นไปทำงานต่างประเทศ

ประวัติการย้ายถิ่นไปทำงานต่างประเทศของชุมชนปางลาว

ผู้ที่ตัดสินใจเดินทางไปทำงานต่างประเทศคนแรกของชุมชนปางลาวเมื่อ พ.ศ.2524 ชื่อ นายประมวล วงศ์ใหญ่ เดินทางไปทำงานที่ประเทศเลบิเย ในตำแหน่งพนักงานขับรถ สาเหตุของการเดินทางไปทำงานต่างประเทศครั้งนั้น เนื่องจากนายประมวลต้องเดินทางไปเยี่ยมญาติพี่น้องที่ภาคอีสาน ซึ่งในช่วงเวลานั้นแรงงานภาคอีสาน นิยมเดินทางไปขายแรงงานแถบตะวันออกกลางเป็นจำนวนมาก นายประมวลไปสมัครงานกับบริษัทจัดหางานเอกชนแห่งหนึ่งในกรุงเทพฯ เขาเสียค่าใช้จ่ายในการเดินทางทั้งสิ้น 16,000 บาท (หนึ่งหมื่นหกพันบาทถ้วน) นายประมวล วงศ์ใหญ่ ทำงานอยู่ที่ประเทศเลบิเยเป็นเวลา 5 ปีติดต่อกัน โดยทำสัญญาจ้างงานปีต่อปี ทำงานวันละ 8 ชั่วโมง ได้รับสิทธิกลับมาเยี่ยมบ้านปีละ 1 ปีละ 1 ครั้ง ครั้งละ 1 เดือน ได้รับค่าจ้างรายเดือน เดือนละ 9,000 บาท (เก้าพันบาทถ้วน) ซึ่งเป็นรายได้สูงพอสมควรเมื่อเทียบกับรายได้ของการจ้างงานในประเทศในขณะนั้น

ในปี พ.ศ.2525 หลังจากทีนายประมวลเดินทางไปทำงานที่ประเทศเลบิเยได้เพียง 1 ปี ก็เกิดกระแสการตื่นตัวของคนวัยแรงงานชายในหมู่บ้าน ต้องการเดินทางไปทำงานแถบตะวันออกกลางมากขึ้น เนื่องจากแรงจูงใจเรื่องรายได้ที่มั่นคง ประกอบกับมีญาติพี่น้องทางภาคอีสานที่เดินทางไปทำงานก่อนหน้านี้แล้ว ทำให้แรงงานจากชุมชนปางลาวมีความมั่นใจในการเดินทางไปทำงาน

มากขึ้น ในขณะที่เดียวกันเห็นการกลับมาเยี่ยมบ้านของนายประมวล และคำบอกเล่าเรื่องการเดินทางไปทำงานที่มีความสะดวกสบาย ค่าเดินทางไม่แพงมากนัก มีรายได้ประจำสม่ำเสมอ คนงานชายจากชุมชนปางลาวจึงเริ่มทยอยเดินทางไปทำงานในแถบตะวันออกกลางมากขึ้น ผู้ที่เดินทางไปทำงานช่วงเวลานั้นได้แก่ นายสำราญ สันวิจิตร เดินทางตามนายประมวลไปทำงานที่ประเทศลิเบีย นายนุ่น แสนละมูล นายสอน บุตะนุ เดินทางไปทำงานที่ประเทศอิรัก นายสมาน มาสุข เดินทางไปทำงานที่ประเทศซาอุดีอาระเบีย เป็นต้น การเดินทางของคนงานแต่ละคนจะเดินทางผ่านบริษัทจัดหางานในกรุงเทพฯ ประเทศที่เดินทางไปจะขึ้นอยู่กับตำแหน่งงานที่ประเทศนั้นๆ รับสมัคร แต่ที่คนงานนิยมเดินทางไปทำงานกันมากได้แก่ ลิเบีย ซาอุดีอาระเบีย และประเทศอิรัก

ประวัติการย้ายถิ่นไปทำงานต่างประเทศของชุมชนร่องหวาย

การเดินทางไปทำงานต่างประเทศของชุมชนร่องหวาย มีจุดเริ่มต้นไม่ต่างจากชุมชนปางลาว กล่าวคือเริ่มเดินทางไปทำงานที่ประเทศแถบตะวันออกกลาง นายสุบิน ล้อมวงศ์ คือชาวบ้านคนแรกที่เดินทางไปทำงานที่ประเทศซาอุดีอาระเบีย เมื่อ พ.ศ.2525 กับบริษัทจัดหางานเอกชนแห่งหนึ่งในกรุงเทพฯ การเดินทางไปครั้งนั้นนายสุบินต้องเสียค่าใช้จ่ายรวมทั้งสิ้น 30,000 บาท (สามหมื่นบาทถ้วน) งานที่ทำคืองานวางสายโทรศัพท์ มีรายได้รายเดือนละ 4,000 ถึง 8,000 บาท รายได้แต่ละเดือนจะได้มากหรือน้อยขึ้นอยู่กับการทำงานล่วงเวลา หากเดือนไหนมีงานล่วงเวลามากก็จะมีรายได้ส่งกลับบ้านมาก หากเดือนไหนไม่มีงานล่วงเวลาหรือมีงานล่วงเวลาน้อยรายได้ก็จะลดลง นายสุบินทำสัญญาเดินทางไปทำงานที่ประเทศซาอุดีอาระเบียครั้งแรกเป็นเวลา 2 ปี เมื่อหมดสัญญาจ้างก็เดินทางกลับบ้านและสมัครไปทำงานที่ประเทศเดิมอีกครั้งเป็นครั้งที่ 2 ทำสัญญาจ้างเป็นเวลา 3 ปี

เมื่อนายสุบินประสบผลสำเร็จในการไปทำงานที่ซาอุดีอาระเบีย เพื่อนบ้านจึงเริ่มเดินทางไปทำงานที่ตะวันออกกลางด้วย กลุ่มแรกๆ ที่เดินทางไปทำงานได้แก่ นายบุญมา บุญประกอบ นายชัย นายเสนอ และนายบุญหลาย ตั้งแต่นั้นเป็นต้นมามีคนวัยแรงงานของชุมชนร่องหวายนิยมไปทำงานต่างประเทศมากขึ้น

หลัง พ.ศ.2533 เป็นต้นมา เป้าหมายการเดินทางไปทำงานต่างประเทศจึงเปลี่ยนมาเป็นประเทศในแถบเอเชียมากขึ้น เพราะตลาดแรงงานในตะวันออกกลางปิดตัวลง แรงงานจากชุมชนปางลาวและชุมชนร่องหวายจึงหันไปทำงานในประเทศแถบเอเชียมากขึ้น ระยะแรกเป็นการเดินทางไปทำงานแบบผิดกฎหมาย ที่ประเทศสิงคโปร์ และมาเลเซีย ราวปี พ.ศ.2535 เป็นต้นมา เป้าหมายการเดินทางเปลี่ยนมาเป็นแถบเอเชียตะวันออก เช่น ไต้หวัน เกาหลีใต้ เพราะมีการเปิดรับคนงานเข้าไปทำงานแบบถูกกฎหมาย ตลาดแรงงานในแถบตะวันออกกลางที่แรงงานจากทั้งสองชุมชนยังเดินทางไปทำงานเหลืออยู่เพียงประเทศเดียวคือ ประเทศอิสราเอล

สถานการณ์และสาเหตุของการย้ายถิ่นไปทำงานต่างประเทศ

สถานการณ์การย้ายถิ่นไปทำงานต่างประเทศ

ในระยะ 10 ปี ที่ผ่านมา (พ.ศ.2536-2546) เป้าหมายของการเดินทางไปทำงานต่างประเทศของคนในชุมชนปางลาวและชุมชนร่องหวายเปลี่ยนจากประเทศในภูมิภาคตะวันออกกลาง มาเป็นประเทศในภูมิภาคเอเชียมากขึ้น ในขณะเดียวกันจำนวนผู้ที่ต้องการเดินทางไปทำงานต่างประเทศก็เพิ่มจำนวนมากขึ้นตามไปด้วย กลุ่มเป้าหมายที่เคยจำกัดอยู่เฉพาะในกลุ่มผู้ชายก็เริ่มมีผู้หญิงเดินทางไปทำงานต่างประเทศมากขึ้น

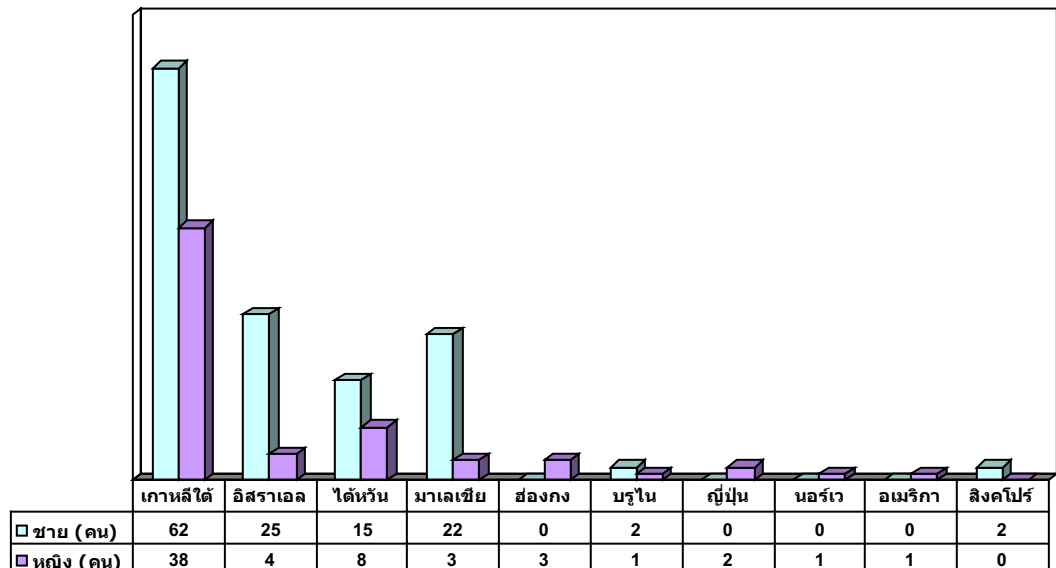
จากการศึกษาข้อมูลเกี่ยวกับจำนวนประชากรของทั้งชุมชนปางลาว และชุมชนร่องหวาย ที่เดินทางไปทำงานต่างประเทศ พบจำนวนแรงงานที่เดินทางไปทำงานยังประเทศต่างๆ รวม 10 ประเทศ ดังนี้

ตารางที่ 3 ข้อมูลการย้ายถิ่นไปทำงานต่างประเทศของชุมชนปางลาวและชุมชนร่องหวาย พ.ศ.2546

ประเทศปลายทาง	ชุมชนปางลาว			ชุมชนร่องหวาย			รวมทั้งสิ้น
	ชาย	หญิง	รวม	ชาย	หญิง	รวม	
1. เกาหลีใต้	52	35	87	10	3	13	100
2. ไต้หวัน	12	7	19	3	1	4	23
3. อิสราเอล	4	4	8	21	0	21	29
4. บรูไน	2	1	3	0	0	0	3
5. ส่องกง	0	2	2	0	1	1	3
6. ญี่ปุ่น	0	2	2	0	0	0	2
7. มาเลเซีย	0	1	1	22	2	24	25
8. สิงคโปร์	1	0	1	1	0	1	2
9. นอร์เวย์	0	0	0	0	1	1	1
10. สหรัฐอเมริกา	0	0	0	0	1	1	1
รวมทั้งสิ้น	71	52	123	57	9	66	189

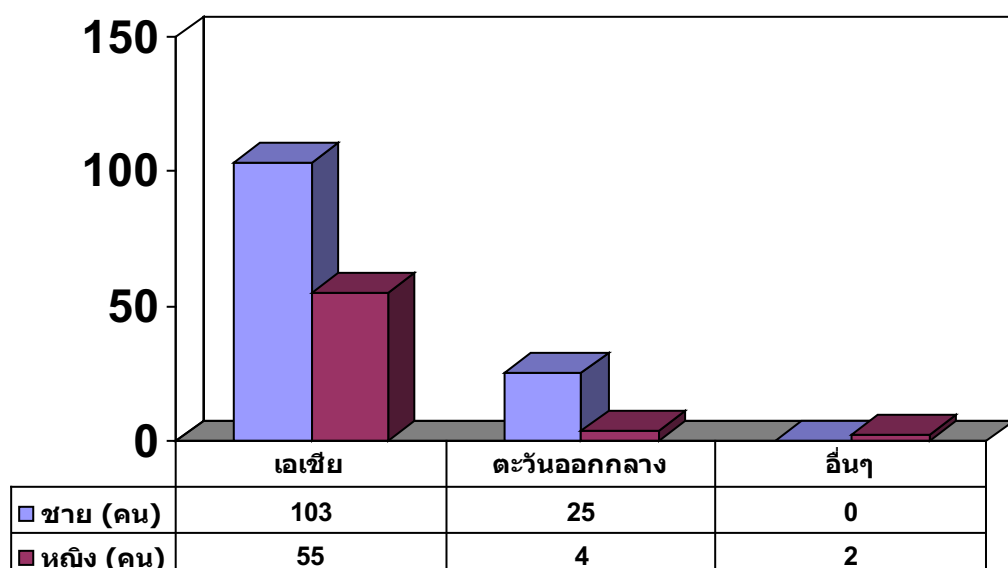
หมายเหตุ ข้อมูล ณ วันที่ 1 มกราคม พ.ศ.2546

แผนภูมิที่ 1 แสดงจำนวนแรงงานชาย-หญิง ที่เดินทางไปทำงานในประเทศปลายทาง

ในระยะ 10 ปีที่ผ่านมา แรงงานจากทั้ง 2 ชุมชน นิยมเดินทางไปทำงานในภูมิภาคเอเชียมากกว่าภูมิภาคตะวันออกกลางและภูมิภาคอื่นๆ ดังแสดงในแผนภูมิต่อไปนี้

แผนภูมิที่ 2 แสดงจำนวนแรงงานชาย-หญิง ที่เดินทางไปทำงานในภูมิภาคปลายทาง

รูปแบบการเดินทางไปทำงานต่างประเทศ

การเดินทางไปทำงานต่างประเทศของแรงงานจากชุมชนปาลาและชุมชนร่องห้วย มีรูปแบบการเดินทาง 2 ลักษณะคือ

1. การเดินทางโดยถูกต้องตามกฎหมาย

การเดินทางลักษณะนี้มีช่องทางให้แรงงานเดินทางไปทำงานได้ 4 ช่องทางได้แก่

1.1 การเดินทางผ่านบริษัทจัดหางานโดยผ่านนายหน้า แรงงานจะเดินทางเข้าไปทำงานยังประเทศปลายทาง ผ่านบริษัทจัดหางานที่มีสำนักงานตั้งอยู่ในจังหวัดเชียงราย และจังหวัดอื่นๆ รวมทั้งกรุงเทพมหานคร โดยมีนายหน้าหรือที่ชาวบ้านเรียกว่า “สาย” เข้ามาติดต่อ/จัดหาคนงานถึงในหมู่บ้าน สายจะเป็นคนกลางติดต่อธุรกรรมต่างๆ ระหว่างแรงงานที่ต้องการเดินทางไปทำงานต่างประเทศกับบริษัทจัดหางานต้นสังกัด เช่น การส่งข่าวเรื่องตำแหน่งงานในประเทศปลายทาง การทำหนังสือเดินทาง การขอวีซ่า และการพาไปอบรมก่อนการเดินทาง เป็นต้น การอำนวยความสะดวกให้แก่คนงานของสาย ทำให้คนงานได้รับความสะดวกสบาย การเดินทางโดยวิธีนี้ได้รับความนิยมสูงในหมู่แรงงาน แต่มีข้อเสียคือ ผู้ที่ต้องการเดินทางไปทำงานต่างประเทศต้องเสียค่าใช้จ่ายรายหัว หรือที่ชาวบ้านเรียกว่า “ค่าหัว” สูงมากเนื่องจากสายจะรวมค่าใช้จ่ายในการติดต่อประสานงานเข้าไปด้วย รวมถึงปัญหาการเข้ามาหลอกลวงคัมฉุนคนงานจาก “สายเถื่อน” หรือบริษัทจัดหางานเถื่อน กรณีนี้ส่งผลกระทบต่อแรงงาน คนในครอบครัวและชุมชนโดยรวม ซึ่งผู้วิจัยจะได้กล่าวถึงในหัวข้อ “ผลกระทบของการย้ายถิ่นไปทำงานต่างประเทศที่มีต่อชุมชนโดยรวม” และ “ผลกระทบของการย้ายถิ่นไปทำงานต่างประเทศที่มีต่อสตรีและเด็ก” โดยละเอียดต่อไป

1.2 การเดินทางผ่านบริษัทจัดหางานโดยตรง การเดินทางไปทำงานต่างประเทศโดยวิธีนี้เป็นที่นิยมของแรงงานที่คุ้นเคยกับการไปทำงานต่างประเทศมาแล้ว แต่ไม่ได้รับความนิยมจากแรงงานหน้าใหม่มากนัก เนื่องจากผู้ที่ต้องการเดินทางไปทำงานต่างประเทศต้องติดต่อประสานงานโดยตรงกับบริษัทจัดหางาน ทำธุรกรรมต่างๆ ด้วยตนเอง

1.3 การเดินทางผ่านหน่วยงานจัดหางานของรัฐบาล วิธีการนี้ไม่เป็นที่นิยมของแรงงาน เนื่องจากต้องผ่านกระบวนการหลายขั้นตอนตามระบบราชการ ทำให้เกิดความล่าช้า โอกาสที่จะได้เดินทางหรือที่ชาวบ้านเรียกว่า “ได้บิน” มีน้อย เพราะต้องรอโควตา

ตำแหน่งงานที่ถูกต้องตามกฎหมายในประเทศปลายทาง แต่มีข้อดีคือเสียค่าใช้จ่ายน้อย หากได้เดินทางไปทำงานจะไม่มีปัญหาเรื่องการถูกโกงค่าแรง หรือการถูกหลอก

- 1.4 การเดินทางโดยการติดต่อกับบริษัทและนายจ้างที่อยู่ในประเทศปลายทางโดยตรง วิธีนี้ใช้ได้กับผู้ที่ทำงานอยู่ต่างประเทศอยู่แล้วแต่หมดสัญญาจ้าง และนายจ้างยังต้องการต่อสัญญาจ้างกับคนงานรายนั้นต่อไป กรณีเช่นนี้พบในรายที่เดินทางไปทำงานที่ประเทศบรูไน และอิสราเอล

การเดินทางไปทำงานต่างประเทศของคนงานจากชุมชนปางลาวและชุมชนร่องหวาย ผ่านช่องทางที่ถูกต้องตามกฎหมาย มีข้อจำกัดหลายประการที่ไม่สามารถตอบสนองความต้องการของแรงงานที่ต้องการเดินทางไปทำงานต่างประเทศ ซึ่งนับวันจะทวีจำนวนขึ้นเรื่อยๆ เช่น การตรวจสอบสภาพที่รวมถึงการตรวจเลือดหาเชื้อเอชไอวี ไวรัสบี พยาธิ ฯลฯ ซึ่งเป็นผลทำให้แรงงานที่ไม่ผ่านเกณฑ์การตรวจสอบสุขภาพของประเทศปลายทางไม่สามารถเดินทางไปทำงานได้ บางรายไม่สามารถเดินทางไปทำงานในประเทศเดิมที่เคยเดินทางไปทำงานมาแล้ว เนื่องจากระเบียบของประเทศนั้นๆ ไม่รับคนงานที่เคยเดินทางไปทำงานมาแล้ว เป็นต้น ทำให้ผู้ที่ต้องการเดินทางไปทำงานต่างประเทศต้องหาช่องทางอื่นในการเดินทางไปทำงาน เช่น การเปลี่ยนชื่อ เปลี่ยนนามสกุล หาทางเข้าเมืองโดยทำวีซ่านักท่องเที่ยวแล้วลักลอบทำงานแบบผิดกฎหมาย เป็นต้น

2. การลักลอบเข้าไปทำงานโดยผิดกฎหมาย

กระบวนการเข้าสู่ตลาดแรงงานในต่างประเทศโดยวิธีนี้ ผู้ที่ต้องการเดินทางไปทำงานต่างประเทศรู้อยู่แล้วว่าเป็นการเดินทางไปทำงานโดยผิดกฎหมาย ส่วนใหญ่มีปลายทางอยู่ที่ประเทศแถบเอเชีย พบการเดินทางไปประเทศเกาหลีมากที่สุด รองลงมาคือไต้หวัน ฮองกงและญี่ปุ่น ช่องทางการลักลอบเข้าไปทำงานได้แก่

- 2.1 การเดินทางโดยผ่านสาย/นายหน้าเถื่อน นายหน้าเถื่อนเหล่านี้จะเป็นคนที่คนงานรู้จักคุ้นเคยดีอยู่แล้ว เช่น คนที่เคยเป็นนายหน้าให้บริษัทจัดหาคนมาก่อน และมีผลงานเป็นที่ประจักษ์ว่า สามารถพาคนงานไปทำงานต่างประเทศได้สำเร็จหลายราย บางรายเป็นคนในหมู่บ้านเดียวกันที่ทำธุรกิจหรือเคยทำธุรกิจจัดหาคนไปทำงานต่างประเทศ บางรายเป็นญาติพี่น้องที่เคยเดินทางไปทำงานต่างประเทศมาแล้ว การเดินทางลักลอบเข้าไปทำงานวิธีนี้ มีกระบวนการที่ซับซ้อน เช่น

2.1.1 การเรียกเก็บเงินจากผู้ที่ต้องการเดินทางไปทำงานต่างประเทศ เป็นเงินก้อนใหญ่ครั้งเดียว จำนวนเงินขึ้นอยู่กับข้อตกลงของทั้งสองฝ่าย จากการศึกษาข้อมูลเจาะลึกในกลุ่มคนงานที่เคยถูกหลอกไปทำงานต่างประเทศของทั้งสองชุมชนพบว่า แรงงานเคยถูกหลอกเป็นจำนวนเงินตั้งแต่ 80,000 บาท (แปดหมื่นบาท) ขึ้นไปถึงประมาณ 200,000 บาท (สองแสนบาท) ต่อหัว โดยผู้ที่ต้องการไปทำงานต้องโอนเงินเข้าบัญชีให้กับนายหน้า หรือนัดจ่ายเป็นเงินสดตามสถานที่ต่างๆ เช่นตามร้านอาหาร ห้างสรรพสินค้า โรงแรม ฯลฯ โดยไม่มีการทำสัญญาเป็นลายลักษณ์อักษรใดๆ นายหน้าจะพาคนงานไปทำเอกสารการเดินทาง ซื้อตั๋วเครื่องบิน จัดหาเสื้อผ้าเครื่องแต่งกายที่ทันสมัยให้สวมใส่ ปลอมตัวเป็นนักท่องเที่ยวเข้าไปยังประเทศปลายทาง โดยมีนายหน้าเดินทางไปด้วย เมื่อสามารถเข้าประเทศได้แล้วจะมีสายที่อยู่ในประเทศปลายทางมารับคนงานไปทำงานอีกทอดหนึ่ง

2.1.2 การเรียกเก็บเงินเฉพาะค่าตัวเครื่องบินของนายหน้าและคนงาน รวมทั้งค่าใช้จ่ายเล็กๆ น้อยๆ ระหว่างการเดินทางก่อน เมื่อนายหน้าสามารถพาคนงานเดินทางเข้าประเทศปลายทางได้แล้ว คนงานก็จะจ่ายค่าหัวตามจำนวนเงินที่ตกลงกันได้ หากนายหน้าไม่สามารถพาเข้าประเทศปลายทางได้ คนงานก็ไม่ต้องจ่ายเงินค่าหัว กรณีนี้บางรายพบว่านายหน้าจะพาเดินทางไปหลายประเทศก่อน เพื่อให้เห็นว่ามีการเดินทางไปท่องเที่ยวหลายประเทศ เช่น จีน เวียดนาม แล้วจึงพาเดินทางไปยังประเทศที่เป็นเป้าหมายเพื่อลักลอบทำงานต่อไป

2.1 การเดินทางไปด้วยตนเอง วิธีนี้คนงานจะปลอมตัวเป็นนักท่องเที่ยว ซื้อตั๋วเดินทางไปเอง ส่วนใหญ่จะเป็นคนงานที่มีญาติพี่น้องทำงานในประเทศปลายทางอยู่แล้ว หรือเคยมีประสบการณ์เดินทางไปทำงานต่างประเทศมาแล้ว เมื่อสามารถเข้าประเทศได้แล้วก็ลักลอบเข้าไปทำงานตามโรงงานอุตสาหกรรมขนาดเล็ก หรือสถานประกอบการแบบครอบครัว คนงานที่ลักลอบเข้าไปทำงานในลักษณะนี้ได้ ส่วนใหญ่จะเป็นวัยรุ่นอายุระหว่าง 16-20 ปี และคนที่อยู่ในช่วงวัยกลางคนอายุประมาณ 45 ปีขึ้นไป

สถานการณ์การเดินทางไปทำงานต่างประเทศของแรงงานหญิง

จากการศึกษาข้อมูลพบว่า การเดินทางไปทำงานต่างประเทศของแรงงานจากชุมชนปาลาและชุมชนร่องหวาย มีทั้งแรงงานชายและแรงงานหญิง เดินทางไปทำงานยังประเทศต่างๆ ที่อยู่ปลายทาง โดยเฉพาะแรงงานหญิงจะเดินทางไปทำงานอยู่เกือบทุกประเทศ ที่มีแรงงานจากทั้งสองชุมชนเดินทางไปทำงาน จากการศึกษาค้นคว้าข้อมูลการเคลื่อนย้ายแรงงานไปทำงานในต่างประเทศของกลุ่มแรงงานหญิงพบว่ามีการเดินทางไปทำงานโดยถูกต้องตามกฎหมาย และแรงงานหญิงลักลอบเข้าเมืองโดยผิดกฎหมาย กลุ่มแรงงานหญิงที่พบว่าเดินทางไปทำงานต่างประเทศมักเป็นแรงงานที่มาจากกลุ่มคนต่อไปนี้

1. กลุ่มผู้หญิงที่สามีหรือคนในครอบครัวเคยไปขายแรงงานต่างประเทศ แต่ไม่ประสบผลสำเร็จอาจเนื่องด้วยสาเหตุหลายประการเช่น สามีหรือแรงงานชายในครอบครัวถูกหลอกลวงจากสาย/นายหน้าหรือบริษัทจัดหางานเถื่อน ได้ค่าจ้างน้อยไม่พอใช้จ่ายในครอบครัว หรือไม่พอใช้หนี้ที่กู้ยืมไปทำงานต่างประเทศ บางคนถูกส่งตัวกลับเนื่องจากก่อการทะเลาะวิวาท หรือถูกตรวจพบว่ามีปัญหาเรื่องสุขภาพ ผลที่ตามมาคือภาระหนี้สินของครอบครัวที่เกิดจากการไปทำงานต่างประเทศของแรงงานชายในครอบครัว จนกลายเป็นปัจจัยหนึ่งที่ผลักดันให้ผู้หญิงกลุ่มนี้ต้องเดินทางไปทำงานต่างประเทศ

2. กลุ่มผู้หญิงที่หย่าขาดจากสามี กลุ่มนี้ตัดสินใจเดินทางไปทำงานต่างประเทศเนื่องจากมีภาระต้องเลี้ยงดูครอบครัวตามลำพัง การที่ผู้หญิงกลุ่มนี้ไม่ต้องห่วงกังวลเรื่องสามีทำให้ตัดสินใจไปทำงานต่างประเทศง่ายขึ้น

3. กลุ่มผู้หญิงที่ไม่ไว้วางใจสามี หรือบางครั้งทราบว่าสามีที่เดินทางไปทำงานต่างประเทศมีพฤติกรรมไม่พึงประสงค์ เช่น กินเหล้า เที่ยวผู้หญิง มีเมียชู้ ไม่ส่งเงินกลับบ้าน จนต้องตัดสินใจหย่าขาดจากสามีแล้วเดินทางไปทำงานต่างประเทศ

4. กลุ่มเยาวชนหญิงอายุระหว่าง 16-25 ปี กลุ่มเยาวชนหญิงเหล่านี้เดินทางไปทำงานที่ประเทศเกาหลีใต้และไต้หวัน

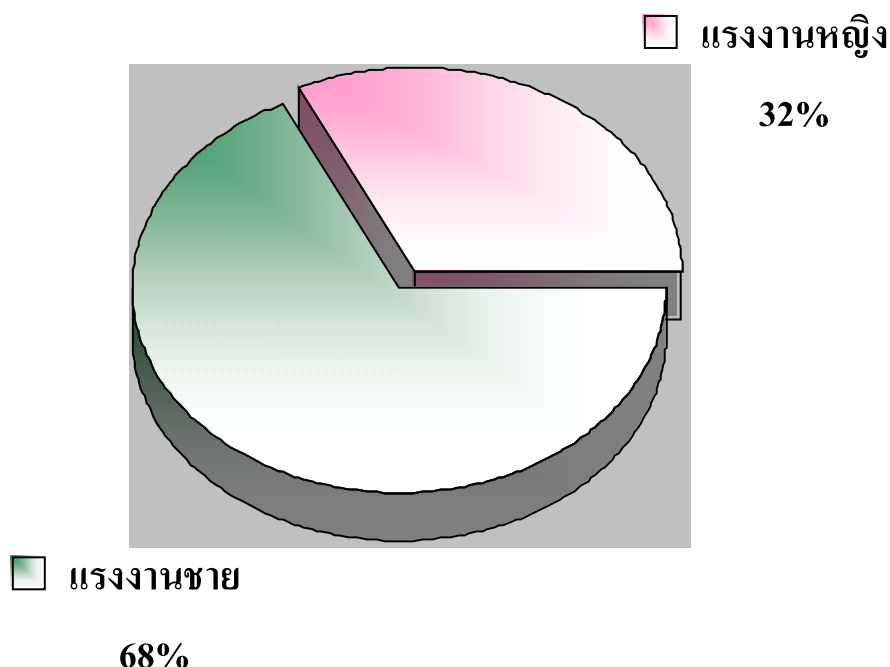
ตารางที่ 4 แสดงการไปทำงานต่างประเทศของกลุ่มเยาวชนอายุระหว่าง 16-25 ปี

ช่วงอายุ	จำนวนแรงงาน			ประเทศปลายทาง
	ชาย	หญิง	รวม	
16-20 ปี	2	4	6	เกาหลีใต้
21-25 ปี	5	4	9	เกาหลีใต้ ไต้หวัน
รวม	7	8	15	

กลุ่มแรงงานเยาวชนหญิงทั้งหมด 8 ราย เดินทางไปทำงานที่ประเทศเกาหลีใต้ 5 ราย ไปทำงานที่ประเทศไต้หวัน 3 ราย ในจำนวนนี้มีอยู่ 2 รายที่ตัดสินใจเดินทางไปทำงานที่ประเทศเกาหลีใต้ เนื่องจากทั้งพ่อและแม่เดินทางไปทำงานที่ประเทศเกาหลีใต้ ตนเองต้องอาศัยอยู่กับญาติ มีพฤติกรรมชอบเที่ยว คบเพื่อนมากหน้าหลายตา มีเพศสัมพันธ์ก่อนวัยอันควร รายที่ 1 อายุ 16 ปีถูกญาติจับให้แต่งงานในระหว่างที่ยังเรียนหนังสืออยู่ เนื่องจากญาติพี่น้องกลัว “เสียหน้า” เมื่ออยู่กับสามีที่เป็นวัยรุ่นด้วยกันได้ไม่นานก็เลิกกัน และญาติตัดสินใจให้ไปทำงาน ต่างประเทศ รายที่ 2 อายุ 17 ปีถูกให้ออกจากโรงเรียนเนื่องจากมีพฤติกรรมทางเพศที่ไม่เหมาะสม ในที่สุดญาติก็ตัดสินใจให้เดินทางไปทำงานต่างประเทศ กลุ่มเยาวชนหญิงทั้งหมดที่เดินทางไปทำงานต่างประเทศ มีเพียงเยาวชนหญิงอายุระหว่าง 21-25 ปีที่เดินทางไปทำงานที่ไต้หวันโดยถูกกฎหมาย ที่เหลือเดินทางไปทำงานที่เกาหลีใต้โดยผิดกฎหมาย โดยมีพ่อแม่หรือญาติทำงานอยู่ที่ประเทศปลายทางอยู่แล้ว

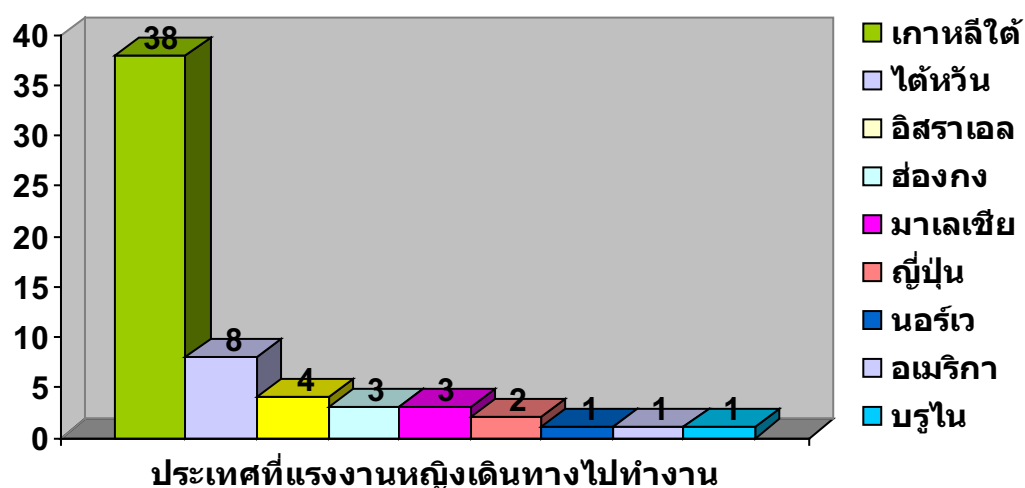
สัดส่วนของแรงงานหญิงที่เดินทางไปทำงานต่างประเทศ เมื่อเปรียบเทียบกับกลุ่มแรงงานที่เป็นชาย จากการศึกษาข้อมูลของทั้ง 2 ชุมชน พบว่าอยู่ในอัตราที่สูงเมื่อเทียบกับแรงงานชาย ดังแสดงในแผนภูมิต่อไปนี้

แผนภูมิที่ 3 แสดงสัดส่วนของแรงงานชาย-หญิงที่เดินทางไปทำงานต่างประเทศ

การศึกษาการเดินทางไปทำงานต่างประเทศของกลุ่มแรงงานหญิงพบว่า กลุ่มแรงงานหญิงเดินทางไปทำงานต่างประเทศทุกประเทศที่มีแรงงานจากสองชุมชนเดินทางไปทำงาน จากสถิติที่พบในการศึกษาเมื่อเดือนมกราคม พ.ศ. 2546 พบแรงงานหญิงจำนวน 61 คน เดินทางไปทำงานในประเทศต่างๆ ทั้งภูมิภาคเอเชีย ตะวันออกกลางและอื่นๆ ดังนี้

แผนภูมิที่ 4 แสดงจำนวนแรงงานหญิง(คน) ที่เดินทางไปทำงานตามประเทศต่างๆ

สาเหตุ/ปัจจัยที่ทำให้คนในชุมชนเดินทางไปทำงานต่างประเทศ

การศึกษสาเหตุ/ปัจจัยที่ทำให้คนวัยแรงงานจำนวนมากจากชุมชนปางลาว และชุมชนร่องหวาย ตัดสินใจเดินทางไปทำงานต่างประเทศ พบปัจจัยหลัก 2 ประการคือ ปัจจัยผลักดันภายในชุมชน และปัจจัยจากภายนอกชุมชน ซึ่งปัจจัยแต่ละตัวมีองค์ประกอบหลายด้านที่เป็นเงื่อนไขให้แรงงานจากทั้งสองชุมชนเดินทางไปทำงานต่างประเทศ ดังนี้

สาเหตุ/ปัจจัยภายในชุมชน

สถานการณ์ภายในชุมชนเป็นปัจจัยหลักสำคัญ ที่ผลักดันให้แรงงานจากชุมชนปางลาวและชุมชนร่องหวายเดินทางไปทำงานต่างประเทศ จากการศึกษพบสาเหตุหลายประการ ดังต่อไปนี้

1. ด้านเศรษฐกิจ/รายได้

ปัญหาการผลิตในภาคเกษตร ปัญหานี้คนในชุมชนมองเห็นว่าเป็นประเด็นหลักที่ทำให้แรงงานในชุมชนต้องเดินทางไปทำงานต่างประเทศ สถานการณ์ปัญหาการผลิตในภาคเกษตรที่คนในชุมชนเผชิญอยู่ได้แก่ ปัญหาฝนแล้ง น้ำท่วม ทำให้ผลผลิตตกต่ำ ต้นทุนการผลิตสูงเนื่องจากต้องอาศัยปัจจัยการผลิต เช่น เมล็ดพันธุ์ ปุ๋ยเคมี ยากำจัดศัตรูพืช น้ำมันฯลฯ จากภายนอก นอกจากนั้นคนใน

ชุมชนยังต้องเผชิญกับปัญหาราคาผลผลิตตกต่ำเนื่องจากชาวบ้านไม่สามารถควบคุมกลไกตลาดได้
เอง ราคาผลผลิตถูกกำหนดโดย

- 1.1 พ่อค้าหรือบริษัทที่นำเมล็ดพันธุ์มาให้ชาวบ้านปลูก ส่งผลให้คนในชุมชนประสบ
ปัญหาขาดทุนเรื่อยมา เป็นสาเหตุทำให้หลายครอบครัวตัดสินใจขายที่ดินเป็นทุนให้
แรงงานในครอบครัวเดินทางไปทำงานต่างประเทศ
- 1.2 ชาวบ้านไม่มีประสบการณ์ในการประกอบอาชีพอื่นเพื่อทดแทนอาชีพเกษตร ปัญหา
นี้สืบเนื่องมาจากปัญหาการผลิตในภาคเกษตรไม่ประสบผลสำเร็จ ทำให้หลายครอบ
ครัวต้องการเปลี่ยนมาประกอบอาชีพอิสระอื่นๆ ในชุมชน แต่ขาดประสบการณ์ ขาด
เงินลงทุน ทำให้ไม่กล้าตัดสินใจเลือกลงทุนประกอบอาชีพอิสระด้วยตนเอง จึงตัดสินใจ
เลือกส่งคนวัยแรงงานในครอบครัว เดินทางไปเป็นแรงงานรับจ้างในต่างประเทศ
- 1.3 ปัญหาที่ดินทำกิน หลายครอบครัวที่ตัดสินใจกู้ยืมเงินไปทำงานต่างประเทศ เนื่องจาก
ปัญหาไม่มีที่ดินทำกินเป็นของตนเอง ไม่มีทักษะในการประกอบอาชีพอื่น การรับจ้าง
แรงงานในชุมชนมีรายได้ไม่พอกับรายจ่าย
- 1.4 ปัญหานี้สืบของครอบครัว ปัญหานี้เกิดจากความล้มเหลวในการประกอบอาชีพภาค
เกษตร และการเป็นหนี้สะสมเนื่องจากต้องกู้ยืมเงินนอกระบบเป็นค่าเดินทางไป
ทำงานต่างประเทศ แต่ก็ไม่ประสบผลสำเร็จเนื่องจากถูกดักด้นหลอกลวงจากนายหน้า
หรือบริษัทจัดหางานเถื่อน ทำให้หลายครอบครัวตัดสินใจกู้ยืมเงินเพิ่มขึ้นเพื่อต้องการ
ไปหางานทำในต่างประเทศให้ได้ ส่งผลให้ครอบครัวเกิดปัญหานี้สะสม ผู้ที่เคยเดิน
ทางไปทำงานต่างประเทศรายหนึ่ง เปรียบเทียบการกู้ยืมเงินเพื่อเดินทางไปทำงานต่าง
ประเทศว่า “...เหมือนลงทุนซื้อหวย โชคดีก็ได้ โชคร้ายเสียก็ต้องลงทุนซื้อใหม่....
การไปทำงานเมืองนอกถ้าถูกหลอกหนึ่งครั้งเสียเงินเป็นแสน ถ้าหากไม่หาทางคืนรน
ไปใหม่ก็เท่ากับขาดทุน ก็ต้องกู้เงินเพิ่มอีกจนกว่าจะได้บิน...”
- 1.5 รายได้จากการประกอบอาชีพในท้องถิ่นไม่เพียงพอกับรายจ่าย กลุ่มแม่บ้านส่วนใหญ่
ให้ความเห็นว่า ค่าใช้จ่ายในการส่งเสียให้ลูกเรียนหนังสือ เป็นภาระหนักที่ต้องจ่ายทุก
วัน ในขณะที่การประกอบอาชีพเกษตรไม่มีหลักประกันว่าจะมีรายได้สม่ำเสมอมาจุน
เจือครอบครัว การส่งสามีหรือคนวัยแรงงานไปทำงานต่างประเทศ ถ้าโชคดีได้งานดีก็
จะช่วยให้มีรายได้สม่ำเสมอทุกเดือน ซึ่งนับว่าเป็นรายได้ที่มั่นคงสามารถส่งเสียให้ลูก
เรียนหนังสือในระดับสูงๆ ได้ แรงงานบางคนเดินทางกลับมาบ้านแต่หางานทำไม่
ได้หรือมีรายได้ไม่พอกับรายจ่าย ถ้าเปรียบเทียบกับรายได้ในต่างประเทศแล้วแตกต่าง
กันมาก จึงตัดสินใจกลับไปทำงานต่างประเทศอีก

2. ด้านสังคม

- 2.1 ปัญหายาเสพติด ในระหว่าง พ.ศ.2540-2546 มีการระบาดของยาเสพติดประเภทยาบ้า เกิดขึ้นในชุมชนปาล์มและชุมชนร่องหวาย รวมถึงชุมชนใกล้เคียงอื่นๆ ทำให้คนในชุมชนได้รับผลกระทบอย่างรุนแรง มีผู้เกี่ยวข้องกับยาเสพติดทุกเพศทุกวัย ทำให้หลายครอบครัวตัดสินใจส่งคนในครอบครัวที่มีพฤติกรรมเสพยาเสพติด หรือมีแนวโน้มว่าจะเข้าไปเกี่ยวข้องกับยาเสพติดไปทำงานต่างประเทศเพื่อหนีปัญหา
- 2.2 การแพร่ระบาดของโรคเอดส์ และพฤติกรรมเสี่ยงของแรงงานชาย/สามี เป็นสาเหตุทำให้ผู้หญิงที่เป็นแม่บ้าน ตัดสินใจเดินทางไปทำงานต่างประเทศพร้อมกับสามี แต่การเดินทางไปทำงานต่างประเทศของคู่สามีภรรยา ไม่ได้หมายความว่าจะทำให้สามีภรรยาทั้งคู่ได้งานทำในที่เดียวกัน ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับตำแหน่งงานที่ว่าง หรือความต้องการของสถานประกอบการว่าต้องการรับแรงงานหญิงหรือชายเข้าทำงาน
- 2.3 ความต้องการการยอมรับจากสังคม ปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นอีกประการหนึ่งหลังจากที่มีคนในชุมชนเดินทางไปทำงานต่างประเทศคือ เมื่อผู้ที่เดินทางกลับจากต่างประเทศประสบความสำเร็จ มีรายได้ มีฐานะร่ำรวยขึ้น ถึงแม้ว่าครอบครัวนั้นจะเคยมีฐานะยากจนไม่ได้รับการยอมรับจากชาวบ้านมาก่อน แต่เมื่อบุคคลนั้นกลับจากการไปทำงานต่างประเทศพร้อมกับความสำเร็จ บุคคลและครอบครัวนั้นจะได้รับการยอมรับ/ยกย่องจากคนในชุมชน กลายเป็นแบบอย่างให้ครอบครัวอื่นๆ อยากส่งสามีหรือคนวัยแรงงานในครอบครัวไปทำงานต่างประเทศ

3. สถานการณ์ในครอบครัว

- 3.1 ครอบครัวแตกแยก/หย่าร้าง ส่วนใหญ่เกิดขึ้นกับแรงงานหญิง เมื่อหย่าขาดจากสามี ต้องมีภาระเลี้ยงดูครอบครัวตามลำพัง เป็นสาเหตุให้ตัดสินใจเดินทางไปทำงานต่างประเทศ มีบางกรณีที่ผู้ชายหย่าขาดจากภรรยา แล้วตัดสินใจเดินทางไปทำงานต่างประเทศเพื่อต้องการสร้างครอบครัวใหม่
- 3.2 แรงงานที่เดินทางไปทำงานต่างประเทศแล้วไม่ส่งเงินกลับ การเดินทางไปทำงานต่างประเทศแต่ละครั้งแรงงานจะทำสัญญาจ้างงานกับบริษัทเป็นเวลา 2 ปี ได้รับอนุญาตให้กลับมาเยี่ยมบ้านเพียงปีละ 1 ครั้ง ความห่างเหินจากครอบครัวทำให้แรงงานทั้งชายและหญิง ที่เดินทางไปทำงานต่างประเทศมีโอกาสดัดนิสัย/แต่งงานใหม่ กับคนไทยที่ไปทำงานด้วยกัน จนเกิดปัญหาการหย่าร้างกับสามีหรือภรรยาทางบ้าน ทั้งภาระหนี้สินที่เกิดจากการเดินทางไปทำงานต่างประเทศไว้กับคู่สมรสเดิม เป็นเหตุให้ฝ่ายที่ต้อง

รับภาระหนี้สินตัดสินใจเดินทางไปทำงานต่างประเทศ เพื่อหวังว่าจะช่วยปลดหนี้สิน และสร้างฐานะของครอบครัว

- 3.3 ต้องการความเป็นอิสระ กลุ่มคนหนุ่มสาวที่แต่งงานแล้วต้องการสร้างฐานะ ต้องการแยกตัวเป็นอิสระจากพ่อแม่ กลุ่มวัยรุ่นต้องการอิสระไม่ได้อยากอยู่ในความควบคุมของพ่อแม่หรือญาติพี่น้อง คนเหล่านี้เชื่อว่าการเดินทางไปทำงานต่างประเทศจะช่วยให้มีรายได้เป็นของตนเอง ดูแลตนเองได้ มีอิสระจากการควบคุมของพ่อแม่และญาติพี่น้อง

4. ค่านิยม/ความเชื่อ

- 4.1 วัยรุ่นและแม่บ้านอยากลองใช้ชีวิตอยู่ต่างประเทศเมื่อมีโอกาส เนื่องจากพบเห็นคนในชุมชนที่เดินทางไปทำงานต่างประเทศ บางคนประสบผลสำเร็จ บางคนล้มเหลว อยากลองดูว่าหากตนเองเดินทางไปทำงานบ้างจะเป็นอย่างไร
- 4.2 เชื่อว่าต่างประเทศมีสภาพความเป็นอยู่ที่ร่ำรวย การเดินทางไปทำงานต่างประเทศจะทำให้ฐานะของครอบครัวดีขึ้น มีรายได้ดีกว่าการอยู่ทำงานในชุมชน เพราะมองเห็นความสำเร็จของเพื่อนบ้าน โดยขาดกระบวนการไตร่ตรองให้รอบคอบเสียก่อน
- 4.3 กลุ่มสตรีโสด (วัยรุ่นและแม่บ้านที่หย่าขาดจากสามี) เชื่อว่าการเดินทางไปทำงานต่างประเทศจะได้พบคนที่มีฐานะดี ได้แต่งงานกับคนที่อยู่ต่างถิ่น เป็นหนทางหลุดพ้นจากสภาพความยากจนที่เป็นอยู่

สาเหตุ/ปัจจัยภายนอกชุมชน

1. แรงจูงใจเรื่องรายได้ของประเทศปลายทาง

ปัจจัยหลักที่ดึงดูดแรงงานให้ตัดสินใจไปทำงานต่างประเทศ หรือตัดสินใจว่าจะเดินทางไปทำงานที่ประเทศไหนคือแรงจูงใจเรื่องค่าจ้าง/รายได้ของประเทศปลายทาง

ตารางที่ 5 เปรียบเทียบค่าใช้จ่ายในการเดินทาง รายได้ส่งกลับ และจำนวนแรงงานแต่ละประเทศ

ประเทศ ปลายทาง	ค่าใช้จ่ายในการเดินทางต่อหัว (บาท)	รายได้ส่งกลับต่อหัวต่อเดือน (บาท)	จำนวน แรงงาน (คน)	สถานภาพแรงงาน	
				ถูก กฎหมาย	ผิด กฎหมาย
เกาหลีใต้	150,000-180,000	10,000-30,000	100	*	*
ไต้หวัน	100,000-140,000	8,000-12,000	23	*	*
อิสราเอล	200,000-220,000	30,00-40,000	29	*	
บรูไน	70,000	8,000-12,000	3	*	
ญี่ปุ่น	200,000-240,000	ไม่เปิดเผย	2		*

จากข้อมูลตารางที่ 5 แสดงให้เห็นว่าแรงจูงใจเรื่องค่าจ้าง/รายได้ของประเทศปลายทาง เป็นปัจจัยหลักที่ดึงดูดให้คนวัยแรงงานของชุมชนเดินทางไปทำงานต่างประเทศ สิ่งที่เป็นอุปสรรคหรือปัจจัยเสี่ยงระหว่างทาง เช่น การตกอยู่ในฐานะแรงงานผิดกฎหมาย ราคาค่าหัวต่อการเดินทางแต่ละครั้งที่สูงมาก ความเสี่ยงต่อการถูกหลอกจากบริษัทจัดหางาน/นายหน้าเถื่อน ตำแหน่งงานที่ไม่ชัดเจน ปัจจัยเหล่านี้ไม่สามารถมารดัยยังความต้องการเดินทางไปทำงานต่างประเทศของแรงงานในชุมชนได้ นอกจากนั้นยังแสดงให้เห็นว่า การเข้าไปทำงานในประเทศเกาหลีใต้สูงกว่าประเทศอื่นๆ แรงงานให้เหตุผลว่าเป็นเพราะมีรายได้สูง สามารถลักลอบเข้าไปทำงานได้ง่ายกว่าประเทศอื่น

แรงงานที่ลักลอบเข้าไปทำงานจะได้รับค่าจ้างสูงกว่าแรงงานถูกกฎหมายเพราะไม่ต้องจ่ายภาษี หลาน(นามสมมุติ) กับสามี เดินทางไปทำงานที่เกาหลีใต้โดยมีนายหน้า (ซึ่งเธอเรียกว่า “หน้าม้า”) พาเข้าประเทศ กล่าวถึงกรณีนี้ว่า “...คนที่ไปถูกกฎหมายได้ค่าจ้างน้อย อย่างหนูกับแฟนไปเอง มีหน้าม้าพาไป ส่งเงินกลับบ้านอย่างต่ำคนละหมื่นห้า เดือนไหนขยันทำงานได้มากกว่านี้ เคยได้ส่งกลับบ้านมากที่สุดหกหมื่น แฟนได้สามหมื่นหนูได้สามหมื่น...” กรณีการเดินทางไปประเทศอื่นๆ เช่น อิสราเอล บรูไน ไต้หวัน ก็เช่นเดียวกัน

2. มีญาติ/คนรู้จักทำงานอยู่ที่ประเทศปลายทาง

ตามที่ได้กล่าวมาแล้วว่า การเดินทางไปทำงานต่างประเทศของคนในชุมชนปางลาว และชุมชนร่องห้วย มีมาตั้งแต่ พ.ศ.2524 จากจุดเริ่มต้นของการเดินทางไปทำงานต่างประเทศในครั้งนั้น ส่งผลให้แรงงานจากทั้งสองชุมชน เดินทางไปทำงานต่างประเทศเรื่อยมา บางรายเดินทางไปหลายครั้ง หลายประเทศ จำนวนของผู้ที่เดินทางไปขายแรงงานก็เพิ่มขึ้นเรื่อยๆ ประเทศไหนที่มีราย

ได้ดีแรงงานก็จะนิยมเดินทางไปกันมาก ทั้งนี้คนที่เดินทางไปทำงานอยู่ก่อนแล้ว ก็จะหาผู้ทางพาเอาญาติพี่น้องของตนเองเข้าไปทำงานด้วย

จากการสัมภาษณ์ผู้ที่ประสบความสำเร็จในการไปทำงานที่ประเทศอิสราเอล 2 ครอบครัวพบว่า การเดินทางไปทำงานครั้งแรกของทั้งสองครอบครัว มีแรงงานชายในครอบครัวเดินทางไปเพียงคนเดียว แต่เมื่อมีงานทำ มีรายได้ที่มั่นคงและเป็นรายได้ที่สูงพอสมควร จึงติดต่อให้สมาชิกวัยแรงงานในครอบครัวเดินทางไปทำงานด้วยกันทั้งชายและหญิง สมาชิกของครอบครัวแรกไปทำงานอยู่ที่เดียวกันถึง 5 คน ครอบครัวที่สองเดินทางไปทำงานที่เดียวกันรวม 4 คน นอกจากนั้นยังพบครอบครัวที่มีสมาชิกในครอบครัวเดินทางไปทำงานที่ประเทศเกาหลีใต้พร้อมกันถึง 3 คน

3. การเดินทาง/การติดต่อสื่อสารที่ทันสมัย

การเดินทางไปทำงานต่างประเทศมีความสะดวกรวดเร็ว เมื่อมีคนสามารถเข้าไปทำงานที่ประเทศใดประเทศหนึ่งได้ อาจจะโดยวิธีการเดินทางอย่างถูกต้องตามกฎหมาย หรือการลักลอบเข้าไปทำงานก็ตาม คนงานเหล่านี้จะสามารถส่งข่าวให้ทางครอบครัวหรือชุมชนได้รับรู้ทันทีโดยทางโทรศัพท์ กรณีนี้แรงงานที่ลักลอบเข้าเมืองโดยผิดกฎหมายจะไม่กล้าติดต่อกลับบ้านเอง แต่จะมีหน้าม้าที่พาไป หรือคนงานที่เดินทางไปทำงานอยู่ก่อนแล้วส่งข่าวให้ ทำให้คนอื่นๆ ที่ต้องการไปทำงานต่างประเทศอยู่แล้วตัดสินใจเดินทางไปง่ายขึ้น โดยจะเดินทางไปกับหน้าม้าที่พาเข้าประเทศได้

การศึกษาค้นข้อมูลพื้นฐานชุมชนโดยใช้กระบวนการ
วิเคราะห์ชุมชนแบบมีส่วนร่วม (PRA)

ผลกระทบของการย้ายถิ่นไปทำงานต่างประเทศ

การศึกษาผลกระทบของการเดินทางไปทำงานต่างประเทศ ที่มีต่อการดำเนินชีวิตของคน ในชุมชนปาลาและชุมชนร่องหวาย พบว่าก่อให้เกิดผลกระทบทั้งด้านบวกและด้านลบต่อชุมชน สูงมาก การนำเสนอผลการศึกษาในส่วนผลกระทบของการย้ายถิ่นไปทำงานต่างประเทศ ผู้วิจัยจะ นำเสนอให้เห็นภาพรวมของผลกระทบทั้งด้านบวกและด้านลบที่มีต่อชุมชนโดยรวมก่อน เพื่อให้ มองเห็นภาพรวมของผลกระทบที่เกิดขึ้นคร่าวๆ แล้วจึงนำเสนอเจาะลึกในประเด็นผลกระทบที่เกิด ขึ้นกับสตรี เด็กและเยาวชน โดยจะนำเสนอข้อมูลดิบที่ได้จากการศึกษาควบคู่กับข้อมูลเชิง วิเคราะห์ เพื่อให้เห็นผลกระทบทั้งด้านบวก และด้านลบของการเดินทางไปทำงานต่างประเทศควบ คู่กันไป

ผลกระทบของการย้ายถิ่นไปทำงานต่างประเทศต่อชุมชนโดยรวม

ผลกระทบด้านบวก

1. ด้านเศรษฐกิจ การเดินทางไปทำงานต่างประเทศของคนวัยแรงงานในชุมชน ทำให้รายได้ของชุมชนสูงขึ้น กลุ่มเป้าหมายให้ความเห็นตรงกันว่า การที่มีคนในชุมชนเดินทางไปทำงานต่าง ประเทศทำให้คนในชุมชนมีรายได้สูงขึ้น เศรษฐกิจของชุมชนดีขึ้น ถึงแม้ว่าจะไม่สามารถรวบรวม ข้อมูลตัวเลขที่ชัดเจนมายืนยันได้ก็ตาม ข้อสังเกตประการหนึ่งที่พบคือครอบครัวที่มีคนไปทำงาน ต่างประเทศและประสบผลสำเร็จ จะร่ำรวยขึ้นอย่างทันตาเห็น เช่นปลูกบ้านหลังใหม่ ซื้อรถยนต์ รถจักรยานยนต์ ซื้อที่ดินเพิ่มขึ้น มีโทรศัพท์มือถือใช้ สอดคล้องกับข้อมูลที่ได้จากการวิเคราะห์ สถานการณ์การย้ายถิ่นกับกลุ่มแม่บ้านที่มีเดินทางไปทำงานต่างประเทศว่า การที่สามีเดินทางไปทำงานต่างประเทศทำให้พวกเขามีเงินใช้จ่ายในครอบครัว ลูกๆ มีเงินไปโรงเรียน มีความเป็นอยู่ ดีขึ้น สบายขึ้น ไม่ขัดสนเหมือนแต่ก่อน สามารถเก็บเงินสร้างบ้านหลังใหญ่ๆ ซื้อรถยนต์ เครื่องใช้ ไฟฟ้า เครื่องอำนวยความสะดวกต่างๆ ภายในบ้าน

ตัวชี้วัดอีกประการหนึ่งที่ช่วยยืนยันว่าการเดินทางไปทำงานต่างประเทศ ทำให้เศรษฐกิจของครอบครัวและชุมชนดีขึ้นคือ จำนวนคนที่เดินทางไปทำงานต่างประเทศที่มีเพิ่มขึ้น แรงงานกล้าเสี่ยงที่จะเดินทางไปเผชิญโชคในต่างประเทศมากกว่าทำงานในชุมชนหรือต่างจังหวัด ถึงแม้จะเป็นการเดินทางไปทำงานโดยผิดกฎหมายก็ตาม

2. สภาพสังคม/ความเป็นอยู่ของคนในชุมชนเปลี่ยนไป การมีรายได้จากเงินเมืองนอกเข้าสู่ชุมชน ทำให้สภาพโดยรวมของชุมชนเปลี่ยนไป จากที่เคยเป็นชุมชนเล็กๆ สภาพบ้านเรือนที่ไม่ใหญ่โต สงบเงียบ คนจะออกจากบ้านแต่เช้าเพื่อไปทำงานในไร่ นา กลายเป็นชุมชนที่มีบ้านเรือนหลังใหญ่ มีรั้วรอบขอบชิด มีรถยนต์ รถจักรยานยนต์วิ่งเข้าออก เสียงดังจากเครื่องเสียง แม้บ้านมีเวลาว่างมากขึ้น อยู่กับบ้านพูดคุยกันเป็นกลุ่มๆ

แม่บ้านหรือครอบครัวที่มีแรงงานไปทำงานต่างประเทศ จะรวมกลุ่มกันเข้าไปในตัวจังหวัด เพื่อปรับยอดบัญชีธนาคารเป็นประจำทุกเดือน เกิดสังคมของคนที่มีรายได้ประจำจาก “เงินเมืองนอก” มีการพูดคุยแลกเปลี่ยนเปรียบเทียบรายได้ จำนวนเงินที่ส่งกลับแต่ละเดือนจะมากหรือน้อย ขึ้นอยู่กับรายได้จากประเทศปลายทาง จำนวนแรงงานในครอบครัวที่เดินทางไปทำงาน รายได้ต่ำสุดต่อครอบครัวต่อเดือนคือ 8,000 บาทไปจนถึงสูงสุดในบางครอบครัวคือ 60,000-70,000 บาทต่อเดือน รายได้ที่เพิ่มขึ้นทำให้ภายในชุมชนมีร้านค้าเพิ่มจำนวนขึ้น ผู้คนใช้จ่ายใช้สอยมากขึ้น ชาวบ้านพึ่งอาหาร/สินค้าจากตลาดภายนอกที่ร้านค้านำมาจำหน่ายมากกว่าการผลิตเอง

3. ด้านการศึกษา และการพัฒนาบุคลากรของชุมชน

3.1 แรงงานที่เดินทางไปทำงานต่างประเทศ ได้เรียนรู้ มีประสบการณ์ตรงจากการใช้ชีวิตอยู่ต่างประเทศ ทำให้ฉลาดทันคน ถูกหลอกน้อยลง บางคนใช้ประสบการณ์จากการทำงานในต่างประเทศกลับมาพัฒนาอาชีพในชุมชนหลังจากกลับมาจากต่างประเทศ เช่น พร (นามสมมุติ) นำความรู้เรื่องการทำงานในโรงงานไอศกรีม มาพัฒนาเป็นอาชีพ จนสามารถสร้างอาชีพ/รายได้ให้กับตนเองและเพื่อนบ้าน ผู้ที่มีประสบการณ์เดินทางไปทำงานต่างประเทศสามารถฟังพูดภาษาของประเทศปลายทางได้ บางคนอยู่นานจนสามารถอ่านออกเขียนได้ สามารถนำมาเป็นทุนในการเดินทางไปทำงานต่างประเทศครั้งต่อไปได้

3.2 พ่อแม่เห็นความสำคัญของการศึกษามากขึ้น การได้รับประสบการณ์การทำงานที่ยากลำบากในต่างประเทศอันเนื่องมาจากการต้องไปขายแรงงาน เป็นแรงงานไร้ฝีมือ ถูกกดขี่เอารัดเอาเปรียบจากนายจ้าง การที่ต้องทำงานหนักแต่ได้ค่าตอบแทนน้อยเมื่อเปรียบเทียบกับแรงงานจากประเทศอื่นเช่นฟิลิปปินส์ ประสบการณ์เหล่านี้ถูกนำมาแลกเปลี่ยนเล่าขานกันในชุมชน ทำให้คนในชุมชนเห็นความสำคัญของการศึกษา ส่งเสียให้บุตรหลานได้เรียนต่อในระดับสูงๆ มากขึ้น

สนับสนุนให้ลูกหลานเรียนภาษาอื่นที่จำเป็นในการสื่อสาร เช่นภาษาอังกฤษ ภาษาจีนมากขึ้น โดยให้เหตุผลว่าจะได้ไม่ต้องถูกเอารัดเอาเปรียบเหมือนคนรุ่นพ่อแม่

3.3 แรงงานหนุ่มสาวที่ผ่านการทำงานในต่างประเทศมาแล้ว มีบุคลิกภาพที่ดีขึ้น มีความมั่นใจในตัวเอง เป็นคนที่กล้าคิด กล้าทำ กล้าแสดงออก กล้าแสดงความคิดเห็นต่อสาธารณชน บางคนได้รับการยอมรับให้เป็นผู้นำชุมชนเป็นผู้นำที่มีคุณภาพ ได้รับการยอมรับจากชุมชนใกล้เคียง

4. มีงบประมาณมาพัฒนาชุมชนมากขึ้น กลุ่มแรงงานที่ไปทำงานต่างประเทศและประสบผลสำเร็จ จะมีรายได้มากกว่าการหางานทำในประเทศ มีการรวมกลุ่มเรียไรเงินในรูปของผ้าป่าสงมาทำประโยชน์ให้แก่หมู่บ้านทุกปี เช่นรวบรวมเงินผ้าป่ามาสร้างวัด สร้างประปาของโรงเรียน ส่งมาเป็นทุนการศึกษาสำหรับเด็กด้อยโอกาสในชุมชน การเรียไรเงินเพื่อจัดงานบุญงานประเพณีได้ง่ายขึ้น ชาวบ้านมีเงินทำบุญ/บริจาคมากขึ้น เป็นต้น

ผลกระทบด้านลบ

1. แรงงานถูกหลอกลวงต้มตุ๋นจากนายหน้าและบริษัทจัดหางาน รายได้เป็นกอบเป็นกำจากการเดินทางไปทำงานต่างประเทศ เป็นแรงจูงใจให้คนวัยแรงงานทั้งหญิงและชายของชุมชนปางลาวและชุมชนร่องหวาย ดันรนไปทำงานต่างประเทศ จนเป็นช่องทางให้นายหน้าบริษัทจัดหางานเข้ามาหาผลประโยชน์ อาศัยความเชื่อบริสุทธิ์ใจของชาวบ้านเข้ามาต้มตุ๋นหลอกลวง ตัวอย่างเช่นกรณีของนายหน้าเถื่อนคนหนึ่ง ปลอมตัวเป็นแม่ชีมาอาศัยอยู่ที่วัดในหมู่บ้าน อาศัยความศรัทธาที่ชาวบ้านมีต่อพระพุทธรูปศาสนาสร้างศรัทธาให้แก่ตนเอง ในที่สุดชาวบ้านหลงเชื่อแล้วชักชวนให้ผู้เฒ่าผู้แก่ส่งลูกหลานวัยแรงงานไปทำงานต่างประเทศ โดยอ้างว่าตนเองรู้จักกับนายทหารชั้นผู้ใหญ่ในกรุงเทพฯ สามารถพาคนไปทำงานต่างประเทศได้

ครั้งแรกนายหน้ารายนี้สามารถส่งคนในชุมชนไปทำงานที่เกาหลีใต้ได้ 2 ราย ทำให้ผู้เฒ่าผู้แก่และชาวบ้านหลงเชื่อศรัทธามากขึ้น มอบเงินให้แม่ชีช่วยดำเนินการติดต่อพาลูกหลานไปทำงานต่างประเทศ รายหัวละประมาณ 150,000 บาท บางรายจ่ายให้เป็นเงินสดงวดเดียว บางรายโอนเข้าบัญชีธนาคารให้เป็นงวดๆ อาศัยเพียงความศรัทธาและไว้เนื้อเชื่อใจโดยไม่มีการทำเอกสารสัญญาใดๆ ทั้งสิ้น การหลอกลวงต้มตุ๋นครั้งนี้ทำให้ชุมชนสูญเสียเงินไปประมาณ 2,000,000 บาท

การหลอกลวงต้มตุ๋นเกิดขึ้นกับชาวบ้านทั้ง 2 ชุมชนซ้ำแล้วซ้ำอีก อย่างไรก็ตาม การศึกษาข้อมูลจำนวนเงินที่คนจากทั้ง 2 ชุมชนถูกนายหน้าเถื่อน บริษัทจัดหางานต้มตุ๋น ไม่สามารถทราบตัวเลขที่แน่ชัด เพราะบางครอบครัวไม่กล้าเปิดเผยข้อมูล บางครอบครัวเป็นตระกูลใหญ่เป็นที่นับ

ถือของชาวบ้าน กลัวเสียชื่อเสียง โดยเฉพาะการถูกตำหนิจากนายหน้าเถื่อนหรือคนใกล้ชิดที่ไว้วางใจ ทำให้ชาวบ้านรู้สึกอับอาย บางคนไม่กล้าแจ้งความดำเนินคดีกับผู้กระทำผิด จึงไม่มีการเปิดเผยข้อมูลตัวเลขที่แน่นอน

ปัญหาที่ตามมาจากการถูกต้มตุ๋นหลอกลวงคือ ผู้ที่ถูกหลอกจะต้องดิ้นรนกู้เงินมาเพิ่มเพื่อให้ตนเองไปทำงานต่างประเทศให้ได้ บางคนก็ประสบผลสำเร็จในครั้งที่สองหรือครั้งที่สาม บางคนก็ยังไม่ประสบผลสำเร็จ ทำให้ครอบครัวแบกรับภาระหนี้สินมากมายจนปลดเปลื้องไม่ได้ ครอบครัวที่มีทรัพย์สินมรดกก็ขายเพื่อใช้หนี้ เช่น ครอบครัวของแอนและครอบครัวของดุ่ม (นามสมมุติ) ต้องขายรถยนต์เพื่อใช้หนี้ สน (นามสมมุติ) ต้องขายที่ดินที่เป็นมรดกที่พ่อยกให้เพื่อใช้หนี้ไปนอก

2. แรงงานขาดโอกาส/สิทธิที่พึงมีพึงได้

2.1 สูญเสียสิทธิในการเลือกตั้ง จากการพูดคุยกับแรงงานจากชุมชนปางลาวและชุมชนร่องหวายที่เดินทางไปทำงานต่างประเทศ ทั้งแรงงานที่เดินทางไปทำงานถูกต้องตามกฎหมายและลักลอบเข้าเมืองโดยผิดกฎหมาย ทุกคนยืนยันว่าไม่มีใครสนใจใช้สิทธิของตนเองในการออกเสียงเลือกตั้ง เพราะต้องทำงาน หาเงินให้ได้มากที่สุด ถึงแม้จะมีการเปิดโอกาสให้คนที่พำนักอยู่ในต่างประเทศในช่วงที่มีการเลือกตั้ง สามารถไปใช้สิทธิ ของตนเองได้ก็ตาม กรณีนี้ส่งผลเสียต่อแรงงานที่เดินทางกลับจากการทำงานคือ การถูกตัดสิทธิลงรับสมัครเลือกตั้งผู้ใหญ่บ้าน สมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบล

2.2 สูญเสียสิทธิในการใช้ประโยชน์จากกองทุนพัฒนาหมู่บ้าน เนื่องจากหัวหน้าครอบครัว หรือคนในครอบครัวทั้งสามมีภรรยาเดินทางไปทำงานต่างประเทศ

2.3 ขาดโอกาสการมีส่วนร่วมในกิจกรรมของชุมชน การเดินทางไปทำงานต่างประเทศเป็นเวลานานๆ ทำให้แรงงานไม่มีโอกาสเข้าร่วมกิจกรรมต่างๆ เช่น งานบุญงานประเพณีในเทศกาลต่างๆ ของชุมชน งานศพของญาติพี่น้อง/เพื่อนบ้าน กิจกรรมการพัฒนาชุมชน ดังนั้นจึงพบว่าแรงงานที่ไปอยู่กระจัดกระจายตามประเทศต่างๆ โดยเฉพาะประเทศที่มีแรงงานจากชุมชนไปทำงานเป็นกลุ่มใหญ่ เช่นที่ประเทศเกาหลีใต้ ได้วัน แรงงานมักจะรวมตัวกันจัดผ้าป่าเพื่อรวบรวมเงินส่งมาทำบุญให้กับวัด โรงเรียน ศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก เป็นประจำทุกปี

2.4 ขาดโอกาสในการเข้าถึง/รับรู้ข้อมูลข่าวสาร แรงงานจากชุมชนปางลาวและชุมชนร่องหวายที่เดินทางไปทำงานต่างประเทศเกือบทั้งหมดเป็นแรงงานไร้ฝีมือ ส่วนใหญ่จบการศึกษาระดับประถมศึกษา จึงขาดทักษะในการสื่อสารด้วยภาษาต่างประเทศ ดังนั้นช่องทางที่จะรับรู้ข้อมูลข่าวสารจากทั้งประเทศไทยและประเทศปลายทางจึงมีน้อย แรงงานที่เดินทางกลับจากประเทศได้วันที่เข้าร่วมเวทีชุมชนให้ข้อมูลว่า “...หนังสือพิมพ์ไทยที่ต่างประเทศราคาแพงมาก ฉบับละ 30 บาท บางครั้งถ้าอยากอ่านข่าวจากเมืองไทยเรื่องใดก็ต้องขอแบ่งซื้อ หรือไม่ก็ต้องรวมเงินกันซื้อแล้วแบ่งกันอ่าน แรงงานที่ต่างประเทศอยากรู้ข่าวจากเมืองไทยมาก...” แรงงานที่กลับจากประเทศอิสราเอลกล่าวว่า “...ในห้องพักนายจ้างเขาจะมีทีวีให้ดูทุกห้อง รับผิดชอบให้ดูทุกห้อง แต่ฟังไม่รู้เรื่อง ดูแต่ภาพ ตอนหลังๆ ก็เบื่อเลิกดู...”

ในระยะหลังๆ แรงงานจะนิยมติดต่อสื่อสารกับครอบครัวโดยใช้โทรศัพท์มือถือ โทรมาพูดคุยกับครอบครัว สอบถามเรื่องราวในชุมชน เหตุการณ์บ้านเมือง แต่การให้ข้อมูลของคนในครอบครัวจะต้องระวังไม่พูดถึงข่าวร้ายๆ เรื่องที่ไม่ดี เพราะเกรงว่าคนที่เดินทางไปทำงานจะไม่สบายใจหรือตัดสินใจเดินทางกลับ ซึ่งจะมีผลต่อรายได้ การชำระหนี้ ฯลฯ สถานการณ์เช่นนี้จึงเป็นอีกสาเหตุหนึ่งที่ทำให้ผู้ที่เดินทางไปทำงานต่างประเทศขาดโอกาสในการรับรู้ข้อมูลข่าวสาร

3. ชุมชนขาดแรงงาน การที่ชุมชนปางลาวและชุมชนร่องหวาย มีคนวัยแรงงานผลัดเปลี่ยนหมุนเวียนกันเดินทางไปทำงานต่างประเทศเป็นจำนวนมาก แรงงานที่เดินทางไปทั้งหมดต้องพักอาศัยอยู่ในประเทศปลายทางเป็นเวลา 2 ปีเป็นอย่างน้อย ทำให้ชุมชนขาดแรงงานภาคเกษตร ส่งผลให้ครอบครัวที่แรงงานชายไปทำงานต่างประเทศเลิกทำการผลิตในไร่นา หันมาประกอบอาชีพอื่นเช่นค้าขายเล็กๆ น้อยๆ เพื่อหารายได้เสริม รวมถึงการทำงานส่วนรวมที่ชาวบ้านต้องร่วมลงแรง เช่น งานซ่อมถนนในหมู่บ้าน ขุดลอกคลอง การร่วมงานบุญงานประเพณีงานศพ ฯลฯ ก็จะขาดคนวัยแรงงานมาช่วย

4. ค่านิยมของคนในชุมชนเปลี่ยนไป คนในชุมชนที่เป็นคนวัยแรงงานให้ความสำคัญกับ “การหาเงิน” และมองเห็นคุณค่าของเงินที่หามาได้ด้วยความยากลำบากจากการเดินทางไปทำงานต่างประเทศ เนื่องจากตกอยู่ภายใต้สถานการณ์ที่ต้องเผชิญกับอันตรายจากการทำงาน การถูกกดขี่เอารัดเอาเปรียบจากนายจ้าง ในขณะที่ผู้ที่ยังอยู่ในชุมชนต้นทางโดยเฉพาะเด็กและเยาวชนกลับมองไม่เห็น “คุณค่าของเงิน” ที่พ่อแม่ส่งมาให้ เพราะไม่เคยเห็นสภาพการทำงานของพ่อแม่ที่ต่างประเทศ การที่พ่อแม่ส่งเงินมาให้ใช้จำนวนมาก เด็กส่วนใหญ่จะคิดว่าพ่อแม่ทำงานสบายจึง

หาเงินได้มาก ประกอบกับพ่อแม่ก็ไม่ต้องการให้ลูกหรือคนที่อยู่ทางบ้านเห็นความลำบากในขณะที่ใช้ชีวิตอยู่ในต่างประเทศ ภาพถ่ายที่แรงงานส่งกลับมาบ้านจะเป็นภาพที่ดี แสดงให้เห็นการไปเที่ยวพักผ่อนตามสถานที่ท่องเที่ยวที่สวยงาม ภาพการทำงานในโรงงานที่กว้างขวางโอ่โถง ภาพการแต่งกายที่สะอาด

ปรากฏการณ์ที่เริ่มเกิดขึ้นในชุมชนอีกประการหนึ่งคือ ครอบครัวที่ทั้งพ่อและแม่เดินทางไปทำงานต่างประเทศ และมอบให้ลูกที่เป็นวัยรุ่นไปพักอาศัยอยู่กับป้าตายาย หรือญาติผู้ใหญ่ โดยโอนเงินค่าใช้จ่ายภายในบ้านมาให้ลูกเป็นผู้รับผิดชอบ เด็กกลุ่มนี้จะมองว่าพ่อแม่ของตนเป็นผู้หาเงินมาเลี้ยงครอบครัว ป้าตายายหรือญาติผู้ใหญ่คนอื่นๆ ต้องพึ่งพาพ่อแม่ของตน เมื่อมีเรื่องราวกระทบกระทั่ง ซึ่งอาจจะเกิดจากการที่ผู้ใหญ่ดักเตือนเรื่องการคบเพื่อน การเที่ยวเตร่ ฯลฯ เด็กวัยรุ่นจะไม่เชื่อฟัง แสดงพฤติกรรมก้าวร้าว เพราะถือว่าพ่อแม่ของตนเองเป็นคนหาเลี้ยงครอบครัว จึงขาดความเคารพยำเกรงผู้ใหญ่ บางรายทะเลาะกับญาติผู้ใหญ่หนึ่งกลับมาใช้ชีวิตอยู่ที่บ้านของพ่อแม่ตามลำพัง บางรายคบเพื่อนหนีเที่ยวจนเกิดปัญหาการมีเพศสัมพันธ์ก่อนวัยอันควร ตั้งครรภ์ ทำแท้งระหว่างเรียน ถูกให้ออกจากโรงเรียน

ผลกระทบของการย้ายถิ่นไปทำงานต่างประเทศที่มีต่อสตรี เด็กและเยาวชน

จากการศึกษาผลกระทบของการเดินทางไปทำงานต่างประเทศที่มีต่อสตรีและเด็ก พบว่าส่งผลกระทบกับกลุ่มเป้าหมาย 3 กลุ่มหลัก คือ

1. ผลกระทบต่อสตรีที่เดินทางไปทำงานต่างประเทศ
2. ผลกระทบต่อสตรีที่สามีเดินทางไปทำงานต่างประเทศ
3. ผลกระทบต่อเด็กและเยาวชนที่พ่อแม่เดินทางไปทำงานต่างประเทศ

ผลกระทบต่อสตรีที่เดินทางไปทำงานต่างประเทศ

จากการศึกษาข้อมูลสถานการณ์การย้ายถิ่นไปทำงานต่างประเทศของแรงงานจากชุมชนปางลาวและชุมชนร่องห้วยพบว่า ร้อยละ 35 เป็นแรงงานสตรี ในจำนวนนี้มีแรงงานที่เป็นเยาวชนสตรีอายุระหว่าง 16-20 ปี จำนวน 4 คน เยาวชนสตรีอายุระหว่าง 21-25 ปี จำนวน 4 คน แรงงานหญิงที่อายุ 25 ปีขึ้นไป 53 คน ทั้งนี้รวมถึงข้อมูลจากการศึกษาเป็นรายกรณีกับแรงงานหญิงที่เพิ่งเดินทางกลับจากต่างประเทศ และการสัมภาษณ์แรงงานหญิง 3 ราย พบว่าการเดินทางไปทำงานของสตรีและเยาวชนสตรีเหล่านี้ทำให้เกิดผลกระทบทั้งด้านบวกและด้านลบดังนี้

ผลกระทบด้านบวก

1. สถานะครอบครัวดีขึ้น กรณีที่การเดินทางไปทำงานของแรงงานหญิงประสบผลสำเร็จ จะส่งผลให้ฐานะทางครอบครัวดีขึ้น คนที่อยู่ทางบ้านมีเงินใช้จ่ายไม่ขาดสน มีเงินเก็บไว้สร้างบ้าน ซื้อเครื่องอำนวยความสะดวกต่างๆ พ่อแม่ลูกที่อยู่ทางบ้านไม่ต้องลำบาก มะปราง (นามสมมุติ) เด็กสาวที่พ่อแม่และพี่สาวเดินทางไปทำงานต่างประเทศกล่าวถึงกรณีนี้ว่า “...การไปทำงานต่างประเทศของพ่อแม่และพี่สาวมีผลดีคือ ทำให้ฐานะความเป็นอยู่ดีขึ้น มีบ้าน มีรถ มีเงินเรียนหนังสือ มีเงินใช้ ...”

2. ลูกได้รับการศึกษาสูงขึ้น การมีรายได้มาจุนเจือครอบครัวทำให้ลูกได้รับการศึกษาสูงขึ้น ลูกไม่มีปมด้อย ไม่อายเพื่อน การเรียนดีขึ้น

3. มีความมั่นใจในตัวเอง มีประสบการณ์ชีวิตมากขึ้น จากการสัมภาษณ์สตรีที่เคยเดินทางไปทำงานต่างประเทศ ที่ประสบผลสำเร็จ ต่างพูดเป็นเสียงเดียวกันว่า ประสบการณ์ในการเดินทางไปต่างประเทศ ทำให้มีความมั่นใจในตัวเองมากขึ้น ฉลาดทันคน กล้าพูด กล้าแสดงออก สามารถนำประสบการณ์ที่ได้รับจากต่างประเทศมาปรับใช้ในชุมชน เนื่องจากแรงงานหญิงที่เดินทางไปทำงานต่างประเทศต้องใช้ชีวิตอยู่ท่ามกลางกลุ่มคนที่ไม่เคยรู้จัก ต้องเรียนรู้งาน ต้องปรับตัวเข้ากับเพื่อนร่วมงานทั้งคนไทยด้วยกัน เพื่อนคนงานต่างชาติ นายจ้าง เมื่อกลับมาใช้ชีวิตในชุมชนจะกล้าพูด กล้าทำในสิ่งที่ผู้หญิงในหมู่บ้านทั่วๆ ไปไม่กล้าทำ เนื่องจากผ่านประสบการณ์และสภาวะความกดดันต่างๆ ที่ได้รับขณะที่ใช้ชีวิตอยู่ในต่างประเทศ เช่น ขึ้นเวทีอภิปรายหาเสียงรับเลือกตั้งสมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบล ได้รับเลือกเป็นคณะกรรมการชุมชน เป็นแกนนำกลุ่มอาชีพ เป็นต้น

ผลกระทบด้านลบ

1. การถูกคุกคามทางเพศ จากการศึกษาพบว่าการถูกคุกคามทางเพศเป็นผลกระทบที่เกิดขึ้นกับแรงงานหญิงที่เดินทางไปทำงานทุกประเทศ การคุกคามทางเพศส่วนใหญ่เกิดจากผู้ใช้แรงงานด้วยกันทั้งคนไทยและคนงานต่างชาติ การถูกคุกคามทางเพศเกิดขึ้นได้หลายกรณีได้แก่

1.1 ต้องการคนคุ้มครอง แรงงานหญิงที่เดินทางไปทำงานใหม่ๆ จะเป็นที่ยกย่องของแรงงานชายที่เข้ามาทำงานอยู่ก่อน เมื่อเดินทางไปถึงจะถูกคนงานทั้งชาวไทยและต่างชาติมาดูตัว รวมถึงการเกี้ยวพาราสี พุดจาตะลอม ไปจนถึงทำอานาจาร ช่มชู้ แรงงานหญิงรายหนึ่งที่เพิ่งเดินทางกลับจากประเทศไต้หวันกล่าวว่า “...ถ้าเราเข้าไปอยู่ในโรงงานแห่งหนึ่งมีคนงานเป็นร้อย เราผู้หญิงตัวคนเดียวจะยอมเลือกเป็นเมียของผู้ชายคนเดียว หรือจะยอมเป็นเมียของผู้ชายทั้งโรงงาน...” กรณีเช่นนี้แรงงานหญิงเลือก/ยอม มีผู้

ชายหนึ่งคนเป็นผู้คุ้มครอง ซึ่งนั่นย่อมหมายถึงตลอดระยะเวลาที่เธอต้องทำงานอยู่ในโรงงานนั้น เธอจะมี “ผู้คุ้มครอง” ให้ปลอดภัยจากการคุกคามทางเพศจากแรงงานชายคนอื่นๆ

1.2 ถูกกดดันจากเพื่อนคนงานด้วยกัน/สิ่งแวดล้อม จากการสัมภาษณ์เดิม (นามสมมุติ) แรงงานที่เคยเดินทางไปทำงานที่อิสราเอล เกาหลีใต้ และได้วันกล่าวว่า “...ถ้าผมมีเมีย ผมไม่ยอมให้ไปทำงานเมืองนอกเด็ดขาด... ผู้หญิงที่ไปทำงานเมืองนอกไม่ว่าจะมีผิวหรือไม่มีผิว ไปทำงานเมืองนอกต้องได้夫ที่นั่นทุกคน... บางคนก็เต็มใจ บางคนก็ไม่เต็มใจ... ผมไปทำงานที่อิสราเอลเห็นมากับตา ขนาดไปกับ夫 เมียยังโดนเพื่อนคนงานขอนอนกับเมียหน้าตาเฉย... ถ้าไม่ยอมจะถูกกลั่นแกล้ง หาเรื่องทะเลาะวิวาท ถึงขนาดต้องถูกนายจ้างส่งตัวกลับ สุดท้ายก็ต้องยอม...”

สถานการณ์ดังกล่าวสอดคล้องกับข้อมูลที่ได้จากกรณีศึกษาของอ้วน (นามสมมุติ) กล่าวถึงเรื่องนี้ว่า “..ผู้หญิงที่ไปทำงานที่ประเทศไต้หวันจะถูกจับตามองจากผู้ชายที่นั่นทันที ทั้งผู้ชายไทยและผู้ชายไต้หวัน เนื่องจากความห่างเหินจากภรรยาที่บ้านและผู้ชายเหล่านั้นก็ทำงานอยู่ต่างประเทศเป็นเวลานาน มีเงินมาก มีเพื่อนมากและคุ้นเคยกับสถานที่เป็นอย่างดี ส่วนผู้หญิงก็จากสามีมานาน บางคนเพิ่งไปใหม่ก็ต้องการเพื่อนต้องการที่พัก พบเจอกันบ่อยๆ มีความใกล้ชิดกัน หรืออาจเป็นเพราะความจำเป็นเรื่องเงิน เรื่องงาน เรื่องที่พัก พอมีคนหยิบบ้างสิ่งดีๆ ให้จึงเกิดความรักขึ้น บางคนก็รักกันจริงๆ บางคนก็รักกันเฉพาะช่วงที่ทำงานอยู่ต่างประเทศ พอกลับมาเมืองไทยก็เลิกกัน เหตุการณ์แบบนี้เกิดขึ้นได้กับผู้หญิงเกือบทุกคนไม่ว่าจะโสดหรือไม่โสด นิสัยดีหรือนิสัยไม่ดี สังคมที่นั่นไม่มีการนิทากัน ใครอยากทำอะไรก็ทำ ปัญหาการมี夫ที่ต่างประเทศจึงเกิดขึ้นได้ง่าย...”

นอกจากภาวะกดดันที่ทำให้แรงงานหญิงต้องถูกคุกคามทางเพศดังกล่าว ยังพบว่าแรงงานหญิง 2 ราย ดังครรรค์

แรงงานหญิงรายแรกหย่าขาดจากสามีต้องรับภาระเลี้ยงดูลูก 2 คนตามลำพัง จึงตัดสินใจเดินทางไปทำงานในโรงงานแห่งหนึ่งที่ประเทศเกาหลีใต้ ทำงานอยู่ที่นั่นประมาณปีเศษๆ เดินทางกลับมาคลอดลูกที่บ้าน ผู้ชายที่เธอมีความสัมพันธ์ด้วย ซึ่งเป็นแรงงานจากจังหวัดหนึ่งในภาคอีสานที่เดินทางไปทำงานในโรงงานเดียวกัน เขาไม่ยอมรับเธอเป็นภรรยาเพราะมีภรรยาที่เมืองไทยอยู่แล้ว ทำให้เกิดปัญหาเด็กไม่มีพ่อ เมื่อคลอดลูกแล้วเธอจึงให้ตายายเลี้ยงหลาน และเดินทางกลับไปทำงานที่เกาหลีใต้อีกครั้ง เพราะเป็นหนทางเดียวที่จะหาเงินมาเลี้ยงดูพ่อแม่และลูกๆ

รายที่ 2 เป็นแรงงานหญิงที่เดินทางไปทำงานผิดกฎหมายที่ประเทศเกาหลีใต้ ตัดสินใจอยู่กับสามีคนงานไทยที่ทำงานด้วยกันจนตั้งครรภ์และคลอดลูกที่เกาหลีใต้ ลูกที่เกิดมายังไม่ได้รับ

สัญชาติ เธอจึงพยายามหาทางส่งลูกกลับเมืองไทยเพื่อให้ตนเองสามารถทำงานหาเงินส่งกลับบ้าน
สร้างฐานะ แต่ยังไม่สามารถส่งกลับได้

แรงงานหญิงที่เดินทางไปทำงานต่างประเทศ และต้องเผชิญกับภาวะถูกคุกคามทางเพศ
จะด้วยความเต็มใจหรือไม่เต็มใจก็ตามจนตั้งครครษ์ แสดงให้เห็นถึงภาวะเสี่ยงด้านสุขภาพของแรง
งานหญิง โดยเฉพาะการติดเชื้อทางเพศสัมพันธ์ เช่น เอดส์ กามโรค เป็นต้น

2. ปัญหาสุขภาพ แรงงานหญิงที่กลับมาจากการทำงานต่างประเทศ ส่วนใหญ่จะพูดถึง
ความวิตกกังวลต่างๆ ในขณะที่ทำงานอยู่ต่างประเทศ โดยเฉพาะในระยะแรกที่เดินทางไปทำงาน
เช่น ความกังวลเรื่องลูก คิดถึงบ้าน เครียดกับการปรับตัวเข้ากับงานที่ทำ กังวลกับภาระหนี้สินกลัว
ว่าจะหาเงินใช้หนี้ไม่ทัน กลัวนายจ้างโกงค่าแรง กังวลเรื่องความปลอดภัย

นอกจากภาวะกังวลด้านจิตใจแล้ว แรงงานยังประสบกับปัญหาเรื่องการทำงานหนัก จาก
กรณีศึกษาของอ้วน (นามสมมุติ) เธอกล่าวถึงเรื่องนี้ว่า “...การทำงานที่ต่างประเทศถ้านายจ้างสั่ง
ให้ทำอะไรก็ต้องทำได้ทุกอย่าง ไม่มีคำว่าไม่ได้ ถึงแม้จะรู้ว่าเราถูกเอารัดเอาเปรียบอย่างไรก็ต้อง
ยอม...” เรื่องอาหารก็เป็นอีกประเด็นหนึ่งที่ผู้เดินทางไปทำงานต่างประเทศกล่าวถึง โดยมากจะ
เป็นเรื่องอาหารไม่ถูกปาก รับประทานอาหารได้น้อย ทำงานหนัก แรงงานต้องใช้เวลาปรับตัว บาง
รายแก้ไขปัญหาโดยการออกไปหาซื้อมารับประทานเอง ซึ่งก็ต้องมีภาระค่าใช้จ่ายเพิ่มขึ้นเพราะบาง
โรงงาน/สถานประกอบการจัดอาหารให้อยู่แล้ว

3. ภาวะกดดันจากนายจ้าง แรงงานหญิงที่เดินทางไปทำงานต่างประเทศ ไม่ว่าจะเป็นแรง
งานที่เดินทางอย่างถูกต้องตามกฎหมาย หรือแรงงานลักลอบเข้าเมืองโดยผิดกฎหมาย จะไม่
สามารถเลือกงานหรือต่อรองตำแหน่งงานได้ เมื่อไปถึงประเทศปลายทางแล้วต้องทำงานทุกอย่าง
ทุกสถานที่ที่นายจ้างกำหนด ทำให้ต้องเผชิญกับภาวะกดดันต่างๆ ได้แก่

3.1 ถูกโกงค่าแรง เช่นการไม่ได้รับค่าจ้างตามสัญญาจ้างที่ทำไว้ก่อนเดินทาง หาก
ไม่ยอมจะถูกนายจ้างขู่ว่าจะส่งกลับ แรงงานต้องยอมรับ เพราะกลัวถูกส่งกลับ หากถูกส่ง
กลับผลที่ตามมาคือภาระหนี้สินที่เกิดจากการกู้ยืมมาจ่ายค่าหัวให้นายหน้า ที่ต้องเพิ่มพูน
ขึ้น

3.2 ถูกบังคับ/กักบริเวณ แรงงานที่เดินทางไปทำงานแบบผิดกฎหมาย/ลักลอบ
เข้าเมือง จะต้องอยู่แบบหลบๆ ซ่อนๆ นายจ้างจะไม่อนุญาตให้ออกไปนอกบริเวณสถาน
ประกอบการ หากออกไปแล้วถูกจับจะต้องรับผิดชอบตัวเอง ซึ่งกรณีนี้แรงงานเองก็ไม่กล้า
ที่จะเสี่ยงเพราะอาจถูกจับและส่งกลับประเทศ

3.3 การปรับตัวเข้ากับระบบระเบียบของสถานประกอบการ การเข้าไปทำงานในโรงงาน/สถานประกอบการในระยะแรกๆ แรงงานจะต้องปรับตัวให้อยู่กับระบบระเบียบต่างๆ ของสถานประกอบการให้ได้ เช่นกรณีของอ้วน (นามสมมุติ) เธอเล่าว่า “...การฝึกงานในระยะ 3 เดือนแรกมีความกังวลใจมากเพราะความไม่เข้าใจงาน กฎของโรงงานคือ ถ้า 3 เดือนไม่ผ่านงานก็ต้องถูกส่งตัวกลับ...”

4. ปัญหาหนี้สิน การเดินทางไปทำงานต่างประเทศของแรงงานหญิงเกิดจากเงื่อนไขเรื่องหนี้สิน เช่น กู้ยืมเงินให้สามีเดินทางไปทำงานต่างประเทศแล้วถูกหลอก สามีประพฤติตัวไม่ดีถูกนายจ้างส่งกลับก่อนที่จะใช้หนี้หมด แรงงานชายสามารถเดินทางไปทำงานแบบผิดกฎหมายแต่ถูกจับและส่งตัวกลับเป็นต้น สถานการณ์ต่างๆ ที่เกิดขึ้นเป็นสาเหตุให้ผู้หญิงตัดสินใจเดินทางไปทำงานต่างประเทศแทนสามี การเดินทางไปก็ต้องกู้เงินใหม่อีก ทำให้มีหนี้สินเพิ่มขึ้น จากการสัมภาษณ์แรงงานหญิงรายหนึ่งที่กลับจากการไปทำงานที่ประเทศเกาหลีใต้ทราบว่า การเดินทางไปทำงานในสองปีแรกของเธอสามารถชดใช้หนี้ที่เกิดจากการไปทำงานต่างประเทศได้หมดพอดี เธอกำลังรอที่จะเดินทางไปทำงานต่างประเทศอีกครั้ง และเธอยังมีความหวังว่าการไปครั้งนี้จะสามารถสร้างฐานะครอบครัวให้ดีขึ้นได้

อ้วน (นามสมมุติ) แรงงานหญิงที่เดินทางไปทำงานที่ประเทศไต้หวันกล่าวถึงปัญหาเรื่องหนี้สินว่า “...ปัญหาใหญ่ที่สุดคือปัญหาหนี้สิน ในใจไม่ได้คิดอะไร คิดแต่เพียงว่าเมื่อไหร่หนี้จะหมด คิดทุกวันจนทำให้สุขภาพจิตย่ำแย่เพราะกลัวใช้หนี้ไม่ทันแต่สถานการณ์ในขณะนั้นต้องอดทนให้มากที่สุด ต้องทำใจให้ยอมรับสภาพความจริงและสู้ต่อไป แต่ถ้าเครียดมากๆ ก็ระบายกับเพื่อนๆ ที่ทำงานด้วยกัน จะทำให้จิตใจสบายขึ้นบ้าง เพราะทุกคนก็มีปัญหาล้ายๆ กัน พอคุยกันก็จะเข้าใจกัน...” สถานการณ์ที่เกิดขึ้นสะท้อนให้เห็นว่า แรงงานหญิงต้องเผชิญกับภาวะกดดันเรื่องหนี้สินที่เกิดจากการเดินทางไปทำงานต่างประเทศสูงมาก แต่ก็ไม่สามารถหลีกเลี่ยงได้

5. ปัญหาครอบครัว แม่บ้านที่ไปทำงานต่างประเทศเกือบทั้งหมดจะประสบปัญหาครอบครัวแตกต่างกันออกไป เท่าที่พบข้อมูลจากการศึกษามีหลายกรณีได้แก่

5.1 ครอบครัวแตกแยก/หย่ากับสามี การเดินทางไปทำงานต่างประเทศแต่ละครั้งหากเป็นการเดินทางถูกกฎหมายจะต้องทำสัญญาจ้างงาน 2 ปี ได้รับอนุญาตให้มาเยี่ยมครอบครัวปีละ 1 ครั้ง หากเป็นการลักลอบเข้าไปทำงานผิดกฎหมายแรงงานส่วนใหญ่ทั้งชายและหญิงจะอยู่ทำงานอย่างน้อย 2 ปี หากไม่ถูกจับได้ก็อาจจะอยู่ต่อจนกว่าจะใช้หนี้หมด การแยกกันอยู่นานๆ เป็นสาเหตุให้เกิดการหย่าร้าง การหย่าร้างเกิดขึ้นได้หลายกรณี เช่น สามีที่อยู่ทางบ้านมีภรรยาใหม่ แรงงานหญิงมีสามีใหม่ที่ต่างประเทศ อาจด้วยเหตุจำ

ยอมหรือสมัครใจ หรือเกิดจากทั้งสองฝ่ายต่างฝ่ายต่างต้องการหย่าร้าง เพราะสามียอมรับสภาพที่ภรรยาตนเองต้องมีสามีอีกคนที่ต่างประเทศไม่ได้

5.2 ลูกขาดความอบอุ่น เด็ก/เยาวชนที่แม่ เดินทางไปทำงานต่างประเทศ ส่วนใหญ่จะไว้ใจให้ลูกอาศัยอยู่กับตายายมากกว่าให้อยู่ในความดูแลของพ่อ หรือญาติทางฝ่ายพ่อ กรณีนี้นอกจากเด็กและเยาวชนจะไม่ได้อยู่ใกล้ชิดกับแม่แล้วยังห่างเหินจากพ่อ ทำให้เด็กขาดที่ปรึกษา บางครอบครัวเดินทางไปทำงานต่างประเทศทั้งพ่อและแม่ ฝากลูกให้อยู่ในความดูแลของปู่ย่าตายายหรือญาติ เมื่อมีปัญหาจะขาดที่ปรึกษา โดยเฉพาะถ้าเด็กเริ่มเข้าสู่วัยรุ่นจะประสบปัญหาทะเลาะกับญาติผู้ใหญ่ เกิดปัญหาช่องว่างระหว่างวัย เริ่มคบเพื่อน เทียบวนอกบ้าน จนก่อปัญหาอื่นๆ ตามมา เช่นติดยาเสพติด เกิดอุบัติเหตุ มีเพศสัมพันธ์ก่อนวัยอันควร เป็นต้น

ผลกระทบต่อสตรีที่สามีเดินทางไปทำงานต่างประเทศ

ผลกระทบด้านบวก

1. ความเป็นอยู่ดีขึ้น ครอบครัวของสตรีที่สามีเดินทางไปทำงานต่างประเทศ และประสบผลสำเร็จ สามีจะส่งเงินผ่านธนาคารมาให้ทุกเดือน ช่วงแรกๆ ที่สามีส่งเงินมาให้จะถูกนำไปใช้หนี้เป็นหลัก เมื่อหนี้สินลดลงหรือหมดไป จะมีเงินเหลือนำมาใช้จ่ายในครอบครัวส่งลูกเรียน เหลือเก็บเป็นเงินฝากในธนาคาร ทำให้ฐานะความเป็นอยู่ดีขึ้นกว่าเพื่อนบ้านคนอื่นๆ อย่างเห็นได้ชัด พ่อแม่ญาติพี่น้อง ทุกคนในบ้านมีความสุขสบาย ไม่ทะเลาะเบาะแว้งกัน

2. เก่ง/ฉลาดขึ้น สตรีที่สามีเดินทางไปทำงานต่างประเทศ มีโอกาสได้ออกจากบ้านเข้าสังคมมากขึ้น เช่น จะต้องได้ออกไปในเมือง/ตัวจังหวัดทุกเดือน เพื่อไปรับยอดบัญชีเงินฝากในธนาคารที่สามีส่งมาให้ ได้พบปะผู้คนมากขึ้น การใช้ชีวิตอยู่ในชุมชนก็มีเวลาได้ไปช่วยเหลืองานในชุมชนมากขึ้น เพราะไม่ต้องรับภาระหาเงินมาจุนเจือครอบครัว การได้มีโอกาสทำงานเพื่อส่วนรวมมากขึ้นทำให้คนในชุมชนยอมรับให้เป็นผู้นำ ได้ทำงานแทนสามีหลายอย่างทำให้ฉลาด/เก่งมากขึ้น

3. มีเวลาดูแลลูกมากขึ้น เนื่องจากสามีส่งเงินมาให้ใช้ ไม่ต้องดิ้นรนไปทำงานนอกบ้าน ลูกได้รับความอบอุ่น ใกล้ชิดกับแม่ ทำให้การเรียนดีขึ้น วุ่นวายน้อย

4. มีความเป็นอิสระจากพ่อแม่ญาติพี่น้อง การที่สามีเดินทางไปทำงานต่างประเทศและประสบผลสำเร็จ ฐานะของครอบครัวดีขึ้น สามารถสร้างครอบครัวโดยแยกไปลูกบ้านอยู่เอง เป็นอิสระจากพ่อแม่ ทำให้มีความสบายใจมากขึ้น

5. ลูกมีโอกาสได้เรียนหนังสือสูงขึ้น หรือได้เรียนในสถาบันการศึกษาดีๆ เรียนอย่างสบายใจ พ่อเรียนจบพ่อแม่ก็สบายใจ ภูมิใจ

6. ใช้ชีวิตอย่างมีระเบียบแบบแผนมากขึ้น เช่น มีการวางแผนการใช้จ่ายเงินที่สามีส่งมาให้แม่บ้านที่สามีไปทำงานต่างประเทศยอมรับว่าหากไม่มีการจัดระบบการใช้จ่ายเงินให้ดี จะทำให้เงินที่หา

มาได้หมดไปอย่างรวดเร็ว แม่บ้านหลายคนให้ข้อมูลตรงกันว่าตอนที่สามีทำงานครั้งแรกๆ ใช้เงินเก่งเพราะไม่เคยได้รับเงินมากอย่างนี้มาก่อน พอหมดสัญญาจ้างสามีเดินทางกลับไม่มีเงินเก็บเกิดการทะเลาะเบาะแว้งในครอบครัว ต้องดิ้นรนให้สามีกลับไปทำงานใหม่อีกครั้ง และได้เรียนรู้ว่าต้องจัดระบบการใช้เงินให้ดี

ผลกระทบด้านลบ

1. ถูกชาวบ้านนินทา ตามที่ได้กล่าวมาแล้วว่าสตรีที่สามีเดินทางไปทำงานต่างประเทศ ทำให้ความเป็นอยู่สุขสบายขึ้น ไม่ต้องรับผิดชอบงานในไร่นา มีโอกาสได้ออกไปปะทะสังสรรค์กับคน/สังคมนอกบ้านมากขึ้น แต่งตัวดีขึ้น มีอิสระจากครอบครัว สิ่งเหล่านี้เป็นสาเหตุให้แม่บ้านกลุ่มนี้ถูกนินทาจากเพื่อนบ้าน แม่บ้านคนหนึ่งกล่าวว่า “...การที่สามีเดินทางไปทำงานต่างประเทศทำให้ไม่ต้องทำอะไรทำนา ได้อยู่บ้าน มีเวลาพักผ่อน ทำให้สบายขึ้น ได้ออกงานสังคม บุคลิก การแต่งตัวเปลี่ยนไป บางครั้งจึงถูกนินทาต่างๆ ที่ยังไม่ได้ทำอะไรผิด แค่สบายขึ้น...”

2. รับภาระเลี้ยงดูลูกตามลำพัง สตรีที่สามีเดินทางไปทำงานต่างประเทศต้องเป็นทั้งพ่อและแม่ในเวลาเดียวกัน จากกรณีศึกษาของบุษบา (นามสมมุติ) พบว่าการเลี้ยงลูกคือปัญหาใหญ่ที่สุดในระหว่างที่สามีเดินทางไปทำงานต่างประเทศ (ดูรายละเอียดในภาคผนวก 1 กรณีศึกษาที่ 1) ซึ่งสอดคล้องกับข้อมูลที่ได้จากการวิเคราะห์ปัญหากับกลุ่มแม่บ้านที่สามีเดินทางไปทำงานต่างประเทศพบว่า ภาระที่ต้องเลี้ยงดูวัยรุ่นเป็นปัญหาใหญ่ที่ทำให้แม่บ้านที่สามีเดินทางไปทำงานต่างประเทศวิตกกังวลมากที่สุด สิ่งที่ยังกังวลมากที่สุดคือกลัวลูกติดยาเสพติด รองลงมาคือการคบเพื่อนต่างเพศ ทะเลาะวิวาท และอุบัติเหตุ

3. เกิดภาวะวิตกกังวล นอกจากความวิตกกังวลเรื่องลูกแล้วแม่บ้านที่สามีเดินทางไปทำงานต่างประเทศจะตกอยู่ในภาวะวิตกกังวลหลายเรื่องแตกต่างกันไปดังนี้

3.1 กลัวสามีมีภรรยาใหม่ ยิ่งถ้าสามีขาดการติดต่อ ภรรยาที่บ้านจะคิดมาก เครียด ต้องการคำตอบหรือคำอธิบาย เริ่มหวาดระแวง เริ่มสืบหาความจริง แม่บ้านที่ร่วมให้ข้อมูลต่างพูดเป็นเสียงเดียวกันว่า ถ้าเป็นไปได้อยากลองไปทำงานต่างประเทศดูบ้าง อยากตามสามีไปทำงานด้วย

3.2 กังวลเรื่องหนี้สิน กลัวสามีมีปัญหาเรื่องงาน กลัวถูกส่งตัวกลับในขณะที่ยังใช้หนี้ไม่หมด กลัวสามีไม่รับผิดชอบเรื่องหนี้สินที่เกิดจากการเดินทางไปทำงานต่างประเทศ ถ้ายังใช้หนี้ไม่หมดภรรยาจะวิตกกังวลตลอดเวลา

3.3 เป็นห่วงสุขภาพของสามี กลัวว่าจะได้รับอันตรายจากงานที่ทำ กลัวสามีไปมีความสัมพันธ์กับหญิงอื่นแล้วติดเชื้อเอดส์

3.4 กลัวปัญหาสามีไม่ไว้ใจ แม่บ้านที่สามีเดินทางไปทำงานต่างประเทศต้องระมัดระวังตัวเป็นพิเศษ ต้องไม่ใช้จ่ายเงินฟุ่มเฟือย ไม่แต่งตัวเกินงาม หลีกเลี่ยงการเข้าไปรวมงานรื่นเริงที่มีการดื่มเหล้า การรับโทรศัพท์จากสามีต้องรับในบริเวณที่ไม่มีเสียงอึกทึกของผู้คน เพราะกลัวสามีหวาดระแวง ต้องดูแลครอบครัวให้ดีที่สุดเพราะถ้าเขาไม่รู้จักถึงลูกรู้สามี สามีจะไม่ไว้ใจและอาจจะไม่ส่งเงินมาให้

4. เสี่ยงต่อการติดเชื้อเอดส์จากสามี การที่แรงงานชายเดินทางไปใช้ชีวิตอยู่ต่างประเทศเป็นเวลานานๆ มักก่อให้เกิดปัญหาพฤติกรรมทางเพศที่ไม่พึงประสงค์ ทำให้แม่บ้านเสี่ยงต่อการติดเชื้อเอดส์จากสามี จากการสนทนากับแม่บ้านกลุ่มนี้ทำให้ทราบว่า แม่บ้านตระหนักถึงปัญหานี้ดี แต่ไม่กล้าขอให้สามีใช้ถุงยางอนามัยกับตนเองเพราะกลัวสามีไม่ไว้ใจ กานดา (นามสมมุติ) กล่าวถึงเรื่องนี้ว่า "... รู้สึกกังวลกลัวติดเชื้อเอดส์จากสามีเพราะอยู่ห่างไกลกัน คิดว่าสามีคงมีการเที่ยวผู้หญิงบ้าง... ทางออกก็คือการโทรศัพท์คุยกันบ่อยๆ เขียนจดหมายถึงสามีทุกสัปดาห์เตือนให้รักษาสุขภาพของตนเอง และรายงานความเป็นไปของครอบครัวให้สามีรับรู้ตลอดเวลาเพื่อให้เขานึกถึงครอบครัวก่อนที่จะทำอะไรลงไป..."

5. ครอบครัวแตกแยก ในชุมชนมีตัวอย่างครอบครัวที่สามีเดินทางไปทำงานต่างประเทศแล้วไปมีภรรยาใหม่ ทำให้ครอบครัวแตกแยกไม่มีคนช่วยเหลือเลี้ยงครอบครัว/ลูก ภรรยาจึงตัดสินใจเดินทางไปทำงานต่างประเทศและมีสามีใหม่ที่ต่างประเทศ เกิดปัญหาตามมาคือลูกไม่เข้าใจสิ่งที่แม่ทำ โกรธแม่อาายเพื่อน ไม่อยากอยู่บ้าน ออกเที่ยวกับเพื่อน กลายเป็นเด็กเสียคน

ปัญหาครอบครัวแตกแยกดังกล่าว นอกจากจะเกิดจากการกระทำของสามีที่เป็นฝ่ายเดินทางไปทำงานต่างประเทศแล้ว ยังพบได้กับกรณีที่แม่บ้านที่อยู่ทางบ้านใช้เงินที่สามีส่งมาให้หาความสุขให้แก่ตนเอง เช่น การออกเที่ยวเตร่ คบเพื่อนชายหญิง มีสังคมนอกบ้านมากขึ้น กรณีนี้จะเป็นประเด็นเพราะบางที่ส่งผลถึงความร้ายแรงของคนในครอบครัว เช่น ลูกไม่พอใจพฤติกรรมของแม่ เกิดการหย่าร้าง รวมถึงปัญหาความขัดแย้งระหว่างสตรีแม่บ้านกับญาติทางฝ่ายสามี

6. ภรรยาต้องรับผิดชอบภาระเรื่องหนี้สิน ครอบครัวที่สามีเดินทางไปทำงานต่างประเทศแล้วไม่ประสบผลสำเร็จ สตรีที่เป็นภรรยาต้องรับผิดชอบหนี้สินที่เกิดขึ้นร่วมกับสามี ซึ่งก็เป็นเรื่องปกติของครอบครัว แต่ปัญหาที่พบจากกรณีเรื่องหนี้สินที่ภรรยาต้องรับผิดชอบคือ หนี้สินที่เกิดจากการเดินทางไปทำงานต่างประเทศแต่ละครั้งพบว่า เป็นหนี้สินก้อนโต ที่ไม่สามารถใช้หนี้คืนได้หากต้องเลือกประกอบอาชีพอยู่ในชุมชน หรือไปทำงานต่างจังหวัดภายในประเทศ ดังนั้นหนทางเดียวที่จะช่วยปลดหนี้สินให้แก่ครอบครัวได้คือ การส่งสตรีแม่บ้านเดินทางไปทำงานต่างประเทศเพื่อหาเงินมาปลดปล่อยหนี้สินแทนสามี

ศึกษาข้อมูลในกลุ่มเยาวชนโดย
ใช้กระบวนการวิเคราะห์ชุมชน
แบบมีส่วนร่วม (PRA)

ผลกระทบต่อเด็กและเยาวชนที่พ่อแม่เดินทางไปทำงานต่างประเทศ

ผลกระทบด้านบวก

1. ด้านการศึกษา เด็กและเยาวชนที่ผู้ปกครองเดินทางไปทำงานต่างประเทศและประสบผลสำเร็จ ครอบครัวจะมีเงินทุนสนับสนุนการศึกษาให้ได้เรียนสูงๆ มีวัสดุอุปกรณ์สนับสนุนการเรียน เช่น รถจักรยาน/จักรยานยนต์สำหรับเดินทางไปโรงเรียน มีเงินค่าขนม อุปกรณ์การเรียนคอมพิวเตอร์ ฯลฯ เด็กและเยาวชนมองว่าความสะดวกสบายต่างๆ ที่ได้รับทำให้สบายใจขึ้น ไม่ต้องกังวลเรื่องการเรียนรู้ ได้รับการยอมรับจากเพื่อน มีความภาคภูมิใจ ผลการเรียนดีขึ้น

2. ด้านสุขภาพ ผู้ปกครองจะมีเงินเพียงพอสำหรับจ่ายเป็นค่าอาหารในครอบครัว ไม่อดอยาก เมื่อเด็ก/เยาวชนเจ็บป่วย ผู้ปกครองจะไม่ลังเลที่จะพาบุตรหลานเข้าไปรับการรักษาพยาบาลตามสถานพยาบาลต่างๆ โดยเฉพาะสถานพยาบาลที่เชื่อว่าดี เช่น คลินิกเอกชน โรงพยาบาลเอกชน

3. เด็กและเยาวชนมีความภาคภูมิใจ เนื่องจากพ่อแม่ฐานะดีขึ้น แม่มีเวลาอยู่กับลูก พาไปเที่ยวเพราะไม่ต้องทำงานหนัก มีบ้านหลังใหญ่ มีความสะดวกสบาย มีเพื่อน มีเครื่องประดับ มีเงินใช้ มีเงินฝากธนาคาร ครอบครัวไม่มีหนี้สิน เด็กมีความสุข

จากการพูดคุยกับกลุ่มเด็กที่พ่อแม่เดินทางไปทำงานต่างประเทศพบว่า เด็กเหล่านี้จะมีความภาคภูมิใจในตัวพ่อแม่ มีความใฝ่ฝันอยากไปทำงานเมืองนอก เพราะเห็นว่าการที่พ่อแม่ไปทำงานเมืองนอกทำให้ฐานะความเป็นอยู่ของครอบครัวดีขึ้น

4. เด็กและเยาวชนมีความรับผิดชอบสูงขึ้น การที่เด็กและเยาวชนไม่มีพ่อแม่อยู่ด้วยทำให้ต้องจัดการกับปัญหาต่างๆ ด้วยตัวเอง ต้องรับผิดชอบดูแลปู่ย่าตายายแทนพ่อแม่ ทำให้กลายเป็นคนมีความรับผิดชอบมากขึ้น การที่ต้องดูแลตัวเองตามลำพังทำให้มีความรับผิดชอบต่อตัวเองมากขึ้น

การศึกษาข้อมูลผลกระทบของการย้ายถิ่นในกลุ่มเด็ก โดย
ใช้กระบวนการวิเคราะห์ชุมชนแบบมีส่วนร่วม (PRA)

ผลกระทบด้านลบ

1. ขาดความอบอุ่นเหงา คิดถึงพ่อแม่ ในวันสำคัญเช่นวันพ่อหรือวันแม่ ไม่มีพ่อแม่ไปร่วมกิจกรรมที่โรงเรียนรู้สึกเสียใจ อยากให้พ่อแม่กลับมาเร็วๆ อยากคุย อยากกอด บางครั้งร้องไห้เพราะพ่อแม่ไปนานเกินไป อยู่กับปู่ย่าตายายหรือญาติพี่น้อง ไม่อบอุ่นเหมือนอยู่กับพ่อแม่
2. วิดกกังวล กลัวพ่อหรือแม่แต่งงานใหม่แล้วไม่กลับมาหา กลัวพ่อแม่ไม่สบาย ได้รับอุบัติเหตุ กลัวพ่อแม่เสียชีวิตที่ต่างประเทศ กลัวพ่อแม่ถูกหลอก กลัวพ่อติดเอดส์ รู้สึกไม่ปลอดภัยที่ต้องอยู่บ้านตามลำพังกับแม่ กลัวแม่เสียใจเวลาพ่อแม่ไม่ส่งเงินกลับบ้าน
3. ขาดที่ปรึกษาเมื่อมีปัญหา บางครั้งอยากเล่าเรื่องต่างๆ ให้พ่อแม่ฟัง แต่ไม่สามารถทำได้คนที่ต้องรอโทรศัพท์ กว่าที่พ่อแม่จะโทรศัพท์มาก็ลืม บางทีไม่กล้าเล่าทางโทรศัพท์เพราะค่าโทรศัพท์แพง ไม่มีคนดูแลเรื่องการเรียน/สอนทำการบ้าน นอกจากนั้นยังส่งผลเสียต่อเด็กที่กำลังเข้าสู่วัยรุ่น เพราะเด็กจะไม่เชื่อฟังผู้สูงอายุโดยให้เหตุผลว่าคนแก่หัวโบราณ จู้จี้ขี้บ่นโดยไม่มีเหตุผล เมื่อเอาปัญหาเรื่องการเรียนไปปรึกษาก็ให้คำปรึกษาไม่ได้ จากการจัดกิจกรรมย่อยกับกลุ่มเยาวชนที่พ่อแม่เดินทางไปทำงานต่างประเทศ เยาวชนให้ความเห็นต่อเรื่องนี้ว่า “...ช่วงที่มีปัญหาถ้าพ่อแม่อยู่บ้านก็สามารถระบายให้พ่อแม่ฟังได้.... ไม่กล้าปรึกษาญาติ แต่เลือกที่จะปรึกษาเพื่อนหรือไม่ก็ปรึกษาแฟน...”
4. เป็นเด็กเกียบ เกือบก เนื่องจากพ่อแม่ทะเลาะวิวาท กรณีที่พ่อแม่ไม่ประสบความสำเร็จจากการไปทำงานต่างประเทศ ครอบครัวมีหนี้สินที่เกิดจากการเดินทางไปทำงานต่างประเทศ พ่อแม่ไม่สนใจลูกเพราะต้องหาเงินใช้หนี้ พ่อแม่หงุดหงิดง่าย ทำให้ลูกไม่กล้าคุยด้วย ไม่มีที่ปรึกษา
5. เด็กกำพร้า เด็กจากหลายครอบครัวเผชิญปัญหาพ่อแม่หย่าร้าง เนื่องจากพ่อหรือแม่ที่ไปทำงานต่างประเทศแต่งงานใหม่ ไม่ส่งเงินกลับบ้าน ไม่รับผิดชอบภาระหนี้สินที่เกิดจากการเดินทางไปทำงานต่างประเทศ

6. เด็กและเยาวชนอยู่กับผู้สูงอายุตามลำพัง ขาดคนดูแล โดยเฉพาะครอบครัวที่แรงงานไม่ส่งเงินกลับบ้าน เด็ก เยาวชนผู้สูงอายุต้องรับภาระงานทุกอย่าง เด็กไม่มีโอกาสไปเที่ยวเล่นไม่มีคนดูแลเมื่อเจ็บป่วย

7. เด็กและเยาวชนถูกตามใจจนเสียคน พ่อแม่ที่เดินทางไปทำงานต่างประเทศทั้งสองคน และประสบผลสำเร็จจนมีฐานะความเป็นอยู่ดีขึ้น จะทดแทนความรักที่ตนเองมีต่อลูกโดยการส่งเงินให้ใช้เป็นรายเดือน เดือนละประมาณ 2,000 ถึง 3,000 บาท โดยพ่อแม่จะโอนเงินเข้าธนาคารให้เด็กรับผิดชอบค่าใช้จ่ายเอง รวมถึงการซื้อเครื่องอำนวยความสะดวกต่างๆ ให้ลูกเช่น รถจักรยานยนต์ โทรศัพท์มือถือ เครื่องคอมพิวเตอร์ การมีเงินใช้จ่ายอย่างเสรี มีเครื่องอำนวยความสะดวกต่างๆ ทำให้เด็ก/เยาวชนมีอิสระ เริ่มคบเพื่อนเที่ยวเตร่ ญาติหรือผู้สูงอายุที่ดูแลอยู่ไม่สามารถตามควบคุมพฤติกรรมได้ เนื่องจากเด็กต้องออกจากบ้านไปเรียนหนังสือหรือทำกิจกรรมนอกบ้าน นำไปสู่ปัญหาการคบเพื่อนเที่ยวเตร่ ทะเลาะวิวาท มั่วสุมเสพยาเสพติด มีเพศสัมพันธ์ก่อนวัยอันควร สร้างปัญหาให้ญาติ/ผู้ใหญ่ต้องตามแก้ไข

8. ถูกคนในครอบครัวผลักดันให้ไปทำงานต่างประเทศ การศึกษาสถานการณ์การเดินทางไปทำงานต่างประเทศของกลุ่มเยาวชนพบว่า เยาวชนอายุระหว่าง 16-20 ปี สามารถเดินทางเข้าประเทศในฐานะนักท่องเที่ยว/นักศึกษาได้ง่ายกว่าคนวัยแรงงาน ประกอบกับเยาวชนกลุ่มนี้มีความรู้เรื่องภาษาอังกฤษอ่านออกเขียนได้ จึงมีโอกาสเดินทางเข้าประเทศปลายทางและลักลอบทำงานได้ง่ายกว่า เมื่อมีตัวอย่างเยาวชน2-3 รายสามารถเดินทางไปทำงานต่างประเทศได้ ทำให้พ่อแม่ ผู้ปกครองครอบครัวอื่นๆ ตื่นตัว เห็นช่องทางที่จะส่งลูกหลานที่เป็นวัยรุ่นไปทำงานต่างประเทศ มากขึ้นเพราะเห็นว่ามีรายได้ดี เยาวชนสามารถลักลอบเข้าไปทำงานได้ง่ายไม่ต้องเสียค่าใช้จ่ายมาก เนื่องจากเยาวชนเหล่านี้จะเดินทางไปเองโดยไม่ผ่านนายหน้า หรือบริษัทจัดหางาน

การประชุมสรุปและวิเคราะห์ข้อมูลร่วมกันระหว่าง
ทีมวิจัยชุมชน ผู้นำชุมชน และตัวแทนกลุ่มเป้าหมาย

แนวทางการพัฒนาเพื่อตอบสนองปัญหา การย้ายถิ่นไปทำงานต่างประเทศ

การนำเสนอผลการศึกษานี้เพื่อการพัฒนาเพื่อตอบสนองปัญหาการย้ายถิ่นไปทำงานต่างประเทศของชุมชน แบ่งการนำเสนอผลการศึกษาเป็น 3 ส่วน ได้แก่

1. ความพร้อมของบุคคล กลุ่ม/องค์กรในชุมชน ซึ่งเป็นกลไกสำคัญในการดำเนินงานส่งเสริม สนับสนุน ป้องกันและแก้ไขปัญหาการย้ายถิ่นของชุมชน
2. การตอบสนองปัญหาการย้ายถิ่นของชุมชนในระยะเวลาที่ผ่านมา ซึ่งกล่าวถึงการตอบสนองปัญหาผลกระทบจากการย้ายถิ่นไปทำงานต่างประเทศ ทั้งระดับปัจเจก และระดับชุมชน
3. แนวทางการพัฒนาเพื่อตอบสนองปัญหาการย้ายถิ่นไปทำงานต่างประเทศ เป็นการจัดกิจกรรมเพื่อกระตุ้นให้คนในชุมชนร่วมกันวิเคราะห์ทางออก รวมถึงแนวความร่วมมือของคนในชุมชน เพื่อส่งเสริม สนับสนุน ป้องกันและแก้ไขปัญหาการย้ายถิ่นไปทำงานต่างประเทศ

ความพร้อมของบุคคล กลุ่ม/องค์กรทางสังคม

จากการศึกษาพบว่า ในชุมชนมีบุคคล กลุ่ม/องค์กร ที่มีความพร้อมในการตอบสนองปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้นในชุมชนที่หลากหลาย การเกิดขึ้นของบุคคล กลุ่ม/องค์กรเหล่านี้ มีทั้งเกิดขึ้นจากกลไกการตอบสนองปัญหาของชุมชนเอง และการกระตุ้นจากองค์กรภายนอก

ความพร้อมของบุคคล

1. ผู้นำชุมชน ผู้นำในชุมชนที่สามารถสร้าง และพัฒนากลไกในการป้องกันแก้ไขปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้นในชุมชน ส่วนใหญ่เป็นผู้นำที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ ภายหลังได้รับการสนับสนุนจากองค์กรภายนอก ผู้นำการเปลี่ยนแปลงอื่นๆ ที่พบในชุมชน เช่น ผู้นำกลุ่มออมทรัพย์ ผู้นำในการป้องกันแก้ไขปัญหายาเสพติด ผู้นำกลุ่มหัตถกรรมทอผ้าฝ้าย ทอผ้าไหม ฯลฯ

2. แรงงานที่เดินทางกลับจากต่างประเทศ โดยเฉพาะแรงงานที่ประสบความสำเร็จจากการเดินทางไปทำงานต่างประเทศ บุคคลเหล่านี้ล้วนเป็นผู้ที่ผ่านประสบการณ์การทำงาน การใช้ชีวิตร่วมกับคน/สังคมอื่นในต่างประเทศ เป็นคนกล้าพูด กล้าแสดงความคิดเห็น หลายคนได้รับการยอมรับจากคนในชุมชนให้เป็นผู้นำ มีศักยภาพในการพัฒนาสูง

3. แม่บ้านที่สามีเดินทางไปทำงานต่างประเทศ บุคคลเหล่านี้มีเวลาว่างเนื่องจากไม่ต้องรับภาระหาเงินเลี้ยงดูครอบครัว ที่ชุมชนปางลาวพบว่าแม่บ้านกลุ่มนี้รวมตัวกันตั้งกลุ่มออมทรัพย์สวัสดิการชุมชน จนประสบผลสำเร็จ ได้รับการยอมรับจากคนในชุมชน ที่ชุมชนร่องหวายมีการรวมกลุ่มกับแม่บ้านกลุ่มอื่นๆ พัฒนาผลิตภัณฑ์ผ้าไหมทอมือ จนสามารถส่งจำหน่ายเป็นรายได้เสริมให้แก่ครอบครัว

4. เยาวชนที่พ่อแม่เดินทางไปทำงานต่างประเทศ เป็นคนกลุ่มใหญ่อีกกลุ่มหนึ่งที่ยังอยู่ในวัยเรียน มีเวลาว่างไม่ต้องรับภาระช่วยเหลืองานในภาคเกษตรของครอบครัวเนื่องจากพ่อแม่เดินทางไปทำงานต่างประเทศ ได้รับการสนับสนุนจากผู้นำชุมชนให้มีกิจกรรมสร้างสรรค์ในชุมชนอยู่เสมอ

5. ผู้สูงอายุ เป็นบุคคลที่มีประสบการณ์ชีวิต มีความสามารถจัดการกับปัญหาครอบครัว เป็นที่ปรึกษาของลูกหลาน เป็นบุคคลที่คนในชุมชนอีสานให้การยอมรับนับถือ สำหรับผู้สูงอายุที่คนในครอบครัวเดินทางไปทำงานต่างประเทศจะมีบทบาทหน้าที่มากกว่าผู้สูงอายุทั่วไป จากการสนทนากลุ่มย่อยกับสตรีสูงอายุ ที่คนวัยแรงงานในครอบครัวเดินทางไปทำงานต่างประเทศพบว่า ครอบครัวที่ประสบผลสำเร็จจากการเดินทางไปทำงานต่างประเทศ นอกจากผู้สูงอายุจะมีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น ไม่ต้องกังวลใจเรื่องความเป็นอยู่ในวัยชรา หรือในยามเจ็บป่วย เพราะลูกหลานมีเงินสามารถดูแลสุขภาพของผู้สูงอายุได้เป็นอย่างดี ยังพบว่าผู้สูงอายุเหล่านี้ต้องรับผิดชอบการร่วมกิจกรรมทางสังคมกับคนในชุมชนแทนลูกหลานที่ไปทำงานต่างประเทศ หรือติดต่อกับคนภายนอก เช่น ไปติดต่อธนาคาร ไปรษณีย์ ไปช่วยงานส่วนรวมในชุมชน ทำให้มีสังคมกว้างขึ้น มีเงินทำบุญมากกว่าคนอื่น ทำให้มีหน้ามีตาในสังคม คนในชุมชนยอมรับนับถือ จึงเป็นเงื่อนไขที่ดีสำหรับการพัฒนาศักยภาพของผู้สูงอายุให้เข้ามาร่วมกิจกรรมในชุมชนได้มากขึ้น

ความพร้อมของกลุ่ม/องค์กรในชุมชน

นอกจากความพร้อมของบุคคลที่มีอยู่ในชุมชนที่กล่าวมาแล้วข้างต้น ในชุมชนปางลาว และชุมชนร่องหวายยังประกอบไปด้วยกลุ่ม/องค์กรทางสังคม ที่รวมตัวกันขับเคลื่อนงานพัฒนาชุมชน

ชนด้านต่างๆ ซึ่งแบ่งออกได้เป็น 2 ลักษณะคือ กลุ่ม/องค์กรที่จัดตั้งตามโครงสร้างการบริหารงานของรัฐบาล และกลุ่ม/องค์กรที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ ในที่นี้จะกล่าวถึงเฉพาะกลุ่ม/องค์กรที่มีบทบาทชัดเจนในการขับเคลื่อนงานชุมชน ทั้งที่เกี่ยวข้องกับผลกระทบที่เกิดจากการย้ายถิ่นไปทำงานต่างประเทศโดยตรงและโดยอ้อม ดังนี้

1. กลุ่ม/องค์กรที่จัดตั้งตามโครงสร้างการบริหารงานของรัฐบาล ผ่านกระทรวง ทบวง กรม ต่างๆ กลุ่ม/องค์กรที่ได้รับการจัดตั้งเหล่านี้ จะดำเนินกิจกรรมตามบทบาทหน้าที่ ที่ได้รับมอบหมายจากหน่วยงานภาครัฐที่อยู่ภายนอกชุมชน ประกอบด้วย

1.1 องค์กรการปกครอง ทั้งสองชุมชนจะมีองค์กรปกครองหมู่บ้านที่มีลักษณะโครงสร้างและการทำงานเหมือนกันคือ มีผู้ใหญ่บ้านเป็นผู้นำสูงสุด มีผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน 2 คน หัวหน้ากลุ่ม (ชุมชนปางลาวเรียกว่าหัวหน้าคุ้ม ชุมชนร่องหวายเรียกว่าหัวหน้ากลุ่ม) กลุ่มละ 1 คน ประธานแม่บ้าน สมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบล หรือบุคคลอื่นที่ชุมชนให้การยอมรับ เข้ามาเป็นคณะกรรมการหมู่บ้าน ควบคุมดูแลงบประมาณ งานพัฒนาของรัฐ กิจกรรมของชุมชนทุกด้านที่ดำเนินการในหมู่บ้าน รวมถึงการปกครองดูแลความสงบ ดัดสินแก้ไขปัญหาดังกล่าวที่เกิดขึ้นในหมู่บ้าน กลุ่มนี้จะมีจุดเด่นในเรื่องบทบาทผู้นำ เพราะเป็นกลุ่มที่ได้รับการเลือกตั้งจากชาวบ้านให้เข้ามาบริหารชุมชน

1.2 กลุ่มอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) จัดตั้งโดยหน่วยงานด้านสาธารณสุข ภายใต้การดูแลของสถานีอนามัยประจำตำบล แต่ละชุมชนจะมีจำนวนมากน้อยขึ้นอยู่กับจำนวนประชากรในแต่ละหมู่บ้าน กลุ่มนี้มีหน้าที่สื่อสารภาวะสุขภาพของคนในชุมชนให้แก่สถานีอนามัยประจำตำบล ดูแลสุขภาพเบื้องต้นให้แก่คนในชุมชน เช่น ชั่งน้ำหนักเด็กก่อนวัยเรียน วัดความดันโลหิตกลุ่มผู้สูงอายุ บริการยาสามัญประจำบ้าน กำจัดยุง/แหล่งเพาะพันธุ์ยุง แต่กิจกรรมเหล่านี้ยังไม่มีต่อเนื่องเท่าที่ควร เพราะเป็นกิจกรรมที่ถูกกำหนดโดยเจ้าหน้าที่สาธารณสุขมากกว่าการดำเนินการเองโดยคนในชุมชน

1.3 กลุ่มอาชีพ สนับสนุน/จัดตั้งโดยหน่วยงานภาครัฐบาลหลายหน่วยงาน เช่น พัฒนาชุมชน เกษตร สำนักงานป้องกันและปราบปรามยาเสพติด องค์การบริหารส่วนตำบล เป็นความพยายามขององค์กรภาครัฐที่มุ่งส่งเสริมอาชีพ รายได้ให้แก่คนในชุมชน มีการจัดตั้งกลุ่มกระจายอยู่ทั้งสองชุมชนหลายกลุ่ม

กลุ่มอาชีพของชุมชนปางลาวมีการส่งเสริมอาชีพ เช่น การทอผ้า การผลิตปุ๋ยพืชสด ปุ๋ยชีวภาพ ฯลฯ กลุ่มอาชีพของชุมชนร่องหวาย มีการส่งเสริมอาชีพหลายกลุ่ม เช่น การทำเกษตรหมุนเวียน การปลูกผักปลอดสารพิษ การปลูกหม่อนเลี้ยงไหมครบวงจร ฯลฯ แต่การจัดตั้งกลุ่มที่ผ่านมาจะมีกิจกรรมในช่วงก่อตั้ง เมื่อเวลาผ่านไปกิจกรรม

ต่างๆ ของกลุ่มก็ลดลงจนกระทั่งไม่มีกิจกรรมต่อเนื่อง บางกลุ่มก็ยุบเลิกไปโดยปริยาย ปัจจุบันกลุ่มอาชีพที่เข้มแข็งที่สุดและยังดำเนินกิจกรรมอย่างต่อเนื่องคือ กลุ่มทอผ้าของชุมชนปางลาว และกลุ่มปลูกหม่อนเลี้ยงไหมครบวงจรของชุมชนร่องหวาย เพราะการปลูกหม่อนเลี้ยงไหม ทอผ้าไหม ทอผ้าฝ้าย เป็นกิจกรรมที่คนในชุมชนสืบทอดกันมาตั้งแต่อดีต เพื่อนำผลผลิตที่ได้มาเข้าร่วมในพิธีกรรมของชุมชน เช่น บ้านที่มีลูกหลานเป็นผู้หญิง แม่บ้านจะต้องทอผ้าไหมมัดหมี่เตรียมไว้สำหรับขอมาพอมแม่ฝ้ายชายในพิธีแต่งงาน เป็นต้น การที่องค์กรภาครัฐเข้ามาให้ทุนสนับสนุนให้มีการรวมกลุ่มผลิตผ้าทอ จึงเป็นการต่อยอดสิ่งที่ชุมชนมีอยู่ เพื่อนำผลผลิตที่ได้ออกจำหน่ายเป็นรายได้เสริมให้แก่ครอบครัว ทำให้กลุ่มสามารถดำเนินกิจกรรมต่อเนื่องได้

1.4 กลุ่มแม่บ้าน เดิมเป็นกลุ่มที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ แม่บ้านจะรวมตัวกันทำกิจกรรมช่วยเหลืองานสังคมของชุมชน เช่น การช่วยทำอาหารเลี้ยงแขกในกิจกรรมงานบุญ งานประเพณีของหมู่บ้าน งานพิธีกรรมของครอบครัว เช่น งานศพ งานแต่งงาน งานขึ้นบ้านใหม่ งานบวช ฯลฯ ปัจจุบันได้รับการจัดตั้งเป็นกลุ่มแม่บ้าน มีระบบการจัดการกลุ่มตามโครงสร้างการทำงานของหน่วยงานพัฒนาชุมชน

1.5 กลุ่มกองทุนหมู่บ้าน เกิดขึ้นตามนโยบายของรัฐบาลที่จัดสรรเงินกองทุนให้ชุมชนหมู่บ้านละ 1 ล้านบาท คณะกรรมการดำเนินงานของทั้งสองชุมชนส่วนใหญ่มาจากคณะกรรมการกลุ่มออมทรัพย์ที่มีในชุมชนอยู่แล้ว ดำเนินงานตามหลักเกณฑ์ของกองทุนพัฒนาหมู่บ้านและชุมชนเมือง

2. กลุ่มที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ เป็นกลุ่มที่เกิดขึ้นจากการรวมตัวของคนในชุมชนเพื่อตอบสนองสถานการณ์ ปัญหาใดปัญหาหนึ่งที่เกิดขึ้นในชุมชน กลุ่มที่พบว่าสามารถดำเนินกิจกรรมจนประสบผลสำเร็จ เป็นกำลังสำคัญในการขับเคลื่อนงานพัฒนาชุมชน มีดังนี้

2.1 กลุ่มออมทรัพย์ ทั้งสองชุมชนมีกลุ่มออมทรัพย์ที่ก่อตั้งขึ้นโดยคนในชุมชน ชุมชนปางลาวใช้ชื่อกลุ่มว่า “กลุ่มออมทรัพย์สวัสดิการชุมชนปางลาว” เกิดจากการรวมตัวของกลุ่มแม่บ้านที่สามีเดินทางไปทำงานต่างประเทศและแม่บ้านคนอื่นๆ ในชุมชน เริ่มก่อตั้งโดยแม่บ้านที่สามีเดินทางไปทำงานต่างประเทศเพียงคนเดียวเมื่อ พ.ศ.2540 มีครูในชุมชนเป็นที่ปรึกษา พัฒนากลุ่มจนเข้มแข็ง ปัจจุบันมีคณะกรรมการดำเนินงาน 20 คน มีสมาชิกประมาณ 400 คน มีเงินหมุนเวียนให้สมาชิกกู้ยืมไปประกอบอาชีพ และให้สมาชิกกู้ยืมเป็นทุนเดินทางไปทำงานต่างประเทศประมาณ 800,000 บาท (แปดแสนบาท) จัด

สรรเงินกำไรร้อยละ 25 ต่อปี ไว้เป็นสวัสดิการค่ารักษาพยาบาล ให้ทุนการศึกษาสำหรับเด็ก และเป็นเงินช่วยเหลือสาธารณะประโยชน์ในชุมชน

ชุมชนร้องหาวย ใช้ชื่อกลุ่มว่า “กลุ่มสัจจะออมทรัพย์” มีพระสงฆ์วัดร้องหาวยเป็นผู้ริเริ่มนำความคิดเรื่องการออมทรัพย์มาขยายผลในชุมชนจนประสบผลสำเร็จ ปัจจุบันกลุ่มสัจจะออมทรัพย์มีสมาชิกทั้งสิ้น 715 คน มีเงินหมุนเวียนให้สมาชิกกู้ยืมไปประกอบอาชีพประมาณ 3,000,000 บาท (สามล้านบาท) ได้มีการนำผลกำไรในแต่ละปีมาจัดสรรเป็นสวัสดิการค่ารักษาพยาบาลให้แก่สมาชิกที่เจ็บป่วย และให้การสนับสนุนกิจกรรมส่วนรวมของชุมชนอย่างสม่ำเสมอทุกปี

2.2 กลุ่มฌาปนกิจสงเคราะห์ เป็นสวัสดิการแบบให้เปล่าที่จัดตั้งขึ้นทั้งสองชุมชน คณะกรรมการกลุ่มฌาปนกิจสงเคราะห์ประจำหมู่บ้านจะรวบรวมเงินจากสมาชิกรายละ 10 บาท มอบเป็นค่าใช้จ่ายให้แก่ครอบครัวในกรณีที่มีสมาชิกในชุมชนเสียชีวิต

2.3 กลุ่มเยาวชนสัมพันธ์บ้านปางลาว เป็นการรวมตัวของกลุ่มเยาวชนบ้านปางลาว เพื่อเรียนรู้การทำงานพัฒนาชุมชนด้านต่างๆ เช่น การป้องกันแก้ไขปัญหาโรคเอดส์ ปัญหายาเสพติด กิจกรรมการรณรงค์ให้ชาวบ้านตื่นตัวเรื่องการเลือกตั้งท้องถิ่น ฯลฯ มีครูในชุมชนเป็นที่ปรึกษา

จะเห็นได้ว่า บุคคล กลุ่ม/องค์กรทางสังคมข้างต้น เป็นทรัพยากรบุคคลที่สำคัญของชุมชนที่มีศักยภาพในการพัฒนา บุคคลเหล่านี้สามารถรวมกลุ่มกันสร้างสรรค์กิจกรรมส่งเสริม สนับสนุน ป้องกันและแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นภายใต้เงื่อนไขสถานการณ์ที่หลากหลายในชุมชน ซึ่งแสดงให้เห็นถึงศักยภาพในการตอบสนองปัญหาด้วยตัวของชุมชนเอง รวมถึงความสามารถในการประสานความร่วมมือกับหน่วยงาน/องค์กรภายนอกทั้งภาครัฐบาลและเอกชน ให้เข้ามาดำเนินกิจกรรมพัฒนาชีวิตความเป็นอยู่ของคนในชุมชนได้อย่างมีประสิทธิภาพ

เครือข่ายทางสังคม

1. ระบบเครือญาติ ชุมชนปางลาวและชุมชนร้องหาวยนอกจากจะมีความสัมพันธ์ในฐานะที่เป็นกลุ่มคนที่อพยพมาจากภาคอีสานด้วยกัน มีภาษา วัฒนธรรม วิถีปฏิบัติที่สอดคล้องกันแล้ว ยังพบว่าคนทั้งสองชุมชนมีความผูกพันเป็นญาติพี่น้อง เช่น เป็นคนที่มาจากต้นตระกูลเดียวกัน อพยพมาจากจังหวัดเดียวกัน ผูกพันโดยการแต่งงาน การผูกเสี่ยว เป็นต้น

2. เครือข่ายกลุ่มออมทรัพย์ เครือข่ายนี้อาศัยความสัมพันธ์ระบบเครือข่าย ก่อตัวเป็น เครือข่ายการเรียนรู้เรื่องการออมทรัพย์ร่วมกันระหว่างแกนนำกลุ่มออมทรัพย์ของทั้งสองชุมชน โดยมีชุมชนร่องหวายเป็นชุมชนต้นแบบเรื่องการออมทรัพย์ เมื่อชุมชนปางลาวเริ่มกิจกรรมกลุ่ม ออมทรัพย์สวัสดิการชุมชน และประสบปัญหาบริหารจัดการของกลุ่ม คณะกรรมการกลุ่มออม ทรัพย์สวัสดิการชุมชนปางลาวจึงไปแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับกลุ่มออมทรัพย์ที่ชุมชนร่องหวาย ซึ่งเป็น กลุ่มที่ดำเนินการประสบผลสำเร็จมาก่อน ในที่สุดชุมชนปางลาวก็สามารถนำประสบการณ์มาแก้ ไขปัญหาที่ชุมชนของตนเองได้ ต่อมาทั้งสองกลุ่มมีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างกันอย่างเป็นธรรม ชาติ ผ่านระบบเครือข่ายหลายเรื่อง เช่น การจัดการระบบบัญชี การพัฒนา/ขยายกลุ่มให้เติบโต ขึ้น การป้องกันแก้ไขปัญหาที่เกิดจากการกักขัง เป็นต้น

3. เครือข่ายกลุ่มอาชีพ เป็นเครือข่ายความสัมพันธ์อีกรูปแบบหนึ่งที่เกิดจากความสัมพันธ์ ในระบบเครือข่าย และการมีวิถีการผลิตที่คล้ายคลึงกัน โดยเฉพาะหัตถกรรมพื้นบ้านได้แก่ การ ทอผ้าไหม และผ้าฝ้าย เป็นหัตถกรรมที่สร้างชื่อเสียงให้แก่ชุมชน ซึ่งทั้งสองชุมชนสามารถพัฒนาฝื มือจากการผลิตเพื่อใช้ในครัวเรือน มาเป็นการผลิตเพื่อจำหน่าย จนเกิดเครือข่ายแลกเปลี่ยน ความรู้ด้านการผลิต การตลาดระหว่างสองชุมชน

4. เครือข่ายชุมชนอีสาน ทั้งสองชุมชนมีความสัมพันธ์ในฐานะที่เป็นเครือข่ายชุมชนอีสาน เครือข่ายนี้สนับสนุนโดยสำนักสนับสนุนภาคประชาชน(สสช.) สำนักงานป้องกันและปราบปราม ยาเสพติดภาคเหนือ (ปปส.ภาคเหนือ) สนับสนุนงบประมาณและงานด้านวิชาการ ให้เกิดเครือข่าย ชุมชนอีสานในเขตจังหวัดเชียงราย ดำเนินกิจกรรมป้องกันแก้ไขปัญหายาเสพติดและปัญหาอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง มีกิจกรรมทำร่วมกัน เช่น การจัดเวทีเรียนรู้เรื่องการจัดการกับปัญหายาเสพติด จัดทำ แผนแม่บทชุมชนเครือข่าย กิจกรรมกีฬาเครือข่ายชุมชนอีสานล้านนา ค่ายเยาวชนนักพัฒนา การ ประชุมคณะกรรมการเครือข่าย เป็นต้น

เครือข่ายชุมชนอีสานจังหวัดเชียงรายเริ่มต้นขึ้นจาก 2 หมู่บ้านในชุมชนปางลาว แล้ว ขยายเครือข่ายไปในชุมชนร่องหวาย และชุมชนห้วยเคียน จนกระทั่งปัจจุบันมีหมู่บ้านชาวอีสานใน เขตจังหวัดเชียงรายเข้ามาเป็นสมาชิกในเครือข่ายทั้งสิ้น 14 หมู่บ้าน

เครือข่ายทางสังคมที่มีอยู่ก่อให้เกิดความร่วมมือของผู้นำชุมชน ผู้นำกลุ่มอาชีพ ผู้นำกลุ่ม ออมทรัพย์ ผู้นำกลุ่มเยาวชน และกลุ่มอื่นๆ ทำให้เกิดภาคีร่วมมือในการขับเคลื่อนกิจกรรมการ พัฒนาชุมชนด้านต่างๆ ภายใต้เงื่อนไขความสัมพันธ์ในระบบเครือข่าย และความเป็นกลุ่มชาติ พันธุ์เดียวกัน ซึ่งเงื่อนไขดังกล่าวเป็นสิ่งสำคัญอย่างยิ่งในการขับเคลื่อนกระบวนการแก้ไขปัญหา

สำคัญๆที่ผ่านมาของชุมชน และอนุมานได้น่าจะเป็นปัจจัยสำคัญที่จะสามารถนำมาเป็นประโยชน์ต่อการสนับสนุน ส่งเสริม ป้องกันและแก้ไขปัญหาการย้ายถิ่นไปทำงานต่างประเทศที่เกิดขึ้นในชุมชน

การตอบสนองปัญหาผลกระทบที่เกิดจากการย้ายถิ่นไปทำงานต่างประเทศ

จากการศึกษาการตอบสนองปัญหาที่เกิดจากการย้ายถิ่นไปทำงานต่างประเทศพบว่า ในชุมชนมีการตอบสนองปัญหา 2 ระดับ คือการตอบสนองปัญหาระดับบุคคล/ครัวเรือน และการตอบสนองปัญหาระดับชุมชน

การตอบสนองปัญหาระดับบุคคล/ครัวเรือน

เป็นการตอบสนองปัญหาที่เกิดขึ้นเฉพาะหน้าในแต่ละครัวเรือน ที่เผชิญปัญหาที่แตกต่างกันไป ได้แก่

1. ปัญหาหนี้สินของครอบครัว ปัญหานี้เกิดขึ้นกับทุกครัวเรือนที่ส่งคนวัยแรงงานไปทำงานต่างประเทศแล้วไม่ประสบผลสำเร็จ เนื่องจากการเดินทางไปทำงานต่างประเทศต้องเสียค่าใช้จ่ายรายหัวสูงมาก ค่าใช้จ่ายเหล่านี้ล้วนได้มาจากการกู้ยืมทั้งสิ้น เมื่อเกิดปัญหาเช่นนี้ขึ้นการแก้ไขจึงตกเป็นภาระของคนในครอบครัวนั้นๆ เช่น การกู้ยืมเงินเพิ่มขึ้นเพื่อหาทางส่งแรงงานในครอบครัวที่มีอยู่ไปทำงานต่างประเทศให้ได้ครั้งแล้วครั้งเล่า การเลือกส่งคนวัยแรงงาน/แรงงานสตรีในครอบครัวไปทำงานในประเทศเพื่อหาเงินมาชดใช้หนี้สิน บางครอบครัวเลือกใช้วิธีกู้เงินหมุนเวียนจากแหล่งเงินกู้อื่นๆ เช่น กองทุนหมู่บ้าน ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร (ธกส.) กลุ่มออมทรัพย์ ฯลฯ มาจ่ายดอกเบี้ย ซึ่งวิธีการนี้แทนที่จะช่วยปลดหนี้ แต่กลับทำให้หลายครอบครัวมีภาระหนี้สินเพิ่มขึ้น

2. ปัญหาการถูกหลอกลวงต้มตุ๋นจากนายหน้า/บริษัทจัดหางาน ในระดับครอบครัวยังไม่สามารถแก้ไขปัญหาดังกล่าวได้อย่างแท้จริง แรงงานที่ถูกหลอกลวงบางรายไปแจ้งความดำเนินคดีกับผู้กระทำผิด แต่การดำเนินการมีระเบียบขั้นตอนทางกฎหมายที่ซับซ้อน ยากที่ชาวบ้านจะเข้าใจ ทำให้ผู้ที่ถูกหลอกลวงเกิดความท้อแท้ บางรายถึงกับไม่คิดแจ้งความเพราะคิดว่าเสียเวลาเปล่า บางครอบครัวไม่กล้าแจ้งความเพราะกลัวเสียชื่อเสียง

3. ปัญหาการดูแลเด็กและเยาวชน ครอบครัวที่ทั้งพ่อและแม่เดินทางไปทำงานต่างประเทศ จะใช้วิธีให้ลูกอยู่ในความดูแลของปู่ย่าตายาย ครอบครัวที่ไม่มีปู่ย่าตายายจะแก้ไข ปัญหาโดยการฝากเด็กไว้ในความดูแลของญาติสนิทที่คิดว่าไว้วางใจได้ บางครั้งเด็กวัยรุ่นมีปัญหา ขัดแย้งกับญาติผู้ใหญ่ที่พ่อแม่ฝากให้ดูแล เด็กจะแก้ไขปัญหาโดยการกลับไปอยู่บ้านของตนเอง ตามลำพัง

สำหรับครอบครัวที่สามีเดินทางไปทำงานต่างประเทศ ภรรยาจะเป็นผู้รับผิดชอบดูแลลูก แม่จะให้ความรักความอบอุ่นแก่ลูก คอยกระตุ้นให้ลูกมีการติดต่อสื่อสารกับพ่อให้มากที่สุด โดย คาดหวังว่าจะสามารถลดปัญหาช่องว่างระหว่างคนในครอบครัว

ครอบครัวที่ภรรยาเดินทางไปทำงานต่างประเทศ ส่วนใหญ่จะส่งลูกๆ ไปพักอาศัยหรือให้อยู่ในความดูแลของปู่ย่าตายาย มากกว่าที่จะให้เป็นภาระเลี้ยงดูของพ่อตามลำพัง

4. ปัญหาผลกระทบต่อนสตรีที่สามีเดินทางไปทำงานต่างประเทศ ปัญหาที่มีการกล่าวถึง และมักจะถูกหยิบยกมาพูดคุยในกลุ่มผู้หญิงที่สามีเดินทางไปทำงานต่างประเทศคือ การประพฤติดังกล่าวไม่เหมาะสมของภรรยาในขณะที่สามีเดินทางไปทำงานที่ต่างประเทศ ถูกชาวบ้านนินทา ครอบครัวจะป้องกันปัญหาโดยใช้ระบบเครือญาติคอยควบคุมดูแลอย่างเข้มงวด เช่น หากมีความจำเป็นต้องออกจากบ้านเพื่อช่วยงานในหมู่บ้านหรือหมู่บ้านใกล้เคียง การไปดื่มหรสพ เที่ยวงานรื่นเริงต่างๆ ก็จะมีญาติพี่น้องเดินทางไปด้วย เป็นต้น

5. ปัญหาผลกระทบต่อนสตรีที่เดินทางไปทำงานต่างประเทศ ปัญหาที่ครอบครัวห่วงกังวล กรณีที่มีแรงงานหญิงในครอบครัวเดินทางไปทำงานต่างประเทศคือ ปัญหาเรื่องการถูกคุกคามทางเพศ ในระดับครอบครัวยังไม่มี การพูดถึงการป้องกันปัญหา สำหรับครอบครัวที่พบว่าแรงงานสตรีตั้งครวัณขณะที่ทำงานอยู่ต่างประเทศโดยไม่มีผู้รับผิดชอบเป็นพ่อของลูก สตรีดังกล่าวจะกลับมาคลอดลูกที่บ้าน หรือคลอดลูกที่ต่างประเทศแล้วหาทางส่งลูกกลับมาให้ครอบครัวที่บ้านเลี้ยงดู แรงงานสตรีที่ประสบปัญหาดังกล่าวจะไม่สามารถใช้ชีวิตอยู่ในชุมชนได้ เนื่องจากถูกชาวบ้านนินทา ในที่สุดก็จะเลือกไปทำงานที่ต่างประเทศอีกครั้ง โดยทิ้งภาระเลี้ยงดูหลานให้ตายาย

การตอบสนองปัญหาระดับชุมชน

1. ปัญหาการถูกหลอกลวงล่อลวงจี้จูงจากนายหน้า/บริษัทจัดหางาน มีการรวมตัวของแรงงานในชุมชนร้องหาผู้ที่ถูกบริษัทจัดหางานที่จดทะเบียนถูกต้องตามกฎหมายบริษัทหนึ่ง เข้ามาล่อลวงจี้จูงคนงานไปทำงานต่างประเทศ แรงงานที่ถูกหลอกลวงล่อลวงรวมตัวกันฟ้องร้องเอาผิดกับบริษัทดังกล่าว โดยมีนายชาญณรงค์ ชัยชนะ เป็นแกนนำ การแก้ไขปัญหานี้ต้องอาศัยความกล้าหาญของแกนนำแรงงาน และการช่วยเหลือจากองค์กรเอกชนแห่งหนึ่งในการต่อสู้ทางกฎหมาย เพราะการหลอกลวงล่อลวงจี้จูงแรงงานทำเป็นกระบวนกรระดับชาติ เมื่อเกิดการแจ้งความร้องทุกข์ปรากฏ

ว่า มีคนของหน่วยงานราชการกระทรวงแรงงานและสวัสดิการสังคมตั้งแต่ระดับจังหวัด จนถึงระดับสูงเข้าไปเกี่ยวข้อง จนยากที่คนในชุมชนจะสามารถแก้ไขปัญหาได้เองตามลำพัง

จากการพูดคุยกับแรงงานชายที่เคยเดินทางไปทำงานต่างประเทศ ถึงกรณีการป้องกันการถูกหลอกลวง แรงงานแสดงความคิดเห็นว่าทำได้ยาก เพราะการไปทำงานต่างประเทศมีแรงจูงใจเรื่องรายได้สูง แรงงานพร้อมที่จะเสี่ยงทุกวิถีทางเพื่อให้ได้เดินทางไปทำงาน แรงงานยังมีความเชื่อบนสถานการณ์ที่เป็นจริงว่า หากตนเองได้งานทำที่ต่างประเทศก็เท่ากับสามารถปลดหนี้สินได้ เพราะมีตัวอย่างให้เห็นจริงในชุมชนว่า ครอบครัวที่มีคนเดินทางไปทำงานต่างประเทศ จะมีฐานะร่ำรวยขึ้นอย่างทันตาเห็น รายได้ส่งกลับมายังชุมชนเป็นเม็ดเงินก้อนโต สร้างความร่ำรวยให้กับคนในชุมชน

ปรากฏการณ์เหล่านี้สามารถกระตุ้นความต้องการเดินทางไปทำงานต่างประเทศของแรงงาน จนยากที่สถานการณ์อื่นๆ จะมาหยุดยั้งได้

2. การจัดเวทีพูดคุยสร้างความเข้าใจเรื่องการเดินทางไปทำงานต่างประเทศระดับชุมชน

2.1 การจัดเวทีพูดคุยแลกเปลี่ยนที่ชุมชนร่องหวาย โดยการสนับสนุนขององค์กรเอกชนแห่งหนึ่งร่วมกับจัดหางานจังหวัด เป็นเวทีแลกเปลี่ยนประสบการณ์การไปทำงานต่างประเทศ ผลกระทบของการเดินทางไปทำงานต่างประเทศ การให้ข้อมูลเพิ่มเติมเรื่องการป้องกันการถูกหลอกลวงไปทำงานต่างประเทศ กฎหมายระหว่างประเทศ ฯลฯ

2.2 เวทีพูดคุยกับกลุ่มแม่บ้านที่สามีเดินทางไปทำงานต่างประเทศ จัดโดยกลุ่มเยาวชนสัมพันธ์บ้านปางลาว ร่วมกับคณะกรรมการกลุ่มออมทรัพย์สวัสดิการชุมชนปางลาว โดยมีคณะวิทยากรจากเครือข่ายผู้ติดเชื่อจังหวัดเชียงรายมาช่วยจัดกิจกรรม เป็นการพูดคุยเชิงลึกเรื่องความเสี่ยงต่อการติดเชื่อทางเพศสัมพันธ์/เอดส์ที่อาจเกิดขึ้นกับผู้หญิงที่มีสามีเดินทางไปทำงานต่างประเทศ

เวทีพูดคุยกับกลุ่มแม่บ้านที่สามีเดินทางไปทำงานต่างประเทศ

แนวทางการพัฒนาที่เหมาะสมเพื่อตอบสนองปัญหาการย้ายถิ่นไปทำงานต่างประเทศ

หลังจากการศึกษาความพร้อมของบุคคล กลุ่ม/องค์กรทางสังคม และการตอบสนองปัญหาผลกระทบที่เกิดจากการย้ายถิ่นไปทำงานต่างประเทศที่ผ่านมาของชุมชนแล้ว ทีมวิจัยและชุมชนจึงเริ่มศึกษาแนวทางการพัฒนาที่เหมาะสม เพื่อกระตุ้นให้ชุมชนเกิดการตอบสนองปัญหาการย้ายถิ่นไปทำงานต่างประเทศ การศึกษาในขั้นตอนนี้ใช้วิธีจัดเวทีชุมชนโดยใช้กระบวนการพัฒนาชุมชนแบบมีส่วนร่วม (Appreciation-Influence-Control: A-I-C) ซึ่งเป็นกระบวนการที่ช่วยให้ชุมชนสามารถระดมพลังสมองเพื่อชี้ชัดสาเหตุของปัญหา กำหนดแนวทางและวางแผนในการแก้ไขปัญหา รวมถึงการลงมือแก้ไขปัญหามาตามทิศทางที่ร่วมกันกำหนดไว้ (ดูรายละเอียดเพิ่มเติมในภาคผนวก 2) การศึกษาดังกล่าวสามารถสรุปแนวทางที่ชุมชนมองเห็นตรงกันว่าน่าจะเป็นทิศทางที่เหมาะสม และคาดว่า จะสามารถบรรเทาผลกระทบจากปัญหาการย้ายถิ่นไปทำงานต่างประเทศ ต่อชุมชนโดยรวม และผลกระทบต่อสตรีและเด็กที่เป็นผู้ได้รับผลกระทบทั้งทางตรงและทางอ้อม ดังนี้

แนวทางระดับชุมชนและครอบครัว

1. การจัดตั้งกลุ่มแรงงานระดับชุมชน ให้นหน่วยงานที่รับผิดชอบในพื้นที่เข้ามาส่งเสริมให้มีการจัดกิจกรรมระดับชุมชนเพื่อพัฒนาคุณภาพของคนในชุมชนเข้าสู่ตลาดแรงงาน และป้องกันการถูกหลอกลวงจากนายหน้า/บริษัทจัดหางาน โดยระดมสมาชิกจากผู้ที่เคยไปทำงานต่างประเทศ ผู้ที่กำลังจะเดินทางไปทำงานต่างประเทศ ผู้ที่เกี่ยวข้องหรือได้รับผลกระทบจากการเดินทางไปทำงานต่างประเทศ และผู้สนใจทั่วไปในชุมชน กิจกรรมเสนอแนะที่สามารถทำร่วมกันได้แก่ เวทีพูดคุย ปรึกษาหารือ ใครมีประสบการณ์ก็นำมาเล่าสู่กันฟัง การให้ความรู้เรื่องกฎหมายระหว่างประเทศ จัดทำโครงการสอนภาษาต่างประเทศสำหรับผู้ที่ต้องการเดินทางไปทำงานต่างประเทศ จัดเวทีให้ความรู้เพื่อป้องกันการถูกหลอกไปทำงานต่างประเทศ กิจกรรมนัดพบแรงงานไปทำงานต่างประเทศระดับหมู่บ้าน

2. ส่งเสริมอาชีพให้แก่คนในชุมชนและกลุ่มแม่บ้านที่สามีไปทำงานต่างประเทศ เพื่อให้แม่บ้านมีรายได้เสริมในระหว่างที่สามีเดินทางไปทำงานต่างประเทศ ลดปัญหาพฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์ และลดปัญหาการเคลื่อนย้ายแรงงานไปทำงานต่างประเทศ เช่น ส่งเสริมอาชีพในท้องถิ่นแปรรูปผลิตภัณฑ์ พัฒนาผลิตภัณฑ์ผ้าฝ้าย ผ้าไหมที่แม่บ้านทำอยู่แล้วให้มีคุณภาพเป็นที่ต้องการของตลาด จัดหาวิทยากรที่มีความชำนาญมาให้ความรู้เสริมด้านอาชีพและสอนด้านการตลาด

รวมกลุ่มจัดตั้งสหกรณ์ร้านค้าในหมู่บ้าน เพื่อเป็นตลาดรองรับผลผลิตและเป็นแกนกลางจำหน่ายผลผลิตของชุมชน

3. ส่งเสริมให้มีกิจกรรมสร้างสรรค์ในกลุ่มเด็กและเยาวชนตามความสนใจอย่างต่อเนื่อง ทั้งเยาวชนที่พ่อแม่ไปทำงานต่างประเทศและเยาวชนอื่นๆ ในชุมชน เช่น ส่งเสริมการเล่นดนตรี กีฬา กิจกรรมค่าย พาเยาวชนไปศึกษาดูงานแลกเปลี่ยนประสบการณ์กับกลุ่มเยาวชนอื่นๆ การฝึกอาชีพระยะสั้นตามความสนใจ จัดกิจกรรมการสื่อสารเรื่องเอชไอวี/เพศศึกษา

4. จัดกิจกรรมสร้างสรรค์ระหว่างคนในครอบครัวกับเด็กและเยาวชน เพื่อลดปัญหาช่องว่างระหว่างวัย เช่น ค่ายครอบครัว กิจกรรมการเรียนรู้ระหว่างเด็กกับผู้สูงอายุ

5. กิจกรรมการสื่อสารระหว่างคนในชุมชนกับแรงงานที่เดินทางไปทำงานต่างประเทศ อย่างสม่ำเสมอ เพื่อให้ทราบความเคลื่อนไหวระหว่างคนในชุมชนกับแรงงานที่ไปทำงานต่างประเทศ ลดช่องว่าง สร้างความเข้าใจระหว่างกลุ่มผู้ที่เดินทางไปทำงานกับครอบครัว เช่น จัดทำจดหมายข่าวระหว่างชุมชนกับผู้ทำงานอยู่ต่างประเทศ จัดทำสารคดีที่เกี่ยวกับความเคลื่อนไหววิถีการดำเนินชีวิตของคนในชุมชน กิจกรรมของเด็กและเยาวชน การจัดงานบุญงานประเพณีต่างๆ ในรอบปี ส่งไปให้กับคนที่ทำงานอยู่ต่างประเทศ

6. พัฒนารูปแบบการศึกษาของชุมชนโดยจัดทำหลักสูตร/กิจกรรมการศึกษาของโรงเรียน ให้สอดคล้อง/ตอบสนองปัญหาของชุมชน เช่น จัดทำหลักสูตรในโรงเรียนให้เด็กได้เรียนรู้สืบสานประเพณีวัฒนธรรมของชุมชน การเคารพผู้ใหญ่ พัฒนาลัทธิสูตรการเรียนการสอนให้สอดคล้องกับสถานการณ์ปัญหาการย้ายถิ่นไปทำงานต่างประเทศ การกำหนดปิดภาคเรียนในช่วงฤดูทำนา เพื่อให้เด็กและเยาวชนได้เรียนรู้การทำงาน วิถีชีวิต วิธีการผลิตของผู้ปกครอง จัดทำหลักสูตรสำหรับผู้ปกครองเรื่องการดูแลพัฒนาการเด็กแต่ละช่วงวัย

จากข้อเสนอข้างต้น ชุมชนได้พัฒนาแนวทางในการตอบสนองปัญหาการย้ายถิ่นไปทำงานต่างประเทศในระดับที่ชุมชนสามารถดำเนินการได้ ดังนี้

แบ่งกลุ่มย่อยเพื่อกำหนด
แนวทางแก้ไขปัญหในกิจ
กรรมเวทีชุมชน

ตารางที่ 6 แสดงแผนงานตอบสนองปัญหาการย้ายถิ่นไปทำงานต่างประเทศที่ชุมชนสามารถดำเนินการได้

หมวดกิจกรรม	ชื่อโครงการ	กิจกรรมย่อย	กลุ่มเป้าหมาย	หมายเหตุ
กิจกรรมส่งเสริม ชุมชนและครอบครัว	โครงการเยาวชนคนดนตรี	1. รวบรวมกลุ่มเยาวชน 2. จัดซื้ออุปกรณ์ เครื่องดนตรี 3. จัดตั้งระเบียบควบคุม	1. เยาวชน 2. ผู้ปกครองที่สนใจ ชุมชนรอบหวาย	อยู่ระหว่างการหางบประมาณสนับสนุน
	โครงการสายสัมพันธ์	1. กิจกรรมกีฬา 2. กิจกรรมค่ายครอบครัว 3. จัดทำจดหมายข่าวระหว่างชุมชนกับคนไปทำงานต่างประเทศ	คนในชุมชนบ้านปางลาว หมู่ที่ 10 และหมู่ที่ 20	ได้รับงบประมาณสนับสนุนจาก 1. ระดมทุนในชุมชน 10,000 บาท 2. งบประมาณจากสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) 18,000 บาท 3. สำนักงานป้องกันและปราบปรามยาเสพติดภาคเหนือ 2,000 บาท

[illegible]

ผลการดำเนินงานตามแผนงานตอบสนองปัญหาของชุมชน

กิจกรรมส่งเสริมชุมชนและครอบครัว

1. โครงการเยาวชนคนดนตรี เป็นโครงการที่เสนอโดยชุมชนร้องหาว่าโครงการนี้ยังไม่สามารถดำเนินงานตามแผนงานที่วางไว้ เพราะเป็นโครงการที่ใช้งบประมาณจำนวนมาก ขาดการสนับสนุนจากหน่วยงาน/องค์กรทั้งภายในและภายนอกชุมชน

2. โครงการสายสัมพันธ์ ชุมชนได้ดำเนินการตามกิจกรรมย่อย 3 กิจกรรมคือ กิจกรรมกีฬา กิจกรรมค่ายครอบครัว และการจัดทำจดหมายข่าวระหว่างชุมชนกับคนไปทำงานต่างประเทศ

2.1 กิจกรรมกีฬา จัดเมื่อวันที่ 28-29 ธันวาคม 2546 ดำเนินการโดยแกนนำชุมชนปางลาว กลุ่มเยาวชนบ้านปางลาว คณะครูโรงเรียนบ้านปางลาว จัดกิจกรรมกีฬาเพื่อเชื่อมความสัมพันธ์ระหว่างพ่อแม่ผู้ปกครองกับเด็กและเยาวชน ประเภทของกีฬาได้แก่ กีฬาพื้นบ้านประเภทต่างๆ ฟุตบอล วอลเลย์บอล ตะกร้อ กิจกรรมนี้ได้รับความสนใจจากชาวบ้านสูงมากเนื่องจากช่วงเวลาจัดกิจกรรมเป็นระยะเวลาหลังฤดูการเก็บเกี่ยว ชาวบ้านมีเวลาว่างมาก มีกลุ่มแรงงานที่ทำงานอยู่ที่ประเทศเกาหลีได้ส่งเงินมาสมทบการจัดกีฬาครั้งนี้ด้วย ผู้นำชุมชนและคณะกรรมการสถานศึกษาของโรงเรียนบ้านปางลาว ได้กำหนดเป็นแผนงานที่จะจัดให้มีการแข่งขันกีฬาเช่นนี้ในช่วงเวลาดังกล่าวของทุกปี

2.2 กิจกรรมค่ายครอบครัว จัดขึ้นเมื่อวันที่ 13 มีนาคม 2547 ณ วนอุทยานโป่งพระบาทตำบลบ้านดู่ อำเภอเมืองเชียงราย ดำเนินการโดยผู้รับผิดชอบโครงการประกอบด้วย คณะกรรมการหมู่บ้าน คณะกรรมการกลุ่มออมทรัพย์สวัสดิการชุมชน มีนายสุบิลดี บุตรน้อย ซึ่งเป็นผู้ที่เคยเดินทางไปทำงานต่างประเทศมาแล้ว และนายณรงค์ ศรีทน สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบล เป็นแกนนำในการประสานการจัดกิจกรรม โดยมีกลุ่มเยาวชนบ้านปางลาวและคณะครูโรงเรียนบ้านปางลาวเป็นวิทยากรจัดกระบวนการ กลุ่มเป้าหมายเป็นเด็กที่กำลังเข้าสู่วัยรุ่นและผู้ปกครอง ผู้เข้าร่วมกิจกรรมส่วนใหญ่มาจากครอบครัวที่พ่อแม่หรือคนในครอบครัวเดินทางไปทำงานต่างประเทศและกำลังเรียนระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 มีผู้เข้าร่วมกิจกรรม 56 คน วิทยากร 8 คน

กิจกรรมค่าย
ครอบครัว

กิจกรรมในการจัดค่ายครอบครัว เป็นกิจกรรมที่มุ่งส่งเสริมความสัมพันธ์ สร้างความเข้าใจในการใช้ชีวิตอยู่ร่วมกันในครอบครัวของคนต่างวัย กิจกรรมจะเน้นการมีส่วนร่วมของกลุ่มเป้าหมายเช่น เกมส์ เพลง การวิเคราะห์ความสัมพันธ์ของวัยรุ่นกับสังคมรอบข้าง การวิเคราะห์จุดเด่นข้อจำกัดในตัวเด็กและผู้ปกครอง การวาดภาพครอบครัวร่วมกัน ทุกกิจกรรมที่กลุ่มเป้าหมายได้ทำร่วมกัน จะมีการส่งตัวแทนมานำเสนอผลงาน มีการถอดบทเรียน โดยเฉพาะประเด็นการอยู่ร่วมกันของสมาชิกในครอบครัว และเน้นการเติมเต็ม/การสร้างความเข้าใจในสภาพครอบครัวที่พ่อแม่ต้องเดินทางไปทำงานต่างประเทศ

กิจกรรมค่ายครอบครัวสร้างความประทับใจให้กับผู้เข้าร่วม การสังเกตกิจกรรมและประเมินผลเมื่อจบกิจกรรม มีความคิดเห็นจากผู้ปกครองหลายประการเช่น ไม่เคยเข้าร่วมกิจกรรมอย่างนี้มาก่อนอยากให้จัดบ่อยๆ ทำให้มองเห็นจุดเด่นในตัวลูก ผู้ปกครองบางคนน้ำตาคลอเมื่อตัวแทนเด็กออกไปนำเสนอมุมมองของเด็กต่อพ่อแม่ผู้ปกครองเช่น ลูกไม่สบายใจเมื่อพ่อแม่กินเหล้า เล่นการพนัน ทะเลาะกัน ลูกไม่อยากให้แม่มีแฟนใหม่ ลูกมีความสุขเวลาที่มีพ่อแม่อยู่ที่บ้าน อยากให้แม่สอนการบ้านให้ทุกวัน ฯลฯ เด็กที่เข้าร่วมกิจกรรมให้ความเห็นว่า มีความสุขมากที่ได้มาทำกิจกรรมกับครอบครัว สนุกมากและได้เรียนรู้หลายอย่าง ได้รู้ว่าพ่อแม่รักเรามาก ฯลฯ

2.3 กิจกรรมจดหมายข่าว ก่อนการจัดทำจดหมายข่าวได้มีการประชุมผู้รับผิดชอบโครงการ กลุ่มออมทรัพย์สวัสดิการชุมชนและกลุ่มเยาวชนสัมพันธ์บ้านปางลาวเพื่อกำหนดเนื้อหาที่สมควรสื่อสารไปในจดหมายข่าว ที่ประชุมตกลงร่วมกันว่าเนื้อหาที่จะสื่อสารต้องเป็นเนื้อหาในทางที่ดี เพื่อสร้างความสบายใจให้กับคนที่ทำงานอยู่ต่างประเทศ ควรเน้นกิจกรรมของเด็กๆ และเก็บรวบรวมข้อมูลสถานการณ์ที่เกิดขึ้นในชุมชนปางลานามาเขียนบทความประกอบภาพ เมื่อจัดทำเสร็จแล้วจะจัดส่งโดยขอความร่วมมือครอบครัวที่มีญาติทำงานอยู่ต่างประเทศเป็นผู้รับผิดชอบส่งจดหมายข่าว

จดหมายข่าวจัดทำขึ้น 2 ฉบับ คือฉบับที่ 1 เดือนมิถุนายน พ.ศ.2547 และเดือนสิงหาคม พ.ศ.2547 เมื่อส่งจดหมายข่าวไปแล้วมีข้อเสนอจากผู้ที่ไม่ทำงานอยู่ที่ต่างประเทศ เช่น จากไต้หวันเสนอว่าควรทำจดหมายข่าวเป็นภาพสี ควรเขียนเรื่องราวให้มากขึ้น ควรมีจำนวนหน้ามากขึ้น เป็นต้น ปัญหาที่พบจากการดำเนินงานคือเยาวชนที่จัดทำจดหมายข่าวยังขาดประสบการณ์ในการทำกิจกรรมนี้ทำให้ติดขัดในเรื่องเทคนิควิธีการทำจดหมายข่าวแต่ละฉบับต้องใช้เวลามาก และใช้งบประมาณค่อนข้างสูง ผู้รับผิดชอบ

ขอบโครงการเสนอว่าควรมีการฝึกอบรมทักษะการเขียนบทความ และการทำจดหมาย
ข่าวให้กับกลุ่มเยาวชนที่สนใจ จัดหางบประมาณมาสนับสนุนอย่างต่อเนื่อง

3. โครงการศูนย์รวมสินค้าชุมชน เป็นโครงการที่เสนอโดยชุมชนปางลาว ประกอบด้วย
กิจกรรมย่อย 5 กิจกรรม คือ การพาคณะกรรมการชุมชนไปศึกษาดูงาน อบรมการจัดทำบัญชี อบรม
พัฒนาสินค้า อบรมการใช้ยารักษาสัตว์ และจัดตั้งร้านค้าชุมชน

3.1 การศึกษาดูงาน คณะกรรมการชุมชน ตัวแทนกลุ่มออมทรัพย์สวัสดิการชุมชน
ตัวแทนกลุ่มเยาวชนบ้านปางลาวจำนวน 16 คน ไปศึกษาดูงานการจัดตั้งร้านค้าชุมชน
ที่บ้านแม่สาด ตำบลแม่กรณ์ อำเภอเมือง จังหวัดเชียงราย การไปศึกษาดูงานครั้งนี้ คณะ
กรรมการชุมชนได้รับทราบข้อมูลเรื่องการเริ่มก่อตั้งร้านค้าชุมชน การรับสมัครสมาชิก การ
บริหารจัดการ ระบบบัญชี การจัดสรรผลกำไร สภาพปัญหาและการแก้ไขปัญหาที่ผ่านมา
ร้านค้าชุมชนบ้านแม่สาดเป็นกิจกรรมที่ก่อตั้งขึ้นโดยแกนนำในชุมชน เริ่มดำเนินกิจกรรม
มาตั้งแต่ปีพ.ศ.2532 กิจกรรมของร้านค้าเติบโตขึ้นอย่างสม่ำเสมอ ปัจจุบันมีชาวบ้านสนใจ
เข้าร่วมเป็นสมาชิกร้านค้าชุมชนเกือบทุกหลังคาเรือน มีเงินทุนหมุนเวียนประมาณ 2 ล้าน
บาท

กลุ่มผู้ศึกษาดูงานจากบ้านปางลาว และคณะกรรมการร้านค้าชุมชนบ้านแม่สาด
ได้แลกเปลี่ยนประสบการณ์ตรงในการทำงานบริหารจัดการร้านค้าชุมชนอย่างเป็นธรรม
ชาติ ทำให้ทั้งสองชุมชนได้เรียนรู้จุดเด่น ข้อจำกัดของการทำงานระหว่างกันอย่างเข้มข้น

3.2 การจัดตั้งร้านค้าชุมชน หลังจากการศึกษาดูงานของคณะกรรมการชุมชน มี
การประชุมสรุปผลและกำหนดทิศทางการดำเนินงานของโครงการศูนย์รวมสินค้าชุมชน
โดยให้มีการนำเงินทุนหมุนเวียนจากกลุ่มออมทรัพย์สวัสดิการชุมชน มาเป็นเงินทุนทดลอง
ดำเนินการจำหน่ายสินค้าที่เกี่ยวข้องกับการเกษตร เช่น เมล็ดพันธุ์ต่างๆ ปุ๋ย อุปกรณ์ทาง
การเกษตร เป็นต้น เมื่อครบกำหนด 1 ปีจึงจะมีการประเมินผลและขยายกิจกรรมต่อไป

3.3 กิจกรรมฝึกอบรมการจัดทำบัญชี กิจกรรมนี้จัดให้สำหรับคณะกรรมการที่
ดำเนินงานโครงการศูนย์รวมสินค้าชุมชนจำนวน 15 คน เพื่อให้คณะกรรมการเข้าใจระบบ
การจัดทำบัญชีง่ายๆ สำหรับชาวบ้าน เป็นการฝึกอบรมเชิงปฏิบัติการ เนื้อหาประกอบด้วย
ความสำคัญของระบบบัญชี ประเภทของบัญชีพื้นฐานที่ควรทราบ บัญชีร้านค้า และ
ระบบการตรวจสอบบัญชี

เนื่องจากผู้เข้าร่วมฝึกอบรมส่วนใหญ่เป็นคณะกรรมการกลุ่มออมทรัพย์สวัสดิการชุมชน คณะกรรมการกองทุนหมู่บ้านอยู่แล้ว จึงทำให้ง่ายต่อการทำความเข้าใจเนื้อหา และการอบรม เน้นไปที่การจัดทำบัญชีร้านค้าเป็นหลัก เพื่อให้ผู้เข้ารับการอบรมสามารถนำไปปฏิบัติได้จริง

3.4 อบรมพัฒนาคุณภาพสินค้า ผู้เข้าร่วมกิจกรรมเป็นสมาชิกกลุ่มทอผ้าซึ่งส่วนใหญ่เป็นสตรีที่สามีเดินทางไปทำงานต่างประเทศจำนวน 16 คน ผลิตรถยนต์ที่นำมาพัฒนาได้แก่ ผ้าฝ้ายมัดย้อมจากสีธรรมชาติและสีเคมี การพัฒนาลายผ้าถุงมัดหมี่ การย้อมเส้นด้ายจากสีธรรมชาติแล้วทอเป็นผลิตภัณฑ์ที่มีหลากหลายรูปแบบมากขึ้น เช่น การทอเป็นผ้าคลุมไหล่ ผ้าพันคอ ถุงย่าม นำผ้าทอมาผลิตเป็นปกสมุดทำมือ เป็นต้น

ชาวบ้านเลือกใช้วิทยากรที่เป็นแม่บ้านด้วยกันซึ่งเป็นญาติพี่น้องที่เดินทางมาจากจังหวัด นครสวรรค์ และผู้สูงอายุที่มีประสบการณ์ในการทอผ้าในชุมชน การฝึกอบรมครั้งนี้ต่างจากการฝึกอบรมที่เคยปฏิบัติกันมาที่อบรมหนึ่งครั้งแล้วก็จบกันไป แต่ครั้งนี้ลักษณะการจัดกิจกรรมเป็นการฝึกอบรมและปฏิบัติการต่อเนื่องกันไป มีการฝึกปฏิบัติและพัฒนารูปแบบผลิตภัณฑ์โดยมีผู้สูงอายุที่มีประสบการณ์เป็นผู้คอยให้คำแนะนำอย่างต่อเนื่อง

ผู้วิจัยสังเกตเห็นว่า กลุ่มแม่บ้านที่เข้าร่วมกิจกรรมมีความสนใจกิจกรรมนี้สูงมาก มีการขยายผลกิจกรรมอย่างต่อเนื่อง เช่น มีการประสานงานกับพัฒนาชุมชน องค์การบริหารส่วนตำบลเข้ามาช่วยสนับสนุน มีการรวมกลุ่มแล้วนำผลผลิตของสมาชิกมาจำหน่ายที่บ้านของแม่ใหญ่จันทร์ สัตย์ธรรม มีกลุ่มแม่บ้านหมู่บ้านใกล้เคียงมาสั่งทอผ้าเพื่อตัดเย็บเป็นชุดแม่บ้าน มีการจัดทำบัญชีการเงิน บัญชีสมาชิกของกลุ่มอย่างเป็นระบบ ซึ่งก่อนหน้านี้กิจกรรมการทอผ้า เป็นกิจกรรมที่แม่บ้านแต่ละกลุ่มต่างคนต่างทำ เป็นกลุ่มที่ยังไม่มีการจัดระบบการทำงานประสานกันอย่างจริงจังเท่าที่ควร

3.5 การฝึกอบรมการใช้ยารักษาสัตว์ จัดกิจกรรมฝึกอบรมเมื่อวันที่ 11 มิถุนายน พ.ศ.2547 มีผู้เข้าร่วมกิจกรรม 20 คน ประกอบด้วยตัวแทนจากครอบครัวที่เลี้ยงวัวพันธุ์พื้นเมือง กรรมการหมู่บ้าน และตัวแทนร้านค้าชุมชน ได้รับความอนุเคราะห์วิทยากรเป็นนายสัตวแพทย์จากโรงพยาบาลสัตว์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่ เนื้อหาของการฝึกอบรมประกอบด้วย ชนิดของวัวพันธุ์พื้นเมือง วิธีการเลี้ยงดูวัวพันธุ์พื้นเมืองแต่ละช่วงวัย การทำคลอด โรคที่มักพบในวัว การดูแลรักษาและการทำวัคซีน

ฝึกอบรมการใช้ยารักษาสัตว์

การฝึกอบรมใช้วิธีการบรรยายโดยวิทยากรสลับกับการดูวีดิทัศน์และการฝึกปฏิบัติควบคู่กันไป ทำให้ผู้เข้ารับการฝึกอบรมได้รับประสบการณ์ตรงและสามารถนำไปปฏิบัติได้จริงในชีวิตประจำวัน

4. โครงการพัฒนาผลิตภัณฑ์ให้มีคุณภาพ เป็นกิจกรรมที่ดำเนินการโดยกลุ่มแม่บ้านทอผ้าไหมบ้านร่องหวาย มีนางวิพารักษ์ แก้วสาทร เป็นแกนนำ รวบรวมสมาชิกในชุมชนประมาณ 30 คน ดำเนินการพัฒนาผลิตภัณฑ์ผ้าไหมโดยพัฒนาจากการย้อมสีเคมี มาเป็นการย้อมสีธรรมชาติ ต่อมาชุมชนได้มีการขยายเครือข่ายของกลุ่มทอผ้าไหมไปยังกลุ่มทอผ้าไหมในชุมชนใกล้เคียงที่เป็นชุมชนอีสานด้วยกัน มีการประชุมหาแนวทางการพัฒนาผลิตภัณฑ์ผ้าไหม การวิเคราะห์จุดอ่อนจุดแข็งของกลุ่ม และการจัดการด้านการตลาดร่วมกัน 1 ครั้ง ฝึกอบรมการย้อมไหมจากสีธรรมชาติร่วมกัน 1 ครั้ง ทำให้แม่บ้านกลุ่มนี้มีทางเลือกในการสร้างสรรค์ผลิตภัณฑ์ของชุมชนมากขึ้น

กิจกรรมส่งเสริมกลุ่มผู้ใช้แรงงาน

1. โครงการเตรียมความพร้อมก่อนเดินทางไปทำงานต่างประเทศ โครงการนี้ประกอบด้วย 2 กิจกรรมคือ กิจกรรมสอนภาษาอังกฤษสำหรับผู้สนใจจะเดินทางไปทำงานต่างประเทศ และการจัดเวทีแลกเปลี่ยนเรื่องการเดินทางไปทำงานต่างประเทศ

1.1 กิจกรรมสอนภาษาอังกฤษสำหรับผู้สนใจจะเดินทางไปทำงานต่างประเทศ กิจกรรมนี้มีนายประมวล ไชยจันทร์ ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านซึ่งเป็นผู้ที่เคยเดินทางไปทำงานที่ประเทศญี่ปุ่น และนางพยอม เป็นมงคล ประธานกลุ่มออมทรัพย์สวัสดิการชุมชนปางลาว เป็นแกนนำในการจัดกิจกรรม ก่อนการเปิดหลักสูตรการสอนภาษาอังกฤษในชุมชน แกนนำได้มีการประชุมวางแผนร่วมกับทีมวิจัย มีการส่งตัวแทนไปประสานขอคำปรึกษาเรื่องหลักสูตรจากศูนย์ภาษาต่างประเทศ มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย หลังจากนั้นจึงประกาศรับสมัครและคัดเลือกชาวบ้านที่สนใจจะเดินทางไปทำงานต่างประเทศเข้าร่วมโครงการ

การสอนภาษาอังกฤษสำหรับผู้สนใจจะเดินทางไปทำงานต่างประเทศ มีผู้ได้รับคัดเลือกเข้าร่วมโครงการ 15 คน เปิดชั้นเรียนในชุมชนหลักสูตร 1 เดือน โดยได้รับความอนุเคราะห์จากศูนย์ภาษาต่างประเทศ สถาบันราชภัฏเชียงราย ส่งอาจารย์ทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศ ผลัดเปลี่ยนกันมาสอนระหว่างเวลา 16.00 น. ถึง 18.00 น. การจัดกิจกรรมครั้งนี้ทำให้ผู้เรียนมีความสนุกสนานตื่นตัวกับประสบการณ์ใหม่ๆ ผู้ที่ผ่านการฝึกอบรมจนครบหลักสูตรสามารถสนทนาได้ตอบสื่อสารเป็นภาษาอังกฤษพื้นฐานได้ดี

สภาพปัญหาที่พบคือ พื้นฐานของผู้เรียนไม่เท่ากันทำให้ผู้เรียนบางคนเกิดความท้อแท้ ไม่สามารถเรียนจนจบตามหลักสูตรที่กำหนดได้

1.2 เวทีแลกเปลี่ยนประสบการณ์ “ไปนอกปลอดภัยไร้กังวล” จัดโดยกลุ่มเยาวชน สัมพันธ์บ้านปางลาว ร่วมกับกลุ่มออมทรัพย์สวัสดิการชุมชนปางลาว เป็นเวทีเรียนรู้ แลกเปลี่ยน ประสบการณ์ระหว่างผู้ที่เคยเดินทางไปทำงานต่างประเทศ กับผู้ที่ต้องการจะเดินทางไปทำงาน ต่างประเทศ การร่วมกันวิเคราะห์ข้อดีข้อเสียของการเดินทางไปทำงานต่างประเทศ การให้ข้อมูลเพิ่มเติมเรื่องการป้องกันการถูกหลอกลวงจากนายหน้า/บริษัทจัดหางานได้รับความอนุเคราะห์วิทยากรจากจัดหางานจังหวัด เวทีนี้ชุมชนปางลาวได้ข้อสรุปว่า คนในชุมชนยังเห็นว่าการเดินทางไปทำงานต่างประเทศของคนในชุมชนยังมีความจำเป็น เพราะสามารถสร้างรายได้ให้แก่ครอบครัวและชุมชนมากกว่าการทำงานในชุมชนหรือในประเทศ แต่คนในชุมชนต้องช่วยกันสอดส่องดูแล ไม่ให้มีนายหน้า/บริษัทจัดหางานเถื่อนมาหลอกลวงคนงานอีก

2. โครงการเครือข่ายผู้ใช้แรงงาน ดำเนินการโดยกลุ่มผู้สูงอายุที่เคยประสบปัญหาถูกละเลย ถูกหลอกลวงไปทำงานต่างประเทศและผู้นำชุมชน นำโดยนายบัวพันธ์ ฉิมวงศ์ ได้มีการรวบรวมผู้ที่ต้องการเดินทางไปทำงานต่างประเทศและผู้ที่เคยเดินทางไปทำงานต่างประเทศของชุมชนร่อนหา มีการประชุมพูดคุยแลกเปลี่ยนประสบการณ์ซึ่งกันและกัน ส่งข่าวภายในชุมชน เผื่อระวังกลุ่มคนที่เข้ามาหลอกลวงต้มตุ๋นคนในชุมชนอย่างไม่เป็นทางการ ปัจจุบันเครือข่ายผู้ใช้แรงงานได้รับการผลักดันให้เป็นประเด็นหนึ่งในการทำงานของเครือข่ายชุมชนอีสานจังหวัดเชียงราย

ข้อเสนอของชุมชนต่อแนวทางระดับนโยบาย

1. รัฐบาลประกาศเป็นนโยบายชัดเจนในการส่งคนไปทำงานต่างประเทศ มีมาตรการที่เป็นรูปธรรม/ชัดเจนรองรับปัญหาแรงงานที่เดินทางไปทำงานต่างประเทศ เช่น จัดหาเงินทุนดอกเบี้ยต่ำให้แรงงานกู้ยืมไปทำงานต่างประเทศ มีมาตรการควบคุมกลไกของรัฐที่เกี่ยวข้องกับการส่งแรงงานไปทำงานต่างประเทศ เพื่อป้องกันไม่ให้เจ้าหน้าที่ของรัฐบาลหรือกลุ่มบุคคลอื่นๆ เข้ามาแสวงหาผลประโยชน์จากผู้ใช้งาน

2. รัฐบาลเป็นผู้จัดส่งแรงงานไปทำงานต่างประเทศแบบรัฐบาลต่อรัฐบาล โดยไม่ต้องผ่านนายหน้าหรือบริษัทจัดหางาน ทั้งนี้เพื่อเป็นการคุ้มครองสวัสดิภาพของแรงงานทั้งในประเทศ และประเทศปลายทาง ป้องกันการถูกหลอกลวง/การหาผลประโยชน์จากแรงงานของนายหน้า บริษัทจัดหางาน ลด

ค่าใช้จ่ายในการเดินทางไปทำงานต่างประเทศ ช่วยลดปัญหาแรงงานเถื่อนที่ลักลอบไปทำงานต่างประเทศ

3. จัดตั้งสมาคมผู้ใช้แรงงานต่างประเทศ สร้างเครือข่ายตั้งแต่ระดับหมู่บ้านถึงระดับประเทศ เพื่อเป็นกลไกในการสนับสนุนภาครัฐบาล ในการส่งเสริมพัฒนาฝีมือแรงงาน เตรียมแรงงานก่อนเดินทางไปทำงานต่างประเทศ คุ้มครองแรงงานที่ทำงานอยู่ต่างประเทศ ส่งเสริม พัฒนาแรงงานหลังกลับจากการทำงานต่างประเทศ

4. รัฐบาลต้องจัดให้มีการประสานเครือข่ายความร่วมมืออย่างจริงจัง ระหว่างรัฐบาลไทยกับรัฐบาลประเทศปลายทาง ในการคุ้มครองดูแลสวัสดิภาพแรงงานโดยเฉพาะแรงงานหญิงที่ประสบปัญหาแตกต่างจากแรงงานชาย ตัวอย่างเช่น กรณีการถูกคุกคามทางเพศ ต้องมีหน่วยงานช่วยเหลือ ติดตามดูแลคุ้มครองแก้ไขปัญหาของแรงงานหญิงที่ทำงานในต่างประเทศ

5. จัดทำทะเบียนแรงงานหลังกลับ เพื่อดูแล ส่งเสริม พัฒนาแรงงานที่กลับจากการทำงานต่างประเทศ แรงงานที่กลับจากการทำงานต่างประเทศ เป็นแรงงานที่มีประสบการณ์เฉพาะทางค่อนข้างสูง เพราะประเทศที่แรงงานเดินทางไปทำงาน เป็นประเทศที่มีเทคโนโลยีในการผลิตขั้นสูง ดังนั้นแรงงานเหล่านี้ควรได้รับการพัฒนาให้มีศักยภาพอย่างต่อเนื่อง เพื่อยกระดับความสามารถเข้าสู่ตลาดแรงงานในประเทศ หรือผันตัวเองไปสู่การเป็นเจ้าของกิจการ ยกกระดับอาชีพ/รายได้ในระยะยาวต่อไป

การจัดเวทีชุมชนโดยใช้กระบวนการวางแผนพัฒนาชุมชนแบบมีส่วนร่วม (A-I-C)

บทวิเคราะห์แนวทางที่เหมาะสมเพื่อสร้างเสริมศักยภาพชุมชนในการป้องกัน และแก้ไขปัญหาการย้ายถิ่นไปทำงานต่างประเทศ

การศึกษาแนวทางที่เหมาะสม เพื่อช่วยให้ชุมชนมีศักยภาพในการป้องกันและแก้ไขปัญหาผลกระทบที่เกิดจากการเดินทางไปทำงานต่างประเทศ สามารถสรุปได้ดังนี้

1. พัฒนาระบบการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมในชุมชน การสร้างองค์ความรู้เพื่อนำไปสู่กระบวนการป้องกันแก้ไขปัญหาการย้ายถิ่นไปทำงานต่างประเทศในชุมชน จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องอาศัยแนวทางการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนที่มีความชัดเจนในเรื่องแนวคิด และกระบวนการที่จะนำไปสู่การมีส่วนร่วมอย่างแท้จริง การมีส่วนร่วมในที่นี้หมายถึง การร่วมคิดวิเคราะห์ปัญหา ผลกระทบของปัญหาการย้ายถิ่นไปทำงานต่างประเทศอย่างรอบด้าน การร่วมกำหนดทิศทางการแก้ไขปัญหา ร่วมกำหนดกิจกรรม/โครงการ การร่วมลงมือปฏิบัติกิจกรรม/โครงการ ร่วมประเมินเพื่อปรับปรุงแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นระหว่างและหลังการดำเนินงาน และการร่วมรับผลประโยชน์

แนวทางที่พบว่าเหมาะสม/สอดคล้องกับการพัฒนาระบบการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมของชุมชนข้างต้น ในการสร้างเสริมศักยภาพของชุมชนในการป้องกัน และแก้ไขปัญหาการย้ายถิ่นไปทำงานต่างประเทศนั้นต้องมีการสร้างและพัฒนาผู้นำการเปลี่ยนแปลง ในพื้นที่ได้แก่ทีมวิจัยชุมชนที่คัดเลือกจากคนในชุมชน ผู้นำการเปลี่ยนแปลงเหล่านี้เรียนรู้แนวคิดและวิธีการพัฒนาระบบการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมไปพร้อมๆ กับกลุ่มเป้าหมาย ผ่านกิจกรรมการวิเคราะห์ชุมชนแบบมีส่วนร่วม (Participatory Rural Appraisal: PRA) และกิจกรรมการวางแผนพัฒนาชุมชนแบบมีส่วนร่วม (Appreciation Influence Control: A-I-C) กระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม ช่วยให้ชุมชนชี้ชัดปัญหาและผลกระทบที่เกี่ยวข้องกับการย้ายถิ่นไปทำงานต่างประเทศได้รอบด้าน การเสนอทางออกในการส่งเสริม สนับสนุน ป้องกันและแก้ไขปัญหาครอบคลุมทุกกลุ่มเป้าหมาย และเชื่อมโยงการป้องกันแก้ไขปัญหาการย้ายถิ่นไปทำงานต่างประเทศกับการพัฒนาด้านอื่นๆ ที่มีอยู่ของชุมชนได้อย่างเหมาะสม ในขั้นของการร่วมกันปฏิบัติกิจกรรมตามแผนที่วางไว้ ชุมชนสามารถทดลองพัฒนารูปแบบการป้องกันและแก้ไขปัญหาก็ชุมชนสามารถดำเนินการได้เองได้ถึง 5 โครงการ จากที่เสนอไว้ทั้งหมด 6 โครงการ ในขณะเดียวกันชุมชนก็สามารถรวบรวมแนวทางป้องกันและแก้ไขปัญหามาจากสาเหตุและผลกระทบที่เกินกำลังความสามารถของชุมชนที่จะดำเนินการเองได้ เพื่อนำเสนอต่อหน่วยงานที่รับผิดชอบ และต่อระดับนโยบายต่อไป

2. ส่งเสริมการเรียนรู้ทั้งในระบบโรงเรียน นอกโรงเรียน และการศึกษาตามอัธยาศัย ให้เหมาะสมแก่บุคคล กลุ่ม/องค์กรทางสังคมของชุมชนดังนี้

2.1 การส่งเสริมการศึกษานอกโรงเรียน จากการศึกษาความพร้อมของบุคคล กลุ่ม/องค์กรทางสังคมในชุมชนพบว่า กลุ่ม/องค์กรทางสังคม และผู้นำกลุ่มที่ประสบผลสำเร็จในการสร้าง และพัฒนากลไกในการป้องกันแก้ไขปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้นในชุมชน มักเป็นกลุ่ม/องค์กรและหรือผู้นำที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ เช่น กลุ่มออมทรัพย์ในชุมชนชุมชนสามารถพัฒนาตนเองขึ้นมาจนสามารถสร้างความมั่นคงทางเศรษฐกิจให้แก่ชุมชนได้ กลุ่มฌาปนกิจสงเคราะห์สามารถสร้างหลักประกันทางด้านสังคมสงเคราะห์แก่ชุมชน การรวมตัวของกลุ่มเยาวชนโดยมีครูในชุมชนเป็นที่ปรึกษา สามารถพัฒนาตนเองไปเป็นผู้นำทางด้านการจัดการกับปัญหาสังคมในชุมชน จนประสบผลสำเร็จเป็นที่ยอมรับของคนในหมู่บ้าน เป็นต้น กลุ่มคนเหล่านี้ล้วนสร้างและพัฒนาองค์ความรู้เพื่อแก้ไขปัญหาในชุมชนโดยกระบวนการทางการศึกษานอกโรงเรียนทั้งสิ้น

นอกจากนั้น การเสนอแนวทางการแก้ไขปัญหาจากการจัดเวทีชุมชนของทั้งสองชุมชนยังปรากฏว่า กิจกรรมที่ได้รับการคัดเลือกให้นำไปทดลองดำเนินการเพื่อป้องกันและแก้ไขปัญหาการย้ายถิ่นไปทำงานต่างประเทศ เช่น กิจกรรมค่ายครอบครัว กิจกรรมการจัดทำจดหมายข่าวระหว่างคนในชุมชนกับคนไปทำงานต่างประเทศ การจัดเวทีแลกเปลี่ยนเรื่องการเดินทางไปทำงานต่างประเทศ ฯลฯ ล้วนเป็นกิจกรรมที่เป็นการเรียนรู้ร่วมกันของคนในชุมชนโดยผ่านกระบวนการทางการศึกษานอกโรงเรียนทั้งสิ้น

2.2 การจัดการศึกษาในระบบโรงเรียน คนในชุมชนยังเห็นว่าการจัดการศึกษาสำหรับเด็กและเยาวชนในวัยเรียน เป็นสิ่งสำคัญที่ต้องเร่งดำเนินการ โดยเสนอให้ทางโรงเรียนจัดทำหลักสูตร/กิจกรรมการศึกษาของโรงเรียน ให้สอดคล้อง/ตอบสนองปัญหาการย้ายถิ่นไปทำงานต่างประเทศ

2.3 ส่งเสริมการศึกษาตามอัธยาศัยแก่ปัจเจกบุคคล รูปแบบการศึกษาตามอัธยาศัยนี้เหมาะสำหรับบุคคลที่ต้องการเดินทางไปทำงานต่างประเทศ เพราะจำเป็นต้องมี/ใช้ความชำนาญเฉพาะทาง เช่น การเรียนรู้ภาษาของประเทศปลายทาง การฝึกฝนทักษะฝีมือตามตำแหน่งงาน ส่งเสริมการเรียนรู้เพื่อให้ปรับตัวเข้ากับภูมิประเทศหรือสภาพภูมิอากาศของประเทศปลายทาง เป็นต้น กิจกรรมที่พบเห็นในชุมชนได้แก่ การพูดคุยแลกเปลี่ยนอย่างไม่เป็นทางการระหว่างญาติพี่น้องที่เคยเดินทางไปทำงานต่างประเทศ การศึกษาจากเอกสาร แผ่นพับของสำนักงานจัดหางาน การจัดทำ

จดหมายข่าวเป็นต้น ในระยะยาวควรมีการจัดศูนย์กระจายข่าวสารในชุมชน เพื่อเป็นศูนย์กลางรับและกระจายข้อมูลสำหรับคนในชุมชน ผู้ที่ต้องการเดินทางไปทำงานต่างประเทศที่ต้องการข้อมูลเฉพาะทาง หรือผู้ที่กำลังทำงานอยู่ในต่างประเทศ

3. ดำเนินการส่งเสริม สนับสนุน ป้องกันและแก้ไขปัญหการย้ายถิ่นไปทำงานต่างประเทศเพื่อลดผลกระทบต่อกลุ่มเป้าหมายในชุมชนรวมถึงกลุ่มเป้าหมายเฉพาะที่เป็นสตรี เด็กและเยาวชน ซึ่งเป็นผู้ที่ได้รับผลกระทบทั้งทางตรงและทางอ้อม โดยต้องดำเนินการไปพร้อมๆ กันใน 3 ระดับใหญ่ๆ คือ

3.1 การดำเนินการตอบสนองปัญหาพร้อมกันของคนในชุมชน ชุมชนสามารถจัดกิจกรรม ป้องกันและแก้ไขปัญหได้เองผ่านกิจกรรมที่ทดลองทำร่วมกัน เช่น การจัดเวทีแลกเปลี่ยนเรื่อง การเดินทางไปทำงานต่างประเทศ การจัดทำจดหมายข่าวสื่อสารระหว่างคนในชุมชนกับผู้เดินทางไปทำงานต่างประเทศ การจัดกิจกรรมค่ายครอบครัว การจัดเวทีพูดคุยกับกลุ่มแม่บ้านที่สามีเดินทางไปทำงานต่างประเทศ การจัดตั้งกลุ่มผู้ใช้แรงงานระดับหมู่บ้าน เป็นต้น

3.2 องค์กรภายนอกทั้งภาครัฐการ และภาคเอกชน ให้การสนับสนุน ส่งเสริมกิจกรรมในชุมชนที่สามารถจัดทำและต้องอาศัยเครือข่ายความร่วมมือ หรือการดำเนินการโดยบุคคล องค์กรภายนอก เช่น การพัฒนารูปแบบการศึกษาของชุมชนโดยจัดทำหลักสูตรท้องถิ่น ให้สอดคล้อง/ตอบสนองปัญหาของชุมชน การฝึกอบรมที่ต้องอาศัยบุคลากรหรือผู้เชี่ยวชาญเฉพาะทางเช่น การพัฒนาฝีมือแรงงาน การฝึกอาชีพเสริมสำหรับแม่บ้านที่สามีเดินทางไปทำงานต่างประเทศ การพัฒนาคุณภาพสินค้าของชุมชน การฝึกอบรมด้านกฎหมายแรงงาน การอบรมภาษาต่างประเทศ เป็นต้น

3.3 การสนับสนุนด้านนโยบายของรัฐบาล คนในชุมชนเห็นว่ามาตรการด้านนโยบายของรัฐบาล เป็นหัวใจสำคัญของการส่งเสริม สนับสนุน ป้องกันและแก้ไขปัญหผลกระทบของการย้ายถิ่นไปทำงานต่างประเทศ แนวทางระดับนโยบายที่ชุมชนเสนอ เช่น รัฐบาลประกาศเป็นนโยบายชัดเจนในการส่งคนไปทำงานต่างประเทศ รัฐบาลเป็นผู้จัดส่งแรงงานไปทำงานต่างประเทศแบบรัฐบาลต่อรัฐบาล จัดให้มีการประสานเครือข่ายความร่วมมือระหว่างรัฐบาลไทยกับรัฐบาลประเทศปลายทาง เป็นต้น

สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

สรุปวิธีดำเนินการวิจัย

โครงการวิจัยเรื่อง “กระบวนการป้องกันและแก้ไขปัญหาผลกระทบต่อสตรีและเด็กในชุมชน กรณีการเคลื่อนย้ายแรงงานไปทำงานต่างประเทศ” เป็นโครงการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research) กับพื้นที่ 2 ชุมชนในเขตจังหวัดเชียงราย ที่มีสถานการณ์การเคลื่อนย้ายแรงงานไปทำงานต่างประเทศสูง โดยกำหนดเอาชุมชนที่มีลักษณะทางสังคมวิทยาใกล้เคียงกัน มีความสัมพันธ์ในระบบเครือญาติ หรือเป็นกลุ่มชาติพันธุ์เดียวกัน ในที่นี้หมายถึงชุมชนคนอีสานที่อพยพเข้ามาอยู่ในเขตจังหวัดเชียงราย การวิจัยครั้งนี้มุ่งศึกษาสาเหตุ ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการย้ายถิ่นไปทำงานต่างประเทศ ผลกระทบทั้งทางบวกและทางลบที่เกิดขึ้นกับสตรีและเด็กเมื่อคนวัยแรงงานต้องเดินทางไปทำงานต่างประเทศ ตลอดจนการสร้างเสริมและพัฒนาศักยภาพทั้งระดับปัจเจกบุคคล ครอบครัว และกลุ่ม/องค์กรทางสังคมในชุมชน ให้สามารถส่งเสริม ป้องกันและแก้ไขปัญหาผลกระทบที่เกิดจากการเคลื่อนย้ายแรงงานไปทำงานต่างประเทศ ที่มีต่อสตรีและเด็กในชุมชน เพื่อนำไปสู่เป้าหมายการส่งเสริม สนับสนุน ให้กลุ่ม/องค์กรทางสังคมของชุมชนสามารถใช้กระบวนการทางการศึกษาและการพัฒนาชุมชน เป็นเครื่องมือในการป้องกันและแก้ไข ปัญหาผลกระทบที่เกิดขึ้นกับสตรีและเด็ก จากกรณีที่มีคนวัยแรงงานในชุมชน เดินทางไปทำงานต่างประเทศ

โครงการวิจัยนี้ แบ่งการศึกษาออกเป็น 2 ระยะ คือ ระยะแรก เป็นการศึกษาข้อมูลทางด้านวิชาการเพื่อพัฒนาองค์ความรู้เรื่องสาเหตุ ปัจจัย และผลกระทบทั้งด้านบวกและด้านลบที่มีต่อสตรีและเด็กจากกรณีการเคลื่อนย้ายแรงงานไปทำงานต่างประเทศของคนวัยแรงงาน รวมถึงการศึกษาสภาพความพร้อมของทรัพยากร/ทุนทางสังคมในชุมชน เพื่อนำข้อมูลดังกล่าวมาช่วยสนับสนุนการดำเนินงานในระยะที่ 2 คือการวิจัยเพื่อสร้างเสริม และพัฒนาศักยภาพของบุคคล ครอบครัวและกลุ่ม/องค์กรในชุมชน ให้สามารถสร้างสรรค์กิจกรรมที่หลากหลาย ในการส่งเสริม ป้องกันและแก้ไข ปัญหาที่เกิดขึ้นกับสตรีและเด็กในชุมชน

การเก็บรวบรวมข้อมูลใช้เครื่องมือและเทคนิควิธีการหลากหลาย ที่สอดคล้องกับลักษณะการวิจัย ได้แก่ การสัมภาษณ์แบบเจาะลึก การสังเกตแบบมีส่วนร่วม การวิเคราะห์ชุมชนแบบมีส่วนร่วม (Participatory Rural Appraisal: PRA) การจัดกระบวนการวางแผนพัฒนาชุมชนแบบมีส่วนร่วม

ร่วม (Appreciation Influence Control: A-I-C) นอกจากนั้นยังเปิดโอกาสให้กลุ่มเป้าหมายเข้ามามีส่วนร่วมในการตรวจสอบความถูกต้องและแก้ไขข้อมูลเป็นระยะๆ

สรุปผลการวิจัย

สถานการณ์การเคลื่อนย้ายแรงงานไปทำงานต่างประเทศของคนในชุมชน

การศึกษาสถานการณ์การย้ายถิ่นไปทำงานต่างประเทศของคนจากชุมชนปางลาวและชุมชนร่องหวายพบว่า มีการเดินทางไปทำงานยังประเทศต่างๆ เพิ่มมากขึ้นเรื่อยๆ การเดินทางไปทำงานมีทั้งเดินทางไปแบบถูกต้องตามกฎหมาย และเดินทางลักลอบเข้าไปทำงานแบบผิดกฎหมายประเทศปลายทางที่แรงงานเดินทางไปทำงานมีทั้งสิ้น 10 ประเทศ ประเทศที่แรงงานนิยมเดินทางไปทำงานมากที่สุดได้แก่ประเทศในภูมิภาคเอเชีย เช่น เกาหลีใต้ ไต้หวัน มาเลเซีย บรูไน ฯลฯ ประเทศอิสราเอลเป็นประเทศในภูมิภาคตะวันออกกลางเพียงประเทศเดียว ที่พบว่ามีความต้องการจากทั้งสองชุมชนเดินทางไปทำงาน

แรงงานที่เดินทางไปทำงานต่างประเทศมีทั้งแรงงานชายและแรงงานหญิง สัดส่วนของแรงงานหญิงมีจำนวนเพิ่มมากขึ้นกว่าในอดีต คิดเป็นร้อยละ 32 ของแรงงานทั้งหมดที่เดินทางไปทำงานต่างประเทศ ในจำนวนนี้ยังพบว่า ผู้ที่เดินทางไปทำงานต่างประเทศเป็นเยาวชนทั้งชายและหญิง อายุระหว่าง 16 ถึง 25 ปี คิดเป็นร้อยละ 7.94 ของจำนวนแรงงานทั้งหมด แรงงานเยาวชนส่วนใหญ่เดินทางไปทำงานแบบผิดกฎหมายที่ประเทศเกาหลีใต้และไต้หวัน

สาเหตุของการย้ายถิ่นไปทำงานต่างประเทศ

จากการศึกษาพบว่า สาเหตุปัจจัยสำคัญเบื้องต้นที่ทำให้คนในชุมชน เดินทางไปทำงานต่างประเทศคือ ปัจจัยผลักดัน (Push Factors) ในชุมชนต้นทางอันได้แก่ **ปัจจัยด้านเศรษฐกิจ** โดยมีตัวแปรสำคัญคือ **ปัญหาการผลิตในภาคเกษตร** การที่ชุมชนไม่สามารถควบคุมกลไกการผลิตภาคเกษตรและกลไกการตลาดได้ด้วยตนเอง จนก่อให้เกิดความล้มเหลวของการสร้างรายได้ในภาคเกษตร ในขณะเดียวกันคนในชุมชนก็ขาดประสบการณ์ในการประกอบอาชีพอิสระอื่นๆ ที่จะมาทดแทนอาชีพภาคเกษตร **ปัญหานี้สินของครอบครัว** ตัวแปรนั้นนอกจากเป็นผลพวงของปัญหาการผลิตในภาคเกษตรกรรมแล้ว ยังพบว่าเกิดจากการกักเงินนอกระบบมาเป็นทุนเดินทางไปทำงานต่างประเทศแล้วไม่ประสบผลสำเร็จเกิดภาระหนี้สินเพิ่มขึ้น ในที่สุดได้กลายเป็นปัจจัยผลักดันให้แรงงานดิ้นรนเดินทางไปทำงานต่างประเทศเพื่อปลดเปลื้องภาระหนี้สินที่พอกพูนขึ้น

แรงงานหญิงและเยาวชนถูกผลักดันให้เคลื่อนย้ายออกไปทำงานต่างประเทศมากขึ้น เพื่อชดเชยแรงงานชายที่ไม่สามารถเดินทางเข้าไปทำงานยังประเทศปลายทาง

ในกรณีการเคลื่อนย้ายแรงงานไปทำงานต่างประเทศของสตรี และเยาวชนสตรีในชนบทพบว่า มีปัจจัยผลักดันที่แตกต่างนอกเหนือจากสาเหตุการย้ายถิ่นไปทำงานต่างประเทศของแรงงานชายกล่าวคือ การย้ายถิ่นไปทำงานต่างประเทศของแรงงานสตรี เกิดจากภาวะกดดันในครอบครัวที่แรงงานชาย ไม่สามารถเดินทางไปทำงานต่างประเทศได้ การส่งแรงงานหญิงและเยาวชนสตรีไปทำงานต่างประเทศ จึงเป็นทางเลือกและความหวังสุดท้ายในการปลดปล่อยหนี้สินและกอบกู้ฐานะความเป็นอยู่ของครอบครัว

ปัจจัยด้านสังคม ตัวแปรสำคัญได้แก่ **การระบาดของยาเสพติด** ทำให้ครอบครัวตัดสินใจส่งคนในครอบครัว โดยเฉพาะเยาวชนที่มีความเสี่ยงสูงที่จะเข้าสู่วงจรการค้า/เสพยาเสพติด ไปทำงานต่างประเทศเพื่อตัดวงจรปัญหา **การแพร่ระบาดของโรคเอดส์** ทำให้แรงงานชายหญิงคู่สามีภรรยาเดินทางไปทำงานต่างประเทศพร้อมกัน โดยมีความเชื่อว่าวิธีการนี้จะสามารถลดความเสี่ยงในการมีเพศสัมพันธ์นอกสมรสของคู่สามีภรรยา อันเป็นสาเหตุของการติดเชื้อ เอช ไอ วี/เอดส์

ปัจจัยด้านค่านิยม/ความเชื่อ ได้แก่ **ความต้องการการยอมรับจากสังคม** คนในชุมชนให้คุณค่า/ความสำคัญกับคนที่มีความร่ำรวย ผู้ที่ประสบผลสำเร็จจากการเดินทางไปทำงานต่างประเทศส่งเงินกลับมาสร้างฐานะร่ำรวยให้แก่ครอบครัว จะได้รับการยอมรับจากคนในชุมชน บางคนได้รับการยอมรับให้เป็นผู้นำชุมชน **ต้องการหลุดพ้นจากความทุกข์ยาก** ในกลุ่มของสตรีโสด (วัยรุ่นและสตรีที่หย่าขาดจากสามี) กลุ่มนี้เชื่อว่าการเดินทางไปทำงานต่างประเทศ จะได้พบและแต่งงานกับชาวต่างชาติที่ฐานะดีอันจะนำไปสู่หนทางหลุดพ้นจากความยากจน

สำหรับกรณีการเคลื่อนย้ายแรงงานไปทำงานต่างประเทศ ของแรงงานที่เป็นเยาวชนหญิง นอกจากสาเหตุดังกล่าวมาแล้วข้างต้นยังพบว่า มีสาเหตุมาจาก **ค่านิยมทางเพศที่แตกต่างระหว่างผู้สูงอายุกับคนวัยหนุ่มสาว** เป็นปรากฏการณ์ที่สะท้อนค่านิยม/ความเชื่อเรื่องเพศของคนในชุมชนกล่าวคือ ผู้สูงอายุที่ดูแลเยาวชนสตรียังยึดถือจารีตประเพณีที่เคร่งครัดเช่น การรักรับรองสงวนตัว อย่าชิงสุกก่อนห่าม ฯลฯ แต่คนหนุ่มสาวในยุคปัจจุบัน โดยเฉพาะกลุ่มที่พ่อแม่เดินทางไปทำงานต่างประเทศ กลับใช้ชีวิตอิสระที่แตกต่างจากค่านิยมข้างต้น เนื่องจากมีเงินที่พ่อแม่ส่งมาให้ใช้จ่าย มีเครื่องอำนวยความสะดวก เช่น รถจักรยานยนต์ โทรศัพท์มือถือ ฯลฯ เมื่อเยาวชนหญิงมีพฤติกรรมขัดแย้งกับความเชื่อดังกล่าว จึงเป็นสาเหตุของการถูกบังคับให้แต่งงานเพื่อ “รักษาหน้าญาติผู้ใหญ่” โดยไม่มีคนวัยพ่อแม่มาต่อเชื่อมช่องว่างทางความคิด/ค่านิยมของคนทั้ง

สองวัย การแต่งงานเมื่ออายุน้อยหรือยังไม่มีความพร้อม ทำให้เกิดการหย่าร้างในระยะเวลาอันสั้น และเพื่อรักษาหน้าของญาติผู้ใหญ่อีกครั้ง เยาวชนสตรีจึงเลือก/ถูกเลือกให้เดินทางไปทำงานต่างประเทศ

นอกจากปัจจัยผลักดันจากชุมชนต้นทางดังกล่าวแล้ว ยังพบว่าปัจจัยดึงดูดปลายทาง (Pull Factors) เป็นสาเหตุสำคัญที่ดึงดูดให้คนในชุมชนเดินทางไปทำงานต่างประเทศ ประกอบด้วยตัวแปรสำคัญคือ **แรงจูงใจเรื่องรายได้ของประเทศปลายทาง** ประเทศปลายทางที่แรงงานเดินทางไปทำงาน เป็นประเทศที่มีอัตราการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจสูงกว่าประเทศต้นทาง ถึงแม้ว่าแรงงานส่วนใหญ่จะเข้าสู่ตลาดแรงงานระดับล่าง แต่แรงงานก็ได้รับอัตราค่าจ้างยังสูงกว่าตลาดแรงงานในประเทศต้นทาง (สุภางค์ จันทวานิช และคณะ, 2544) **เครือข่ายความสัมพันธ์ทางสังคม** เป็นอีกปัจจัยหนึ่งที่ดึงดูดให้คนในชุมชนเดินทางไปยังประเทศปลายทาง จากการศึกษาพบว่าคนที่แรงงานมีญาติหรือคนรู้จักทำงานอยู่ที่ประเทศปลายทางอยู่แล้ว เป็นแรงจูงใจและสร้างโอกาสให้แรงงานมีความมั่นใจ จนสามารถเดินทางไปทำงานที่ประเทศนั้นๆ ได้มากขึ้น

ผลกระทบของการเคลื่อนย้ายแรงงานไปทำงานต่างประเทศที่มีต่อชุมชนโดยรวม

ผลกระทบด้านบวก เศรษฐกิจโดยรวมของชุมชนดีขึ้น รายได้ของคนในชุมชนสูงขึ้น ส่งผลให้สภาพความเป็นอยู่ของคนในชุมชนเปลี่ยนไปจากชุมชนเล็กๆ ที่เรียบง่าย กลายเป็นชุมชนที่มีบ้านเรือนหลังใหญ่รูปทรงทันสมัย มีรั้วรอบขอบชิด มีเครื่องอำนวยความสะดวกที่ทันสมัย เช่น ยานพาหนะ คอมพิวเตอร์ โทรศัพท์มือถือ เครื่องใช้ไฟฟ้า ฯลฯ ผู้คนมีการจับจ่ายใช้สอยมากขึ้น การระดมทุนเพื่องานพัฒนาชุมชนทำได้ง่ายขึ้น

ด้านการศึกษาและการพัฒนาบุคลากรของชุมชน พ่อแม่เห็นความสำคัญของการศึกษามากขึ้น แรงงานที่เคยเดินทางไปทำงานต่างประเทศได้เรียนรู้ประสบการณ์ที่หลากหลาย ฉลาด ทันคน เป็นคนกล้าคิด กล้าทำ กล้าแสดงความคิดเห็นต่อสาธารณชน จนบางคนได้รับการยอมรับให้เป็นผู้นำชุมชน และกลายเป็นผู้นำที่มีคุณภาพ

ผลกระทบด้านลบ การที่ชุมชนมีแรงงานจำนวนมากหลั่งไหลไปทำงานต่างประเทศ ส่งผลกระทบด้านลบต่อชุมชนโดยรวมหลายประการได้แก่ **ชุมชนสูญเสียเงินจำนวนหลายล้านบาทเพื่อแลกกับการได้ไปทำงานต่างประเทศ** เนื่องจากการถูกหลอกลวงต้มตุ๋นเอาหัวเอาเปรียบจากนายหน้า บริษัทจัดหางาน ซึ่งเป็นปัญหาต่อเนื่องของชุมชนตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ผู้ที่เข้ามาหลอกลวงแสวงหาผลประโยชน์จากแรงงานในชุมชน มีทั้งบุคคลหรือกลุ่มบุคคลในชุมชน

เดียวกัน บุคคลหรือกลุ่มบุคคลต่างกัน รวมถึงบริษัทจัดหางานที่จดทะเบียนถูกต้องตามกฎหมาย แรงงานที่เดินทางไปทำงานต่างประเทศขาดโอกาส/สิทธิที่พึงมีพึงได้ เช่นสูญเสียสิทธิในการใช้สิทธิ/ลงสมัครเลือกตั้ง สูญเสียสิทธิในการใช้ประโยชน์จากกองทุนพัฒนาหมู่บ้าน ขาดโอกาสการมีส่วนร่วมในกิจกรรมของชุมชน ขาดโอกาสการเข้าถึง/รับรู้ข้อมูลข่าวสาร เป็นต้น **ชุมชนขาดแรงงาน** ทั้งแรงงานภาคเกษตรและการพัฒนาชุมชนด้านอื่นๆ **ค่านิยมของคนในชุมชนเปลี่ยนไป** คนในชุมชนให้ความสำคัญกับวัตถุนิยมมากกว่าด้านจิตใจ นิยมการบริโภคข้าวของเครื่องใช้ที่ฟุ่มเฟือยมากและเร็วขึ้น แรงงานที่เดินทางไปทำงานต่างประเทศเห็นคุณค่าของการ “หาเงิน” และมองเห็นคุณค่าของเม็ดเงินที่หามาได้ ในขณะที่เดียวกันครอบครัวที่อยู่ชุมชนต้นทาง กลับมองไม่เห็น “คุณค่าของเงิน” ที่แรงงานส่งกลับ

ผลกระทบของการเคลื่อนย้ายแรงงานไปทำงานต่างประเทศที่มีต่อสตรีและเด็ก

จากการศึกษาพบว่าสตรีเด็กและเยาวชนที่อาศัยอยู่ในชุมชนที่มีปรากฏการณ์การเคลื่อนย้ายแรงงานไปทำงานต่างประเทศสูง ได้รับผลกระทบทั้งด้านบวกและด้านลบ ทั้งนี้ผลกระทบที่เกิดขึ้นมีทั้งผลกระทบโดยตรง และ/หรือโดยอ้อมหลายประการดังนี้

ผลกระทบด้านบวก **สตรีที่สามีประสพผลสำเร็จในการเดินทางไปทำงานต่างประเทศ** จะมีความเป็นอยู่สุขสบายขึ้น มีเวลาดูแลลูกมากขึ้น ลูกมีโอกาสได้เรียนหนังสือสูงขึ้น มีอิสระจากพ่อแม่ญาติพี่น้อง ใช้ชีวิตอย่างมีระเบียบแบบแผนมากขึ้น เก่ง/ฉลาดมากขึ้น **สตรีที่เดินทางไปทำงานต่างประเทศ** มีโอกาสได้พัฒนาตนเองมากกว่าสตรีที่ไม่เคยเดินทางไปทำงานต่างประเทศ เนื่องจากได้รับประสบการณ์ชีวิตมากกว่า ช่วยพัฒนาบุคลิกภาพให้เป็นคนกล้าคิด แสดงออก มีความมั่นใจในตัวเองสูงขึ้น จนกระทั่งสตรีที่เคยเดินทางไปทำงานต่างประเทศบางคนได้รับการยอมรับจากชุมชนให้มีสถานภาพทางสังคมสูงขึ้น **เด็กและเยาวชนที่พ่อแม่ประสพผลสำเร็จในการเดินทางไปทำงานต่างประเทศ** จะมีโอกาสทางการศึกษามากขึ้น ได้รับการดูแลเอาใจใส่ด้านสุขภาพมากขึ้น มีความภาคภูมิใจในตัวพ่อแม่ มีความใฝ่ฝันอยากไปทำงานเมืองนอก ได้รับการยอมรับจากเพื่อน มีสังคมในกลุ่มเพื่อนกว้างขึ้น มีความรับผิดชอบสูงขึ้น

ผลกระทบด้านลบ การเคลื่อนย้ายแรงงานไปทำงานต่างประเทศของคนในชุมชน ส่งผลกระทบด้านลบต่อสตรีเด็กและเยาวชนที่แตกต่างกันคือ **สตรีที่สามีประสพผลสำเร็จในการเดินทางไปทำงานต่างประเทศ** จะได้รับผลกระทบในแง่ของการถูกกดดันจากเพื่อนบ้านหรือคนรอบข้างที่คอยเพ่งเล็งเรื่องความประพฤติ ความวิตกกังวลเรื่องการเลี้ยงดูลูก โดยเฉพาะลูกที่เป็นวัยรุ่น ความวิตกกังวลเรื่องภาวะหนี้สินที่กู้ยืมให้สามีเดินทางไปทำงานต่างประเทศ กลัวสามีนอกใจไม่ส่ง

เงินกลับมาใช้นี้ ห่วงภาวะสุขภาพของสามี เสี่ยงต่อการติดเชื้อเอชไอวี/เอดส์ บางรายเผชิญกับ ภาวะครอบครัวแตกแยก หย่าร้าง **สตรีที่ส่งสามีเดินทางไปทำงานต่างประเทศและไม่ประสบผลสำเร็จ** จะประสบปัญหาที่ต้องรับภาระหนี้สินที่เกิดจากการกู้ยืมเงินเพื่อให้สามีเดินทางไปทำงานต่างประเทศ สตรีกลุ่มนี้มีแนวโน้มสูงที่จะตัดสินใจเดินทางไปทำงานต่างประเทศแทนสามี เพื่อปลดปล่อยหนี้สินให้แก่ครอบครัว **สตรีที่เดินทางไปทำงานต่างประเทศ** จะเผชิญกับปัญหา การถูกหลอกลวงต้มตุ๋น เอาัดเอาเปรียบจากนายหน้า บริษัทจัดหางานที่คอยแสวงหาประโยชน์ จากแรงงานที่ต้องการเดินทางไปทำงานต่างประเทศ แรงงานสตรีที่สามารถเดินทางไปทำงานต่างประเทศได้แล้ว ยังต้องเผชิญกับปัญหาการถูกคุกคามทางเพศจนนำไปสู่การตั้งครรภ์ที่ไม่พึงประสงค์ การถูกส่งตัวกลับเมื่อถูกตรวจพบว่าตั้งครรภ์ รวมถึงภาวะเสี่ยงต่อการติดเชื้อทางเพศสัมพันธ์ นอกจากนี้ยังพบว่าสตรีเหล่านี้ตกอยู่ในภาวะวิตกกังวลเรื่องรายได้ เช่น กลัวว่ารายได้จะไม่พอชำระหนี้ที่เกิดจากการเดินทางไปทำงานต่างประเทศ กลัวการถูกโกงค่าแรง ปัญหาการปรับตัวเข้ากับระบบงาน กฎระเบียบของสถานประกอบการ การทำงานหนัก ซึ่งสอดคล้องกับรายงาน การศึกษาคุณภาพการทำงาน และการใช้ชีวิตของแรงงานไทยในไต้หวัน (อัญชลี จงอร จันทาโกและ สุภาภรณ์ จันทวานิช, 2547) ที่กล่าวถึงสภาพการใช้ชีวิตของแรงงานในไต้หวันว่า ต้องทำงานหนักวันละ 8-13 ชั่วโมง มีความเสี่ยงต่อการเกิดอุบัติเหตุจากการทำงาน เกิดภาวะเครียดจากการ ทำงานหนัก การมีสถานที่พักผ่อนที่ไม่เพียงพอ การพักผ่อนและการใช้เวลาว่างที่ไม่เหมาะสม ตัวอย่างเช่น การเที่ยวเตร่ตามสถานบริการ ร้านอาหารที่ให้บริการเครื่องดื่มที่มีแอลกอฮอล์ จนนำไปสู่การมีเพศสัมพันธ์ที่ไม่ป้องกัน การตั้งครรภ์ การทำแท้งตามมา

เด็กและเยาวชนที่พ่อแม่เดินทางไปทำงานต่างประเทศ เด็กและเยาวชนได้รับผลกระทบด้านลบต่อสภาพจิตใจ เนื่องจากขาดความอบอุ่น ขาดที่ปรึกษาเมื่อมีปัญหา ตกอยู่ใน ภาวะเครียด วิตกกังวลที่ต้องอยู่ห่างไกลจากพ่อแม่ จนแสดงผลทางร่างกายที่แตกต่างกัน เช่น เด็กบางคนเก็บตัว ซึมเศร้า บางคนก้าวร้าว พ่อแม่ที่เดินทางไปทำงานต่างประเทศส่วนมากจะขาด ความรักให้แก่เด็กโดยการให้เงิน สิ่งของ ส่งผลให้เด็กใช้จ่ายเงินเกินตัว ขาดความเคารพยำเกรง ญาติผู้ใหญ่ที่ดูแลอยู่ เพราะถือว่าพ่อแม่ของตนเองเป็นผู้หาเลี้ยงครอบครัว นอกจากนี้ยังเกิด ปัญหาเด็กกำพร้าที่เกิดจากการหย่าร้าง การมีเพศสัมพันธ์นอกสมรส เด็กและเยาวชนถูกทอดทิ้ง ให้อยู่กับผู้สูงอายุตามลำพัง เกิดปัญหาช่องว่างระหว่างวัย เด็กและเยาวชนบางครอบครัวเกิดความ ขัดแย้งกับญาติผู้ใหญ่ แยกตัวออกมาใช้ชีวิตตามลำพัง

นอกจากนี้ยังพบว่า กลุ่มเยาวชนที่ครอบครัวประสบผลสำเร็จจากการเดินทางไปทำงาน ต่างประเทศเป็นกลุ่มที่ได้รับความสะดวกสบายจากเงินที่พ่อแม่ส่งมาให้ใช้ มีเครื่องอำนวยความสะดวก

สะดวกต่างๆ ตามที่ตนเองต้องการ จนนำไปสู่การใช้ชีวิตอิสระ พุ่มเพื่อย ไม่เห็นคุณค่าของเงินที่พ่อแม่ส่งมาให้ ส่งผลให้เยาวชนบางส่วนแสดงพฤติกรรมก้าวร้าว ทะเลาะวิวาท คบเพื่อนที่เยวกลางคืน มีเพศสัมพันธ์ก่อนวัยอันควร เกิดปัญหาการท้อง ทำแท้ง ถูกบังคับให้แต่งงานเมื่ออายุน้อยเพื่อรักษาหน้าผู้ใหญ่ เมื่อใช้ชีวิตคู่ได้ไม่นานก็เกิดความเบื่อหน่าย นำไปสู่การหย่าร้าง เยาวชนชายถูกส่งกลับไปเรียนหนังสือในโรงเรียน เยาวชนหญิงไม่สามารถกลับไปเรียนต่อ หรือใช้ชีวิตตามปกติอยู่ในชุมชน เนื่องจากความอับอาย จึงปรากฏว่ามีเยาวชนหญิงอายุประมาณ 16-18 ปี ถูกส่งไปเป็นแรงงานผิดกฎหมายที่ต่างประเทศ

กระบวนการส่งเสริม สนับสนุน ป้องกันและแก้ไขปัญหการย้ายถิ่นไปทำงานต่างประเทศ

จากการศึกษาพบว่า กระบวนการส่งเสริม สนับสนุน ป้องกันและแก้ไขปัญหการย้ายถิ่นไปทำงานต่างประเทศ เพื่อลดผลกระทบที่เกิดขึ้นกับชุมชนโดยรวม และกลุ่มสตรี เด็กและเยาวชนที่ได้รับผลกระทบทั้งทางตรงและทางอ้อม สามารถดำเนินการได้โดย

1. พัฒนาระบบการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมในชุมชน จัดกิจกรรมทั้งด้านการศึกษาและการพัฒนาไปพร้อมๆ กัน โดยการสร้างและพัฒนาผู้นำการเปลี่ยนแปลงขึ้นในชุมชน เพื่อเป็นกลไกหลักในการดำเนินกิจกรรม ทั้งนี้ตัวผู้นำการเปลี่ยนแปลงต้องได้รับการพัฒนาทั้งด้านแนวคิดและวิธีการปฏิบัติกิจกรรมที่สอดคล้องกับแนวคิดการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม

2. ส่งเสริมการเรียนรู้ทั้งในระบบโรงเรียน นอกโรงเรียน และการศึกษาตามอัธยาศัย ให้เหมาะสมสอดคล้องกับบุคคล กลุ่ม/องค์กรทางสังคมของชุมชน

3. จัดให้มีรูปแบบของการส่งเสริม สนับสนุน ป้องกันและแก้ไขปัญหการย้ายถิ่นไปทำงานต่างประเทศเพื่อลดผลกระทบต่อกลุ่มเป้าหมายในชุมชน ทั้งนี้รวมถึงกลุ่มเป้าหมายเฉพาะที่เป็นสตรี เด็กและเยาวชนที่ได้รับผลกระทบทั้งทางตรงและทางอ้อมเป็น 3 ระดับใหญ่ๆ คือ

- 3.1 ระดับที่ชุมชนสามารถดำเนินการป้องกันแก้ไขปัญหาได้เอง เช่น การส่งเสริมกิจกรรมสร้างสรรค์ในกลุ่มเด็กและเยาวชน การสื่อสารระหว่างคนในชุมชนกับแรงงานที่เดินทางไปทำงานต่างประเทศ ร่วมกันจัดกิจกรรมสร้างสรรค์ระหว่างคนในครอบครัวกับเด็กและเยาวชนผ่านกิจกรรมค่ายครอบครัว กีฬา เป็นต้น

- 3.2 ระดับที่ต้องอาศัยเครือข่ายความร่วมมือและการสนับสนุน ส่งเสริมจากองค์กรทั้งภาครัฐและภาคเอกชน เช่น การจัดกิจกรรมเพื่อเตรียมความพร้อมสำหรับแรงงานที่ต้องการเดินทางไปทำงานต่างประเทศ การฝึกอบรมที่ต้องอาศัยบุคลากร/ผู้เชี่ยวชาญเฉพาะทาง และการพัฒนารูปแบบ/หลักสูตรการศึกษาของชุมชนให้สอดคล้องกับ

สภาพปัญหา ผลกระทบที่เกิดจากการย้ายถิ่นไปทำงานต่างประเทศของคนในชุมชน
เป็นต้น

3.3 ระดับที่ชุมชนไม่สามารถดำเนินการได้เอง เนื่องจากปัจจัยที่ก่อให้เกิดปัญหา
อยู่นอกเหนือการควบคุมของบุคคล กลุ่ม/องค์กรในชุมชน ดังนั้นชุมชนจึงเสนอเป็นแนว
ทางในการป้องกันและแก้ไขปัญหาดังระดับนโยบาย เช่น เสนอให้มีการประกาศนโยบาย
ที่ชัดเจนของรัฐบาลในการจัดส่งแรงงานไปทำงานต่างประเทศ รัฐบาลเป็นผู้จัดส่งแรงงาน
ไปทำงานต่างประเทศแบบรัฐบาลต่อรัฐบาล ต้องมีการประสานเครือข่ายความร่วมมือ
อย่างจริงจังระหว่างรัฐบาลไทยกับรัฐบาลประเทศปลายทาง ในการคุ้มครองสวัสดิภาพ
แรงงานโดยเฉพาะแรงงานหญิงที่ประสบปัญหาต่างจากแรงงานชาย การจัดทำทะเบียน
แรงงานหลังกลับเพื่อพัฒนาแรงงานที่กลับจากการทำงานต่างประเทศ เพื่อให้เป็นแรงงาน
ที่มีคุณภาพป้อนเข้าสู่ตลาดแรงงานในประเทศ เป็นต้น

แนวทางการส่งเสริม สนับสนุน ป้องกันและแก้ไขปัญหาการเคลื่อนย้ายแรงงานไปทำงาน
ต่างประเทศ จำเป็นต้องดำเนินการอย่างต่อเนื่อง เพื่อลดผลกระทบที่จะเกิดขึ้นให้เหลือน้อยที่สุด
จากการประมวลความคิดเห็น และความพยายามในการป้องกันแก้ไขปัญหามาของคนในชุมชนที่
ผ่านมา พบว่าเป็นกระบวนการที่ต้องอาศัยยุทธศาสตร์สำคัญ ได้แก่ การเสริมสร้างขีดความ
สามารถขององค์กรในระดับชุมชน เพื่อเตรียมความพร้อมให้แก่แรงงานก่อน ระหว่าง และหลังการ
เดินทางไปทำงานต่างประเทศ โดยใช้กระบวนการทางการศึกษาและการพัฒนาเป็นกลไกขับเคลื่อน
การสร้างเครือข่ายการเรียนรู้ระหว่างชุมชนใกล้เคียงที่มีการเคลื่อนย้ายแรงงานไปทำงาน
ต่างประเทศด้วยกัน เร่งส่งเสริมการเรียนรู้และพัฒนาองค์ความรู้ที่เกี่ยวข้องกับการย้ายถิ่นไป
ทำงานต่างประเทศให้กับคนในชุมชน โดยการสนับสนุนจากองค์กรภายนอกทั้งภาครัฐบาลและ
เอกชน

ในขณะเดียวกันระดับนโยบายต้องมีการรับรู้กระบวนการทำงานป้องกันและแก้ไขปัญหา
ผลกระทบที่เกิดจากการเดินทางไปทำงานต่างประเทศของชุมชน และพร้อมที่จะกำหนดนโยบาย
เพื่อหนุนเสริมการดำเนินงานระดับชุมชนท้องถิ่น เช่น การประกาศนโยบายที่ชัดเจนในการ
สนับสนุนการส่งออกแรงงานไปทำงานต่างประเทศ เร่งสร้างเครือข่ายความร่วมมือ หรือข้อตกลง
ร่วมระหว่างประเทศที่มีการเคลื่อนย้ายแรงงานระหว่างกัน เพื่อช่วยลดปัญหาการแสวงประโยชน์
จากแรงงานย้ายถิ่นที่ทำให้ชุมชนต้องสูญเสียเงินไปเป็นจำนวนมหาศาล ซึ่งสอดคล้องกับความ
เชื่อเรื่องการพัฒนาศักยภาพมนุษย์ (Susan Lucas และคณะ, 2002) ที่ให้ความสำคัญกับประสบ

การเรียนรู้จากการปฏิบัติการของชุมชนท้องถิ่น โดยอาศัยมิติความสัมพันธ์ 5 องค์ประกอบ ได้แก่ การตอบสนองปัญหาาร่วมกันของคนในชุมชน การถ่ายทอดประสบการณ์ระหว่างกัน การสร้างเครือข่ายความสัมพันธ์ระหว่างกัน การส่งเสริมการเรียนรู้จากองค์กรภายนอกทุกระดับ และการสนับสนุนด้านนโยบาย องค์ประกอบเหล่านี้จะช่วยให้ชุมชนสามารถตอบสนองปัญหาที่เกิดขึ้นได้อย่างยั่งยืนต่อไปในอนาคต

สรุปบทเรียนเชิงกระบวนการ

1. งานวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการเพื่อศึกษาสภาพปัญหา ผลกระทบและทิศทางการส่งเสริม สนับสนุน ป้องกันและแก้ไขปัญหาอันเกิดจากการเดินทางไปทำงานต่างประเทศของคนในชุมชน โดยเฉพาะประเด็นปัญหาผลกระทบที่เกิดขึ้นกับสตรี เด็กและเยาวชน ทุกขั้นตอนของการวิจัยจึงจำเป็นต้องสร้างและพัฒนากระบวนการเรียนรู้เพื่อป้องกันและแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นควบคู่ไปกับการศึกษาข้อมูลเชิงลึก อันจะนำไปสู่การสร้างองค์ความรู้ใหม่ร่วมกันของทีมนักวิจัยที่เป็นคนในชุมชน และชาวบ้านที่เป็นกลุ่มเป้าหมาย ดังนั้นกระบวนการวิจัยจึงจำเป็นต้องอาศัยกระบวนการมีส่วนร่วมของทีมนักวิจัยและกลุ่มเป้าหมาย เริ่มตั้งแต่การสร้างความรู้ถึงสภาพปัญหาที่แท้จริง การกำหนดทิศทางการแก้ไขปัญหา การวางแผนงาน/โครงการเพื่อป้องกันและแก้ไขปัญหา และการร่วมกันลงมือปฏิบัติกิจกรรมตามแผนงานที่กำหนดไว้

2. กระบวนการวิเคราะห์ชุมชนแบบมีส่วนร่วม (Participatory Rural Appraisal: PRA) และกระบวนการวางแผนพัฒนาชุมชนแบบมีส่วนร่วม (Appreciation Influence Control: A-I-C) เป็นเครื่องมือที่เหมาะสมสำหรับการนำมาใช้ร่วมกันในการวิจัยครั้งนี้ กล่าวคือกระบวนการวิเคราะห์ชุมชนแบบมีส่วนร่วม เป็นกระบวนการที่เหมาะสมสำหรับเริ่มต้นการเรียนรู้ สร้างความตระหนักร่วม และนำไปสู่การวิเคราะห์สภาพปัญหาที่แท้จริงร่วมกันระหว่างคนในชุมชนด้วยกันเอง และทีมนักวิจัย หลังจากนั้นจึงนำกระบวนการวางแผนพัฒนาชุมชนแบบมีส่วนร่วม มาใช้ต่อเนื่องกันเพื่อจัดหมวดหมู่สภาพปัญหา อีกทั้งกระบวนการนี้ยังนำไปสู่การคิดค้นหาทางออกในการวางแผนป้องกันและแก้ไขปัญหาาร่วมกันมากที่สุด

3. การใช้ทีมนักวิจัยที่เป็นบุคลากรในชุมชน ช่วยลดปัญหาช่องว่างด้านภาษา วัฒนธรรม ทำให้ได้ข้อมูลที่ถูกต้องแม่นยำ อีกทั้งสามารถสังเกต ตรวจสอบข้อมูลได้ตลอดเวลา นอกจากนั้นการใช้ทีมนักวิจัยที่เป็นคนในชุมชนยังช่วยสร้าง และพัฒนาบุคลากรของชุมชนให้เข้าใจกระบวนการทำ

วิจัยเพิ่มขึ้น ทั้งนี้ที่ทีมวิจัยชุมชนต้องมีโอกาสเข้ามาร่วมกระบวนการวิจัยตั้งแต่เริ่มพัฒนาโครงการวิจัย การฝึกอบรมเพื่อให้เข้าใจเครื่องมือ และวิธีใช้เครื่องมือประเภทต่างๆ เพื่อให้สอดคล้องกับเนื้อหาที่ต้องการศึกษาและกลุ่มเป้าหมาย เรียนรู้จรรยาบรรณของนักวิจัย เรียนรู้เรื่องการประสานงานกับผู้นำชุมชนและกลุ่มเป้าหมาย รวมถึงเปิดโอกาสให้ทีมวิจัยชุมชนได้สรุปบทเรียนการทำงานเป็นระยะๆ เพื่อตรวจสอบข้อมูล ปรับปรุงแก้ไขข้อบกพร่องที่ผ่านมา และวางเป้าหมายของการทำงานในระยะต่อไป

4. การจัดเวทีวิเคราะห์และตรวจสอบข้อมูลร่วมกันระหว่างทีมวิจัยกับกลุ่มเป้าหมาย ทำให้ข้อมูลที่ได้จากการศึกษาในแต่ละระยะมีความถูกต้องแม่นยำ มองเห็นช่องว่างของข้อมูลที่ยังขาดอยู่จนนำไปสู่การศึกษาข้อมูลเพิ่มเติม และทำให้ทีมวิจัยสามารถนำข้อมูลที่ได้มาจัดหมวดหมู่อย่างเป็นระบบมากขึ้น

ปัญหา/อุปสรรคของการวิจัย

1. ในระยะแรกของการศึกษาข้อมูล ทีมวิจัยพบว่าชาวบ้านมีความหวาดระแวงไม่กล้า/ไม่ยอมให้ข้อมูลต่างๆ ที่มีการประชุมทำความเข้าใจกับผู้นำชุมชนแล้ว โดยชาวบ้านให้เหตุผลว่าเคยมีหลายหน่วยงานเข้าไปศึกษาข้อมูลในชุมชน แต่ไม่ก่อให้เกิดประโยชน์ใดๆ แก่คนในชุมชน บางครั้งมีการหลอกเอาข้อมูลจากชาวบ้านเพื่อไปหาผลประโยชน์ส่วนตัว ทีมวิจัยจึงหาทางแก้ไขโดยการไปพบปะพูดคุยกับชาวบ้านบ่อยๆ ใช้ความเป็นญาติพี่น้องสร้างความสัมพันธ์ แสดงความจริงใจโดยอธิบายให้ชาวบ้านรับรู้สาระของการวิจัยทั้งหมดด้วยความอดทน จนทำให้ชาวบ้านเข้าใจและร่วมกระบวนการเรียนรู้ด้วยกันจนสิ้นสุดโครงการวิจัย

2. ทีมวิจัยที่เป็นบุคลากรในชุมชนยังขาดความรู้ความเข้าใจ ความมั่นใจ และประสบการณ์ในการวิจัย จึงต้องมีการพัฒนานักวิจัยควบคู่ไปกับการศึกษาข้อมูล ทำให้ต้องใช้เวลาในการทำวิจัยมากขึ้น

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะต่อการป้องกันและแก้ไขปัญหา

1. ในระดับนโยบาย รัฐบาลควรเร่งดำเนินการประกาศนโยบายที่ชัดเจนในการส่งแรงงานไทยไปทำงานต่างประเทศ มีการจัดทำแผนพัฒนาแรงงานระดับประเทศ สร้างเครือข่ายความร่วมมือด้านแรงงานระหว่างประเทศ กำหนดวิสัยทัศน์ ยุทธศาสตร์ แนวทางการดำเนินงานที่ชัดเจน

และมีการกำหนดมาตรการที่รัดกุมเพื่อพัฒนาและคุ้มครองแรงงานก่อน ระหว่าง และหลังกลับจากการทำงานต่างประเทศ มีมาตรการที่เข้มงวดเพิ่มขึ้นในการคุ้มครองแรงงานหญิง เพื่อป้องกันผลกระทบทุกด้านที่เกิดจากการส่งแรงงานไปทำงานต่างประเทศ

2. กระทรวงแรงงานและสวัสดิการสังคม ต้องสร้างและพัฒนากลไกส่งเสริม สนับสนุนขีดความสามารถของแรงงานที่เดินทางกลับจากต่างประเทศ เพื่อพัฒนาให้เป็นแรงงานคุณภาพสูง ป้อนตลาดแรงงานในประเทศ

3. หน่วยงานที่เกี่ยวข้องในระดับพื้นที่ เช่น สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา จัดหางาน จังหวัด สวัสดิการและคุ้มครองแรงงาน พัฒนาชุมชน ฯลฯ ควรมีการประสานความร่วมมือเพื่อวางแผนสนับสนุน ส่งเสริม ป้องกันและแก้ไขปัญหาการย้ายถิ่นไปทำงานต่างประเทศร่วมกับชุมชนที่มีการย้ายถิ่นไปทำงานต่างประเทศสูง ทั้งในระยะสั้นและระยะยาวอย่างเป็นระบบ

ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัย

1. ควรมีการวิจัยเชิงลึก ในกลุ่มแรงงานสตรีที่เดินทางไปทำงานต่างประเทศ ทั้งผู้ที่เดินทางไปทำงานอย่างถูกต้อง และผิดกฎหมาย เช่น ประเด็นเรื่องสุขภาพ พฤติกรรมทางเพศที่อาจนำไปสู่ปัญหาโรคติดต่อทางเพศสัมพันธ์ ฯลฯ

2. พัฒนาระบบการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมในกลุ่มเยาวชนที่พ่อแม่เดินทางไปทำงานต่างประเทศ เช่น งานวิจัยด้านพฤติกรรมทางเพศ/สุขภาพทางเพศ เครือข่ายความสัมพันธที่นำไปสู่พฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์ ฯลฯ

3. ศึกษาเพิ่มเติมกระบวนการวิจัยและพัฒนาที่สามารถสร้างกระบวนการประเมินตนเองเพื่อพัฒนางานของชุมชนอย่างต่อเนื่อง ซึ่งจะสามารถช่วยให้ชุมชนได้เรียนรู้กระบวนการพัฒนาตนเองอย่างเป็นระบบ และต่อเนื่อง อันจะนำไปสู่การพัฒนาศักยภาพขององค์กรชุมชนที่สามารถพึ่งตนเองได้ในระยะยาวต่อไป

บรรณานุกรม

ประเวศ วะสี. 2535. การพัฒนาพลังสร้างสรรค์ขององค์กร. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์หมอชาวบ้าน.

ปิยวัฒน์ คงช่วยและคณะ. การแก้ไขปัญหาการถูกลอกไปทำงานต่างประเทศ. เอกสาร

ประกอบการประชุมวิชาการเรื่อง “การเตรียมความพร้อมเพื่อคุ้มครองแรงงานไทยไปทำงานต่างประเทศ” วันที่ 15 มิถุนายน 2545. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. กรุงเทพฯ

วิโรจน์ สารัตนะ. 2532. การศึกษากับการพัฒนาชนบท: แนวคิด ทฤษฎีและบทวิเคราะห์กรณีการ

ย้ายถิ่น. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์บริษัทอักษรภาพพัฒนจำกัด.

สุภางค์ จันทวานิช. กรอบแนวคิดว่าด้วยการย้ายถิ่นระหว่างประเทศ สาเหตุและผลกระทบของการ

ย้ายถิ่น. วารสารเอเชียปริทัศน์. ปีที่ 3 ฉบับที่ 2

-----, 2533. วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

สุภางค์ จันทวานิช และคณะ. การเตรียมความพร้อมสำหรับแรงงานไทยไปทำงานต่างประเทศ.

เอกสารประกอบการประชุมวิชาการเรื่อง “การเตรียมความพร้อมเพื่อคุ้มครองแรงงานไทยไปทำงานต่างประเทศ” เมื่อวันที่ 15 มิถุนายน 2545. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. กรุงเทพฯ

-----, 2544. การย้ายถิ่นข้ามพรมแดนไทยพม่าและสถานการณ์เสี่ยงต่อโรคเอดส์ในกลุ่มผู้ย้ายถิ่น

พื้นที่แม่สอดและแม่สาย. กรุงเทพฯ : สถาบันเอเชียศึกษา, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

อัญชลี จงอร จันทาโก และคณะ. บทสรุปการศึกษาดูงานการทำงานและการใช้ชีวิตของแรงงาน

ไทยในไต้หวัน. รายงานการศึกษาดูงานการทำงานและการใช้ชีวิตของแรงงานไทยใน

ไต้หวัน ระหว่างวันที่ 22-26 พฤษภาคม 2547. กรุงเทพฯ: ศูนย์วิจัยการย้ายถิ่นแห่งเอเชีย, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

อรพินท์ สฟโชคชัย. 2537. คู่มือการจัดประชุมเพื่อระดมความคิดในการพัฒนาหมู่บ้าน.

กรุงเทพฯ:

สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย.

Chambers, Robert. 1992. Relaxed and Participatory Rural Appraisal Note on

Practical Approaches and Methods : Note for Participants in the Workshop Held in Chiang Mai. Chiang Mai: Social Research Institute Chiang Mai University.

Hall, Budd. 1979. **Participatory Action Research: Breaking the Academics Monopoly.**

New York: Random House.

Lucas Susan, Rader Alison, Duongsaa Usa, Mphuka Simon, Campbell Inn. 2002. **Human Capacity development : learning from local action and experience.** Paper present at the Workshop on Process Analysis - Human Capacity Development Workshop and Learning Events – Methodology and Approach organized by AIDS Education Program, Chiang Mai University, Chiang Mai, 3-5 March : 2002.

ภาคผนวก 1

กรณีศึกษา

กรณีศึกษาที่ 1

สตรีที่สามีไปทำงานต่างประเทศและประสบผลสำเร็จ

บุษบา (นามสมมุติ) เรียนจบชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 ทุกวันนี้อาศัยอยู่กับลูก 2 คน ลูกชายคนโตกำลังเป็นเด็กวัยรุ่น ลูกสาวคนเล็กกำลังเรียนชั้นประถมศึกษา ส่วนสามีไปทำงานประเทศ บรูไน ทุกวันนี้บุษบาทำหน้าที่แม่บ้าน ดูแลบ้านและลูก อาชีพหลักของครอบครัวก่อนที่สามีจะไปทำงานต่างประเทศคือ การทำนา รายได้ก็พอมีกินแต่ไม่เคยมีเงินเก็บ ทุกวันนี้ตั้งแต่สามีไปทำงานต่างประเทศ ชีวิตความเป็นอยู่ของครอบครัวก็ดีขึ้น แต่บุษบาบอกว่าหน้าที่ที่เธอจะต้องรับผิดชอบในการเป็นหัวหน้าครอบครัวแทนสามีเป็นเรื่องที่หนักใจมาก และเธอก็พบว่าการเลี้ยงลูกคือปัญหาใหญ่สุดในระหว่างที่สามีไปทำงานต่างประเทศ

บุษบาเล่าให้ฟังว่า ครั้งหนึ่งเธอทราบว่าลูกติดยาเสพติด ในความรู้สึกของความเป็นแม่แล้วแทบไม่เชื่อเลยว่าสิ่งเหล่านี้มันจะเกิดขึ้นกับครอบครัวของเธอ ถึงแม้จะเป็นช่วงเวลาเพียงไม่นานก็ตาม ลูกชายติดยาอยู่ประมาณ 1 เดือน แต่โชคดีที่ลูกเลิกยาได้เร็ว ถ้าหากลูกต้องติดยาเป็นระยะเวลานานชีวิตครอบครัวก็คงจะไม่มีความสุขเหมือนทุกวันนี้ ช่วงที่ลูกติดยาเสพติด ลูกจะมีพฤติกรรมเปลี่ยนไป สุขภาพร่างกายทรุดโทรม ลูกไม่ยอมอยู่บ้าน ชอบไปอยู่บ้านเพื่อน เที่ยวเก่ง หนีเรียน พุดจาไม่เพราะ โกหกแม่บ่อยๆ สุดท้ายส่งผลต่อการเรียนทำให้การเรียนตกต่ำ เธอเองก็หนักใจญาติพี่น้องก็หนักใจ เธอกังวลใจและกลัวสามีจะตำหนิว่าเลี้ยงลูกได้ไม่ดี สถานการณ์ช่วงที่ลูกติดยาเธอทั้งคู่ทั้งคำ ร้องไห้ แล้วก็ปลอบใจไปด้วย พยายามพูดคุยด้วยอย่างคนที่ติดยาให้ลูกฟัง พยายามเปรียบเทียบให้ลูกดูตัวอย่างคนที่ติดยาว่ามีสภาพอย่างไร ร่างกายทรุดโทรมเพียงใด ทำไปแล้วได้ประโยชน์อะไร นี่คือนั่นที่เธอได้สอนลูก และหลังจากนั้นเธอก็ได้ติดตามดูพฤติกรรมของลูกไป

ทุกหนทุกแห่ง และนอกจากจะแก้ปัญหาด้วยตัวเองแล้ว สามิที่ต่างประเทศ ญาติ หรือเพื่อนบ้านใกล้เรือนเคียง รวมทั้งครูก็เป็นทีที่ปรึกษาที่ดีในการให้คำแนะนำ ช่วยสอดส่องดูแลพฤติกรรม และในที่สุดลูกก็เลิกยาได้ นุชบาบอกว่า การที่ลูกเลิกยาเสพติดได้ ไม่ได้หมายความว่าแม่เพียงคนเดียวที่ทำให้ลูกเลิกยาได้ แต่เป็นเพราะลูกอยากเลิกจึงทำให้เลิกได้ ส่วนหนึ่งคงเป็นเพราะการดูแลเอาใจใส่อย่างอบอุ่นของแม่ ญาติพี่น้อง เพื่อนๆ และครู ที่ทำให้ลูกชายเลิกยาได้จนถึงทุกวันนี้

หลังจากเลิกยาได้แล้ว ลูกชายได้บอกกับเธอว่า การเลิกยาแค่คิดอยากเลิกก็เลิกได้แล้วอยู่ที่ตัวเราเองมากกว่าต้องการจะเลิกยาหรือเปล่า สาเหตุที่ไปติดยาเพราะความอยากลองของเด็ก วัยรุ่น และช่วงนั้นลูกชายจะคบเพื่อนที่ติดยา และเพื่อนที่เกเรอยู่หลายคนทำให้ติดยาไปด้วย

และนอกจากนุชบาจะมีปัญหาในเรื่องของลูกติดยาแล้ว เธอยังมีปัญหาในเรื่องการเรียนของลูกอีก เพราะลูกหนีเรียนทำให้ผลการเรียนต่ำลง เมื่อเจอปัญหานี้เธอก็เลยไปขอพบครูประจำชั้นเพื่อขอคำปรึกษา และหลังจากนั้นก็ได้อัดตามดูพฤติกรรมของลูกอย่างใกล้ชิด บางทีก็ให้เพื่อนๆ ช่วยสอดส่องดูแลพฤติกรรมแล้วก็มาบอกให้เธอทราบ หรือไม่ก็ใช้วิธีเพื่อนเตือนเพื่อน และอีกวิธีหนึ่ง คือ เธอจะโทรศัพท์ปรึกษาสามิที่ต่างประเทศ ให้สามิโทรมาเตือนหรือสั่งสอนลูก โทรมาให้กำลังใจลูก หรือให้เขียนจดหมายจ่าหน้าของถึงตัวลูกเพราะลูกจะดีใจมาก พอจึงได้ยื่นข้อเสนอให้ลูก บอกลูกว่า ถ้าผลการเรียนออกมาดีพอจะมีรางวัลให้ ซึ่งวิธีนี้ได้ผลเพราะทำให้ผลการเรียนของลูกดีขึ้นจริงๆ และพอก็ต้องให้รางวัลตามที่สัญญาไว้

พอเรื่องการเรียนผ่านไป ก็มีเรื่องผู้หญิงที่เข้ามาเกี่ยวข้องกับลูกชายอีก เพราะลูกชายค่อนข้างหน้าตาดี เจ้าชู้ จึงมีผู้หญิงมาหอบ่อย บางครั้งก็มารับไปเที่ยว พอไปเที่ยวก็กลับบ้านดึก เด็กผู้หญิงแต่ละคนกำลังอยู่ในช่วงวัยเรียนทั้งนั้น เธอจึงรู้สึกกังวล กลัวลูกจะติดเอดส์ กลัวลูกจะทำผู้หญิงท้อง กลัวลูกจะได้แต่งงานก่อนวัยอันควร กลัวจะเรียนไม่จบ เธอก็ได้แต่เตือนให้ลูกระมัดระวังตัวเอง อะไรที่เตือนได้ก็เตือน

การคบเพื่อนของลูกเป็นเรื่องที่ทำให้เธอหนักใจมากเหมือนกัน ลูกคบเพื่อนเกเร คบเพื่อนติดยาเสพติด ลูกติดเพื่อน ชอบโกหกแม่และหนีเที่ยวกับเพื่อนบ่อยๆ การแต่งกายก็เปลี่ยนไป ลูกจะเลียนแบบการแต่งกายจากเพื่อน เช่น เพื่อนทำผมสีแดง ลูกชายก็จะมีผมสีแดงด้วย ใส่สร้อยคอ กำไลแขน ใส่ตุ้มหู นุชบาบอกว่าไม่ชอบให้ลูกชายแต่งตัวแบบนี้เลย มันดูไม่เป็นผู้ชาย ญาติๆ ก็ไม่ชอบ เธอจึงรู้สึกกลัวว่าคนอื่นๆ จะมองลูกชายในทางที่ไม่ดี จึงพยายามเตือนเสมอๆ ไม่ให้แต่งกายในลักษณะนี้ ซึ่งก็ได้ผลบ้างไม่ได้ผลบ้าง และอีกอย่างหนึ่งลูกชอบเลียนแบบการแต่งรูดตามเพื่อน แม้ก็พยายามเตือนและห้ามอยู่เสมอ แต่ลูกก็ไม่เคยเชื่อฟังเลย และการที่ลูกติดเพื่อนมากทำให้ลูก ไม่ค่อยอยู่บ้าน เรียนก็ไม่ตั้งใจเรียน ทำให้การเรียนตกต่ำ ทำให้แม่เครียด แต่เธอก็ทำอะไรไม่ได้ ก็ได้แค่เตือน และคอยติดตามพฤติกรรมของลูกอยู่ตลอดเวลา แต่ระยะหลังเธอลองไม่ตามดูบ้าง ว่าจะเป็นอย่างไรมาก่อน เพราะญาติคนหนึ่งให้คำแนะนำว่าไม่ควรจะติดตามลูกมากเกินไป เพราะจะทำให้เด็กรู้สึกว่ามีอิสระ อยาเพื่อน บางครั้งอาจจะประหลาดและทำในสิ่งที่ไม่ดีได้ ดังนั้นเธอจึงบอกลูกว่า “ลูก

จะทำอะไรก็ทำไปต่อไปนี้แม่จะไม่ตามอีกแล้ว แม่เหนื่อยแล้วกับการที่จะต้องตามลูกอยู่ตลอดเวลา เหมือนเด็กๆ ต่อไปนี้ให้คิดเองก็แล้วกันว่าจะเลือกทางเดินชีวิตของตัวเองอย่างไร จะเลือกทางดีหรือไม่ดี” วิธีนี้ทำให้ลูกรู้จักคิดขึ้นมาบ้างเล็กน้อย

ปัญหาลูกโกหกแม่ โกหกเรื่องเพื่อนผู้หญิง ไม่พูดความจริง ยิ่งในช่วงที่ติดยาจะโกหกบ่อยมาก หนีเที่ยว หนีเรียน แม้แต่เวลาเกิดอุบัติเหตุ เช่น ตกต้นไม้ ลูกก็จะไม่บอกแม่ ถ้าแม่ถามว่าเป็นอะไร ลูกก็จะโกหกไปเรื่อยๆ ฉะนั้นทางออกของแม่ก็คือ ต้องรู้จักสังเกต ต้องจับโกหกให้ได้ แต่พอจับโกหกได้ พอถามว่า ทำไมต้องโกหกแม่ คำตอบที่ได้ก็คือ ถ้าบอกแม่ แม่ก็ต้องห้าม โน่นห้ามนี้ ทำอะไรก็ไม่ได้ ไปไหนก็ไม่ได้ ก็เลยจำเป็นต้องโกหก

สุขภาพของลูกก็เป็นเรื่องสำคัญ ลูกชายได้รับอุบัติเหตุด้านการขับขี่รถจักรยานยนต์ถึง 3 ครั้ง แต่ลูกไม่เคยบอกแม่ พอทราบเรื่องเธอตกใจมากและโกรธ ไม่พอใจที่ลูกไม่พูดอะไรให้แม่ได้รับรู้เลยโดยเฉพาะเรื่องอุบัติเหตุแบบนี้ หลังจากนั้นเธอก็รีบไปซื้อหมวกกันน็อคให้ลูกชายทันที พอซื้อหมวกก็ไม่ได้ใส่เพราะไม่ชอบ เมื่อไม่ชอบแม่ก็ไปเปลี่ยนให้ใหม่ จนกว่าลูกจะพอใจ เวลาลูกไปไหน แม่ก็จะบอกให้เพื่อนๆ ของลูกช่วยบอกช่วยเตือนเรื่องหมวกกันน็อค และการขับขี่รถ อย่าให้ขับรถเร็ว นอกจากจะให้เพื่อนช่วยเตือนแล้ว เธอให้ญาติ และสามีช่วยเตือนด้วยเพราะลูกค่อนข้างจะเชื่อฟังพ่อ

ปัญหาลูกไม่ปรึกษาแม่ เธอบอกว่าไม่ว่าจะเป็นเรื่องอะไร ลูกจะไม่ปรึกษาแม่เลย ลูกจะเป็นคนเงียบ ไม่พูด ทำให้ไม่รู้ว่ลูกคิดอะไรอยู่ในใจ กว่าจะรู้ว่ลูกมีปัญหา หลายครั้งที่เกือบจะแก้ปัญหาให้ไม่ทัน เรื่องนี้ส่งผลให้แม่ลำบากใจมาก ฉะนั้นทางออกของปัญหานี้ก็คือ แม่จะพยายามสังเกตถาม หรือไม่ก็ถามจากเพื่อนๆ ของลูกว่าช่วงนี้เป็นอย่างไรบ้าง มีอะไรเกิดขึ้นกับลูกบ้าง บางครั้งก็ปรึกษาครูศรินทร์ ครูสุมาลี ปรึกษาญาติ ให้ญาติช่วยสอดส่องดูแลพฤติกรรม หลังจากนั้นเธอก็ค่อยแก้ปัญหาไปทีละเรื่อง

ส่วนปัญหาของตัวเองเธอเองส่วนใหญ่จะเป็นปัญหาด้านจิตใจ เธอจะกังวลใจหลายๆ เรื่อง คือกังวลเรื่องสามี กลัวสามีจะมีเมียอื่น แต่เธอบอกว่าที่ผ่านมาก็ไม่เคยมีปัญหา เพราะสามีได้บอกไว้ว่า ถ้าตัวเขามีพฤติกรรมที่เปลี่ยนไป คือ ส่งเงินมาน้อยโดยอ้างโน่นอ้างนี้ หรือไม่ติดต่อทางบ้าน แสดงว่าเขามีเมียอื่น แต่ที่ผ่านมา สามียังไม่มีพฤติกรรมดังที่บอกมาเลย การติดต่อกลับมาบ้านก็ปกติดี เงินก็ส่งมาทุกเดือน และส่งมาเหมือนเดิมทุกครั้ง แต่เธอจะกังวลเรื่องสุขภาพของสามีมากกว่า เพราะสามีมีโรคประจำตัว เวลาไม่สบายไม่มีใครดูแล บางครั้งเธอก็กังวลกลัวสามีติดเอดส์ เพราะเมื่ออยู่ห่างไกลกันเธอก็คิดว่าสามีก็คงจะมีบ้างเรื่องการเที่ยวผู้หญิง ฉะนั้นทางออกของปัญหานี้ก็คือ การโทรศัพท์พูดคุยกันบ่อยๆ การเขียนจดหมายถึงสามีทุกสัปดาห์ ให้ความสำคัญ และ รายงานความเป็นไปของครอบครัวให้สามีได้รับรู้ตลอดเวลา เพื่อเชื่อมความสัมพันธ์ ให้มีความอบอุ่น สามีจะได้นึกถึงครอบครัวตลอดเวลา จะได้คิดก่อนที่จะทำอะไรลงไปในทางที่ไม่ดี

การที่ผู้หญิงและเด็กอยู่เฝ้าบ้านก็มีบ้างเรื่องกลัวโจรขโมยเข้าบ้าน ฉะนั้นพอตกเย็นเธอจะต้องรีบปิดประตูหน้าต่างบ้านให้เรียบร้อยก่อนนอนทุกวันและบอกลูกชายให้กลับบ้านเร็วๆ จะได้มาอยู่เป็นเพื่อนแม่และน้อง

นอกจากนั้นเธอยังกังวลเรื่องเงิน กลัวสามีจะแบ่งปันเงินให้ผู้หญิงอื่น กลัวสามีตกงานและไม่มีเงินส่งกลับบ้าน กลัวสามีตำหนิหาว่าใช้เงินเปลืองและไม่เข้าใจ แต่ที่ผ่านมาก็ยังไม่เคยมีปัญหาเรื่องนี้เลย เธอแค่คิดมาก ฉะนั้น ตั้งแต่สามีไปทำงานต่างประเทศเพื่อไม่ให้มีปัญหาตามมาที่หลัง เธอจึงทำบัญชีรายรับรายจ่ายประจำวันมาตลอดจนถึงทุกวันนี้

ทุกวันนี้ครอบครัวของบุษยามีความสุขดี ลูกชายก็เริ่มมีความคิดเป็นผู้ใหญ่บ้างแล้ว เธอบอกว่าการที่สามีไปทำงานต่างประเทศ ทำให้ได้เรียนรู้จิตใจซึ่งกันและกันมากขึ้น ขณะที่สามีอยู่ห่างไกล เขาทำตัวอย่างไร มีความมั่นคงเพียงใด มีอะไรเปลี่ยนแปลงไปบ้าง เขายังรักครอบครัวเหมือนเดิมหรือเปล่า ส่วนตัวเธอเอง เธอก็ได้เรียนรู้ในเรื่องของการจัดการการเงิน การวางตัวขณะที่สามีไปทำงานต่างประเทศ เธอจะต้องวางตัวให้ดี พยายามทำตัวให้เหมือนเดิมทุกอย่าง โดยเฉพาะเรื่องการแต่งกาย การพูดคุย ต้องมีมนุษยสัมพันธ์ที่ดี เพราะถ้าพูดไม่ดีอาจจะถูกนินทาได้ และ นอกจากนั้นเธอยังได้เรียนรู้เรื่องการเลี้ยงลูก การพูดคุยกับลูก การสร้างความสัมพันธ์ระหว่างที่พ่อลูกอยู่ห่างไกลกันไม่ให้ขาดความอบอุ่น ในวันสำคัญ เช่น วันพ่อ แม่จะให้ลูกทำบัตรอวยพรส่งไปให้พ่อและทำด้วยมือไม่ต้องซื้อ ส่วนงานวันเกิดเธอจะ สอนไม่ให้ลูกให้ความสำคัญกับงานวันเกิด การสร้างความสัมพันธ์ระหว่างพ่อลูกอีกอย่างหนึ่งคือ ถ้าลูกมีปัญหาเธอก็จะโทรศัพท์ปรึกษาสามีและให้สามีโทรมาคุยกับลูก ลูกจะดีใจมากที่ได้คุยกับพ่อ และเขาจะเชื่อฟังพ่อ หรือไม่ก็ให้พ่อเขียนจดหมายจำหน่ายของถึงตัวลูกเลย วิธีนี้จะทำให้พ่อลูกมีความใกล้ชิดกันมากขึ้น พ่อลูกจะได้พูดคุยและดักเตือนกันเอง

สิ่งที่บุษยามาคาดหวังจากการที่สามีไปทำงานต่างประเทศคือ หลังจากกลับจากการไปทำงานต่างประเทศแล้ว อยากมีทุนมาทำการค้าขาย เพราะหากแก่ตัวมา เมื่อไม่มีแรงทำนา จะได้มีรายได้จากอาชีพอื่นเป็นทุนส่งลูกเรียนหนังสือ

กรณีศึกษาที่ 2

สตรีที่สามีไปทำงานต่างประเทศและไม่ประสบผลสำเร็จ

กานดา (นามสมมุติ) อายุ 31 ปี เธอเรียนจบ ม.3 กานดามีลูกชาย 1 คน ขณะนี้กำลังเรียนอยู่ชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 สมาชิกในครอบครัวของกานดามีทั้งหมด 5 คน คือ พ่อ แม่ น้องชาย ลูกชายและตัวเธอเอง ขณะนี้น้องชายของกานดาทำงานอยู่ประเทศเกาหลี บ้านที่อาศัยอยู่ทุกวันนี้เป็นบ้านของเธอเอง เป็นบ้านไม้ใต้ถุนสูง สภาพบ้านมีลักษณะคล้ายๆ บ้านคนอีสานทั่วไป อาชีพหลักของครอบครัวคือการทำการเกษตร รายได้ก็พออยู่พอกิน

กานดาเล่าให้ฟังว่า มีอยู่ช่วงหนึ่งที่ชีวิตเธอมีความสุขมาก ครอบครัวอบอุ่น เพราะมีรายได้จากการไปทำงานต่างประเทศของสามีถึงเดือนละ 70,000 บาท สามีไปทำงานประเทศ อิสราเอล ช่วงนั้นเธออยากได้อะไรก็ได้ มีเงินมาต่อเติมบ้าน มีเงินซื้อรถยนต์ มีเงินให้ลูกใช้อย่างสบายๆ แต่เธอมีความสุขอยู่ได้ไม่นาน สามีก็ต้องกลับมาบ้านเพราะที่ประเทศอิสราเอลมีสงคราม

พอกลับมาอยู่บ้านได้สักระยะหนึ่ง สามีของกานดาก็ เดินทางไปทำงานที่ประเทศนิวซีแลนด์อีกครั้ง คราวนี้สามเดือนแรกส่งเงินมาให้เดือนละ 30,000 บาท หลังจากนั้นจำนวนเงินที่ส่งกลับบ้านก็ลดลงเรื่อยๆ พอใช้หนี้หมดสามีก็เริ่มเปลี่ยนไป เวลาโทรศัพท์มาก็ไม่ค่อยอยากคุยกับเธอ เงินที่ส่งมาก็น้อยลง และในที่สุดก็ไม่ส่งมาเลย กานดาเล่าให้ฟังว่า วันหนึ่งสามีโทรศัพท์กลับมาบ้าน เธอได้ยินเสียงผู้หญิงแย่งโทรศัพท์และพูดกับเธอว่า “ ฉันคือภรรยาของสามีเธอ ” วันนั้นกานดาตกใจมากไม่คิดว่าจะได้รับข่าวร้ายแบบนี้ แรกๆ ยอมรับไม่ได้กับเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น เสียใจมาก เครียด กังวล เธอรู้สึกที่กำลังจะขาดผู้นำของครอบครัว กานดามาทราบที่หลังว่าผู้หญิงคนนั้นเป็นผู้หญิงที่ไปขายบริการที่ประเทศนิวซีแลนด์ อายุแก่กว่าสามีหลายปี เธอพยายามตั้งสติกับเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น ต้องเข้มแข็ง เพราะก่อนไปทำงานต่างประเทศ เธอและสามีได้พูดคุยตกลงกันก่อนไปทำงานต่างประเทศแล้วว่า ถ้าหากสามีไปทำงานต่างประเทศแล้วมีภรรยาใหม่ วันนั้นคือวันที่เธอและสามีต้องแยกทางกันทันที เธอบอกว่าเมื่อเหตุการณ์มันเกิดขึ้นแล้วก็ต้องยอมรับความจริง เธอไม่เคยหาทางออกที่ผิดๆ และพยายามคิดอยู่เสมอว่า ผู้ชายที่รักเธอจริงๆ คือพ่อของเธอเท่านั้น เธอจึงลูกขึ้นมาสู้ใหม่ ทุกวันนี้สามีก็ยังติดต่อมาเรื่อยๆ เพื่อขอคืนดี แต่เธอปฏิเสธ พ่อแม่ก็ไม่ได้ว่าอะไร ไม่เข้ามายุ่งเกี่ยวกับเรื่องส่วนตัว พ่อแม่จะให้เธอตัดสินใจเองว่าจะแก้ปัญหาอย่างไร พ่อแม่จะคอยเป็นกำลังใจให้เท่านั้น

หลังจากที่เธอและสามีแยกทางกัน ชีวิตก็ได้เปลี่ยนไปหลายอย่าง เธอต้องเป็นทั้งพ่อและแม่ให้กับลูก กานดาบอกว่าเธอหนักใจมากเรื่องลูก เธอกลัวว่าลูกจะมีปมด้อย กลัวลูกคิดมาก บางครั้งก็มีบ้างที่ลูกถามถึงพ่อ เธอจึงพยายามพูดให้ลูกเข้าใจ ไม่ให้ลูกตั้งความหวังกับพ่อ เธอสอนให้ลูกรักพ่อเหมือนเดิมไม่ให้เกลียดพ่อ เพราะถึงอย่างไรเขาก็คือพ่อลูกกัน กานดาพยายามสอนให้ลูก

เข้มแข็ง พยายามที่จะทดแทนในสิ่งที่ลูกขาดหายไป จะพูดและเล่นกับลูกบ่อยๆ เพื่อไม่ให้ลูกขาดความอบอุ่น สอนให้ลูกเป็นผู้นำของครอบครัว ต้องช่วยแม่ทำงานทุกอย่าง ซึ่งลูกก็ทำได้ บางครั้งลูกจะเป็นฝ่ายปลอบใจแม่ ให้กำลังใจแม่ ลูกจึงเป็นกำลังใจสำคัญที่ทำให้เธอเข้มแข็งลุกขึ้นต่อสู้กับชีวิต

ในวัยนี้ลูกยังเชื่อฟังเธอทุกอย่างแม้แต่เรื่องการคบเพื่อน ถ้าแม่บอกว่าคนนี้ดูไม่น่าคบ เขาก็จะพยายามตีตัวออกห่างจากเพื่อนคนนั้น แต่เธอก็ยังไม่แน่ใจว่าพอลูกโตขึ้นเขาจะเป็นเด็กที่เชื่อฟังสิ่งที่แม่พูดเหมือนทุกวันนี้หรือไม่ เธอบอกว่าเธอจะไม่ตั้งความหวังไว้ที่ลูกมากเกินไปเพราะอะไรก็เกิดขึ้นได้เสมอเหมือนเรื่องสามีของเธอ

เมื่อگانดาแยกทางกับสามี เธอต้องรับภาระเลี้ยงดูลูก หาเลี้ยงครอบครัวตามลำพัง เธอจึงตัดสินใจไปทำงานต่างประเทศ ด้วยหวังว่าจะได้มีเงินส่งมาให้ที่บ้าน เหมือนกับตอนที่สามีไปทำงานต่างประเทศ แต่โชคไม่เข้าข้าง เธอถูกนายหน้าหลอกพร้อมๆ กับเพื่อนบ้านคนอื่น ๆ อีก 8 คน สูญเงินไปคนละ 150,000 บาท การถูกหลอกครั้ง เธอก็คิดมาก เครียด นอนไม่หลับ พ่อแม่พลอยไม่สบายใจไปด้วย ชาวบ้านก็นิทาหนี้สินก็เพิ่มขึ้น เธอพยายามปลอบใจตัวเองอีกครั้ง และคิดว่าสิ่งที่เกิดขึ้นเป็นเรื่องของกรรม เธอจะไม่โกรธแค้นใคร พ่อแม่ก็ให้กำลังใจดีมาก เธอพยายามลุกขึ้นสู้ใหม่ ไม่ย่อท้อต่อปัญหาที่เกิดขึ้น และกำลังใจที่ทำให้เธอลุกขึ้นมาสู้ต่อได้อีกครั้งก็คือ ลูก

گانดาบอกว่าการที่เธอถูกหลอกครั้งนี้ ทำให้หลายสิ่งหลายอย่างเปลี่ยนไป ทุกวันนี้ปัญหาค่าใช้จ่ายเป็นปัญหาใหญ่สำหรับครอบครัว เพราะเธอมีหนี้สินมากทำให้ค่าใช้จ่ายมากขึ้น แต่รายได้ก็น้อยไม่พอใช้จ่ายในครอบครัว กานดาบอกว่าทุกวันนี้เธอต้องใช้จ่ายอย่างประหยัด รถยนต์ที่เคยมีก็ขาย อาหารสำหรับคนในครอบครัวส่วนใหญ่จะหาจากในไร่ในสวน งดซื้อสินค้าฟุ่มเฟือยทุกอย่าง หลายครั้งที่เงินไม่มีจริงๆ ก็ต้องยืมเพื่อนบ้านมาใช้ก่อนครั้งละ 400 – 500 บาท แล้วก็ไปรับจ้างมาใช้หนี้ ส่วนหนี้ที่กู้ยืมไปต่างประเทศ เมื่อรวมดอกเบี้ยแล้วก็มากพอสมควร แต่โชคดีที่เจ้าหนี้เป็นญาติกัน พอจะพูดคุยต่อรองกันได้ ค่อยๆ ผ่อนชำระหนี้ไปเรื่อยๆ

ทุกวันนี้گانดาบอกว่า เธอต้องทำงานหนักกว่าเดิมหลายเท่า ต้องหาเงินใช้หนี้เพราะเกรงใจเจ้าหนี้ แต่เธอก็ยังโชคดีอยู่บ้างที่มีน้องชายทำงานอยู่ต่างประเทศ อย่างน้อยก็ยังช่วยแบ่งเบาภาระค่าใช้จ่ายลงได้บ้าง บางครั้งถ้าเงินไม่พอจ่ายหนี้จริงๆ เธอก็จะขอส่งเฉพาะดอกเบี้ยก่อน

ปัญหาที่รุมเร้าเข้ามาหลายเรื่องทำให้گانดาเครียด ต้องหาทางออกให้กับตัวเอง เช่น ดูทีวี เขียนบันทึก ร้องเพลง เพื่อให้ลืมปัญหาทั้งหมด ถ้าช่วงไหนเครียดมากๆ โมโหมากๆ จนทนไม่ไหวก็ถึงกับโยนของแรงๆ แต่ถึงแม้ปัญหาจะหนักเพียงใด เธอก็ยังสู้ต่อ จะไม่หนีปัญหาไปไหน เพราะเธอยังมีลูกมีพ่อแม่ที่ต้องดูแล ต้องเป็นผู้นำครอบครัว ต้องเข้มแข็ง และต้องทำได้ นี่คือสิ่งที่เธอคิดอยู่ในใจเสมอ

ทุกวันนี้กานดามีความสุขตามอัธยาศัย ปัญหาเรื่องหนี้สินที่มีอยู่ ก็ค่อยๆ หาเงินผ่อนส่งไปเรื่อยๆ สิ่งที่เธอหวังมากที่สุดขณะนี้คือ หวังว่าคงมีโอกาสได้เดินทางไปทำงานต่างประเทศสักครั้ง เพื่อจะได้ส่งเงินกลับบ้านให้ลูกและพ่อแม่มีความสุข เหมือนครั้งที่สามีเคยไปทำงานต่างประเทศและส่งเงินมาให้ใช้เดือนละหลายหมื่นบาท แต่เธอก็ไม่ได้ตั้งความหวังไว้อะไร เพราะคิดว่าอะไรๆ ก็เกิดขึ้นได้เสมอ เธอจึงบอกว่าจะเผื่อไว้สำหรับความเสียใจครั้งหนึ่ง แม้แต่เรื่องลูก ถึงแม้จะรักลูกมาก แต่ความจำเป็นบังคับ ถ้าโลกใบนี้ต้องใช้เงิน ลูกไปเรียนหนังสือโดยไม่ต้องเสียค่าใช้จ่ายใดๆ หรือคนในครอบครัวไม่ต้องซื้อ ไม่ต้องจ่าย ไม่ต้องกิน เธอก็คงไม่คิดอยากไปทำงานต่างประเทศ แต่ความเป็นจริงแล้วทุกอย่างต้องใช้เงิน ถ้าจะให้ทำงานหาเงินที่บ้าน รายได้คงจะไม่พอจ่าย บางทีอาจจะเพิ่มหนี้สินให้อีก

กรณีศึกษาที่ 3

ครอบครัวที่ผู้สูงอายุและเด็กอยู่บ้านตามลำพัง

คนวัยแรงงานไปทำงานต่างประเทศ

ป้าพริ้ง (นามสมมุติ) อายุ 57 ปี เรียนหนังสือจบชั้นประถมศึกษาปีที่ 2 ทุกวันนี้อาศัยอยู่กับลูกสาวคนเล็ก ซึ่งกำลังเรียนอยู่ชั้นปวช. ปี 3 และหลานๆ อีก 3 คน บ้านที่ป้าพริ้งอาศัยอยู่ เป็นบ้าน 2 ชั้น ครึ่งไม้ครึ่งปูน มีสมาชิกในครอบครัวทั้งหมด 10 คน คือ ตัวป้าพริ้ง ลูกชาย 2 คน ลูกสาว 2 คน ลูกสะใภ้ 2 คน หลาน 3 คน ขณะนี้ลูกสาวของป้าพริ้ง 1 คน ลูกชาย 2 คน และลูกสะใภ้ 2 คน ไปทำงานโรงงานที่กรุงเทพฯ

ป้าพริ้งเล่าให้ฟังว่า ลูกชายคนโตเคยเดินทางไปทำงานประเทศไต้หวัน ช่วงปี 2542 ต่อมาไม่นานลูกเขยก็เดินทางไปทำงานที่ประเทศอิสราเอล ช่วงที่ลูกชายไปทำงานประเทศไต้หวัน ต้องยืมเงินเป็นค่าใช้จ่ายในการเดินทาง 150,000 บาท แต่โชคดีที่ไปถึงต่างประเทศก็ได้ทำงานเลย ส่งเงินกลับมาบ้านเดือนละ 23,000-25,000 บาท ลูกชายทำงานอยู่ 2 ปี ก็หมดสัญญาจ้าง แต่เนื่องจากต้องกู้ยืมไปทำงานต่างประเทศถึง 150,000 บาท รวมทั้งดอกเบี้ยอีก ร้อยละ 4 บาทต่อเดือน เงินเดือนที่ส่งมาแต่ละเดือนจะนำไปใช้หนี้เป็นหลัก นำมาใช้จ่ายในครอบครัวบ้าง เหลือฝากธนาคารอีกเล็กน้อย เมื่อลูกชายเดินทางกลับจากไต้หวันจึงมีเงินเหลือเก็บประมาณ 100,000 บาท เงินส่วนนี้ได้นำไปซื้อที่นา ซื้อรถไถนา ซื้อรถจักรยานยนต์ เงินทั้งหมด หลังจากลูกชายกลับมาอยู่บ้านได้ 6 เดือนก็ทำเรื่องเพื่อไปจะไปทำงานที่ประเทศอิสราเอลอีกครั้ง คราวนี้เขาให้วางเงิน 90,000 บาท แต่เนื่องจากเงินไม่พอจึงตัดสินใจไม่ไปทำงานประเทศอิสราเอลจนถึงทุกวันนี้

ในช่วงเวลาที่ลูกชายไปทำงานประเทศไต้หวัน ลูกเขยของป้าพริ้งก็เดินทางไปทำงานที่ประเทศอิสราเอล เสียค่าใช้จ่ายในการเดินทางทั้งหมด 105,000 บาท แต่ไปทำงานได้เพียงแค่ 2 สัปดาห์ก็เดินทางกลับ โดยอ้างว่าสุขภาพร่างกายไม่แข็งแรง หลังจากที่ถูกกลับมาอยู่บ้านไม่นาน ลูกสาวกับลูกเขยก็ทะเลาะกัน ลูกเขยขอโอกาสแก้ตัวเดินทางไปทำงานต่างประเทศอีกครั้ง ซึ่งทุกคนก็ให้โอกาส

ลูกเขยของป้าพริ้งเดินทางไปทำงานต่างประเทศเป็นครั้งที่ 2 ที่ประเทศสิงคโปร์ เสียค่าใช้จ่ายในการเดินทางไปทั้งหมด 95,000 บาท การไปทำงานครั้งนี้ก็ไม่ประสบความสำเร็จอีก ลูกเขยไปทำงานได้เพียง 6 เดือนก็กลับมา เพราะรายได้ไม่ดี ส่งเงินกลับมาบ้านเพียงเดือนละ 3,000 – 4,000 บาท รายได้แต่ละเดือนไม่พอแม่แต่จะจ่ายค่าดอกเบี้ย

ปัญหานี้สินของครอบครัว ทั้งหนี้เก่าหนี้ใหม่ ทำให้สถานการณ์ในครอบครัวตึงเครียด ลูกสาวกับลูกเขยก็ทะเลาะเบาะแว้งกันทุกวันจนในที่สุดก็ตัดสินใจหย่าร้างกัน ป้าพริ้งต้องรับภาระเลี้ยงหลาน ภาระหนี้สินของครอบครัวก็เพิ่มพูนขึ้น ทุกคนก็เครียด ป้าพริ้งก็เครียด หลังจากนั้นจึงได้มีการปรึกษาหารือกัน และหาทางแก้ไขปัญหาโดยการส่งลูกสาวที่เพิ่งหย่าร้างกับสามี ลูกชาย 2 คน และลูกสะใภ้ 2 คนไปทำงานโรงงานที่กรุงเทพฯ เพื่อหาเงินมาใช้หนี้ เพราะถ้าทำงานอยู่ที่บ้านคงได้เงินไม่เพียงพอใช้หนี้ ลูกสาว 1 คน และหลานอีก 3 คนจึงกลายเป็นภาระของป้าพริ้ง

สถานการณ์ช่วงนั้นแย่มาก แต่โชคดีที่เจ้าหนี้เป็นคนในหมู่บ้านเดียวกันและเป็นคนใจดีด้วย ถ้าเดือนไหนหาเงินไม่ทันก็สามารถต่อรองได้ ปกติเจ้าหนี้จะให้ส่งเงินต้นพร้อมดอกเบี้ยทุกๆ เดือน แต่ถ้าเดือนไหนไม่มีจริงๆ ก็จะให้อย่างเฉพาะดอกเบี้ย ช่วงที่มีหนี้สินก็ต้องใช้เงินอย่างประหยัดที่สุด เงินที่ลูกๆ ส่งมานอกจากจะใช้หนี้แล้วก็จะแบ่งไว้ใช้จ่ายในครอบครัวเล็กๆ น้อยๆ ป้าพริ้งต้องหารายได้เสริมโดยการทำก๊วยเตี๋ยวขาย มีเวลาว่างก็ทอผ้าไหมขาย เพื่อให้มีเงินพอใช้จ่ายในแต่ละวัน ป้าพริ้งบอกว่าถ้าจะให้รวมเงินที่ยืมไปทำงานต่างประเทศ และดอกเบี้ยทั้งหมดสามารถชำระคืนได้ 1 คัน

นอกจากปัญหานี้สินแล้วป้าพริ้งยังมีปัญหาในการเลี้ยงลูกเลี้ยงหลานอีก ต้องดูแลลูกและหลานวัยรุ่น 2 คน เด็กที่ยังเล็กๆ อีก 2 คน การเลี้ยงหลานที่ยังเล็กจะมีปัญหาเรื่องการซักผ้า เพราะไม่มีเครื่องซักผ้า ส่วนการเลี้ยงเด็กวัยรุ่นจะมีปัญหาเรื่องการเรียนรู้ เรื่องค่าใช้จ่ายในการเรียน ส่วนเรื่องอาหารการกินไม่ค่อยมีปัญหาเพราะกินอยู่แบบง่ายๆ เมื่อถามป้าพริ้งว่า ห่วงใครมากกว่าระหว่างหลานชายและลูกสาวที่กำลังเป็นวัยรุ่นเหมือนกัน ป้าพริ้งบอกว่า ห่วงหลานชายมากกว่าเพราะพักอยู่หอพัก กลัวจะมีอันตราย กลัวหลานติดยาเสพติด ทะเลาะวิวาท ยกพวกตีกัน กลัวจะถูกฆ่า ส่วนเรื่องการคบเพื่อน การมีแฟน ก็ห่วงเหมือนกัน ฉะนั้นช่วงที่หลานชายอยู่หอพัก ก็จะแอบไปหาหลาน สักปาด์ละครั้ง แต่ไม่บอกว่าจะไปวันไหน เพื่อจะได้รู้ว่าหลานชายมีพฤติกรรมอย่างไร

ถึงแม้ว่าป้าพริ้งจะติดตามพฤติกรรมของหลานชายอย่างใกล้ชิดแต่ก็เกิดปัญหาขึ้นจนได้ ทางโรงเรียนบอกว่าหลานชายจะต้องถูกพักการเรียนเพราะขาดเรียนบ่อย ปัญหานี้ทำให้ป้าพริ้งคิดหนัก เสียใจที่หลานชายทำตัวไม่ดี ป้าพริ้งต้องไปต่อรองกับทางโรงเรียนเพื่อให้ หลานชายได้เรียนต่อ ทางโรงเรียนก็ยอม ป้าพริ้งจึงกลับมาคุยกับหลานชาย ขอร้องให้กลับไปเรียนในที่สุด หลานชายก็ยอมกลับไปเรียน ป้าพริ้งบอกว่าทุกวันนี้หลานชายเป็นผู้ใหญ่มากขึ้น ช่วงนี้กำลังฝึกงาน และป้าพริ้งก็อนุญาตให้ไปอยู่หอพักอีกครั้ง

ปัจจุบันครอบครัวของป้าพริ้งหมดภาระเรื่องหนี้สินแล้ว เพราะลูกๆ ที่ทำงานอยู่กรุงเทพฯ ส่งเงินมาใช้หนี้ให้ แต่ป้าพริ้งก็ยังต้องรับภาระดูแลลูกสาวคนเล็กและหลานๆ เนื่องจากลูกยังทำงานอยู่ที่กรุงเทพฯ เมื่อถามป้าพริ้งว่าถ้าหลานชายอยากไปทำงานต่างประเทศจะให้ไปหรือไม่ ป้า

พริ้งบอกว่า ถ้าหากอยากไปก็ไปได้ แต่ต้องให้เรียนจบก่อน อย่างน้อยก็ให้มีอายุครบ 25 ปี เพราะเป็นผู้ใหญ่แล้ว รับผิดชอบตัวเองได้แล้ว มีความรู้ คงจะเอาตัวรอดได้

เมื่อถามป้าพริ้งว่า ต้องการให้ลูกไปทำงานต่างประเทศหรือไม่ ป้าพริ้งบอกว่า เมื่อเห็นคนอื่นไปแล้วมีรายได้ดี ตั้งตัวได้ก็อยากให้ไป เพราะอยากให้ลูกๆ มีครอบครัวเป็นของตัวเอง มีบ้านเป็นของตัวเอง มีอาชีพหลัก มีความมั่นคง แต่การไปทำงานต่างประเทศ อยากให้ไปทั้งสามีและภรรยา จะได้ดูแลกันได้ ไม่ต้องแยกกันอยู่ จะได้ไม่มีปัญหาด้านอื่นๆ ตามมา แต่ลูกๆ ไม่มีใครอยากไปทำงานต่างประเทศเลย คงเป็นเพราะความยุ่งยากที่ผ่านมา หรืออาจเป็นเพราะทุกวันนี้ทุกคนก็มีงานทำและมีรายได้ดีอยู่แล้ว

กรณีศึกษาที่ 4

สตรีที่เดินทางไปทำงานต่างประเทศ

อ้วน (นามสมมุติ) พึ่งจะเดินทางกลับจากการไปทำงานที่ประเทศไต้หวันได้เพียงไม่กี่วัน เพราะหมดสัญญาจ้าง และเธอกำลังท้อง บ้านที่อ้วนอาศัยอยู่ทุกวันนี้เป็นครอบครัวใหญ่มีสมาชิกทั้งหมด 15 คน พี่สาวคนโตและพี่เขยทำงานอยู่ที่ประเทศเกาหลี พี่เขยอีกคนและสามีของอ้วนทำงานอยู่ประเทศไต้หวัน ส่วนน้องสาวและน้องเขยทำงานอยู่กรุงเทพฯ อาชีพหลักของครอบครัวก่อนที่จะเดินทางไปทำงานต่างประเทศคืออาชีพเกษตร ครอบครัวของอ้วนเป็นครอบครัวที่มีฐานะดีครอบครัวหนึ่งของหมู่บ้าน คนในครอบครัวค่อนข้างอยู่อย่างมีความสุข แต่เนื่องจากคนในหมู่บ้านนิยมเดินทางไปทำงานต่างประเทศ อ้วนและคนวัยแรงงานในครอบครัวอีก 4 คน จึงตัดสินใจเดินทางไปทำงานต่างประเทศด้วย

อ้วนเดินทางไปทำงานต่างประเทศแบบถูกต้องตามกฎหมาย งานที่ทำคืองานเย็บผ้า มีรายได้ส่งกลับบ้านเดือนละ 12,000 – 13,000 บาท การใช้ชีวิตในแต่ละวันขณะที่ทำงานอยู่ต่างประเทศ เธอเล่าให้ฟังว่า ต้องทำงานวันละ 8 ชั่วโมง ในหนึ่งสัปดาห์จะมีวันหยุดให้ 1 วัน ตอนเช้าตื่นขึ้นมาก็อาบน้ำ ทานข้าว แล้วก็ไปทำงาน พอเลิกงาน บางครั้งก็ออกไปซื้อของ ไปหาซื้ออาหาร ถ้าไม่มีอะไรทำก็ซักผ้า นอนดูทีวี คุยกับเพื่อนฝูง แต่ถ้าวันไหนงานเร่ง นายจ้างก็จะให้ทำงานล่วงเวลา และถ้านายจ้างสั่งให้ทำก็ต้องทำไม่มีสิทธิ์โต้แย้งใดๆ ทั้งสิ้น ในวันหยุดก็จะไปเที่ยวพักผ่อนหย่อนใจ ไปซื้อของไปหาสามี ไปเที่ยวกับสามี ไปเที่ยวกับเพื่อนๆ เอาอาหารไปรับประทานร่วมกันตามสวนสาธารณะ ตกเย็นก็เข้าที่พัก และเตรียมตัวสำหรับการทำงานในวันต่อไป แต่ถ้าไม่ยอมไปไหนในวันหยุด ก็จะอยู่ที่หอพัก ซักผ้า นอนดูทีวี คุยกับเพื่อน อ้วนบอกว่าเคยไปหาเสียงช่วยนายจ้างด้วย เพราะ นายจ้างเป็นนักการเมือง

อ้วนเล่าถึงประสบการณ์ในการไปทำงานต่างประเทศให้ฟังว่า ในช่วง 2 เดือนแรกของการทำงาน จะไม่มีใครได้รับเงินเดือน ต้องรอนกว่าจะถึงเดือนที่ 3 จึงจะได้รับเงินเดือน ส่วนค่าแรงของ 2 เดือนแรกที่ทำงานผ่านมานายจ้างจะหักไว้เป็นค่าประกัน (เรียกในหมู่แรงงานว่า “เงินกันหนึ”) และจะได้รับคืนเมื่อทำงานครบสัญญาจ้างแล้ว หากแรงงานคนไหนหนีออกจากโรงงานไปก่อนครบสัญญาจ้าง (เรียกว่าหนี TAX) จะไม่ได้รับเงินส่วนนี้คืน ฉะนั้นในช่วงสองเดือนแรกจึงเป็นช่วงที่ทรมานใจมากที่สุด เงินก็ไม่มีใช้ หนีสินที่บ้านก็พอกพูนขึ้น ทำให้เครียด ต้องนอนร้องไห้ คนที่ไปอยู่ไหนนอนร้องไห้กันทุกคน เพราะความเหงา คิดถึงบ้าน กังวลใจเรื่องหนี้สิน ไม่คุ้นเคยกับ

สถานที่เพื่อนก็ยังไม่มี จะพูดคุยให้ใครฟังก็ไม่ได้ จะโทรศัพท์กลับบ้านก็ยังไม่มีเงิน อ้วนบอกว่าไม่มีอะไรดีเท่ากับอดทน มีหลายคนที่ไม่เคยอยู่ในสภาพแบบนี้ ตนไม่ได้ต้องตัดสินใจกลับบ้าน

ช่วงแรกๆ ที่ไปทำงานอยู่ที่ไต้หวัน ต้องประหยัดค่าใช้จ่ายที่สุด อาหารก็ต้องรับประทานของที่โรงงานจัดหาให้ จะไปซื้อกินเองก็ไม่มีเงินเพราะยังไม่ได้รับเงินเดือน อาหารก็แพง อยากซื้ออะไรก็ไม่กล้าซื้อ อาหารที่ทางโรงงานจัดให้ถึงแม้จะไม่อร่อยก็ต้องทานไปก่อนเพราะไม่มีทางเลือก แต่พอผ่านไปสักระยะหนึ่ง ได้รับเงินเดือน เริ่มมีเงินใช้ มีเงินส่งกลับไปใช้หนี้ที่บ้าน หนี้สินก็เริ่มเบาบางลง เริ่มรู้จักเพื่อนฝูง ถ้าเบื่อบริหารที่โรงงานจัดให้ก็สามารถหาซื้อมารับประทานเอง อยากซื้ออะไรก็ซื้อ จิตใจก็สบายขึ้น มีความสุขขึ้น

เรื่องการทำงานไม่มีใครได้ทำงานสบาย ทุกคนทำงานหนักเหมือนกัน แต่ก็ต้องอดทน และที่ทนได้ก็เพราะเงิน อ้วนบอกว่าความหวังของการไปทำงานต่างประเทศก็คือ ต้องการหาเงินให้ได้มากที่สุดเพราะโอกาสแบบนี้หาไม่ได้ในเมืองไทย

ปัญหาต่างๆ ที่อ้วนประสบมาจากการไปทำงานต่างประเทศ ปัญหาใหญ่สุดคือ ปัญหาหนี้สินที่กู้ยืมมาเป็นค่าใช้จ่ายในการเดินทางไปทำงานต่างประเทศ คิดแต่เพียงว่า เมื่อไหร่จะใช้หนี้สินหมด กลัวใช้หนี้ไม่ทัน คิดทุกวันจนทำให้สุขภาพจิตแย่ แต่สถานการณ์ในขณะนั้นต้องอดทนให้มากที่สุด ต้องพยายามทำใจยอมรับความจริงแล้วสู้ต่อไป แต่ถ้าเครียดมากๆ ก็ระบายกับเพื่อนๆ ที่ทำงานด้วยกัน จะทำให้จิตใจสบายขึ้นบ้าง เพราะทุกคนก็จะมีปัญหาล้ายๆ กัน พอคุยกันก็จะเข้าใจกัน

ปัญหาเรื่องการเรียนรู้งาน การฝึกงานในระยะ 3 เดือนแรก มีความกังวลใจเพราะความไม่เข้าใจงาน กฎของโรงงานก็คือ ถ้า 3 เดือนไม่ผ่านทดลองงานก็ต้องถูกส่งตัวกลับ แต่อ้วนบอกว่า โชคดีที่เธอเรียนรู้งานได้เร็ว ปรับตัวเข้ากับคนอื่นได้ง่าย ถ้าไม่เข้าใจก็จะถามคนงานที่เป็นคนไทยด้วยกัน และด้วยความที่เธอเป็นคนทีกล้าพูดกล้าถาม บางครั้งถ้าไม่เข้าใจก็จะถามถาม มีหลายคนที่ยังเรียนรู้งานได้ช้า ไม่เข้าใจงาน อาจจะถูกดุบ้าง บางคนถูกหักเงินเดือน บางคนพอเจอเพื่อนร่วมงานที่แสดงความไม่เป็นมิตรก็ไม่กล้าถาม ไม่กล้าคุย จึงทำให้เรียนรู้ได้ช้า เพราะฉะนั้นในช่วง 3 เดือนแรกจะต้องเรียนรู้งานให้เร็วที่สุดเท่าที่จะทำได้ เพื่อจะได้ไม่มีปัญหาในการทำงาน

ความกังวลเรื่องการตรวจโรค ที่โรงงานจะมีการตรวจโรคทุกๆ 6 เดือน ถ้าตรวจพบว่ามีโรคร้ายก็ต้องถูกส่งตัวกลับบ้าน ยกเว้นโรคพยาธิที่ต้องตรวจถึง 3 ครั้ง ถ้าตรวจพบครั้งแรกไม่เป็นไร เขาจะเอายาถ่ายพยาธิมาให้ทาน ถ้าพบครั้งที่ 2 ก็ให้ทานยาอีก แต่ถ้ายังพบเป็นครั้งที่ 3 จะถูกส่งตัวกลับทันที ทำให้ต้องระมัดระวังสุขภาพของตัวเอง

ต้องรักษากฎระเบียบในการทำงานอย่างเคร่งครัด บางครั้งก็เครียด มีความกดดัน ไม่มีความเป็นอิสระ ถ้าไม่ทำตามกฎก็จะถูกส่งตัวกลับบ้าน แต่ก่อนที่จะส่งตัวกลับเขาก็ให้โอกาสถึง 3

ครั้งถ้าทำผิดครั้งแรกจะเตือนก่อน ถ้ามีครั้งที่ 2 จะปรับ แต่ถ้ายังมีครั้งที่ 3 จะส่งกลับทันที เพราะฉะนั้นต้องระมัดระวังอย่าทำผิดกฎของโรงงานจะได้ไม่มีปัญหา

เรื่องอาหารการกิน อ้วนบอกว่ามีปัญหาพอสมควร อาหารที่ทางโรงงานจัดหาให้ไม่อร่อย ไม่มีคุณภาพ ขนมห้างก็แข็ง บางครั้งก็เอาเบะหมี่สำเร็จรูปมาให้บริการประทานในตอนเช้าก่อนไปทำงาน ทำให้หิวง่าย เหนื่อยง่าย ส่งผลให้เกิดความเครียดเพราะอาหารไม่ถูกปาก จะไปทานอาหารข้างนอก โรงงานก็แพง ยิ่งเป็นช่วงแรกๆ ที่ไปทำงานยังต้องอดทน อาหารไม่อร่อยเพียงใดก็ต้องทนเพราะไม่มีเงินไปซื้อกินข้างนอก แต่พออยู่ไปนานๆ พอหนี้สินเริ่มเบาบาง มีเพื่อนฝูงมากขึ้น บางครั้งเพื่อนฝูงก็พาไปเลี้ยงอาหาร เพราะที่นั่นจะมีร้านอาหารไทยคอยบริการ หรือบางครั้งก็ซื้อมารับประทานเอง อยากทานอะไรก็ทาน แต่ราคาอาหารค่อนข้างแพงจะซื้อบ่อยๆ ไม่ได้ เพราะจะส่งผลให้มีเงินส่งกลับบ้านน้อยลง บางคนไม่ได้ซื้อมากินเพียงคนเดียวแต่พาเพื่อนฝูงไปกินด้วย พอมีแฟนก็ต้องพาไปเที่ยว พาไปทานอาหาร จัดงานสังสรรค์ ร้องคาราโอเกะ แลมีโรงแรมในราคาคนไทยให้เช่านอนด้วย จึงทำให้สิ้นเปลืองมากกว่าปกติ นี่คือเหตุผลที่หลายคนไปทำงานต่างประเทศแล้วไม่มีเงินเหลือเก็บกลับมาบ้าน

ปัญหาถูกบังคับให้อยู่ในกฎเกณฑ์ของหอพักมากเกินไป ทำให้เครียด จะทำอะไรก็ได้ ไม่ได้ว่าจะไปไหนต้องเข้าที่พักก่อน 4 ทุ่ม ห้ามพาผู้ชายเข้าหอพัก ห้ามทุกอย่าง ถ้าฝ่าฝืนกฎระเบียบก็จะถูกปรับ แต่ถ้าฝ่าฝืนกฎบ่อยๆ จะถูกส่งตัวกลับทันที แต่ถ้าจะมองในด้านดี การที่มีกฎระเบียบเคร่งครัดก็ส่งผลในทางที่ดี คือ ทำให้มีระเบียบวินัย ไม่มั่ว และเก็บเงินได้เพราะไม่ค่อยได้เที่ยวอย่างอิสระ ยิ่งช่วงที่โรคระบาด จึงมีกฎห้ามออกนอกหอพัก ไม่ต้องติดต่อกับใคร ห้ามคุย ห้ามติดต่อกับผู้ชาย ถ้าใครออกนอกหอพักจะถูกหักเงินเดือน 2,000 บาท ฉะนั้นช่วงนี้จึงเป็นช่วงที่เปลืองค่าโทรศัพท์มากที่สุด แต่จะประหยัดค่าอาหาร ช่วงนี้อ้วนจึงไม่ได้เจอกับสามีเลย เธอบอกว่าตลอดระยะเวลาที่เธออยู่ที่นั่นเธอจะเจอกับสามีได้เฉพาะในวันหยุดเท่านั้น และต้องใช้ระยะเวลาถึง 1 ชั่วโมงในการเดินทางไปหาสามีจึงจะได้พบกัน แต่อ้วนก็ยังโชคดีที่อย่างน้อยก็ยังมีส่วนอยู่ใกล้ๆ ถึงแม้จะได้พบกันสัปดาห์ละ 1 ครั้งก็ยังดี

ปัญหาเงินเดือนน้อย ไม่ได้เงินเดือนตามสัญญาที่ให้ไว้ ช่วงไหนงานเร่งก็จะถูกบังคับให้ทำงานล่วงเวลา ส่วนค่าแรงในการทำงานล่วงเวลานายจ้างจะให้เท่าที่เขาพอใจจะให้ ไม่ได้หมายความว่าใครทำมากได้มาก บางครั้งถูกโกงค่าแรง นายจ้างทำเป็นลืมค่าแรง เช่น คนงานทำงานในวันหยุดซึ่งก็ควรจะได้ค่าแรงในวันนั้นด้วย แต่นายจ้างบอกว่าเราไม่ได้ทำงานในวันนั้นและไม่ยอมจ่ายค่าแรงให้ หรือในวันหยุดเทศกาลต่างๆ ก็ไม่เคยได้หยุดฟรี เพราะเขาจะให้มาทำงานชดเชยทุกครั้ง ปัญหาเหล่านี้ทุกคนเจอเหมือนกันหมด โมโหมากแต่ก็ทำอะไรไม่ได้ ไม่มีทางแก้ไข หมดยกกำลังใจ และอ้วนยังบอกอีกว่าไม่มีหน่วยงานใดกล้าเข้ามายุ่งเกี่ยวกับนายจ้างของเธอด้วยเพราะเขาเป็นนัก

การเมือง มีอำนาจ ทางออกแรงงานที่ทำงานด้วยกันคือ การพูดคุยระบายความอัดอั้นใจสู่กันฟังเท่านั้น เพื่อให้คลายเครียดจะได้มีกำลังใจลุกขึ้นมาสู้ต่อ

การทำงานที่ต่างประเทศด้านายจ้างสั่งให้ทำอะไรต้องทำได้ทุกอย่าง ไม่มีคำว่าทำไม่ได้ ถึงแม้จะรู้ว่าถูกเอารัดเอาเปรียบยังงี้ก็ต้องยอม เมื่อเหตุการณ์เป็นเช่นนี้จึงส่งผลต่อรายได้ของเธอและของทุกคน เพราะทำให้มีรายได้น้อย ปลดปล่อยหนี้สินได้ช้ากว่าจะเป็นอิสระก็หมดสัญญาจ้างพอดี ทำให้มีเงินเก็บน้อย เธอบอกว่านอกจากนายจ้างจะโกงค่าแรงแล้วยังขี้นิยด้วย อาหารที่นายจ้างรับประทาน ถ้าใกล้จะเสียถึงจะนำมาให้คนงานรับประทาน และในช่วงเทศกาลตรุษจีน ที่อื่นเขาจะได้รับเงินโบนัสคนละหลายพันบาท แต่ที่โรงงานของเธอไม่มีใครได้อะไรเลย

ปัญหาความเครียดหลายอย่างที่เกิดขึ้น ทั้งตัวเธอและเพื่อนร่วมงานอีกหลายคนที่อยู่ที่นี่ต้องตกอยู่ในสภาพจำยอมแต่ก็ต้องอดทน บางคนเผชิญปัญหาหนักยิ่งกว่าเธออีก ทางออกของพวกเขาก็คือ การระบายความคับข้องใจสู่กันฟัง เพื่อให้คลายเครียด หรือไม่ก็โทรศัพท์กลับบ้าน โทรศัพทคุยกับสามี ซึ่งก็ทำให้สบายใจขึ้นและทำงานต่อไปได้

ผู้หญิงที่เดินทางไปทำงานประเทศไต้หวันจะเป็นที่จับตามองของผู้ชายที่นั่นทันที ทั้ง ชายไทยและผู้ชายไต้หวัน เนื่องจากความห่างเหินกับภรรยาที่บ้าน และผู้ชายเหล่านั้นก็ทำงานอยู่ต่างประเทศเป็นเวลานาน มีเงินมาก มีเพื่อนมาก และคุ้นเคยกับสถานที่เป็นอย่างดี ส่วนผู้หญิงก็จากสามีมานาน หรือบางคนเพิ่งไปทำงานใหม่ กำลังต้องการเพื่อน ต้องการที่พึ่ง พอพบเจอกันบ่อยๆ มีความใกล้ชิดกัน หรืออาจเป็นเพราะความจำเป็นเรื่องเงิน เรื่องงาน เรื่องที่พัก พอมีคนหยิบยื่นสิ่งดีๆ ให้ จึงเกิดความรักขึ้น บางคนก็รักกันจริงๆ บางคนก็รักกันเฉพาะช่วงที่ทำงานอยู่ต่างประเทศ พอกลับมาเมืองไทยก็เลิกกัน เหตุการณ์แบบนี้เกิดขึ้นได้กับผู้หญิงเกือบทุกคนไม่ว่าจะโสดหรือไม่โสด นิสัยดีหรือนิสัยไม่ดี สังคมที่นั่นไม่มีการนิทากัน ใครอยากทำอะไรก็ทำ ปัญหาการมีคู่ที่ต่างประเทศจึงเกิดขึ้นได้ง่าย

ขณะนี้อ้วนกำลังตั้งครรภ์ แรงงานหญิงต่างชาติ ถ้าตั้งครรภ์จะต้องถูกส่งตัวกลับ ยกเว้นกรณีที่ใกล้จะหมดสัญญาจ้าง คือ ในช่วง 6 เดือนก่อนหมดสัญญาจ้างเขาจะให้กลับมาคลอดที่บ้าน

กรณีศึกษาที่ 5

เยาวชนที่พ่อแม่ไปทำงานต่างประเทศ

น้องมะปรางอายุเพียง 17 ปี ปัจจุบันกำลังเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 ครอบครัวของมะปรางมีทั้งหมด 5 คน คือ พ่อ แม่ พี่สาว น้องสาว และมะปราง บ้านที่อาศัยอยู่ก่อนที่พ่อแม่และพี่สาวจะไปทำงานต่างประเทศมีสภาพไม่ค่อยมั่นคง แต่ทุกวันนี้มีสภาพมั่นคงมากขึ้น ช่วงที่พ่อแม่และพี่สาวไปทำงานต่างประเทศ มะปรางและน้องสาวจะอยู่กันเองตามลำพัง และเรียนหนังสือทั้ง 2 คน ก่อนที่พ่อแม่จะเดินทางไปทำงานต่างประเทศ แม่ของมะปรางจะทำขนมขาย ส่วนพ่อก็ทำการเกษตร รายได้ก็พออยู่ได้ไม่มีหนี้สิน พ่อแม่ก็ทำมาหากินไปเรื่อยๆ ส่วนลูกก็ไปเรียนหนังสือ ถ้ามีเวลาว่างก็จะช่วยงานพ่อแม่บ้าง

มะปรางบอกว่าการไปทำงานต่างประเทศของพ่อแม่และพี่สาวก็มีผลดี คือ มีบ้าน มีรถ มีเงินเรียนหนังสือ มีเงินใช้ และการที่ต้องรับผิดชอบอะไรหลายอย่างแทนพ่อแม่ทำให้เธอมีความคิดเป็นผู้ใหญ่ มีความรับผิดชอบมากขึ้น แก้ไขปัญหาด้วยตัวเองได้ ตัดสินใจเองได้ เงินที่พ่อแม่ส่งมา มะปรางก็สามารถจัดการการเงินได้ รู้จักเก็บออม แต่ไม่ได้หมายความว่ามะปรางไม่พบปัญหาใดๆ เลย ระหว่างที่พ่อแม่ไปทำงานต่างประเทศ การอยู่ตามลำพังกับน้อง ทำให้พบปัญหาหลายอย่าง คือ

ปัญหาขาดความอบอุ่น เป็นปัญหาที่เธอพบเป็นอันดับแรก เธอต้องแยกกันอยู่กับน้อง มะปรางอยู่กับญาติในตัวเมือง ส่วนน้องอยู่กับญาติในหมู่บ้าน เพราะยังเรียนชั้นประถมศึกษา ช่วงที่ต้องแยกกันอยู่ทำให้คิดถึงกันมาก คิดถึงพ่อแม่เพราะทราบว่าพ่อแม่แต่งงานอยู่ต่างประเทศหลายเดือนเพราะเดินทางไปทำงานแบบผิดกฎหมาย คิดถึงพี่สาว และคิดถึงน้องสาว ที่โรงเรียนก็ไปเข้าเรียนใหม่ ยังไม่คุ้นเคยกับสถานที่ ยังไม่รู้จักริเลย ปรับตัวยังไม่ได้ ติดต่อกับพ่อแม่ก็ไม่ได้ไม่รู้จะติดต่ออย่างไร ไม่กล้าปรึกษาใคร ช่วงนั้นจะเครียด เหม่อลอย เรียนไม่รู้เรื่อง การเรียนตกต่ำ แต่ก็เป็นเพียงแค่ช่วงระยะเวลาสั้นๆ เท่านั้น พอเวลาผ่านไปทุกอย่างก็เริ่มดีขึ้นเมื่อเธอเริ่มคุ้นเคยกับสถานที่เรียน เริ่มมีเพื่อนใหม่ พ่อแม่ก็มีงานทำและสามารถติดต่อได้แล้ว

ปัญหาความเหงา มะปรางบอกว่ามีบ้างที่รู้สึกเหงาๆ เวลาที่ต้องอยู่คนเดียว คิดฟุ้งซ่าน วิธีแก้ความเหงาก็คือ ร้องไห้ เขียนบันทึก นอนฟังเพลง นอนหลับ หรือพูดคุยกับเพื่อน ทำให้คลายเหงาลงได้บ้าง

ปัญหาการเรียน ถ้ามะปรางมีปัญหาความเครียด จะส่งผลต่อการเรียนของเธอทันที ส่วนปัญหาอื่นๆ ก็มีบ้าง เช่น เวลาที่ทางโรงเรียนต้องให้ผู้ปกครองลงลายมือชื่อรับรองเรื่องต่างๆ มะปรางก็จะปลอมลายมือชื่อพ่อแม่ทุกครั้ง จนกระทั่งน้องสาวเข้าไปเรียน โรงเรียนเดียวกันมะปรางก็ต้องปลอมลายมือชื่อของพ่อแม่ให้น้องด้วย

ปัญหาเรื่องญาติ เนื่องจากพ่อแม่และญาติทะเลาะกัน มะปรางและน้องจึงได้รับ ผลกระทบด้วย ทั้ง 2 คนต้องเป็นที่รองรับอารมณ์ของญาติ มะปรางต้องกลับมาอยู่บ้านตามลำพังกับน้องเพราะรู้สึกอึดอัดกับเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น แรกๆ ก็มีปัญหาเรื่องที่อยู่อาศัยเพราะไม่มีผู้ใหญ่อยู่ด้วย พ่อแม่ส่งเงินมาซ่อมแซมบ้านให้มีสภาพมั่นคงและปลอดภัย แล้วมะปรางก็มาอยู่กับน้อง ปัญหาที่ส่งผลให้มะปรางและน้องเครียดอยู่นานพอสมควรและส่งผลต่อการเรียนของเธอด้วย และทางออกของปัญหานี้ ก็เหมือนเดิม คือ การร้องไห้ เขียนบันทึก ฟังเพลง นอนหลับ โทรศัพทคุยกับพ่อแม่ หรือไม่กี่คุยกับเพื่อนๆ ที่สนิทกัน เล่าเรื่องให้เพื่อนๆ ฟัง

ปัญหาการถูกนินทา เมื่อวัยรุ่นอยู่กันเองตามลำพังก็เริ่มมีเสียงนินทา ญาติก็นินทา เพื่อนบ้านก็นินทา โดยเฉพาะเรื่องการเที่ยว การคบเพื่อนชาย การดื่มเหล้า เธอถูกนินทาว่าเป็นเด็กใจแตก ใช้เงินฟุ่มเฟือยเพราะไม่มีใครคอยดูแล ตักเตือน พอเรื่องนี้มากระทบ ทำให้มะปรางเครียดหนักมากกว่าเดิม เธอโทรปรึกษาพ่อแม่ ทำให้พ่อแม่เป็นห่วง เริ่มเรียนหนังสือไม่รู้เรื่อง เธอจึงไปปรึกษาครูสุมาลี หรือไประบายความเครียดกับเพื่อนๆ ที่สนิทกัน หรือไม่กี่ใช้วิธีการเดิมๆ แต่ถ้าโมโหมากๆ เธอก็จะไปถามคนที่นินทาเธอว่า สิ่งที่ถูกไปนั้นมีความจริงเพียงใด ซึ่งวิธีนี้ก็ทำให้เธอสบายใจขึ้น มะปรางบอกว่าการที่มีคนนินทาเธอด้วยเรื่องต่างๆ นาๆ ก็มีผลดีเหมือนกันเพราะทำให้เธอเข้มแข็งขึ้น และต้องการเอาชนะจึงไม่ทำในสิ่งที่เขานินทา

ปัญหาขาดที่ปรึกษา มะปรางบอกว่าทุกๆ ปัญหาเธอไม่มีที่ปรึกษา จะปรึกษาพ่อแม่ก็ อยู่ไกล สิ้นเปลืองค่าโทรศัพท์ และปรึกษาได้ไม่เต็มที่ มะปรางจึงไม่รู้จะปรึกษาใครดี ญาติก็ไม่สามารถเป็นที่ปรึกษาให้เธอได้ มะปรางจึงต้องเลือกวิธีแก้ปัญหาด้วยตัวเอง และปรึกษาครูสุมาลีในบางเรื่อง

ปัญหาเรื่องน้อง ในช่วงแรกๆ ที่พ่อแม่และพี่สาวไปทำงานต่างประเทศ มะปรางและน้องต้องแยกกันอยู่ ช่วงนี้ทั้ง 2 คน จะคิดถึงกันมาก โดยเฉพาะมะปรางจะห่วงน้องมาก วันหยุดมะปรางจะกลับมาเยี่ยมน้อง เอาเงินที่พ่อแม่ส่งให้มาฝากไว้ที่บ้านญาติสำหรับเป็นค่าเลี้ยงดูน้อง ช่วงนั้นเธอทราบว่าน้องมีเงินกินขนมเพียงวันละ 1 บาท ทำให้สงสารน้อง จึงแอบเอาเงินไว้ให้น้องใช้ส่วนตัวอีก ครั้งละ 500 บาท พอน้องเข้ามาเรียนที่โรงเรียนเดียวกัน และมาอยู่ที่บ้านตามลำพังด้วยกัน มะปรางกลับรู้สึกลำบากใจ เครียด เพราะการเป็นพี่ต้องดูแลน้องให้ดีที่สุด แต่น้องไม่เคยปรึกษาเธอเลยเวลามีปัญหา ส่วนใหญ่จะปรึกษากับเพื่อนๆ มากกว่า น้องจะเจิบมาก อาจเป็นเพราะน้องน้อยใจเรื่องเงิน เพราะพ่อแม่จะให้มะปรางเป็นผู้ดูแลเรื่องการเงินทั้งหมดว่าจะใช้จ่ายอะไร เท่าไหร่ โดยที่น้องไม่ได้ร่วมรับผิดชอบด้วยซึ่งอาจเป็นสาเหตุที่ทำให้น้องน้อยใจและไม่ยอมพูดกับเธอ ปกติก่อนที่พ่อแม่จะไปทำงานต่างประเทศ น้องจะเป็นคนพูดเก่ง ช่วงที่อยู่ด้วยกันตามลำพังบ่อยครั้งที่ทะเลาะกัน ถ้าโมโหมากๆ ก็จะขับรถจักรยานยนต์ออกไปข้างนอกด้วยความเร็วสูงเพื่อระบายความเครียด พอหายเครียดก็จะกลับเข้าบ้าน บางครั้งน้องหนีออกจากบ้านและไปอยู่บ้านญาติ ส่วนมะปรางในฐานะพี่สาวถึงแม้จะโกรธมากเพียงใดเธอก็ต้องออกตามหาน้องให้เจอ และเป็นฝ่ายยอม

ง้อก่อนเสมอเพื่อไม่ให้มีปัญหา และอีกอย่างหนึ่งก็คือ ถ้าเกิดอะไรขึ้นพ่อแม่ก็ต้องโทษเธอที่ดูแลน้องไม่ได้ ส่วนเรื่องการเรียนรู้ของน้อง มะปรางบอกว่าไม่ได้ยุ่งเกี่ยวเลยเพราะต่างคนต่างเรียน

มะปรางบอกว่า การที่พ่อแม่ไปทำงานต่างประเทศก็ส่งผลในทางที่ดีเพราะทำให้ฐานะความเป็นอยู่ดีขึ้น แต่ในความรู้สึกแล้วไม่อยากให้พ่อแม่ไปทำงานต่างประเทศ เพราะรู้สึกขาดความอบอุ่น อยากให้พ่อแม่ทำมาหากินอยู่ที่บ้านมากกว่า เพราะที่ผ่านมามีชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีอยู่แล้ว เพียงพอแล้ว ในความคิดของเธอ ในที่สุดมะปรางก็ตัดสินใจโทรศัพท์ไปคุยกับพ่อแม่ ยื่นคำขาดว่าให้เลือกเอา ระหว่างเงินกับลูกสาว ถ้าเลือกเงินก็ให้อยู่ทำงานต่อ ถ้าเลือกลูกก็ให้กลับมาอยู่บ้าน ในที่สุดพ่อแม่ของมะปรางก็ตัดสินใจกลับบ้าน เหลือเพียงพี่สาวที่ยังทำงานอยู่ต่างประเทศ รวมเวลาที่พ่อแม่ทำงานอยู่ต่างประเทศ 4 ปี

ภาคผนวก 2

การจัดเวทีชุมชน

เวทีชุมชนรื่องหวาย

ข้อมูลผู้เข้าร่วมกิจกรรม

การจัดเวที A-I-C ครั้งนี้ ผู้เข้าร่วมกิจกรรมประกอบด้วย ผู้ใหญ่บ้าน สมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบล ประธานแม่บ้าน อติตผู้ใหญ่บ้าน ผู้นำส่วนใหญ่มีความเกี่ยวข้องกับการไปทำงานต่างประเทศ บางคนเคยไปทำงานต่างประเทศและได้มาเป็นผู้นำ ตัวแทนจากกลุ่ม/องค์กรต่างๆ ในชุมชน บางคนมีคนในครอบครัวเดินทางไปทำงานต่างประเทศ ส่วนผู้เข้าร่วมคนอื่นๆ คือ แม่บ้านที่มีสามีไปทำงานต่างประเทศ แม่บ้านที่เคยไปทำงานต่างประเทศ พ่อบ้านที่เคยไปทำงานต่างประเทศ ผู้สูงอายุที่มีบุตรหลานไปทำงานต่างประเทศ ผู้ทรงคุณวุฒิในชุมชน และกลุ่มผู้ที่มีความสนใจและกำลังต้องการไปทำงานต่างประเทศ

สถานที่จัดประชุม

ใช้สถานที่บริเวณวัดรื่องหวาย บรรยายาศรัมรีน กว้างขวาง สะดวกสบายและมีอุปกรณ์พร้อมทุกอย่าง รูปแบบการจัดห้องประชุมใช้เก้าอี้จัดเป็นรูปวงกลม เอาเสื่อปูในวงกลม เพื่อให้ผู้เข้าร่วมประชุมเลือกนั่งตามอัธยาศัย และใช้เป็นที่นั่งพูดคุยกันในการทำกิจกรรมกับกลุ่มย่อย

การแนะนำตัวแนะนำโครงการ

การประชุมเริ่มเวลา 09.30 น. หัวหน้าโครงการได้กล่าวต้อนรับผู้เข้าร่วมประชุมทุกคน และได้กล่าวถึงวัตถุประสงค์ของโครงการให้ได้รับทราบว่า หมู่บ้านปางลาวและหมู่บ้านรื่องหวายมีการเดินทางไปทำงานต่างประเทศเป็นจำนวนมาก ซึ่งส่งผลกระทบทั้งด้านบวกและด้านลบหลายเรื่อง โดยเฉพาะสตรีและเด็ก และทีมวิจัยได้ลงศึกษาข้อมูลมาแล้วในระยะแรก ช่วงต่อไปจะเป็นการศึกษาข้อมูลระยะที่ 2 ของโครงการ คือ การจัดทำแผนพัฒนาชุมชนเพื่อตอบสนองผลกระทบทั้งด้านบวกและด้านลบที่มีต่อสตรีและเด็ก เพื่อให้ชุมชนได้มีส่วนร่วมในการกำหนดทิศทางและจัดทำแผนงานเพื่อส่งเสริม สนับสนุน ป้องกันและแก้ไขปัญหอันเกิดจากการเคลื่อนย้ายแรงงานไปทำงานต่างประเทศ งานวิจัยนี้เป็นงานวิจัยเพื่อพัฒนา ทีมวิจัยได้เลือกพื้นที่หมู่บ้านปางลาวและหมู่บ้านรื่องหวายในการทำวิจัยเพราะเป็นพื้นที่ที่อยู่ใกล้กัน มีความใกล้ชิดสนิทสนมกัน เป็นเครือญาติกันและมีความในวัยแรงงานเดินทางไปทำงานต่างประเทศเป็นจำนวนมาก ซึ่งทาง สกว. หรือ สำนักงานสนับสนุนการวิจัยซึ่งเป็นหน่วยงานรัฐบาล ก็ได้เห็นความสำคัญและได้สนับสนุนงบประมาณใน

การวิจัยในครั้งนี้ เงินทั้งหมดที่นำมาพัฒนาก็คือเงินภาษีของราษฎรทุกคน ฉะนั้นจะต้องนำเงินเหล่านี้มาเพื่อการพัฒนาให้เกิดประโยชน์ที่สุด โดยเฉพาะผู้ที่ได้รับผลกระทบจากการไปทำงานต่างประเทศ

หลังจากกล่าวถึงวัตถุประสงค์ของโครงการ เป็นกิจกรรมแนะนำตัวทั้งผู้เข้าร่วมกิจกรรม และทีมวิจัยทุกคนโดยวิธีเล่นเกม ใช้กระดานรูปหัวใจ 3 สี คือ เขียว เหลือง ฟ้ำ แจกให้คนละ 1 แผ่น พร้อมปากกาเคมี และให้ทุกคนวาดรูปสิ่งที่ชอบมากที่สุดในชีวิตลงในกระดานด้านซ้าย และวาดรูปสิ่งที่เกลียดที่สุดในชีวิตลงในกระดานด้านขวา วิทยากรยกตัวอย่างให้ดู ให้ใช้สัญลักษณ์แทนได้ไม่จำเป็นต้องวาดให้เหมือน หลังจากนั้นก็ให้ทุกคนพูดถึงสิ่งที่ตัวเองชอบและไม่ชอบพร้อมกับแนะนำชื่อ และแสดงภาพที่วาดให้ทุกคนดูทีละคนจนครบทุกคน บางคนอายุมากไม่กล้าพูด ไม่กล้าเอารูปที่วาดไว้ให้คนอื่นดู ซึ่งก็ทำให้บรรยากาศในการแนะนำตัวมีความสนุกสนาน ไม่เครียด

พอแนะนำตัวครบทุกคนแล้ววิทยากรให้ข้อคิดจากกิจกรรมว่า การสื่อสารด้วยภาพช่วยให้เล่าเรื่องราวได้มากกว่าการใช้ตัวหนังสือ คนที่อ่านเขียนไม่ได้ก็สามารถสื่อสารได้ และช่วยสรุปเรื่องความแตกต่างของแต่ละคนว่ามีสิ่งที่ชอบไม่ชอบแตกต่างกันไป แสดงให้เห็นว่าคนเรามีความแตกต่างทั้งความคิดและประสบการณ์ การจัดเวทีพูดคุยครั้งนี้จะนำเอาความแตกต่างของแต่ละคนมาช่วยกันคิด ช่วยกันวางแผนเพื่อป้องกันแก้ไขปัญหาคายย้ายถิ่นที่เกิดขึ้นกับชุมชน หลังจากนั้นให้นักวิจัยนำเสนอข้อมูลสถานการณ์การย้ายถิ่นไปทำงานต่างประเทศ สาเหตุของการย้ายถิ่นจากการศึกษาข้อมูลที่ผ่านมา โดยยังไม่ได้กล่าวถึงผลกระทบที่เกิดขึ้น เพื่อต้องการระดมความคิดเห็นจากที่ประชุมอีกครั้งหนึ่ง

วิเคราะห์ผลกระทบทั้งด้านบวกและด้านลบจากการไปทำงานต่างประเทศ

หลังจากนำเสนอสถานการณ์การย้ายถิ่นไปทำงานต่างประเทศเสร็จแล้ว วิทยากรแจกกระดาน A4 ให้ผู้เข้าร่วมประชุมทุกคนพร้อมกับดินสอคนละ 1 แท่ง และได้ตั้งประเด็นคำถามว่าการไปทำงานต่างประเทศส่งผลดีในเรื่องใดบ้าง และส่งผลในด้านไม่ดีเรื่องใดบ้าง แล้วให้วาดรูปลงในกระดานที่แจกให้ โดยใช้สัญลักษณ์อะไรก็ได้ ไม่สวยไม่เป็นไร แต่ให้อธิบายให้คนอื่นเข้าใจได้ เช่น วาดรูปหม้อที่วางอยู่บนเตาและกำลังมีไฟลุกโชน หมายถึง การไปทำงานต่างประเทศแล้วถูกต้ม กิจกรรมนี้ใช้เวลาประมาณ 10 - 15 นาที

พอทุกคนวาดรูปเสร็จแล้ว วิทยากรให้แบ่งกลุ่มย่อยเป็น 3 กลุ่มโดยการนับ 1 - 3 แล้วแยกย้ายไปนั่งตามจุดต่างๆ โดยทีมวิจัยจะเข้าแทรกตามกลุ่มต่างๆ เพื่อจดบันทึกประเด็นต่างๆ ในกลุ่มย่อยและคอยเป็นที่ปรึกษาให้แต่ละกลุ่มด้วย เมื่อรวมกลุ่มแล้วให้แต่ละคนพูดถึงผลดีและข้อเสียจากการไปทำงานต่างประเทศ ตามรูปภาพที่แต่ละคนวาดไว้ ให้สมาชิกในกลุ่มฟังทีละคนจนครบทุกคน แล้วให้รวบรวมความคิดของทุกคน จัดหมวดหมู่แล้วสื่อเป็นภาพหรือสัญลักษณ์ลงในกระดาน

ปรีฟที่แจกให้ โดยมีกติกาว่าห้ามโต้แย้งความคิดของคนอื่น แต่สามารถซักถามข้อสงสัยหรือเพิ่มเติมข้อมูลได้ และให้แต่ละกลุ่มเตรียมคนนำเสนอข้อมูลของกลุ่มตนเองต่อที่ประชุมใหญ่

การนำเสนอข้อมูลผลกระทบของการย้ายถิ่นไปทำงานต่างประเทศ

กลุ่มที่ 1

ข้อเสีย

- ถูกหลอก มีหลายหน่วยงาน หลายบริษัทที่มาหลอก ทำให้มีหนี้สิน บางคนถูกหลอกตั้งแต่ยังไม่ได้ไปต่างประเทศ เพิ่มภาระหนี้สินให้ครอบครัวมากมาย
- ถูกบริษัท หัวหน้างานบีบบังคับให้กลับก่อนกำหนดในสัญญา ไม่ได้เงินคืน ทำให้มีหนี้สิน
- ไม่มีงานทำหรือได้งานทำไม่ดี รายได้น้อย
- ครอบครัวที่อยู่ทางบ้านใช้จ่ายสุรุ่ยสุร่าย ไม่รู้จักเก็บเงิน

ข้อดี

- ถ้าไม่ถูกหลอก ไปแล้วมีงานทำ รายได้ดีจะส่งผลในทางที่ดี คือ สร้างฐานะได้ สร้างบ้านครอบครัวมีความสุข มีเงินซื้อที่ไร่นาเพิ่ม
- ลูกได้เรียนหนังสือ เรียนในโรงเรียนดีๆ
- พุดเก่งขึ้น มีหน้ามีตา ได้เป็นผู้นำชุมชน ลูกก็ภูมิใจที่มีพ่อแม่เป็นผู้นำ
- นำความรู้จากต่างประเทศมาใช้ในครอบครัว และสังคมได้
- นำความรู้จากต่างประเทศมาเล่าให้เพื่อนบ้านฟังได้

กลุ่ม 2

ข้อดี

- ได้เงินมาจุนเจือครอบครัว
- มีเงินสร้างบ้าน ซื้อที่นา
- มีเงินทุนสำหรับการศึกษาของลูก

ข้อเสีย

- ไปแล้วได้งานไม่ดี ได้งานได้เงินเดือนไม่ตรงตามสัญญาจ้าง
- ถูกหลอก พอวางเงินแล้วไม่ได้ไปต่างประเทศทำให้ติดหนี้
- ถูกนายจ้างบังคับให้ทำงาน ร่างกายอ่อนแอ ทำให้คิดมาก คิดถึงบ้าน คิดถึงครอบครัว
- เด็กบางคนเสียคนเพราะขาดความอบอุ่น ตายายให้ความอบอุ่นไม่เพียงพอ
- สามเณร/ภรรยาไม่เข้าใจกัน ผู้ที่อยู่ทางบ้านไม่เก็บเงิน กินเหล้า เที่ยว คนที่ไปต่างประเทศทุกข์ใจ เสียกำลังใจ เพื่อนบ้านหัวเราะเยาะ ไม่เข้าใจว่าคนที่ไปต่างประเทศมีความลำบากเพียงใด

- ก่อนไปต่างประเทศเอาที่นาไปจำนอง พอไม่ประสบผลสำเร็จ ถูกยึดที่นา ซึ่งเป็นที่มรดก พอกลับมาจากต่างประเทศไม่สามารถหาเงินซื้อที่ดินคืนได้เพราะราคาแพง ถึงซื้อคืนมาได้ก็ไม่ได้ทั้งหมด

- แรงงานบางคนทำงานอันตราย สารพิษสะสมในร่างกาย กลับมาต้องเสียเงินในการรักษาพยาบาล มี 2 คนเสียชีวิตหลังจากกลับจากอิสราเอล

กลุ่ม 3

ข้อดี

จะคล้ายกับกลุ่มอื่น คือ ได้บ้าน ได้รถ ฐานะดีขึ้น จ้างใช้สอยคล่องตัวขึ้น

ข้อเสีย

- ผลเสียด้านเศรษฐกิจ คือ มีหนี้ถาวร เกิดจากการถูกหลอกซ้ำซาก ไม่มีทางปลดหนี้สินได้
- ผลเสียด้านเยาวชน เกิดจากครอบครัวแตกแยก ขาดความอบอุ่น เป็นปัญหาด้านจิตใจ ส่งผลให้เด็กเสียคน บางคนติดยา กลายเป็นปัญหาสังคม สุขภาพแย่ทั้งทางกายและจิตใจ
- ไปแล้วถูกส่งกลับ หนี้สินยังไม่หมด ไม่มีหนทางปลดหนี้
- ความห่างเหินระหว่างครอบครัว ทำให้คิดถึง เป็นห่วง หงา

วิทยากรสรุปว่า การไปทำงานต่างประเทศ ส่งผลทั้งด้านดีและด้านไม่ดี แต่จะอย่างไรให้ด้านดีมากกว่าด้านเสีย ทำอย่างไรถึงจะมีเงินจากการไปทำงานต่างประเทศ ไปแล้วมีหน้ามีตา มีชื่อเสียง สังคมยอมรับ ไปแล้วครอบครัวไม่แตกแยก มีความสุข ลูกหลานไม่เสียคน ไม่ติดยาเสพติด วิทยากรให้ข้อคิดว่า ที่ผ่านมามีเวลามีปัญหา คนในชุมชนมักจะขอให้รัฐบาลช่วยเหลือหรือรอให้คนอื่นเข้ามาช่วยแก้ปัญหา แต่รัฐบาลก็ช่วยได้เป็นบางอย่าง ไม่ได้ช่วยทั้งหมดเพราะรัฐบาลไม่ใช่คนในหมู่บ้าน รัฐบาลไม่ได้เห็นปัญหาของชุมชนอย่างแท้จริงและรัฐบาลต้องแก้ปัญหามากมายให้กับคนทั่วประเทศ เราในฐานะคนในชุมชนจะรวมตัวกันเพื่อแก้ปัญหาเองได้หรือเปล่า ถ้าชุมชนไม่คิดที่จะแก้ปัญหาเองก็คงไม่มีใครเข้ามาแก้ปัญหาให้ได้แน่นอน

วิเคราะห์ทางออกในการแก้ปัญหาและการเสริมศักยภาพองค์กรชุมชน

วิทยากรให้เล่นเกม “หอยเปลี่ยนฝา” เพื่อสลายกลุ่มเดิมและเตรียมความพร้อมเข้าสู่กิจกรรมต่อไป หลังจากเล่นเกมวิทยากรตั้งประเด็นคำถามว่า " เราอยากให้การไปทำงานต่างประเทศเป็นอย่างไร ความฝัน หรือภาพที่หวังไว้จากการไปทำงานต่างประเทศควรเป็นอย่างไร" แล้วให้วาดภาพลงในกระดาษ A4 ที่แจกให้ ให้ทุกคนวาดภาพตามที่คิดไว้โดยไม่ต้องคำนึงถึงว่าสิ่งที่คิดนั้นจะเป็นจริงหรือไม่ จะสามารถแก้ปัญหาได้จริงหรือไม่ กิจกรรมนี้ใช้เวลาประมาณ 15 นาที

พอทุกคนเขียนเสร็จแล้ววิทยากรให้แยกย้ายไปนั่งร่วมกับสมาชิกกลุ่มเดิม ให้เล่าถึงภาพที่ตัวเอง ต้องการให้เกิดขึ้นในการไปทำงานต่างประเทศทีละคนจนครบทุกคน โดยมีกติกาว่าห้ามได้

แย้งความคิดของคนอื่น แต่สามารถซักถามข้อสงสัยได้ แล้วรวบรวมความคาดหวังของทุกคนในกลุ่มจัดเป็นหมวดหมู่ และวาดเป็นภาพหรือสัญลักษณ์ลงในกระดาษปรีฟที่แจกให้ พร้อมกับเตรียมนำเสนอต่อกลุ่มใหญ่

นำเสนอภาพที่ต้องการให้เกิดจากการไปทำงานต่างประเทศ

กลุ่ม 1

- อยากให้มีการตั้งกลุ่มในระดับชุมชน โดยเฉพาะผู้ที่เคยไปทำงานต่างประเทศ ผู้ที่กำลังจะไปทำงานต่างประเทศ ผู้ที่มีความเกี่ยวข้องกับการไปทำงานต่างประเทศ หรือผู้ที่มีความสนใจคนอื่นๆ ในชุมชน ใครที่มีประสบการณ์มากก็มาเล่าสู่กันฟัง พูดคุยกัน ปรัชญาหารือ หรือแก้ไขปัญหาร่วมกัน

- อยากให้ควบคุมเรื่องการใช้สารเคมีที่ต่างประเทศ และดูแลสุขภาพแรงงานบ้างอย่างน้อยก็ให้ตรวจสอบสุขภาพทุกๆ 6 เดือน และพอลกลับมาเมืองไทยก็ควรจะมีการดูแลสุขภาพแรงงานบ้างอย่างน้อย 3 เดือนหลังกลับ

- ในส่วนของเยาวชน อยากให้ส่งเสริมกิจกรรมให้กับเยาวชนอย่างต่อเนื่องเพื่อลดปัญหาการมั่วสุมของเยาวชน

- อยากให้รัฐบาลส่งเสริมอาชีพหรือรายได้ที่ยั่งยืน
- อยากให้รัฐบาลจัดหาเงินทุนดอกเบี้ยต่ำให้แรงงานยืมไปต่างประเทศ
- อยากให้มีตัวแทนจากคนในชุมชนในแต่ละตำบลร่วมกับกรมแรงงานในการจัดส่งคนไปทำงานต่างประเทศ

- อยากให้แหล่งทุนปล่อยเงินกู้ให้มีระบบ มีความจริงใจ ไม่เอาเปรียบ
- อยากให้รัฐต่อรัฐจัดส่งแรงงานไปทำงานต่างประเทศ ไม่ต้องผ่านบริษัทจัดหางานเอกชน
- อยากให้รัฐบาลมีความจริงใจในการแก้ปัญหา เพราะที่ผ่านมาคนของรัฐบาลเป็นคน หลอกลวงคนงานเอง

- อยากให้การไปทำงานต่างประเทศมีแต่รอยยิ้ม ไปแล้วมีความสุขสามัคคีรอยยิ้ม

กลุ่ม 2

- อยากจัดตั้งกลุ่มผู้ที่ต้องการไปทำงานต่างประเทศในชุมชน มีคณะกรรมการดำเนินงานมีสมาชิกกลุ่มคือ ผู้ที่ต้องการไปทำงานต่างประเทศ ผู้ที่เคยไปทำงานต่างประเทศและผู้ที่มีความสนใจเพื่อป้องกันการถูกหลอก

- อยากให้แม่บ้านมีอาชีพเสริม จะได้ไม่ว่างงาน ไม่เที่ยว และได้ไม่ต้องรอใช้เงินจากสามีเพียงอย่างเดียว

- อยากส่งเสริมด้านกีฬาและดนตรีให้กับเยาวชนเพราะเป็นสิ่งที่เยาวชนชอบอยู่แล้ว เด็กจะได้ทำกิจกรรมสร้างสรรค์ ดีกว่าจะไปมั่วสุม ดื่มเหล้าจนเสียคน

- อยากให้มีการขยายงานที่ต่างประเทศให้มาก ไม่หลอก ได้ทำงานและรับเงินเดือนตามสัญญาจ้าง

กลุ่ม 3

- อยากให้มีกองทุนกู้ยืมดอกเบี้ยต่ำสำหรับไปทำงานต่างประเทศ
- อยากให้มีหน่วยงานภาครัฐเข้าไปดูแลแรงงานที่ต่างประเทศบ้างว่ามีสภาพความเป็นอยู่อย่างไร ถ้าหากเพียงใด มีเรื่องใดบ้างที่ต้องให้ความช่วยเหลือ
- อยากให้แม่บ้านที่อยู่ทางบ้านมีงานทำ มีรายได้เสริม ไม่ต้องรอเงินจากต่างประเทศเพียงอย่างเดียว
- อยากรู้ว่าจะต้องทำอะไรบ้างถึงจะไม่ถูกหลอกไปทำงานต่างประเทศ
- อยากให้ลูกเป็นคนดี เรียนดี เรียนสูงๆ ไม่เกร
- อยากให้ครอบครัวอบอุ่น
- อยากให้รัฐต่อรัฐเป็นคนจัดส่งแรงงานไปทำงานต่างประเทศ

กำหนดกิจกรรมเพื่อแก้ไขปัญหา

หลังจากที่ทุกกลุ่มนำเสนอความต้องการแล้ว วิทยากรนำเอาภาพความต้องการของทุกกลุ่มติดไว้ที่กระดาน วิทยากรช่วยสรุปช้คำถามเพื่อความชัดเจนของข้อมูล วิทยากรให้ผู้เข้าร่วมดูภาพความต้องการของทุกกลุ่ม แล้วตั้งคำถามว่า " ถ้าอยากให้ความต้องการที่ช่วยกันกำหนดไว้บนกระดานนี้เป็นความจริงขึ้นมาได้ จะต้องทำอะไรบ้าง " โดยให้เขียนลงในกระดาษ A4 และย้ำว่าแต่ละคนสามารถเขียนหรือสื่อด้วยภาพ/สัญลักษณ์ ในการทำให้ความต้องการเป็นจริงก็เรื่องก็ได้ไม่มีข้อจำกัด ไม่ต้องกังวลว่าสิ่งที่ต้องการจะทำทำได้หรือไม่ได้

เมื่อแต่ละคนกำหนดกิจกรรม วิธีการ แนวทางเพื่อตอบสนองความต้องการแล้ว วิทยากรแบ่งกลุ่มผู้เข้าร่วมออกเป็น 3 กลุ่ม ให้สมาชิกในกลุ่มย่อยพูดถึงกิจกรรมที่อยากทำ/อยากให้เกิด ให้สมาชิกในกลุ่มฟังที่ละคนจนครบทุกคน โดยมีกติกาว่าห้ามโต้แย้งความคิดของผู้อื่น หากไม่เข้าใจให้ซักถามหรือสนับสนุนข้อมูลเพิ่มเติมได้ เมื่อสมาชิกเสนอความคิดเห็นครบทุกคนแล้ว ให้สรุปวิธีการ/แนวทางของสมาชิกทุกคนลงในกระดาษป๊อปปี้ที่แจกให้ พร้อมกับเตรียมนำเสนอข้อมูลต่อที่ประชุมใหญ่

นำเสนอกิจกรรมเพื่อแก้ไขปัญหา

กลุ่ม 1

- ให้หน่วยงานภาครัฐหรือเอกชนเข้ามาให้ความรู้เกี่ยวกับการแปรรูปอาหาร จักสาน การทอผ้าไหม หรืออาชีพอื่นๆ

- ให้ช่วยหาตลาดรองรับสินค้าที่ผลิตขึ้นมาในชุมชน เพราะที่ผ่านมาไม่มีตลาดรองรับ ชุมชนมีความสามารถในการผลิตแต่ไม่มีความสามารถในการตลาด ทำให้รู้สึกท้อ แต่การแก้ปัญหาที่ผ่านมาเพื่อให้กลุ่มอยู่รอด คือ นำเงินไปปล่อยกู้แทน หมู่บ้านร้องไหยเป็นชุมชนที่ได้รับเงินสนับสนุนด้านอาชีพมาก แต่ไม่มีกลุ่มใดมีความเข้มแข็งและยั่งยืนเลย แม้แต่กลุ่มผ้าไหมซึ่งถือว่าเป็นกลุ่มที่มีความเข้มแข็งมากที่สุดของตำบลดงมหาวัน แต่ก็ยังไม่มีตลาดแน่นอน จะทำ อย่างไรถึงจะมีตลาดรองรับ

- ให้วิทยากรที่มีความเชี่ยวชาญมาให้ความรู้เสริมด้านอาชีพ และสอนด้านการตลาดด้วย
- จัดตั้งสมาคมผู้ใช้แรงงานต่างประเทศ
- ให้มีแหล่งท่องเที่ยวในชุมชน จะได้มีตลาดขายสินค้า จัดประชาสัมพันธ์ให้คนมาเที่ยวจะได้สร้างงาน สร้างรายได้ให้ทั้งผู้ที่ไปทำงานต่างประเทศ และผู้ที่อยู่ทางบ้านได้ เมื่อแม่บ้านมีงานทำ ลูกก็ช่วยแม่ทำงาน จึง ไม่มีเวลาเที่ยว ไม่สิ้นเปลือง ไม่มีปัญหาครอบครัวตามมา

กลุ่มที่ 2

- ให้ส่งเสริมด้านการตลาด พัฒนาทุนที่มีอยู่ให้ดีกว่าเดิม คือ พัฒนากลุ่มที่มีอยู่ให้เข้มแข็ง พัฒนาสินค้าที่เคยทำให้ดีกว่าเดิม มีทุนหมุนเวียน

- จัดค่ายเยาวชน
- พาเยาวชนไปศึกษาดูงานกลุ่มเยาวชนอื่นๆ
- ให้เยาวชนรวมตัวทำกิจกรรมสร้างสรรค์ มีการเรียนรู้ร่วมกันอย่างต่อเนื่อง
- จัดตั้งสมาคมผู้ใช้แรงงานในระดับตำบล หรือระดับอำเภอ
- จัดหากองทุนกู้ยืมดอกเบี้ยต่ำเพื่อช่วยเหลือผู้ไปใช้แรงงานที่ต้องการไปทำงานต่างประเทศ และมีการปล่อยกู้อย่างเป็นธรรมไม่เอารัดเอาเปรียบ

กลุ่ม 3

- จัดตั้งกลุ่มอาชีพเพื่อหารายได้เสริมให้กับแม่บ้านที่สามีไปทำงานต่างประเทศ รวมถึงเด็กและผู้สูงอายุด้วย

- จัดหาสถานที่เล่นกีฬาและเล่นดนตรีสำหรับกลุ่มเยาวชน เด็กจะได้ทำกิจกรรมสร้างสรรค์มากกว่าไปมั่วสุมอย่างอื่น

- จัดตั้งกลุ่มผู้ไปใช้แรงงานต่างประเทศระดับหมู่บ้าน เพื่อป้องกันการถูกหลอก

เมื่อทุกกลุ่มนำเสนอวิธีการแก้ไขปัญหาของแต่ละกลุ่มแล้ว วิทยากรเปิดโอกาสให้ผู้เข้าร่วมเวทีเพิ่มเติมแนวทาง/วิธีการ มีประเด็นที่เพิ่มเติมดังนี้

- จัดกิจกรรมพบแรงงานไปทำงานต่างประเทศระดับหมู่บ้าน

- จัดตั้งกลุ่มอาชีพเลี้ยงปลาและเพาะพันธุ์ปลา
- จัดกิจกรรมสืบสานวัฒนธรรมไทยอีสาน

จัดหมวดหมู่กิจกรรม

วิทยากรและผู้เข้าร่วมเวทีช่วยกันแยกย่อยกิจกรรมที่ทุกกลุ่มนำเสนอ เพื่อให้สามารถนำไปสู่การปฏิบัติจริงได้ และช่วยกันจัดหมวดหมู่กิจกรรมได้ 3 หมวดหมู่ คือ

หมวดหมู่ที่ 1 แนวทางส่งเสริมแรงงานที่ไปทำงานต่างประเทศและกำลังจะไปทำงานต่างประเทศ

- จัดตั้งกลุ่มผู้ใช้แรงงานต่างประเทศระดับหมู่บ้านเพื่อป้องกันการถูกหลอก
- จัดตั้งสมาคมผู้ใช้แรงงานระดับตำบลหรืออำเภอ
- จัดตั้งสมาคมผู้ใช้แรงงานระดับประเทศ
- จัดหากองทุนกู้ยืมดอกเบี้ยต่ำเพื่อช่วยเหลือผู้ที่ต้องการไปทำงานต่างประเทศ และมีการปล่อยกู้อย่างเป็นธรรมไม่เอารัดเอาเปรียบ
- จัดกิจกรรมพบแรงงานไปทำงานต่างประเทศระดับหมู่บ้าน

หมวดหมู่ที่ 2 แนวทางส่งเสริมเด็กและเยาวชน

- จัดค่ายเยาวชน
- พาเยาวชนไปศึกษาดูงานกลุ่มเยาวชนอื่นๆ
- ให้เยาวชนรวมตัวทำกิจกรรมสร้างสรรค์ มีการเรียนรู้ร่วมกันอย่างต่อเนื่อง
- สนับสนุนการจัดกิจกรรมกีฬา คนตรีให้กลุ่มเยาวชน

หมวดหมู่ที่ 3 แนวทางส่งเสริมแม่บ้าน พ่อบ้าน ผู้สูงอายุและคนในชุมชน

- หาดตลาดรองรับสินค้าที่ผลิตขึ้นมาในชุมชน
- พัฒนาแหล่งท่องเที่ยวในชุมชน
- สร้างตลาดสินค้าในชุมชน
- พัฒนาผลิตภัณฑ์ให้มีคุณภาพ พัฒนากลุ่มที่มีอยู่ให้เข้มแข็ง ให้ส่งเสริมด้านการตลาด
- จัดตั้งกองทุนหมุนเวียน
- จัดตั้งกลุ่มอาชีพเพื่อหารายได้เสริมให้กับแม่บ้านที่สามีไปทำงานต่างประเทศ รวมถึงเด็กและผู้สูงอายุ ได้แก่ กลุ่มทำขนม กลุ่มเลี้ยงกุ้ง กลุ่มเลี้ยงปลาและผสมพันธุ์ปลา กลุ่มเลี้ยงวัว แปรรูปอาหารกระป๋อง
- จัดหาวิทยากรที่มีความเชี่ยวชาญมาให้ความรู้เสริมด้านอาชีพ และสอนด้านการตลาด
- จัดกิจกรรมสืบสานวัฒนธรรมไทย- อีสาน

หลังจากช่วยกันจัดหมวดหมู่กิจกรรมแล้ว วิทยากรได้ให้ข้อคิดเห็นเพิ่มเติมกิจกรรมที่ชุมชนเสนอ เพื่อนำไปสู่การกลั่นกรองกิจกรรมเพื่อให้ได้กิจกรรมที่ชุมชนสามารถดำเนินการได้เอง

การกลั่นกรองกิจกรรม

วิทยากรแบ่งกลุ่มผู้ร่วมเวทีออกเป็น 3 กลุ่ม ตามหมวดกิจกรรมและตามความสนใจ ให้สมาชิกในกลุ่มจัดลำดับความสำคัญของกิจกรรม แล้วเลือกกิจกรรมที่คิดว่าจะสามารถตอบสนองปัญหาได้ดีที่สุด

ผลการคัดเลือกกิจกรรมเป็นดังนี้

หมวดที่ 1 แนวทางส่งเสริมแรงงานที่ไปทำงานต่างประเทศและกำลังจะไปทำงานต่างประเทศ

- จัดตั้งกลุ่มผู้ไปใช้แรงงานต่างประเทศระดับหมู่บ้านเพื่อป้องกันการถูกหลอก
- จัดกิจกรรมพบแรงงานไปทำงานต่างประเทศระดับหมู่บ้าน

หมวดที่ 2 แนวทางส่งเสริมเด็กและเยาวชน

- จัดค่ายเยาวชน
- สนับสนุนการจัดกิจกรรมกีฬา ดนตรีให้กลุ่มเยาวชน

หมวดที่ 3 แนวทางส่งเสริมแม่บ้าน พ่อบ้าน ผู้สูงอายุและคนในชุมชน

- พัฒนาผลิตภัณฑ์ให้มีคุณภาพ พัฒนากลุ่มที่มีอยู่ให้เข้มแข็ง ให้ส่งเสริมด้านการตลาด
- จัดตั้งกลุ่มอาชีพเพื่อหารายได้เสริมให้กับแม่บ้านที่สามีไปทำงานต่างประเทศ รวมถึงเด็กและผู้สูงอายุด้วย ได้แก่ กลุ่มทำขนม กลุ่มเลี้ยงกุ้ง กลุ่ม กลุ่มเลี้ยงวัว แปรรูปอาหารกระป๋อง

หลังจากคัดกรองกิจกรรมแล้ว วิทยากรให้ผู้เข้าร่วมเวที ช่วยกันคัดเลือกกิจกรรมที่คิดว่าสำคัญที่สุดเพื่อนำมาเขียนเป็นโครงการ กิจกรรมที่ได้รับการคัดเลือกครั้งที่ 2 ได้แก่

1. จัดตั้งกลุ่มผู้ไปใช้แรงงานต่างประเทศระดับหมู่บ้านเพื่อป้องกันการถูกหลอก
2. พัฒนาผลิตภัณฑ์ให้มีคุณภาพ พัฒนากลุ่มที่มีอยู่ให้เข้มแข็ง ให้ส่งเสริมด้านการตลาด
3. จัดตั้งกลุ่มเลี้ยงปลาและผสมพันธุ์ปลา
4. สนับสนุนกิจกรรมดนตรีให้กลุ่มเยาวชน

เมื่อกลุ่มผู้เข้าร่วมคัดเลือกกิจกรรมได้แล้ว วิทยากรให้ผู้เข้าร่วมเลือกเข้ากลุ่มตามความสนใจของแต่ละคน โดยให้ทุกคนเดินไปเขียนชื่อของตนเองต่อท้ายชื่อกิจกรรมที่ตนเองสนใจเข้าร่วมเป็นเจ้าของโครงการเพื่อช่วยกันพัฒนาโครงการ ช่วงที่ให้ตัดสินใจเลือกกลุ่ม ผู้เข้าร่วมประชุมมีความกังวลใจว่าจะเลือกทำอะไรดี เกิดความลังเลใจ กลัวทำไม่ได้ อดีตผู้ใหญ่บ้าน และสมาชิกสภาองค์

การบริหารส่วนตำบล จึงออกมาพูดชี้แนะเพิ่มเติมเพื่อให้เกิดความเข้าใจ เมื่อทุกคนลงชื่อเสร็จแล้ว วิทยากรเชิญชวนให้แต่ละกลุ่มช่วยกันพัฒนาโครงการ ของแต่ละกลุ่ม โดยมีคำถามเพื่อนำไปสู่การพัฒนาโครงการและอธิบายแต่ละคำถามให้ผู้เข้าร่วมได้เข้าใจไปพร้อมๆ กัน

1. จะทำอะไร (ชื่อโครงการ)
2. จะทำอะไร (วิธีดำเนินการ)
3. จะทำกับใคร จำนวนเท่าใด (กลุ่มเป้าหมาย - กี่คน)
4. จะเริ่มทำเมื่อใด เสร็จเมื่อใด (ระยะเวลาดำเนินการ)
5. ใครจะเป็นคนทำ ใครจะมาช่วยทำ (ใครรับผิดชอบโครงการ - ระบุชื่อ)
6. ใช้ทรัพยากรอะไรบ้าง จำนวนเท่าใด หากจากไหนบ้าง (งบประมาณ)

โครงการที่แต่ละกลุ่มนำเสนอ

โครงการที่ 1

ชื่อโครงการ การเพาะพันธุ์ปลา เลี้ยงปลาในบ่อ

วิธีดำเนินงาน - จัดตั้งกลุ่ม

- เตรียมบ่อ

- จัดหาวิทยากรมาอบรม

กลุ่มเป้าหมาย เกษตรกรในชุมชน จำนวน 10 คนขึ้นไป

ระยะเวลาดำเนินงาน (ยังไม่ระบุ)

ผู้รับผิดชอบ นายชัยวุฒิ ศรีจันทร์ปลิว

งบประมาณ 10,000 บาท

ผู้เข้าร่วมเวทีและวิทยากรให้ข้อคิดเห็นเพิ่มเติมว่า โครงการนี้ยังไม่ชัดเจนในเรื่องของงบประมาณ ไม่ได้ระบุไว้เลยว่าเป็นค่าใช้จ่ายอะไรบ้าง แล้วรวมค่าใช้จ่ายได้ 10,000 บาทได้อย่างไร ระยะเวลาในการดำเนินงานก็ไม่ได้ระบุไว้ว่าต้องทำช่วงไหน เวลาใด

โครงการที่ 2

ชื่อโครงการ เยาวชนคนดนตรี

วิธีดำเนินการ - จัดตั้งกลุ่มดำเนินการ

- จัดตั้งระเบียบควบคุม

- จัดตั้งฝ่ายรับผิดชอบ

- จัดหาที่ตั้งโครงการ

- จัดซื้ออุปกรณ์

กลุ่มเป้าหมาย เยาวชนในชุมชนรื่องหวาย

ระยะเวลาดำเนินงาน ทุกวันเสาร์ - อาทิตย์ ในรอบปี

งบประมาณ	- เครื่องเสียง	30,000 บาท	
	- กลองชุด	25,000 บาท	
	- กีตาร์ไฟฟ้า	25,000 บาท	
	- เบส	25,000 บาท	
	รวม	150,000	บาท

ผู้รับผิดชอบโครงการ นายโยธิน จันทรจำนง

ผู้เข้าร่วมเวทีให้ข้อคิดเห็นเพิ่มเติมว่า โครงการนี้สามารถทำได้เพราะ องค์การบริหารส่วนตำบลมีนโยบายสนับสนุนอยู่แล้ว แต่ก่อนที่จะทำโครงการ ให้รวมกลุ่มเยาวชนให้ได้ก่อน เพราะการรวมกลุ่มเยาวชนไม่ใช่เรื่องง่าย

โครงการที่ 3

ชื่อโครงการ เครือข่ายผู้ใช้แรงงาน

วัตถุประสงค์ เพื่อเป็นเกราะป้องกันการถูกหลอกไปขายแรงงานที่ต่างประเทศ

วิธีดำเนินการ

- หาสมาชิกกลุ่ม
- คัดเลือกผู้นำกลุ่ม

กลุ่มเป้าหมาย

ผู้ใช้แรงงานที่ต้องการไปทำงานต่างประเทศอย่างถูกต้อง

ระยะเวลาดำเนินงาน (ยังไม่ระบุ)

ผู้รับผิดชอบโครงการ

- นายบัวพันธ์	ฉิมวงศ์	- นางบุญมา	ดวงทับจันทร์
- นายสมาน	เดชทัน	- นางทองน้อย	ดวงทับจันทร์
- นางปราณี	สอนเสนา	- นายหนูพร	มูลผลึก
- นางพลอย	ศรีบุญมย์	- นายโยธิน	จันทรจำนง
- นายทวี	ภูเข	- นางวิภากรักษ์	แก้วสาทร

โครงการที่ 4

ชื่อโครงการ การพัฒนาผลิตภัณฑ์ให้มีคุณภาพ

- วิธีดำเนินงาน
- ประชุมสมาชิกเพื่อทำความเข้าใจไปในทิศทางเดียวกัน
 - จัดตั้งคณะกรรมการรับผิดชอบในเรื่องของการตลาดโดยเฉพาะ
 - จัดฝึกอบรมเพื่อพัฒนาคุณภาพสินค้า เช่น เนื้อผ้า ลวดลาย สี

กลุ่มเป้าหมาย แม่บ้านที่สามเินทางไปทำงานต่างประเทศ และสมาชิกกลุ่มทอผ้า 10 คน

1. นางวิพารัก แก้วสาทร	6. นางนาง โสภารัตน์
2. นางอนงค์ แก้วสาทร	7. นางพิมพ์ไริ ศรีแสง
3. นางเสน ชมภูวิเศษ	8. นางบุญมา ชาคำสนธิ์
4. นางทองน้อย จันทร์ทุย	9. นางมาลัย สมภูสาร
5. นางสุบรร สิมวงศ์	10. นางบุญชู คำภาณี

ระยะเวลาดำเนินการ เริ่มเดือนตุลาคม เป็นต้นไป

ผู้รับผิดชอบโครงการ

1. นางวิพารัก แก้วสาทร	3. นางพิมพ์ไริ ศรีแสง
2. นางอนงค์ แก้วสาทร	4. นางบุญมา ชาคำสนธิ์

งบประมาณ จัดฝึกอบรมเพื่อพัฒนาคุณภาพผลิตภัณฑ์ เนื้อผ้า ลวดลาย สี ระยะเวลา 10 วัน

1. ซื้อเส้นไหมเล็ก 2 กิโลกรัม X 800 บาท	1,600	บาท
2. ค่าฟอกไหม 6 ชอง X 6 บาท	36	บาท
3. สีย้อม 1 โหล	60	บาท
4. ค่าวิทยากร 3 คน X 500 X 10 วัน	15,000	บาท
5. ค่าอาหาร 10 คน X 30 บาท	300	บาท
รวม	16,996	บาท

ที่ประชุมให้ข้อคิดเห็นเพิ่มเติมว่า โครงการนี้ยังไม่ได้ระบุระยะเวลาในการดำเนินงานให้ชัดเจนว่าแต่ละกิจกรรมจะทำช่วงเวลาใด

ที่ประชุมตกลงกันว่าทุกโครงการที่เสนอมาในวันนี้ให้กลับไปปรึกษาเพิ่มเติมในรายละเอียดกับสมาชิกและผู้สนใจเข้าร่วมโครงการคนอื่นๆ ที่ไม่ได้เข้าร่วมประชุม นำกลับไปแก้ไขเพิ่มเติมแล้วกลับมาเสนออีกครั้งในวันที่ 27 กันยายน 2546 พร้อมกับชุมชนปางลาว

เวทีชุมชนปางลาว

ข้อมูลผู้เข้าร่วมกิจกรรม

ผู้เข้าร่วมเวทีชุมชนประกอบด้วยผู้นำชุมชน ได้แก่ สมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบล ผู้ใหญ่บ้าน ครู ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน และประธานแม่บ้าน ผู้ที่เกี่ยวข้องกับการไปทำงานต่างประเทศ ได้แก่ ตัวแทนของผู้ที่เคยเดินทางไปทำงานต่างประเทศ ทั้งชายและหญิง ที่ไปทำงานแบบถูกต้องตามกฎหมาย และผิดกฎหมาย แม่บ้านที่สามีไปทำงานต่างประเทศ ผู้สูงอายุที่มีบุตรหลานไปทำงานต่างประเทศ หรือ บางคนเคยมีสามีหรือมีบุคคลในครอบครัวเดินทางไปทำงานต่างประเทศ กลุ่มผู้เข้าร่วมเวทีชุมชนมีทั้งมาจากครอบครัวที่ประสบผลสำเร็จ และไม่ประสบผลสำเร็จจากการเดินทางไปทำงานต่างประเทศ

ชี้แจงวัตถุประสงค์

หัวหน้าโครงการได้กล่าวต้อนรับผู้เข้าร่วมประชุมทุกคน และได้กล่าวถึงวัตถุประสงค์ของการจัดประชุมในครั้งนี้ว่า จากการที่คนในหมู่บ้านปางลาวไปทำงานต่างประเทศ สามารถสร้างรายได้ไม่น้อยกว่า 10 ล้านบาทต่อปี เพียงแต่ว่ารายได้ทั้งหมดถูกใช้จ่ายไปในด้านต่างๆ เช่น ใช้นี้ บางคนถูกหลอก หรือหมดไปเพราะสาเหตุอื่นๆ อีกหลายสาเหตุ ทำให้เหลือเงินไม่มาก เพราะฉะนั้นเราจะทำอย่างไรให้เงินที่หามาได้ทั้งหมดยังคงอยู่ ไม่ต้องหมดไปกับหนี้สินที่ต้องเสียดอกเบี้ยแพง ไม่ต้องถูกหลอก และผู้ที่อยู่ทางบ้านก็เก็บเงินได้ สามารถจัดสรรการเงินได้ดี คนที่กำลังจะไปทำงานต่างประเทศจะไม่ถูกหลอกได้อย่างไร จะมีวิธีการป้องกัน และแก้ไขปัญหาอย่างไร

นำเสนอข้อมูลที่ศึกษามา

ทีมวิจัยนำเสนอสถานการณ์การย้ายถิ่นไปทำงานต่างประเทศที่ได้จากการศึกษาข้อมูลร่วมกัน โดยใช้แผนที่และตารางสถิติการย้ายถิ่นไปทำงานต่างประเทศ นำเสนอข้อมูลด้านผลกระทบจากการย้ายถิ่นไปทำงานต่างประเทศ ซึ่งกลุ่มที่ได้รับผลกระทบมีทั้งหมด 4 กลุ่ม คือ กลุ่มเด็กและเยาวชน กลุ่มแม่บ้านที่สามีไปทำงานต่างประเทศ กลุ่มผู้สูงอายุ และกลุ่มผู้ใช้แรงงาน นักวิจัยใช้เวลาในการนำเสนอประมาณ 20 นาที

ข้อมูลเพิ่มเติมจากที่ประชุม

หลังจากที่นักวิจัยนำเสนอข้อมูล เป็นการพูดคุยแลกเปลี่ยนข้อมูลเรื่องผลกระทบด้านต่างๆ ที่เกิดจากการไปทำงานต่างประเทศ โดยเริ่มที่กลุ่มผู้ที่เคยเดินทางไปทำงานต่างประเทศก่อน ข้อมูลที่ได้เพิ่มเติม คือ

- ที่ประเทศเกาหลีใต้ แรงงานไทยกับแรงงานฟิลิปปินส์จะได้รับการดูแลที่แตกต่างกัน แรงงานฟิลิปปินส์จะได้รับการดูแลดีกว่าแรงงานไทย เพราะการส่งแรงงานเป็นแบบรัฐต่อรัฐส่ง แต่ที่ประเทศไต้หวันจะได้รับการดูแลเท่าเทียมกันหมด

- แรงงานที่ไปทำงานประเทศเกาหลีใต้ส่วนใหญ่จะเดินทางแบบผิดกฎหมาย เพราะได้ค่าจ้างสูงกว่าไม่ต้องถูกหักภาษี

- แรงงานที่เดินทางไปใหม่ หลายคนตกงาน และถ้าต้องการให้คนที่ทำงานอยู่ก่อนช่วยเหลือจะต้องมีข้อแลกเปลี่ยนคือต้องยอมมีเพศสัมพันธ์กับผู้ที่ให้ความช่วยเหลือ สถานการณ์นี้เกิดขึ้นได้กับแรงงานใหม่ทั้งหญิงและชาย ทั้งๆ ที่เป็นคนไทยด้วยกัน

- แรงงานที่ไปทำงานแบบผิดกฎหมายที่ประเทศเกาหลีใต้ ถ้าไม่ทำความผิดร้ายแรงตำรวจจะไม่จับดำเนินคดี สามารถหางานทำได้เพราะเกาหลีใต้ยังขาดแรงงานอีกมาก

- แรงงานไทยจะมีปัญหาเรื่องการสื่อสารกับนายจ้าง ไม่เข้าใจภาษา การสั่งงาน จึงมีเพื่อนแรงงานหลายคนถูกนายจ้างทำร้ายร่างกายจนได้รับบาดเจ็บ

- แรงงานไม่มีศักดิ์ศรี เวล่านายจ้างสั่งงานจะใช้เท้าชี้สั่งงาน

- คนที่พูดภาษาได้ จะได้เปรียบกว่าคนอื่นๆ เพราะสามารถหารายได้เสริมได้ เช่น รับจ้างแปลภาษาให้กับคนไทยด้วยกัน รวมถึงการไม่ถูกเอารัดเอาเปรียบจากนายจ้าง

- ทำงานหนัก บางครั้งทำงานทั้งวันทั้งคืน แรงงานอยู่ในสภาวะจำยอม ถึงแม้จะรู้ว่าถูกเอารัดเอาเปรียบก็ต้องยอม เพราะไม่รู้จะไปไหน

- ทำงานอันตราย ไม่มีสวัสดิการ นายจ้างไม่สนใจ/ไม่เอาใจใส่เรื่องสวัสดิการของแรงงาน เพราะไปทำงานแบบผิดกฎหมาย

- กรณีเดินทางแบบผิดกฎหมาย โดยเฉพาะผู้หญิงถ้าไม่มีสามีจะหางานยาก ฉะนั้นผู้หญิงหลายคนจึงตัดสินใจมีสามีที่ต่างประเทศเพื่อความอยู่รอด ต้องมีงานทำ แต่พอกลับมาเมืองไทย ก็เล็กกัน แต่บางคู่ก็รักกันจริงๆ ทำให้มีปัญหาครอบครัวแตกแยกหลายคู่

- ผู้หญิงถูกข่มขืนหลายคน ถ้าไม่มีสามี/คนคุ้มครองจะเสี่ยงต่อการถูกกระทำทางเพศ

- ผู้หญิงที่ไปทำงานต่างประเทศ ถ้าไม่มีสามีไปด้วย จะถูกผู้ชายคุกคามทางเพศ ผู้ชายจะไม่ให้เกียรติผู้หญิง คู่สามีภรรยาที่ไม่ใช่สามีภรรยาที่แต่งงานไปจากเมืองไทยจะถูกเพื่อนคนงานด้วยกัน คุกคามข่มขู่ หากทางมีเพศสัมพันธ์กับฝ่ายหญิง ผู้ชายบางคนขอภรรยาเพื่อนมาเป็นภรรยาของตัวเอง เพราะคิดว่ายั่งยืน มีสิทธิ์ เนื่องจากไม่ใช่สามีภรรยาที่มาจากเมืองไทยด้วยกัน

- หนังสือพิมพ์ไทยที่ต่างประเทศราคาแพงมาก ฉบับละ 30 บาท บางครั้งถ้าต้องการอ่านข่าวจากเมืองไทยเรื่องใด ก็ต้องขอแบ่งซื้อ หรือไม่ก็ต้องรวมเงินกันซื้อแล้วแบ่งกันอ่าน แรงงานที่ต่างประเทศอยากทราบข่าวจากเมืองไทยมาก

ข้อมูลเพิ่มเติมเรื่องผลกระทบต่อเด็กและเยาวชน

- เด็กที่พ่อแม่ไปทำงานต่างประเทศ จากความเห็นของครูในโรงเรียน จากการสังเกตนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 พบว่า ส่วนใหญ่จะเป็นเด็กก้าวร้าว พุดจาไม่เพราะ
- เด็กที่กำลังจะเป็นเด็กวัยรุ่น ไม่มีที่ปรึกษาเรื่องเพศ โดยเฉพาะเด็กผู้หญิงที่กำลังจะมีประจำเดือน
- เวลามีปัญหาไม่มีที่ปรึกษา บางครั้งเด็กถามพ่อแม่ว่า " จะเลือกลูกหรือจะเลือกเงิน " เพราะพ่อแม่ปล่อยให้ลูกอยู่กันเองตามลำพัง

ข้อมูลเพิ่มเติมเรื่องผลกระทบต่อแม่บ้านที่สามีไปทำงานต่างประเทศ

- ช่วงที่สามีไปทำงานต่างประเทศจะสวย แต่พอสามีกลับมาไม่สวย จึงถูกนินทา และบางครั้งไม่เข้าใจกันระหว่างสามีภรรยา แต่แม่บ้านบอกว่า ที่สวยขึ้นเพราะไม่ได้ทำนา และมีเงิน มีเวลาว่างเนื่องจากไม่ต้องดูแลสามี จึงมีเวลาแต่งตัวมากขึ้น
- ระยะที่สามีไปทำงานต่างประเทศต้องระมัดระวังตัวเองเป็นพิเศษ ไม่ว่าจะเป็นการแต่งตัว การเข้าสังคม เพราะสามีจะได้รับข่าวเร็วมาก กลัวสามีระแวง
- สามีไปต่างประเทศ สบายใจเพราะสามีจี๋หึง ถ้าสามีอยู่บ้านจะไม่ได้ไปไหนเลย ไม่มีอิสระ
- แม่บ้านจะรับโทรศัพท์ในที่เสียงดังไม่ได้ เพราะสามีอาจจะเข้าใจผิดคิดว่าภรรยา กำลังดื่มเหล้าอยู่กับเพื่อนฝูง

กำหนดความต้องการ

วิทยากรให้ผู้เข้าร่วมประชุมเขียนในสิ่งที่อยากให้แก้ไขเกี่ยวกับการป้องกันและ แก้ไข ปัญหาจากการเคลื่อนย้ายแรงงานไปทำงานต่างประเทศลงในกระดาษ A4 โดยไม่ต้องกังวลว่าจะแก้ ปัญหาได้หรือไม่ หลังจากนั้นก็ให้แบ่งกลุ่มย่อย 4 กลุ่ม แล้วแยกย้ายไปตามกลุ่ม ให้ทุกคนพูดถึงสิ่งที่อยากให้แก้ไขทีละคนจนกว่าจะครบทุกคน แล้วรวบรวมข้อมูลทั้งหมดเขียนลงใน กระดาษปรูฟ พร้อมกับเตรียมคนนำเสนอ

การนำเสนอข้อมูลความคาดหวังจากการไปทำงานต่างประเทศ

กลุ่มที่ 1

ความต้องการของกลุ่ม คือ

1. อยากให้แรงงานมีความเสมอภาค ไม่ถูกโกงค่าแรง
2. อยากให้แรงงานได้ทำงานและได้เงินเดือนตรงตามสัญญาจ้าง
3. อยากให้รัฐบาลเป็นคนจัดส่งแรงงาน

4. อยากให้กรมแรงงานดูแลแรงงานบ้าง โดยเฉพาะเรื่องค่าหัวในการไปทำงานต่างประเทศ
อย่าให้แพงมาก ให้มีความยุติธรรมบ้าง
5. อยากให้มีกองทุนกู้ยืมไปต่างประเทศ
6. กรณีถูกส่งกลับอยากให้คืนเงินด้วย
7. อยากให้วัยรุ่นเปลี่ยนนิสัย ให้ได้ตั้งใจผู้ใหญ่ อยากให้วัยรุ่นรู้จักความทุกข์

กลุ่ม 2

1. อยากให้เด็กอ่านหนังสือง่าย พุดจาไพอเราะ ตั้งใจเรียน
2. อยากให้การส่งแรงงานเป็นแบบรัฐต่อรัฐ
3. อยากให้มีสวัสดิการคุ้มครองแรงงานไทยที่ไปทำงานต่างประเทศบ้าง
4. เด็กอยากให้พ่อแม่ผู้ปกครองเป็นตัวอย่างที่ดีของลูก
5. อยากให้เพิ่มความรัก ความอบอุ่นให้ลูกบ้าง โดยเฉพาะเด็กที่ทั้งพ่อและแม่ไปทำงานต่างประเทศ อย่าตามใจโดยการให้เงินอย่างเดียว
6. อยากให้ลูกคบเพื่อนดี
7. อยากให้รัฐบาลดูแลแรงงานหลังกลับจากต่างประเทศบ้าง โดยเฉพาะสวัสดิการด้านการรักษาพยาบาล เพราะแรงงานที่ไปทำงานต่างประเทศ ทำรายได้ให้ประเทศเป็นจำนวนมาก

กลุ่ม 3

1. อยากให้แก้ปัญหาเด็กวัยรุ่น ให้มีความอบอุ่นจะได้ไม่เสียคน ไม่เป็นปัญหาสังคม
2. อยากให้รัฐเป็นคนจัดส่งแรงงาน
3. อยากทราบความเคลื่อนไหวของผู้ที่อยู่ต่างประเทศ
4. อยากให้ผู้ที่อยู่ทางบ้านมีรายได้เสริมบ้าง จะได้ไม่ต้องรอเงินจากสามี
5. อยากให้คุ้มครองแรงงานหญิงบ้าง โดยเฉพาะที่ไปแบบผิดกฎหมาย
6. อยากให้ผู้ที่อยู่ทางบ้านเข้าใจปัญหาของผู้ที่ไปทำงานต่างประเทศบ้าง เพราะทำงานเหนื่อย เหน็ด และคิดถึงบ้าน

กลุ่ม 4

1. อยากให้ลูกคบเพื่อนดี
2. อยากให้ลูกประหยัดค่าใช้จ่าย
3. อยากให้ครอบครัวอบอุ่น
4. อยากให้ผู้ที่อยู่ทางบ้านมีรายได้เสริม
5. อยากให้ลูกเป็นคนดีของสังคม

6. อยากรู้ลดค่าหัวในการเดินทางไปทำงานต่างประเทศ
7. อยากรู้ให้ผู้สูงอายุมีความสุข สบายใจ
8. อยากรู้ให้รัฐบาลมีสวัสดิการให้กับแรงงานไทยบ้าง
9. อยากรู้ให้ดอกเบี๊ยะลดลง

กำหนดกิจกรรม

เมื่อผู้เข้าร่วมประชุมทราบแล้วว่าอยากให้แก้ไขในเรื่องอะไรบ้าง กิจกรรมในช่วงต่อไป คือ ให้ทุกคนคิดว่าจะต้องทำกิจกรรมใดเพื่อเป็นการแก้ไขปัญหาดังกล่าว แล้วให้เขียนลงในกระดาษ A4 โดยไม่ต้องกังวลว่ากิจกรรมที่เสนอนั้นจะแก้ปัญหาคือได้หรือไม่ เพราะถ้าเรื่องใด ชุมชนแก้ไขไม่ได้ก็จะเสนอให้รัฐบาลเป็นคนแก้ไข หัวหน้าโครงการให้แยกกลุ่ม 4 กลุ่ม แล้ว รวบรวมกิจกรรมทั้งหมดเขียนลงในกระดาษปรีฟ พร้อมกับเตรียมคนนำเสนอ

การนำเสนอกิจกรรมเพื่อตอบสนองความต้องการ

กลุ่มที่ 1

1. ให้รัฐจัดตั้งกองทุนดอกเบี๊ยะต่ำ
2. ให้ส่งเสริมอาชีพในท้องถิ่น เช่น เลี้ยงสัตว์ ทอผ้า จักสาน ปักผ้า
3. จัดตั้งสหกรณ์ในหมู่บ้าน
4. จัดหาตลาดรองรับสินค้าในชุมชน
5. รวมกลุ่มแลกเปลี่ยนประสบการณ์ แลกเปลี่ยนความคิดเห็นก่อนไปทำงานต่างประเทศ
6. การจ่ายค่าหัวไปทำงานต่างประเทศต้องมีความยุติธรรม เป็นไปตามสัญญาจ้าง

กลุ่ม 2

1. ให้ประหยัดค่าใช้จ่ายในครอบครัว ถ้าไม่จำเป็นไม่ต้องซื้อ
2. ให้ผู้ที่อยู่ทางบ้านมีรายได้เสริม
3. ให้มีงานรองรับผู้ที่กลับจากต่างประเทศ
4. ให้พ่อและแม่ปรับตัวเข้าหาลูกบ้าง เป็นที่ปรึกษาที่ดีให้ลูก ลูกก็ต้องปรับตัวเข้าหาพ่อแม่
5. จัดกิจกรรมให้เด็กและเยาวชนตามความสนใจ

กลุ่มที่ 3

1. แก้ไขเรื่องเยาวชน ให้ผู้ปกครองคอยสอดส่องดูแลลูก ถามลูกบ้างเรื่องการใช้จ่ายเงิน อย่าตามใจลูกเรื่องเงิน
2. ให้ฟื้นฟูระบบการสอนในโรงเรียน อยากรู้สอนประเพณีการเคารพผู้ใหญ่ การพูดจาให้ไพเราะ

3. ให้รัฐบาลเป็นคนจัดส่งแรงงาน
4. ให้ปิดภาคเรียนในช่วงฤดูทำนา
5. จัดสอนภาษาอังกฤษสำหรับผู้ที่ต้องการไปทำงานต่างประเทศ

กลุ่ม 4

1. จัดค่ายเยาวชน
2. จัดค่ายเยาวชนกับผู้ปกครอง
3. หออาชีพเสริมให้กับเยาวชน และชาวบ้านทั่วไป โดยให้วิทยากรมาให้ความรู้ และพัฒนาคุณภาพสินค้า
4. ทำจดหมายข่าวระหว่างคนที่อยู่ทางบ้านและคนที่อยู่ต่างประเทศ
5. มีสวัสดิการให้กับแรงงานที่ไปทำงานต่างประเทศ และหลังกลับ

การจัดหมวดหมู่กิจกรรม

หลังจากการนำเสนอกิจกรรมของทุกกลุ่ม วิทยากรและผู้เข้าร่วมเวทีช่วยกันจัดหมวดหมู่กิจกรรม ดังนี้

หมวดที่ 1 แนวทางในการส่งเสริมเด็กและเยาวชน

1. จัดค่ายเยาวชนและผู้ปกครอง
2. จัดทำจดหมายข่าวระหว่างผู้ที่อยู่ทางบ้านและผู้ที่อยู่ต่างประเทศ
3. รวมกลุ่มผู้ปกครอง ทำความเข้าใจเรื่องการดูแลลูก
4. จัดหลักสูตรการสอนเรื่องวัฒนธรรมชุมชน การเคารพผู้ใหญ่ในโรงเรียน
5. ส่งเสริมกิจกรรมเด็กและเยาวชน
6. ปิดภาคเรียนช่วงฤดูทำนา

หมวดที่ 2 แนวทางส่งเสริมสตรีสูงอายุ แม่บ้าน และผู้ที่อยู่ทางบ้าน

1. ส่งเสริมอาชีพในท้องถิ่น เช่น เลี้ยงสัตว์ ทอผ้า จักสาน พร้อมกับหาตลาดรองรับ
2. จัดตั้งสหกรณ์ร้านค้าในหมู่บ้าน

หมวดที่ 3 แนวทางส่งเสริมแรงงานที่ไปทำงานต่างประเทศ

1. ตั้งกองทุนกู้ยืมไปทำงานต่างประเทศ
2. จัดสวัสดิการคุ้มครองแรงงานทั้งไปและกลับจากต่างประเทศ
3. รัฐบาลจัดหากองทุนกู้ยืมไปต่างประเทศ
4. ตั้งกลุ่มคนไปนอก จัดเวทีพูดคุย

5. ส่งแรงงานไปทำงานต่างประเทศโดยรัฐบาลจัดส่ง
6. จัดสอนภาษาอังกฤษให้ผู้ที่ต้องการไปทำงานต่างประเทศและผู้สนใจทั่วไป
7. จัดหางานรองรับแรงงานคืนถิ่น

จัดลำดับความสำคัญของกิจกรรม

วิทยากรให้ผู้เข้าร่วมประชุมแยกกลุ่มเป็น 3 กลุ่ม แล้วให้จัดลำดับความสำคัญ กิจกรรมในแต่ละหมวด ว่ากิจกรรมใดมีความสำคัญมากให้จัดไว้เป็นลำดับที่ 1 เรียงลำดับความสำคัญลงไปถ้ากิจกรรมใดมีความสำคัญน้อยที่สุดให้จัดไว้ในลำดับสุดท้าย แล้วให้นำเสนอทีละกลุ่ม

กิจกรรมที่ผ่านการจัดลำดับความสำคัญแล้ว

หมวดที่ 1 แนวทางในการส่งเสริมเด็กและเยาวชน

1. ปิดภาคเรียนในช่วงฤดูหนาว
2. ส่งเสริมกิจกรรมในกลุ่มเด็กและเยาวชน ทำจดหมายข่าวระหว่างหมู่บ้านกับคนไปทำงานต่างประเทศ
3. จัดกิจกรรมร่วมกันระหว่างคนในครอบครัว เช่น เล่นกีฬา จัดค่ายสายสัมพันธ์
4. จัดหลักสูตรส่งเสริมวัฒนธรรม ประเพณี มารยาท และการเคารพผู้ใหญ่ในโรงเรียน

หมวดที่ 2 แนวทางส่งเสริมกลุ่มผู้ใช้แรงงานที่ต่างประเทศ

1. จัดส่งแรงงานไปทำงานต่างประเทศแบบรัฐต่อรัฐ
2. เรียนรู้ภาษาอังกฤษก่อนไปทำงานต่างประเทศ
3. รวมกลุ่มคนไปนอก จัดเวทีพูดคุย
4. จัดสวัสดิการคุ้มครองแรงงานที่ไปทำงานต่างประเทศ ทั้งไปกลับ

หมวดที่ 3 แนวทางส่งเสริมกลุ่มแม่บ้าน พ่อบ้านและผู้สูงอายุ

1. พัฒนาสินค้าที่มีอยู่ให้มีคุณภาพเพื่อให้เป็นที่ต้องการของตลาด
2. จัดตั้งสหกรณ์ร้านค้าในหมู่บ้าน

เมื่อจัดลำดับความสำคัญของกิจกรรมแต่ละหมวดแล้ว วิทยากรได้ให้กลุ่มผู้เข้าร่วมเวที คัดเลือกกิจกรรมออกเป็นกิจกรรมที่เป็นข้อเสนอต่อบุคคล ครอบครัว หน่วยงานอื่น หรือข้อเสนอต่อรัฐบาล และกิจกรรมที่ชุมชนสามารถดำเนินการร่วมกัน

กิจกรรมที่เป็นข้อเสนอ

1. ปิดโรงเรียนในช่วงฤดูหนาว
2. จัดหลักสูตรส่งเสริมวัฒนธรรม ประเพณี มารยาท การเคารพผู้ใหญ่ในโรงเรียน
3. จัดส่งแรงงานไปทำงานต่างประเทศแบบรัฐต่อรัฐ
4. จัดสวัสดิการคุ้มครองแรงงานที่ไปทำงานต่างประเทศทั้งไปและกลับ
5. จัดทำบัญชีรายรับรายจ่ายในครอบครัว

กิจกรรมที่ชุมชนสามารถทำร่วมกัน

1. ส่งเสริมกิจกรรมในกลุ่มเด็กและเยาวชน ทำจดหมายข่าวระหว่างชุมชนกับคนไปทำงานต่างประเทศ
2. จัดกิจกรรมร่วมกันระหว่างครอบครัว เช่น เล่นกีฬา จัดค่ายสายสัมพันธ์
3. เรียนรู้ภาษาอังกฤษก่อนไปทำงานต่างประเทศ
4. จัดตั้งสหกรณ์ร้านค้าในหมู่บ้าน
5. พัฒนาสินค้าที่มีอยู่ให้มีคุณภาพเพื่อให้เป็นที่ต้องการของตลาด
6. รวมกลุ่มคนไปนอก จัดเวทีพูดคุย

จัดทำแผน

วิทยากรให้ผู้เข้าร่วมประชุมแยกกลุ่มเพื่อเลือกทำโครงการตามความสนใจ พร้อมกับสร้างข้อตกลงร่วมกันว่า การจัดทำโครงการของแต่ละกลุ่มต้องปรึกษาหารือกันก่อนว่าจะทำกิจกรรมอะไรในแต่ละโครงการ บางกิจกรรมสามารถรวมกันเป็นโครงการเดียวกันได้ พร้อมกับแนะนำวิธีเขียนโครงการ คือ

1. จะทำอะไร (ชื่อโครงการ)
2. จะอย่างไร (วิธีดำเนินการ)
3. จะทำกับใคร (กลุ่มเป้าหมาย ที่คน ประมาณ ระบุชื่อ)
4. ใครเป็นคนทำ (ผู้รับผิดชอบโครงการ)
5. จะทำเมื่อใด (ระยะเวลาดำเนินการ)
6. จะใช้งบประมาณจากไหน จำนวนเท่าใด (งบประมาณ)

ผู้เข้าร่วมเวทีแยกย้ายเข้ากลุ่มตามความสนใจ 3 กลุ่ม แต่ละกลุ่มจัดทำโครงการ โดยมีครูที่เข้าร่วมเวที และทีมวิจัยให้คำแนะนำในกลุ่ม แล้วนำเสนอโครงการต่อที่ประชุมใหญ่ 3 โครงการดังนี้

โครงการที่ 1

ชื่อโครงการ สอนภาษาอังกฤษให้กับคนที่ต้องการไปทำงานต่างประเทศ

วิธีดำเนินการ รับสมัครสมาชิกเข้าร่วมโครงการ

กลุ่มเป้าหมาย บุคคลที่กำลังจะไปทำงานต่างประเทศ และบุคคลทั่วไป

ผู้รับผิดชอบ

1. นายนิยม แสนละมูล	7. นางอนุรักษ์ สุดาจันทร์
2. นายสมาน วงศ์ใหญ่	8. นางอุบล สุวรรณศรี
3. นายสมฤทธิ์ หายหัตถ์	9. นางพิศมัย อ่อนชัยภูมิ
4. นายสมาน สันวิจิตร	10. นางวงวาท นนทภา
5. นางกชกร วังอ่อน	11. นายประมวล ไชยจันทร์
6. นางประยงค์ สุวรรณศรี	

งบประมาณ

1. จากสกว .
2. จากสมาชิก

ระยะเวลา

วันเสาร์ - อาทิตย์ เวลา 17.00 - 21.00 น. เป็นเวลา 1 เดือน

โครงการที่ 2

ชื่อโครงการ สายสัมพันธ์

กลุ่มเป้าหมาย พ่อ แม่ ลูก ชั้นประถม - ชั้นมัธยมปลาย

วิธีดำเนินการ

1. ประชุมชี้แจงผู้ปกครอง
2. จัดกิจกรรมระหว่างพ่อ แม่ ลูก ให้เล่นกีฬาด้วยกัน
3. จัดค่ายครอบครัว 1 -2 วัน เน้นความสัมพันธ์
4. ทำจดหมายข่าวระหว่างหมู่บ้านกับคนไปทำงานต่างประเทศ

ผู้รับผิดชอบ

1. นายตู้ มีบุญมาก	6. นางประยูร ฤทธิแผง
2. นายประพันธ์ วงศ์ใหญ่	7. นางบัวไพร วิริยะภาพ
3. นายสุบิลดี บุตรน้อย	8. นางกัลยา วงศ์ใหญ่
4. นายจิตร นาเคน	9. นางทาสี สุวรรณศรี

5. นางอัมพร พูนเพิ่ม

10. คณะกรรมการหมู่บ้าน และคณะกรรมการ
โรงเรียน

ระยะเวลา เดือนมกราคม - กุมภาพันธ์ 2547

งบประมาณ

1. ขอสนับสนุนจากสมาชิกสภาจังหวัด และองค์การบริหารส่วนตำบล 30,000 บาท
2. ผู้บริจาคในหมู่บ้าน 10,000 บาท
3. ขอสนับสนุนจากสกว. 10,000 บาท
4. ขอสนับสนุนจากสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร 10,000 บาท

โครงการที่ 3

ชื่อโครงการ ศูนย์รวมสินค้าชุมชน

วิธีดำเนินการ

1. รับสมัครสมาชิก
2. กำหนดหุ้น
 - 2.1 หุ้นละ 100 บาท ไม่เกิน 10 หุ้น สำหรับบุคคล
 - 2.2 หุ้นละ 100 บาท ไม่เกิน 50 หุ้น สำหรับกลุ่ม
3. ประชุมสมาชิก
4. คัดเลือกคณะกรรมการ
5. คณะกรรมการไปศึกษาดูงาน
6. จัดหาสถานที่
7. คณะกรรมการประชุมวางแผนการดำเนินงาน
8. จัดตั้งร้านค้า
9. ประชุมสมาชิกเป็นระยะๆ ทุก 6 เดือน
10. เสริมความรู้ในเรื่องต่างๆ
 - 10.1 การใช้ยารักษาสัตว์ เช่น วัว หมู ไก่ สุนัข เป็นต้น
 - 10.2 พัฒนาคุณภาพสินค้า เช่น สีสัน ลวดลาย การบรรจุภัณฑ์
 - 10.3 อบรมวิธีการจัดทำบัญชีให้คณะกรรมการและคนขาย

กลุ่มเป้าหมาย

- บุคคลในชุมชนบ้านปางลาว หมู่ 10 , 20
- กลุ่ม/องค์กรต่างๆ ในชุมชน หมู่ 10, 20

ผู้รับผิดชอบโครงการคือ คณะกรรมการที่ได้รับคัดเลือก

ระยะเวลาดำเนินการ เริ่มตุลาคม 2546 เป็นต้นไป

งบประมาณ

- จากการลงหุ้นของสมาชิก
- จากสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย
- จากองค์การบริหารส่วนตำบล

1. ศึกษาคุณงาน 15 คน

- ค่าเดินทาง	2,000 บาท
- ค่าอาหาร 15 X 50 X 2 มื้อ	1,500 บาท
- ค่าตอบแทนสถานที่จัดงาน	1,000 บาท
- ค่าวัสดุ	300 บาท

2. อบรมพัฒนากุณภาพสินค้า 3 วัน 20 คน

- ค่าวิทยากร 1500 X 3	4,500 บาท
- ค่าอาหาร 50 บาท X 20 คน X 3 วัน	3,000 บาท

- คำวิเศษณ์

1. สีน้ำเงิน แดง เหลือง สีละ 5 กล่อง X 3 สี X 60 บาท 900 บาท
2. ผ้า 3 พัน X 550 บาท 1,650 บาท
3. ด้าย 230 X 2 กิโลกรัม 460 บาท
4. ฝ่าย 130 X 5 กิโลกรัม 650 บาท

3. อบรมการใช้ยารักษาสัตว์ 1 วัน 20 คน

- ค่าวิทยากร	1,500 บาท
- ค่าวัสดุอุปกรณ์	2,000 บาท
- ค่าอาหาร 50 บาท X 20 คน	1,000 บาท

4. อบรมการทำบัญชี 1 วัน 15 คน

- ค่าวิทยากร	1,500 บาท
- ค่าอาหาร 15 คน X 50 บาท	750 บาท

รวมทั้งสิ้น 22,710 บาท

ข้อเสนอแนะ ต้องระบุวันเวลาในการทำกิจกรรมแต่ละกิจกรรมให้ชัดเจน เช่น ไปดูงานวันที่เท่าไร ทำอะไรช่วงไหน

โครงการทั้ง 3 โครงการให้ผู้รับผิดชอบโครงการนำไปแก้ไขและเพิ่มเติมในรายละเอียดที่ยังขาดหายไป พร้อมกับเตรียมนำเสนอในที่ประชุมที่วัดร่องหวาย ในวันที่ 27 กันยายน 2546

เวทีนำเสนอโครงการ

จัดเวทีนำเสนอโครงการร่วมกัน ที่วัดร่องหวาย เมื่อวันที่ 27 กันยายน 2546 มีตัวแทนของชุมชนร่องหวายเข้าร่วมเวที 18 คน ชุมชนปางลาว 15 คน มีโครงการที่ผ่านการพัฒนาของชุมชนและนำมาเสนอ 6 โครงการ คือโครงการจากชุมชนร่องหวาย 3 โครงการ โครงการจากชุมชนปางลาว 3 โครงการ โครงการที่นำเสนอตอบสนองปัญหาผลกระทบที่เกิดจากการย้ายถิ่นไปทำงานต่างประเทศ 3 กลุ่มเป้าหมาย โดยมีรายละเอียดของโครงการ ดังนี้

โครงการส่งเสริมกลุ่มเด็กและเยาวชน

มี 2 โครงการ คือ

1. โครงการเยาวชนคนดนตรี

หลักการและเหตุผล

- เพื่อให้เยาวชนในชุมชนมีความคิดสร้างสรรค์
- เพื่อสร้างฝันของเยาวชนให้เป็นจริง

วัตถุประสงค์

- เพื่อให้เยาวชนในชุมชนมีสุขภาพจิตดี มีความรักใคร่ เอื้ออาทร มีความสามัคคี
- เพื่อให้เยาวชนห่างไกลยาเสพติด

วิธีดำเนินการ

- จัดหาที่ตั้งโครงการ
- จัดซื้ออุปกรณ์

กลุ่มเป้าหมาย

- เยาวชนในชุมชน
- ผู้ปกครองที่มีความสนใจ

ระยะเวลาดำเนินการ

ทุกวันเสาร์ - อาทิตย์

งบประมาณในการดำเนินงาน

1. จัดซื้อเครื่องเสียง	25,000 บาท
2. กลองชุด	20,000 บาท
3. กีตาร์ไฟฟ้า	9,500 บาท

5. เบส	9,500 บาท
6. คีย์บอร์ด	30,000 บาท
รวมงบประมาณทั้งสิ้น 94,000 บาท	

ผู้รับผิดชอบโครงการ

1. นายศราวุธ กล้าหาญ	ประธาน
2. นายสาธิต ศรีโพธิ์	รองประธาน
3. นายพุทธพงษ์ จันทร์จันทน์	กรรมการ
4. นายบรรดาศักดิ์ สุพรม	กรรมการ
5. นายธงชัย อัมลา	กรรมการ
6. นายศิราวุธ แก้วสาทร	เลขา
7. นายโยธิน จันทร์จันทน์	กรรมการที่ปรึกษา

ผลที่คาดว่าจะได้รับ

เยาวชนในชุมชนมีจิตสำนึกที่ดีและใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์ ห่างไกลยาเสพติด

ข้อเสนอแนะเพิ่มเติม

- สถานที่ตั้งของโครงการอยู่ที่ไหน มีความเหมาะสมหรือไม่ ครอบคลุมชาวบ้านหรือไม่
- โครงการนี้จะส่งเสริมเยาวชนที่พ่อแม่ไปทำงานต่างประเทศได้อย่างไร
- จะสร้างเครือข่ายการทำงานอย่างไรให้มีความต่อเนื่อง
- ผู้ใหญ่จะดูแลเยาวชนอย่างไรไม่ให้มีปัญหา

โครงการนี้ที่ประชุมเสนอว่าควรขอสนับสนุนงบประมาณจากสภาองค์การบริหารส่วนตำบล หรือพัฒนาชุมชน เพราะเป็นหน่วยงานที่มีหน้าที่รับผิดชอบโดยตรง

2. โครงการสายสัมพันธ์

กลุ่มเป้าหมาย

- บุคคลในชุมชนบ้านปางลาว หมู่ 10
- บุคคลในชุมชนบ้านประจักษ์มิตร หมู่ 20

วิธีดำเนินการ

1. ประชุมชี้แจงผู้ปกครอง
2. จัดกิจกรรมสร้างความสัมพันธ์ ระหว่างพ่อ แม่ ลูก เล่นกีฬา จัดค่ายครอบครัว จัดทำจดหมายข่าวระหว่างหมู่บ้านกับคนไปทำงานต่างประเทศ เน้นความสัมพันธ์ภายในครอบครัว

ระยะเวลา

เดือนมกราคม - กุมภาพันธ์ 2547

งบประมาณ

- จากสจ. และอบต.	30,000 บาท
- จากสส.	5,000 บาท
- จากโครงการวิจัยย้ายถิ่น สกว.	10,000 บาท
- ผู้บริจาคในหมู่บ้าน	5,000 บาท

ค่าใช้จ่ายโครงการ

1. ประชุมชี้แจงผู้ปกครอง

- ค่าเครื่องเสียงไฟฟ้า	1,000 บาท
- ค่าติดต่อประสานงาน	500 บาท

2. กิจกรรมกีฬา

- ค่าเครื่องเสียงไฟฟ้า	1,500 บาท
- ค่าวัสดุในการจัดกิจกรรม	8,000 บาท
- ของรางวัล	10,000 บาท
- ค่าติดต่อประสานงาน	1,000 บาท

3. กิจกรรมค่ายครอบครัว

- ค่าอาหารและอาหารว่างผู้เข้าร่วมกิจกรรม	10,800 บาท
- ค่าจัดกิจกรรม	20,000 บาท
- ค่าเครื่องเสียงไฟฟ้า	1,500 บาท
- ค่าตอบแทนวิทยากร	4,000 บาท
- ค่าติดต่อประสานงาน	1,000 บาท

4. จัดทำจดหมายข่าวระหว่างบ้านกับต่างประเทศ

- ค่าวัสดุอุปกรณ์	1,000 บาท
- ค่าจัดทำและค่าประสานงาน	1,000 บาท
- ค่าจัดส่งจดหมาย	3,000 บาท

รวมทั้งสิ้น 46,800 บาท

โครงการเพื่อส่งเสริมกลุ่มผู้ใช้แรงงาน

มี 2 โครงการ คือ

1. โครงการเครือข่ายผู้ใช้แรงงาน

วัตถุประสงค์

เพื่อเป็นเกราะป้องกันการถูกหลอกไปขายแรงงานที่ต่างประเทศ

วิธีดำเนินการ

- หาสมาชิกกลุ่ม
- คัดเลือกผู้นำกลุ่ม

กลุ่มเป้าหมาย

ผู้ใช้แรงงานที่ต้องการไปทำงานต่างประเทศ

ระยะเวลาดำเนินงาน (ไม่ระบุ)

ผู้รับผิดชอบโครงการ

1. นายบัวพันธ์ จิมวงศ์	6. นางบุญมา ดวงทับจันทร์
2. นายสมาน เดชทัน	7. นางทองน้อย ดวงทับจันทร์
3. นางปราณี สอนเสนา	8. นายหนูพร มูลผลึก
4. นางพลอย ศรีบุรมย์	9. นายโยธิน จันทร์จำนง
5. นายทวี ภูเข	10.นางวิภารักษ์ แก้วสาทร

งบประมาณ

1. ค่าวัสดุจัดประชุม	500 บาท
2. ค่าอาหาร	3,000 บาท
3. ค่าตอบแทนวิทยากร	500 บาท
4. ค่าติดต่oprะสานงาน	500 บาท
รวมทั้งสิ้น	4,000 บาท

2. โครงการเตรียมความพร้อมก่อนเดินทางไปทำงานต่างประเทศ

กลุ่มเป้าหมาย

1. ผู้ที่กำลังจะเดินทางไปทำงานต่างประเทศ

2. ผู้ที่กำลังคิดจะไปทำงานต่างประเทศ
3. บุคคลทั่วไปที่อยากเข้าร่วมโครงการ
4. กลุ่มเยาวชน นักเรียน นักศึกษาที่สนใจ

วิธีดำเนินงาน

1. รับสมัครผู้เข้าร่วมโครงการ
2. อบรมภาษาอังกฤษ
3. จัดเวทีแลกเปลี่ยนเรื่องการเดินทางไปทำงานต่างประเทศ

ระยะเวลาดำเนินงาน

วันเสาร์ - อาทิตย์ วันละ 2 ชั่วโมง

เวลา 13.00 น. - 15.00 น. เริ่ม เดือนตุลาคม - เดือนธันวาคม 2546

งบประมาณ

ขอรับการสนับสนุนจากสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย และผู้นำชุมชน

ค่าใช้จ่ายโครงการ

1. กิจกรรมอบรมแนะแนวเกี่ยวกับภาษาต่างประเทศ

- วัสดุอุปกรณ์ในการทำกิจกรรม	2,500 บาท
- ค่าเครื่องเสียง ไฟฟ้า	1,500 บาท
- ค่าวิทยากร	5,000 บาท
2. เวทีให้ความรู้เกี่ยวกับกฎหมายและการไปนอกอย่างปลอดภัย

- ค่าเครื่องเสียง ค่าไฟฟ้า	1,500 บาท
- ค่าวัสดุในการทำกิจกรรม	2,000 บาท
- ค่าตอบแทนวิทยากร	4,000 บาท
รวมทั้งสิ้น	16,500 บาท

ผู้รับผิดชอบโครงการ

1. นายนิ่ม แสนละมูล	5. นางวงวาด นนทภา
2. นายสมาน สันวิจิตร	6. นายสมฤทธิ์ หายหัตถ์
3. นายสมาน วงศ์ใหญ่	7. นายประมวล ไชยจันทร์
4. นางกชกร วังอ่อน	

โครงการที่ส่งเสริมกลุ่มแม่บ้าน พ่อบ้าน ผู้สูงอายุ และผู้ที่อยู่ในชุมชน

มี 2 โครงการคือ

1. โครงการพัฒนาผลิตภัณฑ์ให้มีคุณภาพ

วิธีดำเนินการ

- จัดประชุมเพื่อทำความเข้าใจกับสมาชิกเพื่อให้ไปในทิศทางเดียวกัน(ตุลาคม 2546)
- จัดตั้งคณะกรรมการรับผิดชอบด้านการตลาด
- จัดฝึกอบรมพัฒนาคุณภาพผลิตภัณฑ์เรื่องรูปแบบ เนื้อผ้า ลวดลาย การย้อมสีธรรมชาติ

กลุ่มเป้าหมาย คือ

สมาชิกในชุมชน 30 คน

งบประมาณ

ค่าวิทยากร 3 คน X 500 บาท X 10 วัน	15,000 บาท
ค่าสถานที่	500 บาท
ค่าอาหาร 30 คน X 20 บาท X 10 วัน	6,000 บาท
ค่าประสานงาน	500 บาท
รวมทั้งสิ้น	22,000 บาท

ผู้รับผิดชอบโครงการ

1. นางวิพารักษ์ แก้วสาทร	6. นางพิมพ์ไริ ศรีแสง
2. นางอนงค์ แก้วสาทร	7. นางบุญมา ชาคำสนธิ์
3. นางเสน ชมภูวิเศษ	8. นางมาลัย สมภูสาร
4. นางสุมาลี ศรีพารา	9. นางบุญชู คำภาณี
5. นางนาง โสภารัตน์	

2. โครงการ ศูนย์รวมสินค้าชุมชน

วิธีดำเนินการ

1. รับสมัครสมาชิก
2. กำหนดหุ้น
 - 2.1 หุ้นละ 100 บาท ไม่เกิน 10 หุ้น สำหรับบุคคล
 - 2.2 หุ้นละ 100 บาท ไม่เกิน 50 หุ้น สำหรับกลุ่ม
3. ประชุมสมาชิก
4. คัดเลือกคณะกรรมการ
5. คณะกรรมการไปศึกษาดูงาน
6. จัดหาสถานที่

7. คณะกรรมการประชุมวางแผนการดำเนินงาน
8. จัดตั้งร้านค้าชุมชน
9. ประชุมสมาชิกเป็นระยะๆ ทุก 6 เดือน
- 10 เสริมความรู้ในเรื่องต่างๆ
 - 10.1 การใช้ยารักษาสัตว์ เช่น วัว หมู ไก่ สุนัข เป็นต้น
 - 10.2 พัฒนาคุณภาพสินค้า เช่น สีสัน ลวดลาย การบรรจุภัณฑ์
 - 10.3 อบรมวิธีการจัดทำบัญชีให้คณะกรรมการและคนขาย

กลุ่มเป้าหมาย

- บุคคลในชุมชนบ้านปางลาว หมู่ 10 , 20
- กลุ่ม/องค์กรต่างๆ ในชุมชน หมู่ 10, 20

ผู้รับผิดชอบโครงการคือ

คณะกรรมการที่ได้รับคัดเลือก

ระยะเวลาดำเนินการ

เริ่มตุลาคม 2546 เป็นต้นไป

งบประมาณ

- จากการลงหุ้นของสมาชิก
- จากสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย
- จากองค์การบริหารส่วนตำบล

กิจกรรม

1. ศึกษาดูงาน 15 คน

- ค่าเดินทาง	2,000 บาท
- ค่าอาหาร 15 X 50 X 2 มื้อ	1,500 บาท
- ค่าตอบแทนสถานที่ดูงาน	1,000 บาท
- ค่าวัสดุ	300 บาท

2. อบรมพัฒนาคุณภาพสินค้า 3 วัน 20 คน

- ค่าวิทยากร 1,500 X 3	4,500 บาท
- ค่าอาหาร 50 บาท X 20 คน X 3 วัน	3,000 บาท
- ค่าวัสดุอุปกรณ์	

1. สี สีละ 5 กล่อง X 3 สี X 60 บาท	900 บาท

2. ผ้า 3 พับ X 550 บาท	1,650 บาท
3. ด้าย 230 X 2 กิโลกรัม	460 บาท
4. ฝ้าย 130 X 5 กิโลกรัม	650 บาท
3. อบรมการใช้ยารักษาสัตว์ 1 วัน 20 คน	
- ค่าวิทยากร	1,500 บาท
- ค่าวัสดุอุปกรณ์	2,000 บาท
- ค่าอาหาร 50 บาท X 20 คน	1,000 บาท
4. อบรมการทำบัญชี 1 วัน 15 คน	
- ค่าวิทยากร	1,500 บาท
- ค่าอาหาร 15 คน X 50 บาท	750 บาท
รวมทั้งสิ้น	22,710 บาท

ข้อมูลเพิ่มเติม

สาเหตุที่ต้องมีการพัฒนาผลิตภัณฑ์ให้มีคุณภาพ และฝึกอบรมการใช้ยารักษาสัตว์เพราะว่าต้องการให้สินค้าทุกอย่างที่ขายในศูนย์รวมสินค้าชุมชนแห่งนี้ มีแต่สินค้าที่มีคุณภาพ

เมื่อทุกกลุ่มนำเสนอโครงการต่อที่ประชุมครบแล้ว ผู้เข้าร่วมเวทีแสดงความคิดเห็นต่อโครงการต่างๆ ได้ข้อสรุปว่า

1. ผู้รับผิดชอบโครงการหรือแกนนำแต่ละกลุ่ม สามารถนำโครงการเสนอขอแหล่งทุนต่างๆ
2. ส่งโครงการเสนอต่อสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย โดยให้ทีมวิจัยช่วยและตัวแทนผู้รับผิดชอบโครงการ พิจารณางบประมาณส่ง ตามความเหมาะสม

ภาคผนวก 3

ตัวอย่างแบบสัมภาษณ์

ชื่อหมู่บ้าน.....

แบบสัมภาษณ์สำหรับผู้นำชุมชน

โครงการวิจัย ป้องกันและแก้ไขปัญหาลผลกระทบต้อสตรีและเด็ก กรณีในการย้ายถิ่นไปทำงานต่างประเทศ

(สัมภาษณ์ให้ได้คำตอบมากกว่า 1 คำตอบ)

ข้อมูลเบื้องต้นของผู้ให้สัมภาษณ์

1. เพศ
2. อายุ ปี
3. ตำแหน่งในชุมชน

1. ท่านคิดว่าอะไรคือแรงจูงใจให้คนในหมู่บ้านของท่านเดินทางไปทำงานในต่างประเทศ

.....

.....

.....

.....

2. ท่านคิดว่าคนที่คนในหมู่บ้านของท่านเดินทางไปทำงานในต่างประเทศมีข้อดีอย่างไร

.....

.....

.....

.....

3. ท่านคิดว่าคนที่คนในหมู่บ้านของท่านเดินทางไปทำงานในต่างประเทศมีข้อเสียอย่างไร

.....

.....

.....

.....

4. การที่มีคนเดินทางไปทำงานต่างประเทศ มีผลดี ผลเสีย ต่อหมู่บ้านด้านไหนบ้าง อย่างไร
ข้อดี

.....
.....
.....
.....

ข้อเสีย

.....
.....
.....
.....
.....

5. การที่ผู้ชายวัยแรงงาน/สามี ไปทำงานต่างประเทศมีข้อดี ข้อเสีย ต่อผู้หญิง/ภรรยา อย่างไร
ข้อดี.....

.....
.....
.....

ข้อเสีย

.....
.....
.....
.....

6. การที่ผู้ปกครองเดินทางไปทำงานต่างประเทศมีผลดี ผลเสียต่อเด็ก/ลูก อย่างไร
ผลดี.....

.....
.....
.....

ผลเสีย

.....
.....
.....
.....
.....

ชื่อหมู่บ้าน.....

แบบสัมภาษณ์สำหรับชาวบ้านทั่วไป

โครงการวิจัย การป้องกันและแก้ไขปัญหาผลกระทบต่อสตรีและเด็ก กรณีการย้ายถิ่นไปทำงานต่างประเทศ

(สัมภาษณ์ให้ได้คำตอบมากกว่า 1 คำตอบ)

ข้อมูลเบื้องต้นของผู้ให้สัมภาษณ์

เพศ

อายุ ปี

1. ท่านคิดว่าอะไรเป็นสาเหตุที่ทำให้คนในหมู่บ้านไปทำงานในต่างประเทศ

.....
.....
.....
.....
.....

2. การที่คนในหมู่บ้านของท่านเดินทางไปทำงานในต่างประเทศมีผลดีต่อหมู่บ้านของเรา อย่างไร

.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....

3. การที่คนในหมู่บ้านของท่านเดินทางไปทำงานในต่างประเทศมีผลเสียต่อหมู่บ้านของเรา อย่างไร

.....
.....
.....
.....
.....
.....

4.การที่ผู้ชายวัยแรงงาน/สามี ไปทำงานต่างประเทศมีผลดีต่อผู้หญิง/ภรรยา อย่างไร

.....
.....
.....

.....
.....
.....

5.การที่ผู้ขายวัยแรงงาน/สามี ไปทำงานต่างประเทศมีผลเสียต่อผู้หญิง/ภรรยา อย่างไร

.....
.....
.....
.....
.....
.....

6.การที่ผู้ปกครองเดินทางไปทำงานในต่างประเทศมีผลดีต่อเด็ก/ลูก อย่างไร

.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....

7.การที่ผู้ปกครองเดินทางไปทำงานในต่างประเทศมีผลเสียต่อเด็ก/ลูก อย่างไร

.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....

ชื่อหมู่บ้าน.....

แบบสัมภาษณ์สำหรับคนที่เคยไปทำงานต่างประเทศ

โครงการวิจัย การป้องกันและแก้ไขปัญหาผลกระทบต่อสตรีและเด็ก กรณีการย้ายถิ่นไปทำงานต่างประเทศ

(สัมภาษณ์ให้ได้คำตอบมากกว่า 1 คำตอบ)

ข้อมูลเบื้องต้นของผู้ให้สัมภาษณ์

1. เพศ
2. อายุ ปี
3. ประเทศที่ไป

1. อะไรคือสาเหตุที่ทำให้ท่านตัดสินใจไปทำงานต่างประเทศ

.....

.....

.....

2. ก่อนที่ท่านจะตัดสินใจเดินทางไปทำงานต่างประเทศได้ปรึกษากับใครบ้าง

.....

.....

.....

3. คนที่อยู่ในครอบครัวของท่านมีส่วนร่วมในการตัดสินใจเรื่องการเดินทางไปทำงานต่างประเทศของท่านหรือไม่ อย่างไร (ถ้ามีการตัดสินใจร่วมกันอย่างไร ถ้าไม่มีเพราะอะไร)

.....

.....

.....

.....

4. เมื่อท่านเดินทางไปทำงานต่างประเทศใครเป็นผู้รับภาระ (เช่น การดูแลลูก, พ่อแม่, การทำงานเพื่อส่วนรวม, การจัดการเรื่องการเงิน ฯลฯ) แทนท่าน

.....

.....

.....

.....
.....

5. ในขณะที่ท่านทำงานอยู่ในต่างประเทศท่านติดต่อกับครอบครัวเรื่องใดบ้าง โดยวิธีใด

.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....

6. การเดินทางไปทำงานต่างประเทศของท่านประสบปัญหาอะไรบ้าง

.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....

7. จากข้อ 6. ปัญหานั้น ๆ มีผลกระทบต่อคนในครอบครัวของท่าน อย่างไร

.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....

ชื่อหมู่บ้าน.....

แบบสัมภาษณ์สำหรับสตรีที่สามีไปทำงานต่างประเทศ

โครงการวิจัยการป้องกันและแก้ไขปัญหาผลกระทบต่อสตรีและเด็กกรณีการย้ายถิ่นไปทำงานต่างประเทศ

(สัมภาษณ์ให้ได้คำตอบมากกว่า 1 คำตอบ)

1. ก่อนที่สามีจะตัดสินใจไปทำงานต่างประเทศได้มีการปรึกษากับท่านหรือไม่/อย่างไร

.....

.....

.....

.....

2. ท่านคิดว่าการที่สามีไปทำงานต่างประเทศมีผลได้อย่างไร

.....

.....

.....

.....

3. ท่านคิดว่าการที่สามีไปทำงานต่างประเทศมีผลเสียอย่างไร

.....

.....

.....

.....

4. ท่านมีการจัดการ เงินที่สามีส่งมาให้ได้อย่างไร

.....

.....

.....

.....

5. ติดต่อกับสามีที่ทำงานอยู่ต่างประเทศด้วยวิธีใด เรื่องใดบ้าง

.....

.....

.....

.....

.....

ชื่อหมู่บ้าน.....

แบบสัมภาษณ์สำหรับผู้ที่กำลังจะเดินทางไปทำงานต่างประเทศ

โครงการวิจัยการป้องกันและแก้ไขปัญหาผลกระทบต่อสตรีและเด็กกรณีการย้ายถิ่นไปทำงานต่าง
ประเทศ

(สัมภาษณ์ให้ได้คำตอบมากกว่า 1 คำตอบ)

ข้อมูลเบื้องต้นของผู้ให้สัมภาษณ์

1. เพศ.....

2. อายุปี

1.อะไรคือสาเหตุที่ทำให้ท่านตัดสินใจที่จะไปทำงานต่างประเทศ

.....
.....
.....

2.ประเทศที่ท่านจะเดินทางไปทำงานคือประเทศ.....

3.จากข้อ 2 ทำไมท่านจึงเลือกไปประเทศนั้น

.....
.....
.....
.....

4.ถ้าท่านไปทำงานต่างประเทศท่านคิดว่าจะมีผลดีต่อครอบครัวท่านอย่างไร

.....
.....
.....
.....

5. ถ้าท่านเดินทางไปทำงานต่างประเทศท่านคิดว่าจะมีผลเสียต่อครอบครัวท่านอย่างไร

.....
.....
.....
.....

6. ค่าใช้จ่ายในการเดินทางไปทำงานต่างประเทศ (จำนวนเท่าใด ได้มาจากไหน)

.....
.....
.....

ภาคผนวก 4
แบบบันทึกข้อมูลภาคสนาม

<p>แบบบันทึกข้อมูลภาคสนาม</p> <p>กระบวนการป้องกันและแก้ไขปัญหาผลกระทบต่อสตรีและเด็กในชนบท</p> <p>กรณีการย้ายถิ่นไปทำงานต่างประเทศ</p>

ชื่อกิจกรรม.....วันที่ผู้เข้า

ร่วม 1. 2.

3. 4.

5. 6.

วิธีการ

.....

.....

.....

.....

.....

ผลที่ได้จากกิจกรรม

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

บทเรียน/ข้อค้นพบ

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

ปัญหา/อุปสรรคที่พบ

.....

.....

.....

.....

.....

.....

ภาคผนวก 5

ประวัติและประสบการณ์ของทีมนักวิจัย

1. นางสาวลี วรรณรัตน์ หัวหน้าโครงการวิจัย

ที่อยู่ 138 หมู่ที่ 10 ตำบลแม่ข้าวต้ม อำเภอเมืองเชียงราย จังหวัดเชียงราย 57100

โทรศัพท์ 01 883 8092 โทรสาร 053 735085

e-mail : s_wanarat@hotmail.com

การศึกษา ศึกษาสาตรมหาบัณฑิต (การศึกษานอกระบบโรงเรียน) มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

การทำงาน

- พ.ศ.2526-พ.ศ.2544 รับราชการครูโรงเรียนบ้านปางลาว จังหวัดเชียงราย
- พ.ศ.2544-ปัจจุบัน ทำงานพัฒนาอิสระ

ประสบการณ์

1. โครงการวิจัยเรื่อง “การส่งเสริมและศึกษาศักยภาพสตรีในการมีส่วนร่วมตัดสินใจในงานพัฒนาหมู่บ้าน : กรณีศึกษาภาคเหนือ” ร่วมกับสถาบันวิจัยและพัฒนาประเทศไทย (TDRI)
2. โครงการวิจัย (วิทยานิพนธ์) เรื่อง “การใช้การศึกษาและการพัฒนาชุมชนเพื่อยับยั้งการย้ายถิ่นของสตรีชนบทภาคเหนือ”
3. โครงการวิจัยเรื่อง “Linkages Between Children/Youth and Older Persons In the Community In Northern Thailand”
4. นำเสนอผลงานวิชาการเรื่อง “Care and Supporting AIDS Affected Children by Community Based Organization: A Case Study From Maekowtom Community, Thailand” ณ กรุงปารีส ประเทศฝรั่งเศส
5. เป็นวิทยากรฝึกอบรมกระบวนการวิเคราะห์ชุมชนแบบมีส่วนร่วม (PRA) ให้แก่ World Education ณ เมืองวังเวียง สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว
6. เป็นวิทยากรฝึกอบรมกระบวนการวิเคราะห์ชุมชนแบบมีส่วนร่วม (PRA) ให้แก่ Save the Children Fund (UK) ณ เมืองฮานอย สาธารณรัฐสังคมนิยมเวียดนาม
7. เป็นวิทยากรกระบวนการการมีส่วนร่วมภาคประชาชน โครงการสร้างเขื่อนไฟฟ้าพลังน้ำน้ำเทิน 2 สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว
8. นำตัวแทนเด็กและเยาวชนตำบลแม่ข้าวต้ม ไปศึกษาดูงานแลกเปลี่ยนประสบการณ์การทำงานด้านเอดส์ ณ เมืองคุนหมิง สาธารณรัฐประชาชนจีน

9. จัดทำโครงการพัฒนาชุมชนด้านการพัฒนาศักยภาพองค์กรชุมชนเพื่อแก้ไขปัญหาเด็กและเยาวชน สตรี ปัญหาเอดส์ ปัญหายาเสพติด ฯลฯ
10. เป็นวิทยากรฝึกอบรมกระบวนการวางแผนพัฒนาองค์กรแบบมีส่วนร่วม (A-I-C)

2. นางสาวจิราพร แสบงบาล ทีมวิจัยชุมชน

ที่อยู่ 19 หมู่ที่ 10 ตำบลแม่ข้าวต้ม อำเภอเมืองเชียงราย จังหวัดเชียงราย 57100

การศึกษา กำลังศึกษาระดับปริญญาตรี วิชาเอกการพัฒนาชุมชน สถาบันราชภัฏเชียงราย

ประสบการณ์

1. อาสาสมัครโครงการเครือข่ายอาสาสมัครเยาวชนด้านเอดส์
2. ผู้ประสานงานโครงการพัฒนาศักยภาพองค์กรชุมชนเพื่อป้องกันและแก้ไขปัญหาเสพติด
3. ผู้รับผิดชอบศูนย์เรียนรู้วัฒนธรรมชุมชนบ้านปางลาว
4. อาสาสมัครเก็บข้อมูลโครงการเมธีวิจัยอาวุโส สกว. เรื่อง “ชุดเตรียมความพร้อมเพื่อคุ้มครองแรงงานไทยที่ไปทำงานต่างประเทศ”

3. นางสาวคณินันต์ สุวรรณศรี ทีมวิจัยชุมชน

ที่อยู่ 19 หมู่ที่ 20 ตำบลแม่ข้าวต้ม อำเภอเมืองเชียงราย จังหวัดเชียงราย 57100

การศึกษา กำลังศึกษาระดับปริญญาตรี วิชาเอกการพัฒนาชุมชน สถาบันราชภัฏเชียงราย

ประสบการณ์

1. อาสาสมัครโครงการเครือข่ายอาสาสมัครเยาวชนด้านเอดส์
2. ผู้ช่วยวิทยากรกระบวนการวิเคราะห์ชุมชนแบบมีส่วนร่วม (PRA)
3. เป็นตัวแทนเยาวชนตำบลแม่ข้าวต้มร่วมกิจกรรมกับเครือข่ายเยาวชนเพื่อการพัฒนาของสภาองค์กรพัฒนาเด็กและเยาวชนในพระราชูปถัมภ์สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี
4. สมาชิกสภาเยาวชนตำบลแม่ข้าวต้ม
5. อาสาสมัครเก็บข้อมูลโครงการเมธีวิจัยอาวุโส สกว. เรื่อง “ชุดเตรียมความพร้อมเพื่อคุ้มครองแรงงานไทยที่ไปทำงานต่างประเทศ”

4. นางสาวโณมยง สว่างโคตร ทีมวิจัยชุมชน

ที่อยู่ 59 หมู่ที่ 10 ตำบลแม่ข้าวต้ม อำเภอเมืองเชียงราย จังหวัดเชียงราย 57100

การศึกษา ศิลปศาสตรบัณฑิต (รัฐศาสตร์) มหาวิทยาลัยรามคำแหง

ประสบการณ์

1. อาสาสมัครโครงการพัฒนาเครือข่ายช่วยเหลือผู้ติดเชื่อ และผู้ป่วยเอดส์ในชุมชน
ตำบลแม่ข้าวต้ม อำเภอเมืองเชียงราย
2. อาสาสมัครรัฐธรรมนูญ (อสร.)

5. นายศรินทร์ วรรณรัตน์ ทีมวิจัยชุมชน

ที่อยู่ 138 หมู่ที่ 20 ตำบลแม่ข้าวต้ม อำเภอเมืองเชียงราย จังหวัดเชียงราย 57100

การศึกษา ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต (การศึกษานอกระบบโรงเรียน) มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

การทำงาน ปัจจุบันรับราชการครูตำแหน่งอาจารย์ 2 ระดับ 7 โรงเรียนบ้านปางลาว

สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาที่ 1 จังหวัดเชียงราย

ประสบการณ์

1. งานวิจัย(วิทยานิพนธ์) เรื่อง “การพัฒนารูปแบบการให้การศึกษาเรื่องโรคเอดส์แก่คน
งานก่อสร้าง”
2. โครงการวิจัยเรื่อง “Linkages Between Children/Youth and Older Persons In the
Community In Northern Thailand”
3. ผู้ประสานงานโครงการพัฒนาเครือข่ายช่วยเหลือผู้ติดเชื่อ และผู้ป่วยเอดส์ในชุมชน
ตำบลแม่ข้าวต้ม อำเภอเมืองเชียงราย
4. วิทยากรฝึกอบรมกระบวนการวิเคราะห์ชุมชนแบบมีส่วนร่วม (PRA)